

**Ande- ja oskusainete võimalustest õppekava üld- ja
valdkonnapädevuste arendamisel**

Projekti kokkuvõte

TÜ õppekava arenduskeskusele

Jaak Jürimäe

2001

SISUKORD

Sissejuhatus	5
1. Ande- ja oskusainete projektist.	7
1.1. Projekti peaesmärgid.	8
1.2. Projekti tööhüpoteesid.	9
1.3. Metoodika.	10
1.4. Probleemid lähtealustega.	13
2. Mis on ande- ja oskusained.	15
2.1. Ande- ja oskusainete liigitus erinevate riikide õppekavades.	16
2.2. Kunstiõpetus – kas ühtne aine(valdkond) või eraldi ained?	17
3. Sihid, pädevused, baasoskused	19
3.1. Mõiste problemaatika.	19
3.2. Üld- ja valdkonnapädevused eesti õppekavades.	20
3.3. Hinnangud eesti õppekavade pädevusloendile.	22
3.4. Pädevused ainekavades.	23
3.5. Üks võimalik liigitusskeem.	31
4. Ande- ja oskusained hariduse sihtides, eesmärkides ja baasoskustes.	36
4.1. RÕK 1996, tööversioonid, RÕK 2001.	36
4.2. Erinevate riikide õppekavad.	39
4.3. Võtmesõna – loovus	47
5. Ande- ja oskusainete osakaal erinevate riikide õppe kavades.	49
5.1. Ande- ja oskusainete staatus.	49
5.2. Ande- ja oskusainete õppekavade sisu	51
5.3. Ande- ja oskusained kohustusliku ainena.	52
5.3.1. Alushariduses.	54
5.3.2. Esimeses kooliastmes.	57
5.3.3. Teises kooliastmes.	64
5.3.4. Kolmandas kooliastmes.	68
5.3.5. Gümnaasiumiastmes.	73
5.4. Ande- ja oskusained valikainena.	77

6. Muusika	
6.1. Kõige laiemate sihtide saavutamine muusika kaudu.	79
6.1.1. Kollektiivis tegutsemine.	79
6.1.2. Loovus.	80
6.1.3. Ideaalid.	82
6.1.4. Iseseisvus.	83
6.1.5. Avatus.	84
6.2. Üldoskuste saavutamine muusika kaudu.	85
6.2.1. Funktsionaalne kirjaoskus.	86
6.2.2. Mõtlemine.	87
6.2.3. Töötamine.	87
6.3. Valdkondlike “kirjaoskuste” saavutamine muusika kaudu.	89
6.3.1. Keeled.	89
6.3.2. Matemaatika.	91
6.3.3. IKT.	91
6.3.4. Loodusained.	92
6.3.5. Sotsiaalsed.	94
6.3.6. Kehaline kasvatus.	97
6.3.7. Kunstid.	97
7. Kunst	
7.1. Kõige laiemate sihtide saavutamine kunsti kaudu.	101
7.1.1. Kollektiivis tegutsemine.	101
7.1.2. Loovus.	104
7.1.3. Ideaalid.	105
7.1.4. Iseseisvus.	106
7.1.5. Avatus.	108
7.2. Üldoskuste saavutamine kunsti kaudu.	110
7.2.1. Funktsionaalne kirjaoskus.	110
7.2.2. Mõtlemine.	111
7.2.3. Töötamine.	112
7.3. Valdkondlike “kirjaoskuste” saavutamine kunsti kaudu.	113
7.3.1. Keeled.	114
7.3.2. Matemaatika.	115
7.3.3. IKT.	115

7.3.4. Loodusained.	116
7.3.5. Sotsiaalsed.	118
7.3.6. Kehaline kasvatus.	121
7.3.7. Kunstid.	121
8. Tants	
8.1. Kõige laiemate sihtide saavutamine tantsu kaudu.	125
8.1.1. Kollektiivis tegutsemine.	125
8.1.2. Loovus.	127
8.1.3. Ideaalid.	128
8.1.4. Iseseisvus.	129
8.1.5. Avatus.	131
8.2. Üldoskuste saavutamine tantsu kaudu.	132
8.2.1. Funktsionaalne kirjaoskus.	133
8.2.2. Mõtlemine.	134
8.2.3. Töötamine.	134
8.3. Valdkondlike “kirjaoskuste” saavutamine tantsu kaudu.	135
8.3.1. Keeled.	136
8.3.2. Matemaatika.	137
8.3.3. IKT.	138
8.3.4. Loodusained.	138
8.3.5. Sotsiaalsed.	139
8.3.6. Kehaline kasvatus.	142
8.3.7. Kunstid.	143
9. Kehaline kasvatus	
9.1. Kõige laiemate sihtide saavutamine kehalise kasvatus kaudu.	147
9.1.1. Kollektiivis tegutsemine.	147
9.1.2. Loovus.	149
9.1.3. Ideaalid.	150
9.1.4. Iseseisvus.	151
9.1.5. Avatus.	153
9.2. Üldoskuste saavutamine kehalise kasvatus kaudu.	155
9.2.1. Funktsionaalne kirjaoskus.	155
9.2.2. Mõtlemine.	156
9.2.3. Töötamine.	156

9.3. Valdkondlike “kirjaoskuste” saavutamine kehalise kasvatus kaudu.	158
9.3.1. Keeled.	158
9.3.2. Matemaatika.	160
9.3.3. IKT.	160
9.3.4. Loodusained.	160
9.3.5. Sotsiaalsed.	161
9.3.6. Kehaline kasvatus.	165
9.3.7. Kunstid.	166
10. Tööõpetus.	169
10.1. Kõige laiemate sihtide saavutamine tööõpetuse kaudu.	170
10.1.1. Kollektiivis tegutsemine.	171
10.1.2. Loovus.	174
10.1.3. Ideaalid.	177
10.1.4. Iseseisvus.	179
10.1.5. Avatus.	182
10.2. Üldoskuste saavutamine tööõpetuse kaudu.	183
10.2.1. Funktsionaalne kirjaoskus.	184
10.2.2. Mõtlemine.	185
10.2.3. Töötamine.	186
10.3. Valdkondlike “kirjaoskuste” saavutamine muusika kaudu.	187
10.3.1. Keeled.	188
10.3.2. Matemaatika.	190
10.3.3. IKT.	191
10.3.4. Loodusained.	191
10.3.5. Sotsiaalsed.	193
10.3.6. Kehaline kasvatus.	197
10.3.7. Kunstid.	197

LISA I Riikide järjestus kohustuslike/ soovituslike sporditundide arvu järgi.

LISA II Riikide järjestus kohustuslike/ soovituslike kunstitundide arvu järgi.

1. ANDE- JA OSKUSAINETE PROJEKTIST

Ande- ja oskusainetel on Eesti koolis ja kultuuris väga oluline roll. Seoses üleminekuga riigieksamisüsteemile ja koolide edukuse hindamisele just nende eksamite kaudu, on oht, et mitteriigieksamiained võivad muutuda mõneti teisejärguliseks. See ohustaks aga õppijate hariduse tasakaalustatust ja meie rahvuskultuuri. Kui lähtuda hariduse laiematest sihtidest ja eesmärkidest (Õpi-Eesti strateegia jms), siis on palju selliseid inimlikke oskusi ja omadusi, mille arengule aitavad kõige paremini kaasa just ande- ja oskusained.

Et ande- ja oskusainete väärtust mitmesuguste hariduslike eesmärkide saavutamisel avada, on Tartu Ülikooli õppekavakeskuse tellimisel käsil töö, mille tulemusel valmib kolmest osast koosnev materjal – käesolev projekti kokkuvõte, AO-ainete kodulehekülj ja koolitusprogrammi raamistik.

Selle materjali loomise eesmärk on aidata AO- ainete (ja ka teiste ainete) õpetajatel oma koolide õppekavasid ja töökavasid teha ning kogemusi vahetada. Väga oluliseks on selles projektis peetud just seda, et need, kes (õppekava)muudatusi realselt teostama hakkavad (st. eelkõige pedagoogid), tunneksid ennast aktiivsete otsustajate, mitte passiivsete käsutäitjatena. Samuti toetutakse teooriatele, mille kohaselt on muutuste realiseerumine tõenäolisem siis, kui kool/õpetajad nende vajadust tunnetavad (Miles & Louis 1990). Käesolevasse projekti on kaasatud üle 120 tegevõpetaja (nii tavakoolist kui huviharidusest), et isikliku kogemuse kaudu muutuks arusaam RÕKist (et seda ei tajutaks preskriptiivse (ettekirjutava) dokumendina vaid tunnetataks selle võimalusi, osalust selle loomisel); Kaudsemalt on skeemi loomisel osalenud üle 500 õpetaja või kooliga seotud isiku (Tartu Ülikooli õppekava arenduskeskuse ja Integratsiooni Sihtasutuse kaudu).

Projekti on kaasatud erinevate kõrgkoolide spetsialiste (Tartu Ülikool, Tallinna Pedagoogikaülikool, Eesti Kunstiakadeemia, Viljandi Kultuurikolledž) ainelitute ja ainenõukogude liikmeid;

Ande- ja oskusainete projekt ei baseeru ühelgi konkreetsetel õppekavateoorial. See ei tähenda teoreetilise baasi puudumist – mida täpsemalt defineerida õppekava, seda

suurem on oht, et mõned väga olulised õppimise/õpetamisega seotud faktorid jäävad kõrvale, kuna nad pole osa sellest konkreetsest teooriast (Ornstein & Hunkins 1998: 11).

Ande- ja oskusainete projekti järgmises etapis ongi plaanis need tekstid (muidugi peale vastavusse viimist uue üldosaga) AO-ainete kodulehel avada ja korraldada konkurss õpetajatele konkreetsete näidete ja lugude saamiseks.

1.1. Projekti peaesmärgid

Antud projekti peaesmärkideks oli:

- **täpsustada RÕKi üld- ja valdkonnapädevusi ning**
- pakkuda välja nende **konkreetseid realiseerimisvõimalusi** uues RÕKis ja kooli õppekavades (eriti ande- ja oskusainetes).
- Koostada **juhendmaterjalid pädevuste rakendamiseks ande- ja oskusainetes**, mis on kõigile vabalt kättesaadavad “Õpetaja võrguväras” (st praeguses “Koolielu” portaal) ja/või õppekavatalituse koduleheküljel, luua õpetajate täiendkoolitusprogramm ja alustada selle ellu viimist.

Lisaks sellele:

- Pakkuda kõikide ainete õpetajatele võimalusi oma ainet ande- ja oskusainetega integreerida (kasutades ka IKT võimalusi);
- Arvestades riigieksamiainetega aina suuremat tähtsustamist erinevate sihtgruppide poolt (koolide juhtkond, õpetajad, õpilased, vanemad, kõrgkoolid) teadvustada ande- ja oskusainete rolli õppekava üldeesmärkide realiseerimisel;
- Integreerida formaal- ja mitteformaalharidust;
- Aidata kaasa kooli kasvatusliku funktsiooni taasväärtustamisele õpetusliku kõrval.

1.2. Projekti tööhüpoteesid

Projekti tööhüpoteesid olid järgmised:

- Kehtiva RÕKi ja 2001 RÕKi määruse eelnõu üld- ja valdkonnapädevused on üldjoontes kaasaegsed ja aktsepteeritavad, kuid need ei leia küllaldast kajastust ainekavades.
- Kehtiva RÕKi ja 2001 määruse eelnõu tõlgendamisel on võimalik faktiteadmiste ja intellektuaalse arengu liigne tähtsustamine. Selline lähenemine ei võimalda realiseerida üldosa põhimõtet isiksuse igakülgsest ja tasakaalustatud arengust, kus hariduse intellektuaalse külje kõrval mängivad olulist rolli ka füüsiline, emotsionaalne, esteetiline ja eetiline külg.
- Riigieksamiainetes surve ohustab õppekava tasakaalu, eriti ande- ja oskusainete staatust.
- Ande ja oskusained on RÕKi väga oluline osa sest –
 - halb füüsiline vorm ei võimalda ka vaimses tegevuses edasi jõuda;
 - käeline tegevus ja peenmotoorika areng on otseselt seotud ka vaimse arenguga;
 - õppimise emotsionaalne külg on tasakaalustatud ja hästi toimetuleva isiksuse kujunemisel äärmiselt oluline.
- Kui õpetajatele pakkuda hästistruktureeritud materjale ande- ja oskusainete **integreerimiseks RÕKi üldpädevustega, omavahel ja teiste ainetega**, aitab see:
 - tasakaalustada õpilaste õpikogemusi;
 - võrdsustab erineva intelligentsuse tüübiga õpilaste võimalusi ennast teostada;
 - aitab parandada õpilaste enesehinnangut ja sellest tulenevalt edasijõudmist kõigis ainetes.

Töös ande- ja oskusainete õpetajatega leiti, et esimene hüpotees – *kehtiva RÕKi ja 2001 RÕKi määruse eelnõu üld- ja valdkonnapädevused on üldjoontes kaasaegsed ja aktsepteeritavad, kuid need ei leia küllaldast kajastust ainekavades* – on adekvaatne vaid osaliselt, sest pädevusloend on raskesti jälgitav.

1.3. Metoodika

Projekti kokkuvõte koosneb kolmest olulisemast plokist.

- Esimene plokk keskendub eelkõige mõistetele, sh pädevuste kui mõiste kasutamisele Eesti õppekavades (1. – 3. peatükk).
- Teises plokis tutvustatakse ande- ja oskusainete rolli erinevate riikide õppekavades (4. – 5. peatükk), detailsemalt vaadeldakse seitset riiki: Austraaliat, Suurbritanniast, Prantsusmaad, Jaapanit, Ungarit, Hollandit ja USA-d.
- Kolmandas plokis on esitatud materjal, milles on lahti kirjutatud pädevuste (mida antud töös nimetatakse sihtideks, üldoskusteks ja valdkondlikeks kirjaoskusteks) arendamisvõimalused kõigi Eesti õppekava ande- ja oskusainete ning tantsu vaatepunktist. (6. – 10. peatükk)

Käesoleva projekti üheks põhiülesandeks oli täpsustada riikliku õppekava üld- ja valdkonnapädevusi ja pakkuda välja nende realiseerimisvõimalusi ande- ja oskusainetes. Lähenemine, mille kohaselt on võimalik loogiliselt seostada hariduslikud sihid/eesmärgid konkreetsete ainete õpitulemustega, on oma olemuselt biheivioristlik (Tyler 1949, Taba 1962). Ka õppima õppimine ja õppimise “õpioskuste ülekanne”, mida materjali viies viimases osas kasutatakse, pärinevad biheivioristlikust õpikäsitlusest (nt Taba 1962: 121).

Teiselt poolt rõhutatakse selles materjalis inimese terviklikkust, kognitiivse arengu lahutamatumust afektiivsest ja emotsionaalsest arengust (Eisner 1994). Sellest tulenevalt peetakse ande- ja oskusaineid – muusikat, kunsti, kehalist kasvatust, tantsu, draamat ja tööõpetust – õppekava oluliseks osaks ning selline lähenemine tugineb humanistlikele õppekavateooriatele (Ornstein & Hunkins 1998: 8,9).

Nn “alt-üles” metoodikat, mille puhul õppekavatöös võetakse arvesse pedagoogide kogemusi, vajadusi ja käsitlusi, kasutavad erinevad õppekavakoolkonnad (Taba 1962, Miles & Louis 1990, Eisner 1994 jpt).

Esimeses plokis on metodoloogiliselt tegemist teksti kvalitatiivse ja kvantitatiivse analüüsiga. Ehkki viimase kasutamine on humanitaarteadustes mõnikord

problemaatiline, andis pädevuste esinemissageduse loetlemine kombineeritult nende esinemiskonteksti kvalitatiivse analüüsiga selliseid tulemusi, mis lubavad (eriti koos grupitööde tulemustega) kahelda pädevuste mõiste kasutamise otstarbekuses riiklikus õppekavas.

RÕKi pädevusloendi alternatiivina on projekti raames loodud uus skeem, milles on kolm olulisemat gruppi – sihid, üldoskused ja valdkondlikud kirjaoskused.

Skeemi lähtematerjalide kogumiseks viidi läbi püramiidmeetodil grupitööd teemal – mis on see kõige olulisem, mida õppija koolist peaks kaasa saama. Töö esimeses etapis on erinevate seminaride ja koolituste käigus küsinud inimestelt, (eri ainete õpetajad, koolijuhid, omavalitsuste esindajad) mida nad koolis (peale ainete õppimise) kõige olulisemaks peavad. Paluti nimetada 5 – 7 “asja” ning need grupitööna läbi vaielda ja mingi konsensuseni jõuda.

Koostöös TÜ õpekava arenduskeskusega on grupitöös osalenud üle 500 kooliga seotud inimese. Kuna käesolevas töös oli vaja skeemist ka edasi minna, siis valmis augusti lõpul 400 inimese tulemuste põhjal “oluliste asjade” sagedusanalüüsi tulemusel ja mõistete semantilisi seoseid (hüponüümia, sünonüümia) arvesse võttes skeemi praegune versioon. Pädevuste analüüsil ja sihtide ning üldoskuste sõnastamisel on lähtutud pragmaatilise lingvistika prototüübi ja keskmise tasandi (baastasandi) mõistete eelistamise teooriatest (Ungerer & Schmid 1996).

Töö teises plakis tutvustatakse ande- ja oskusainete rolli erinevate riikide õppekavades. Kasutatud andmed pärinevad Eurydice ja INCA andmebaasidest. Detailsemalt vaadeldakse seitset riiki: Austraaliat, Suurbritanniat, Prantsusmaad, Jaapanit, Ungarit, Hollandit ja USA-d, andmed nende riikide õppekavade kohta pärinevad vastavatelt www- lehekülgedelt, mille aadressid on ära toodud kasutatud kirjanduse loendi lõpus. Selline valik tulenes eelkõige erinevate ande- ja oskusainete mudelite kasutamisest nende maade õppekavades.

Rahvusvaheliste tavade kohaselt võrreldakse eri riikide õppekavasid tavaliselt kolmes aspektis: millised on nende erinevused ja sarnasused plaanitud ehk intentsionaalse, realiseeritud ja saavutatud õppekavade vahel (Lewy 1992). Selles töös on tegemist

eelkõige dokumentide analüüsiga – ande- ja oskusainete esinemine hariduslikes sihtides ning erinevate kooliastmete kohustuslikus/soovituslikus õppekavas.

Tegemist on sellise õppekavatekstide võrdleva analüüsiga, mis võiks olla aluseks Eesti õppekava üldosa ja ainekavade edasiarendamisel. Analüüsi objektideks olevad dokumendid on eesti- ja ingliskeelsed. (On muidugi olemas oht, et kõiki tähendusvarjundeid on raske tõlgendada.)

Töö kolmandas plokis on esitatud materjal, milles on lahti kirjutatud pädevuste (mida antud töös nimetatakse sihtideks, üldoskusteks ja valdkondlikeks kirjaoskusteks) arendamisvõimalused kõigi Eesti õppekava ande- ja oskusainete (muusikaõpetus, kunstiõpetus, kehaline kasvatus, tööõpetus) ja lisaks sellele ka tantsu vaatepunktist. Samalaadne töö on pooleli ka kirjanduse (Eesti põhikoolis emakeele osa) ja draamaga (draama ja tants hetkel õppekavasse ainetena ei kuulu).

Materjal on saadud skeemi avamisel grupitööde meetoditega (ajurünnak, assotsiatsioonide meetod), milles on osalenud vastavate ainete inimesi (nii koolidest kui huviharidusest), ja ka teiste ainete (näiteks keelte ja reaalinete) õpetajaid. Kuna gruppide koosseis oli erinev ja aeg tööde valmimiseks oli suhteliselt lühike, siis vajasisid need ka vastava eriala professionaalide poolset ülevaatamist, täiendamist, parandamist, süstematiseerimist. See protsess on hetkel pooleli – nii Tartu Ülikooli, Eesti Kunstiakadeemia, Tallinna Pedagoogikaülikooli kui Viljandi Kultuurikolledži ande- ja oskusainete õppejõud on materjalidega tegelnud; projektiga kaasa tulemisest on huvitatud nii aineliidud ja seltsid kui õppejõud. Selleks, et pädevused (sihid vms) ande- ja oskusainetes tõepoolest realiseeruksid, on vajalik võimalikult laia ringi kaasamine – õppejõud, õpetajate seltsid, liidud ja ainenõukogud kui organiseerumata ande- ja oskusainete õpetajad. Siiski tuleb enne seda leida vastus mõnedele põhimõttelistele küsimustele.

Selles, et otstarbekas on iga pädevus (või siht või oskus) igas aines lahti kirjutada, on projektis osalenud ühel meelel. Samuti ollakse üksmeelel selles, et sellistest lahtikirjutustest jääb väheseks – vaja oleks konkreetseid näiteid ja lugusid. Projekti planeerimisel oli kavas, et kui erinevate kõrgkoolide ande- ja oskusainete spetsialistid

on esialgsele materjalile oma ideid ja parandusi lisanud, pannakse see materjal AO-ainete kodulehele.

Lehel saab märkida mõne ande- ja oskusaine (oleks ka variant - "kõik AO ained"), kui nüüd valida mõni siht (näiteks loovus või iseseisvus) või valdkond (näiteks sotsiaalsained) või üldoskus (näiteks mõtlemine) siis avaneks lühike kokkuvõttev tekst sellest, kuidas nendes ainetes seda omadust või oskust võiks arendada. Selleks, et õpetaja oma tegelikus töös sellest lehest suuremat abi saaks, oleks lisaks üldisemale tekstile vaja ka konkreetseid lugusid. Seetõttu oli plaanis korraldada sellesama lehe kaudu nende lugude konkurss. Näiteks võiks keegi kirjutada sellest, kuidas tema oma tundides koorialaulu ja kultuurilugu integreeris või kirjeldaks seda, kuidas tema kunagine kunstiopetaja laste loovust hoopis pärssis (vajalikud oleksid nii positiivsed kui negatiivsed näited). Lehele tuleks "foorum", mille abil seda lugude loetelu pidevalt täiendada saaks. Kui konkurss läbi, võiks üldised materjalid koos parimate lugudega avaldada ka trükis.

1.4. Probleemid lähtealustega

Siiski leidsid mitmete kõrgkoolide esindajad, et sellise konkursi korraldamiseks pole projektimaterjal veel küps, sest ande- ja oskusainete projekti raames pole veel lõplikult välja töötatud üld- ja valdkonnapädevuste (või neile vastavate oskuste ja omaduste, nimetatagu neid kuidas iganes) nendes ainetes realiseerimise viise. Probleem pole mitte antud projektis loodud skeemis, vaid selle skeemi staatuses – kas see ikka on adekvaatne ja sisaldab kõiki vajalikke pädevusi (vms). Ehkki tihedat koostööd on tehtud Tartu Ülikooli õppekava arenduskeskusega, pole ka keskusel veel valmis uue õppekava üldosa (st puudub ka sihtide, eesmärkide, valdkondade jms. liigitus).

Sellega seoses kerkib terve rida küsimusi, millele selle projekti raames pole pädevust vastata:

- Kas ja millist rolli mängib loend, millest käesolevas projektis lähtutakse (sihid, üldoskused, valdkondlikud kirjaoskused) tulevaste õppekavaversioonide loomisel (2003, 2006)?

- Kas selle töö tulemustest on konkreetset kasu tulevast ande- ja oskusainete ainekavade ja nende rakendusmehhanismide loomisel? (Vastus sellele küsimusele sõltub vastusest eelnevale)

Projektis osalejad on ühisele seisukohal, et AO-ainete kodulehest peaks olema REAALSET kasu nende ja teiste ainete õpetajatele. See tähendab seda, et üldiste sihtide/ eesmärkide loend, samuti ainete/ valdkondade liigitus peaks (võimalikult täpselt) kattuma selle õppekava omaga, mis järgmisena koolidesse tuleb. Alles pärast selle loendi ja liigitusskeemi valmimist on mõtet lõplikult viimistleda grupitööde tulemused ja avada leht lugude konkursiks.

Siiani kaasatud aineõpetajad, -seltsid ja õppejõud toetavad projekti ideed ja peavad väga oluliseks selle laiendamist, ent ainult antud tingimustel – üldosa põhimõtted peavad enne jätkamist olema täpsustatud. Vastasel korral on väga tõenäoline oht suure hulga inimeste pettumuseks (mida rohkem õpetajaid projekti kaasatakse, seda suurem hulk neist võib tunda end ka petetuna). Kui luuakse grupitööde tulemusena kõige tähtsamate õpitulemuste skeem, tehakse ära suur töö liigituste süstematiseerimiseks ja skeemi avamiseks erinevate ande- ja oskusainete kaudu, kirjutatakse ka oma konkreetsetest lugudest jne, siis haarab see terve hulga ande- ja oskusainete inimesi õppekavatöösse. Neil inimestel tekib isiklik suhe õppekavaga, nad tunnetavad selles mitte üksnes võimalust oma ainete õpetamiseks ja propageerimiseks, vaid palju laiemate ja üldisemate inimlike väärtuste edasikandmiseks. Kui nüüd uus õppekava erineb oma sihtide loendilt ja ainete liigituselt tunduvalt sellest skeemist, siis tunnevad need inimesed, et nende häält pole kuulda võetud ja nende töö on asjatu.

Seetõttu ootavad selles projektis osalejad Tartu Ülikooli õppekava arenduskeskuselt võimalikult ruttu uue üldosa sihtide, läbivate teemade (kui otsustatakse, et sinna tulevad ka läbivad teemad) ja ainevaldkondade/ ainete/ kursuste loendit. Loodame, et ka käesoleva töö materjalid aitava õppekavakeskust nende dokumentide loomisel.

2. MIS ON ANDE- JA OSKUSAINED

Ande- ja oskusaineid saab vaadelda kitsamalt või laiemalt. Laiemalt vaadeldes võib väita, et kõik ained nõuavad/ arendavad teatud andeid ja oskusi. Käesolev projekt keskendub ande- ja oskusainetele kitsamalt, ent otsib seoseid ka kõigi teiste ainetega. Õppekavakeskuse projektis eelistati just seda terminit, seepärast kasutatakse selles töös mõistet **ande- ja oskusaineid**. Võimalikud alternatiivid oleksid – praktilised ained, (kaunid) kunstid, käsitöö ja sport.

Ka kitsama lähenemise puhul on ande- ja oskusainete liigitamiseks palju võimalusi. Erinevad riigi kasutavad erinevaid ainenimesid ja liigitusalust. Eestis liigitatakse **ande- ja oskusainete** alla traditsiooniliselt **kehaline kasvatus, kunst, muusika, tööõpetus**. Kindlasti haakub nende ainetega ka **kirjandus**. 2001 aasta õppekava läbivatest teemadest seostub selle valdkonnaga **informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia**.

Eurydice andmebaasides eristatakse võrdlevate tabelite koostamisel kaht valdkonda – sporti ja kunste.

Mitmeid aineid on lihtne nende kahe valdkonna alla liigitada – spordiga tegelemine ja kehaline kasvatus on suhteliselt kindlapiiriline ala, mis mingil kujul on esindatud kõigi lääneliku tsivilisatsiooniga riikide hariduses (ja enamasti ka teiste riikide haridussüsteemis), kujutav kunst ja muusika on kõige tüüpilisemad kunstained.

Siiski on ande- ja oskusainete seas rohkem raskemini määratletavaid aineid. Tööõpetus kui disain on seostatav kunstidega, mõnede riikide õppekavades (näiteks Soomes) moodustavadki need ühe valdkonna. Tööõpetus on aga seostatav ka tehnoloogia ja kodumajandusega (Ungari), tantsu puhul on ühel poolt tegemist kehalise kasvatusena, teiselt poolt aga kunstiga, draama seostub nii kunstide kui keeleõppega, terviseõpetus võib olla osa kehalisest kasvatusena, see võib olla eraldi aine (paljudes USA osariikides), aga see seostub ka loodusõpetuse ja bioloogiaga.

Enamikus Eurydice ja INCA andmebaasides esindatud riikidest on muusika ja visuaalsed kunstid tunniplaanis kohustuslikud. Väga sageli õpetatakse ka näitlemist ja tantsu, kuid mõnel pool mitte kunsti nime all, vaid näiteks keele- või kehalise kasvatusena tundides. Sellisel juhul võib laste kokkupuude näitekunsti ja tantsuga jääda väheseks. Palju sõltub sellest, kas keele ja kirjanduse või kehalise kasvatusena õpetajal

on huvi õpetada vastavalt siis näitlemist või tantsimist, ja ka sellest, kas need õpetajad on selleks piisavalt asjatundlikud. Eriti keeruline olukord on tantsuga, sest kehalise kasvatuse tundides pööratakse peatähelepanu füüsilisele treeningule ja spordile ning kui tantsu ka õpetatakse, jäävad selle väljenduslik ja loov külge sageli vajaliku tähelepanuta (Sharp & La Metais 2000).

On õpikäsitlusi, mis peavad oluliseks käelise tegevuse osakaalu suurendamist kõikides ainetes. Näiteks alternatiivpedagoogikas on “traditsioonilised ained” (keelde, matemaatika, loodusteadused) ja ande- ja oskusained tihedalt läbi põimunud. Kogu maailmas pööratakse viimastel aastatel aina rohkem tähelepanu multiintellektuaalsusele – sellele, et erinevatel inimestel domineerivad erinevat liiki intelligentsused ning seetõttu suudavad erinevad inimesed materjali kõige paremini omandada erinevate tegevuste abil (Gardner 1993). Käeline ja loovtegevus on sealjuures väga olulised. Mitmetes riikides (nii Skandinaavias, Euroopas laiemalt kui mujal) võib tendentsina täheldada üldise kogemuslikkuse kasvu õppetöös. On mitmeid multiintellektuaalsust rõhutavaid pedagoogika liike, mis on koolitundides kasutusel ja jõudsalt arenemas - *dialoogipedagoogika, kunstipedagoogika, draamapedagoogika, elamuspedagoogika*.

2.1. Ande- ja oskusainete liigitus erinevate riikide õppekavades

Osade riikide õppekava jaguneb laiadeks alaosadeks, teistel koosneb õppekava erinevatest ainetest. Teemaatilised alajaotused on näiteks Austraalia, Läti, Saksamaa, Hong Kongi, Ungari, Põhja-Iirimaa, Iiri Vabariigi, Hollandi, Uus-Meremaa ja Hispaania õppekavadel ja neis kõigis on ka sellised osad nagu *kehaline kasvatus* või *sport*, samuti osa nagu *kunst, loovad kunstid* või *esteetiline ettevalmistus*.

Kunsti alla paigutatakse tavaliselt visuaalsed kunstid ja muusika, kuid mõnel juhul lisanduvad ka näitekunst ja tants, vahel ka meediakunst.

Ande- ja oskusainete õppekavade puhul on võimalikud mitmed erinevad mudelid. Kunstiharidust ja kehakultuuri peetakse kõigis Eurydice andmebaasi riikides ning kuues lähemalt vaadeldud maailma riigis hea koolihariduse vältimatuks ja kohustuslikuks osaks.

2.2. Kunstiõpetus - kas ühtne aine(valdkond) või eraldi ained?

Kunstiõpetuspoliitika näeb ette kahte võimalikku lähenemist kunsti õpetamisele: üldise kunstivaldkonnana või eraldiseisvate õppeainetena.

Eesti õppekavas on rakendatud viimast lähenemist – pole olemas eraldi ainet “kunst või kunstid”, vaid on välja toodud eraldi kunstiliigid – muusika, kujutav kunst ja tööõpetuse osana ka tarbekunst.

On ka riike, mille õppekavades tuuakse välja kunst kui eraldi valdkond ning täpsem alaliigitus sõltub juba kooli eripärast.

Nagu iga liigituse puhul, ei esine enamasti puhtaid variante. Näiteks ehkki Eesti õppekava eristab muusikat ja kunsti, ei eristata nende sees enam näiteks maali, graafikat ja skulptuuri. Kombineeritud variant kunstiõpetusest kui valdkonnast ja samas erinevate kunstide eraldi õppimisest on näiteks Uus-Meremaa õppekavas. Valdkondliku õppekava näiteks sobivad Austraalia õppekava ja Korea alghariduse õppekava, kus ongi kombineeritud kõik ande- ja oskusained – lisaks kunstidele ka käsitöö ja kehaline kasvatus.

Uus-Meremaal koosneb õppekava seitsmest olulisest osast: emakeel ja keeled, matemaatika, loodus- ja täppisteadused, tehnoloogia, sotsiaalteadused, kunst, tervis ja füüsiline heaolu. Kunsti alla kuuluvad tants, näitlemine, muusika, meedia ja visuaalsed kunstid. Iga kunstiliiki vaadeldakse erineva õppeaine raames, kuigi õpetama ei pea neid tingimata eraldi. Eesmärgiks on võime kunstis orienteeruda.

Kõigis Austraalia osades moodustab kunst ühe kaheksast põhiõppealast, kuuludes seega tuumõppesse, kuid koolid võivad ise valida, milliste kunstiliikidega tegelda.

Korea vabariigis on 6 – 8-aastaste laste jaoks mõeldud õppekava viieosaline. Lisaks korea keelele ja matemaatikale on kolm inspireeriva nimetusega jaotust: Lõbus Elu (visuaalsed kunstid, muusika ja kehaline kasvatus – sealhulgas tants), Arukas Elu

(ühiskonnaõpetus, loodusteadused ja ülesannete lahendamine) ja Korralik Elu (moraalne kasvatus).

Sellel, et kunst oleks õppekava osa ühe suure valdkonnana, on nii plusse kui miinuseid. Positiivne oleks asja juures, et:

- kõiki kunstiõppeaineid peetaks loovate kunstide valda kuuluvaks. Niisuguse korralduse juures oleks ka tantsul ja näitekunstil kunstiõppeainetena kindel staatus;
- oleks võimalus õpetada temaatiliselt, lähenedes korruga mitmele kunstiliigile. Temaatiline õpetus on eriti kasulik algastmes, sest lastele meeldib seigelda erinevate õppeainete ja kunstialade vahel;

Raske on kirjeldada võimalikku mõju õppe kvaliteedile.

- Ühelt poolt on võimalik, et õpetuse asjatundlikkus tõuseks, sest koolitöösse saaks kaasata rohkem konkreetsetele kunstidele spetsialiseerunud isikuid (ka tantsu- ja näitejuhte).
- Teiselt poolt on keeruline (kui mitte võimatu) leida isikuid, kes suudaksid võrdselt hästi õpetada kõiki kunste. Seetõttu kujuneks iga kooli kunstiõpetus vastavalt olemasoleva(te)le õpetaja(te)le ja see võiks suurendada ebavõrdsust koolide vahel.

Võimalike negatiivsete joontena võib esile tuua selle, et:

- võib tekkida õppekava ülekoormatus. Kui õppekavast midagi välja ei võeta, jääb aega väheseks ning kuna õppekava osadele määratakse aega selle järgi, mida olulisemaks peetakse, ei pruugi kunstiõpetuse olukord kuidagi paraneda;
- tekib oht, et erinevaid kunstialasid hakatakse pidama omavahel vahetatavateks ja nad kaotavad individuaalse identiteedi;
- iga konkreetse kunstiliigi jaoks eraldi ei jää piisavalt aega ja tähelepanu;
- kui on tegu väikese kooliga, kus õpetajad peavad andma mitut kunstiõppeainet, teravneb õpetuse professionaalsuse probleem.

3. SIHID, PÄDEVUSED, BAASOSKUSED . . .

Nii haridussüsteemil tervikuna kui igal õppekaval eraldi peavad olema selgelt sõnastatud sihid. Enamikul riikidest (välja arvatud neil, kus otsuseid teevad riigi eri regioonide võimud või koolid ise) on kindel ettekujutus sellest, mille poole hariduses püüeldakse.

Paljude riikide hariduslike eesmärkide hulka kuulub tähtsa osana järeltuleva põlve hea füüsilise vormi tagamine, loovuse ja kultuurimõistmise propageerimine ja noortele läbimõeldud kunstihariduse andmine. Kõigis haridussüsteemides ei tõuse sellised eesmärgid eriti detailselt esile, kuid neis süsteemides, kus eesmärgid on kindlalt paigas, mainitakse sageli ka kehakultuuri, kunsti ja tehnoloogiat.

Seatud eesmärkide täitmist on keeruline silmas pidada, aga seda probleemi püütakse mitmel viisil lahendada. Kui suurem osa haridussüsteemidest teeb ettekirjutusi, millised ained milliseid põhioskusi peaks arendama, siis osad nõuavad, et õppekava valdkondade nõudmised peavad olema vastavuses süsteemi nõudmistega tervikuna. Näiteks Põhja-Iirimaal peavad kõik õppekava osad arendama kõiki üldoskusi (sealhulgas loovust ja mõtlemisioskust) ja Singapuris püüeldakse selle poole, et loovust kui rahvuslikku prioriteeti arendataks igas õppekava valdkonnas.

Enamasti rõhutatakse õppekavades erinevaid eesmärke valdkonniti siiski erinevalt. Ka Eesti 2001 RÕK-is on just valdkonnapädevuste juures märgitud, milliste ainete kaudu neid pädevusi kõige enam arendada tuleks.

3.1. Mõiste problemaatika

1996 riiklikus õppekavas kasutatakse pädevusi ja kompetentsusi sünonüümina. 2001. määruse eelnõu versioonides on jäädud pädevuste mõiste juurde.

Selle termini kasutamine on esile kutsunud ka kriitikat. Näiteks Urve Läänemets oma RÕK-I üldosa projekti retsensioonis märgib:

Pädevused ja kompetentsused on küll lähedased, kuid mitte sünonüümsed mõisted. Pädevuste puhul arvestatakse enamasti ka nende legitimeerituse astet, st õiguslikku pädevust ühe või teise toimingu sooritamiseks. Õppetegevuste puhul, eriti aga üldhariduse spetsiifikat silmas pidades pole selline määratlus otstarbekas. Parem oleks kasutada kompetentsuste mõistet, mis omakorda õppekava alusprintsipi võib-olla küll rakendatav, kuid eeldaks sellisel juhul vastavaid väärtushinnanguid käsitleva ideoloogia määratlemist. (Läänemets 2001: 4)

Tavalisele ande- ja oskusainete õpetajale on mõlemad terminid suhteliselt kauged (see on selgunud ka selle projekti grupitööst). Ka nende ainete ainelidud ja -nõukogud ei ole kumbagi terminit ka 2001. aastal kuigivõrd omaks võtnud (sellest pikemalt alapeatükis: Pädevused ainekavades).

3.2. Üld- ja valdkonnapädevused eesti õppekavades

Selleks, et haridussüsteem ei kaugeneks oma laiematest sihtidest, on Eesti õppekavades alates 1996. aasta määrusest sisse toodud pädevuste mõiste. 1996. aasta õppekavas pädevuste definitsioon puudub. Pädevuste mõistet on kasutatud vaid “üldpädevustest” rääkimisel, jaotades need suhtluspädevusteks, väärtuselisteks pädevusteks (suhtumised, hoiakud) ning tegevuspädevusteks (üldoskused, sh. õpioskused – vaatlus-, võrdlus-, lugemis-, kirjutamis-, kuulamis- ja arvutamisoskus).

2001. RÕKi määruse eelnõu laiendab pädevuste mõistet. Eelnõus on kirjas, et **üldpädevused** hõlmavad õpistrateegiaid ja õpistiile, väärtushinnanguid, maailmakäsituse korrastamiseks ja enesemääratluseks, oma tegevuse kavandamiseks ja hindamiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. **Valdkonnapädevused** on valmisolekud, mis kujunevad õpetuse integratsiooni tulemusel.

2001. õppekava määruse eelnõus eristatakse lisaks üld- valdkonnapädevustele ka õppeainepädevusi, lisaks on selle õppekava üldosas sellised alajaotused, nagu õppekava lähtealus, eesmärgid, põhimõtted, temaatilised alajaotused, läbivad teemad ja muidugi ka traditsioonilised õppeained. Kui seda nimekirja või konkreetset

õppekava üldosa vaadelda, siis on raske tõmmata konkreetseid piire näiteks pädevuste, läbivate teemade ja eesmärkide vahele.

Kehtivas (1996. aasta) riiklikus õppekavas räägitakse niisiis üldpädevustest ja ainekavades õpitulemustest.

2001. aasta projektis jaotatakse pädevused esmalt kolme suurde gruppi:

- **üldpädevused,**
- **valdkonnapädevused,**
- **ainealased pädevused** ehk **õppeainepädevused** ehk **õpitulemused.**

Üldpädevused omakorda on liigitatud kolmeks:

- **suhtluspädevused,**
- **tegevuspädevused,**
- **väärtuspädevused.**

Uues õppekava eelnõus lisandub neile veel **õpipädevus.**

Valdkonnapädevusteks on vastavalt uuele riikliku õppekava eelnõule:

- **looduspädevus,**
- **kommunikatiivne pädevus,**
- **sotsiaalne pädevus,**
- **refleksiooni ja interaktsioonipädevus,**
- **tehnoloogilis-tehniline pädevus,**
- **matemaatiline pädevus,**
- **kunstipädevus.**

Sellise liigituse ning üld- ja valdkonnapädevuste eristamise praktiline väärtus on liigitusaluse keerukuse tõttu aga kaheldav.

Kas saab näiteks küsida: Kas auto on nimisõna või võõrsõna? Nii see kui teine, oleneb vaatepunktist.

Aga mis on see, kui laps käitub looduses säästlikult? Kas üldpädevus (tegevuspädevus) või valdkonnapädevus (looduspädevus)? Või millega on tegemist

siis kui laps oskab suhelda vastavalt olukorrale – on see valdkonnapädevus (kui on, siis kas sotsiaalne või kommunikatiivne) või on see üldpädevus (suhtluspädevus või hoopis tegevuspädevus . . . ja mis mõttes saab väita, et suhtlemine pole samuti tegevus)?

3.3. Hinnangud eesti õppekavade pädevusloendile

1996. aasta RÕKi pädevuskäsitlust on väliseksperdid (vähemalt dokumendi analüüsi tasandil) kõrgelt väärtustanud:

Üldhariduse eri astmete pädevused, nende diferentseerimine ja rõhuasetused on Eesti õppekavas põhjalikumad kui Soome õppekavades kunagi olnud on ja väärivad erilist tunnustust. (Opetushallitus 1999: 16)

Õppekava plusside reas on ka välja toodud, et:

Üldosa eesmärgid (s.t kooliastmete pädevused) 1.–3., 4.–6. ja 7.–9. klassile on määratletud õpilaste valmidustena, mille formuleerimisel on nähtavasti toetunud ka arengupsühholoogiale. (Opetushallitus 1999: 23)

Selles väites pole Opetushallituse eksperdid ise ilmselt 100% kindlad, sest on kasutatud modaalsust väljendavat sõna nähtavasti. Eesti õpetajaskond on nii eravestlustes kui Õpetajate Lehe listis pigem nii 1996 kui 2001 pädevusloendi puhul väitnud, et need ei vasta õpilaste arengule (ülehindavad õpilaste reaalsel arengutasel). Sellised väited põhinevad aga samuti üksnes õpetajate arvamustele, omamata uurimusliku põhjendust.

Ande- ja oskusainete projektis osalenud õpetajates tekitas uus pädevusloend (2001. RÕK määruse eelnõu) segadust.

Edgar Krull on oma 2001 määruse eelnõu analüüsis kritiseerinud nii uut üldpädevuste määratlust kui valdkonnapädevuste sissetoomist, märkides et:

. . . on täiesti küsitav, kas uus üldpädevuste määratlus muudab asja õpetajale selgemaks . . . Tundub, et õppevaldkondade ja valdkonnapädevuse mõistete eristamine muudab vaid põhjendamatult asja segasemaks. (Krull 2001: 11)

Ka Urve Läänemets heidab üldosa pädevusskeemile ette, et:

Täiesti selgusetuks jääb, mille alusel on eristatud ja määratletud üldpädevused, õppevaldkonnad ja nendekohased pädevused ning õppeainepädevused. (Läänemets 2001: 4)

Retsensioonis heidab Krull üldosale ette ka pädevuste liiga pikki ja liigitamata loendeid:

19 – 20 liigendamata pädevuskirje üheaegne meelespidamine nii õpetajatele kui teistele inimestele ülejõu. Seepärast on tarvis pädevusnõuded grupeerida alaliikideks. (Krull 2001: 13)

sama probleemi tajub Krull ka teiste üldosa elementide puhul:

Sama põhimõtte rakendamine võimaldaks paremini orienteeruda üldeesmärkide, õppekava põhimõtete üld-, valdkonna- ja ainepädevuste taotlustes ja nendega arvestada. (Krull 2001: 13)

Pädevusteemat kokku võttes märgib Krull:

Tundub, et pädevuste kujunemise ja õpetuse integratsiooni temaatika käsitlemise järjestuse pööramine ja pädevuste mõiste laiendamine teeb asja varasemaga võrreldes segasemaks, kuigi soovitus valdkonnapädevuse sisseviimiseks tuli tõenäoliselt TPÜ rakendusuurimusest (Lähteuringu ..., 1999). Ikkagi jääb vastuseta küsimus, kuidas seostuvad või tulenevad üld-, valdkonna- ja ainepädevused kooli õppe- ja kasvatustegevuse eesmärkidest. (Krull 2001: 11)

3.4. Pädevused ainekavades

Soome eksperdid arvavad, et RÕKi põhiline nõrkus on teoreetiline ebäühtlus. Dokumendi üldosa ja ainekavad on põhimõtteliselt omavahel vastuolus: üldosa esindab *curriculum*-tüüpi mõtlemist ning ainekavade osa *Lehrplan*-tüüpi mõtlemist. (Opetushallitus 1999)

Soome Opetushallituse hinnang RÕKile 1999 toob välja just selle dokumendi erinevate osade vahelise kooskõla puudumise. See kajastub ka pädevuste temaatikas – kui üldosa versioonides (1996 RÕK, Veimer-Ruusi ja ainenõukogude tööversioon, 2001. määruse eelnõu) on pädevuste mõiste üks võtmetermineid, siis ainekavades esineb see mõiste harva ja ka selle kasutus on tihti kas üldsõnaline või erineva üldosast.

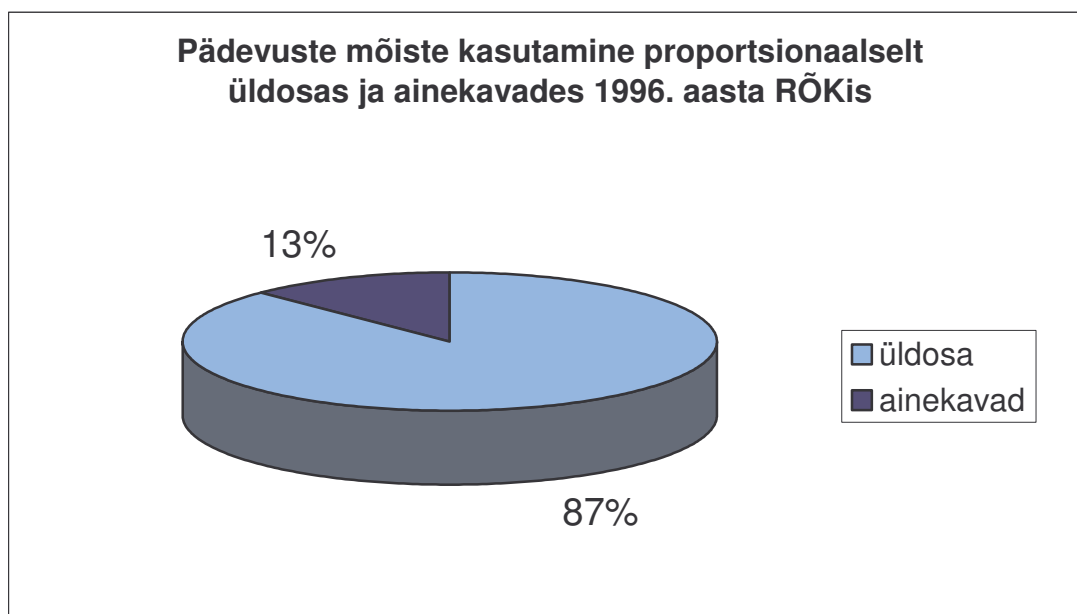
Järgnevalt on toodud andmed pädevuste ja kompetentsuste mõistete esinemise arvu ja konteksti kohta kolmes Eesti õppekavaversioonis – RÕK 1996, Veimer-Ruusi ja HM ainenõukogude variandis ja 2001. määruse eelnõus (augusti seisuga). Metodoloogiliselt on tegemist teksti kvalitatiivse ja kvantitatiivse analüüsiga.

Mõiste *pädevused/ kompetentsused* mainimine Eesti õppekava erinevates versioonides. Esimesena on toodud pädevuste mainimise arv, selle järel kaldkriipsuga kompetentsuste mainimise arv (juhul kui seda terminit on kasutatud).

	RÕK 1996	Ruus-Veimeri ja HM ainenõukogude versioon	RÕK 2001 eelnõu (augusti seisuga)
üldosa	19/ 2	119	50
emakeel/ eesti keel ja vene keel	0	0	0
eesti keel võõrkeelena		0	
vene keel (emakeelena)	-		11
võõrkeeled	0	0	0
matemaatika	1	1	1
loodusained	1	-	-
loodusõpetus	0	3	3
füüsika	0	0	1
keemia	0	0	7
bioloogia	0	1	3

geograafia	0	1	1
ajalugu	0	0	0
filosoofia	0	0	-
inimeseõpetus	0	4/ 8	0/ 3
kodanikuõpetus/ ühiskonnaõpetus	1	1	1
kunstiõpetus	0	0	0
muusikaõpetus	0	0	0
kehaline kasvatus	0	0	0
tööõpetus	0	4	1
ainekavades kokku	3	15/ 8	29/ 3
kogu õppekavas kokku	22/ 2	134/ 8	79/ 3

1996. aasta õppekava üldosas on paralleelselt kasutatud nii pädevuste kui kompetentsuste mõistet, pädevusi 19 ja kompetentsusi 2 korral. Ainekavade autoritele on see mõiste aga võõras – ehkki see esineb kokku kolm korda, kattub terminikasutus üldosa omaga vaid ühel korral. Graafiliselt kujutades on proportsioon järgmine:

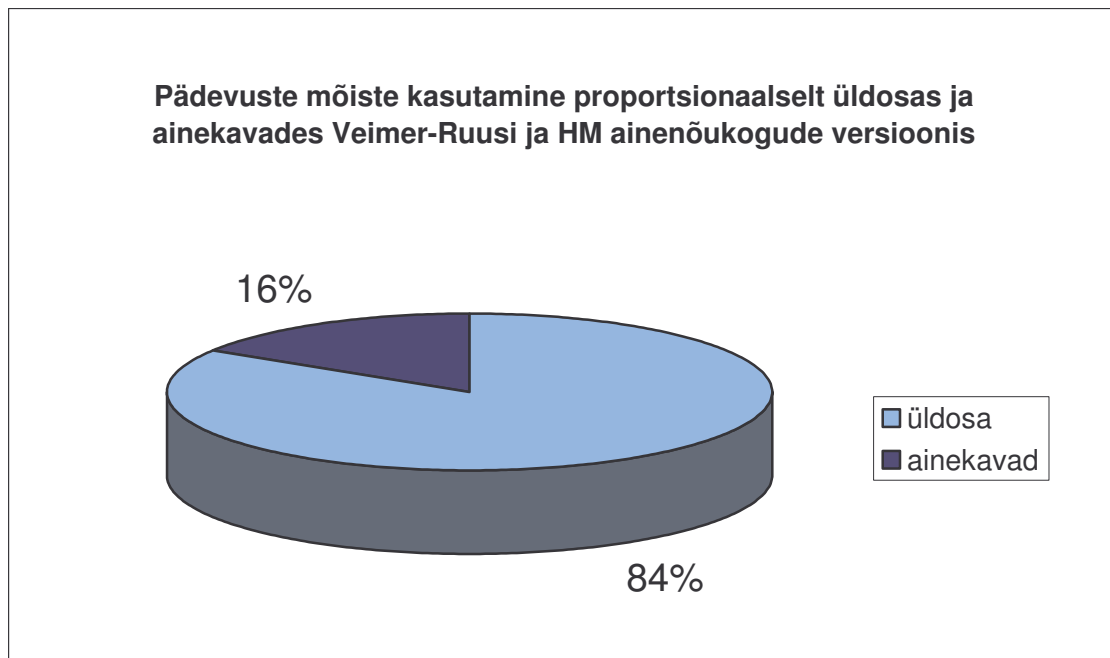
1996. aasta õppekava ainekavades võib rääkida vaid ühest (äärmisel juhul kahest) juhtumist, mil kasutatakse sõna pädevus üldosaga sarnases tähenduses.

Loodusainete ainekavade sissejuhatuses on üks kord kasutatud ka sõne pädevus, seda just valdkonnapädevuse tähenduses: *Loodusainete õpetamisega üldhariduskoolis taotletakse, et õpilastel kujuneks kaasaegne loodusteaduslik maailmapilt, loodusalane pädevus ning säästlik ja vastutustundlik suhtumine loodusesse.*

Matemaatika ainekavas on kirjas, et *õpilane omandab ainekavaga määratud pädevuse*, aga pole täpsustatud, mida selle all silmas peetakse.

Kodanikuõpetuse ainekavas esineb sõna pädevus üks kord, aga see esineb pigem selle sõna traditsioonilisemas tähenduses, nimelt: *Kohalik omavalitsus, selle funktsioonid ja pädevus.*

Juta Veimeri ja Viive Ruusi töögrupi ning Haridusministeeriumi ainenõukogude tööversioonis on pädevuste mõistet kasutatud vaadeldud versioonidest kõige rohkem – võrreldes 1996. aasta määrusega tervelt 100 võrra enam. Mõiste kasutamise proportsioon üldosa ja ainekavade vahel on sarnane 1996. aasta õppekavaga – kui siis oli terminit ainekavades kasutatud 13 % üldkasutusest, siis nüüd 16 %. Üldosa tööversioonis (projektis) kasutatakse seda mõistet koguni 119 korda.

Matemaatika ainekavas on kirjas täpselt nagu 1996. aasta RÕK-is, et *õpilane omandab ainekavaga määratud pädevuse*, aga pole täpsustatud, mida selle all silmas peetakse. Ka 2001. aasta määruse eelnõus on sama lause, muutunud on ainult see, et pädevustest rääkides kasutatakse ainsusliku vormi asemel mitmust – nüüd on kirjas, et *õpilane omandab ainekavaga määratud pädevused*.

Loodusainetest on pädevusi mainitud vaid üks kord bioloogia ainekavas: *Bioloogiaõpetuse põhieesmärgiks on . . . kujundada loodusalane pädevus*.

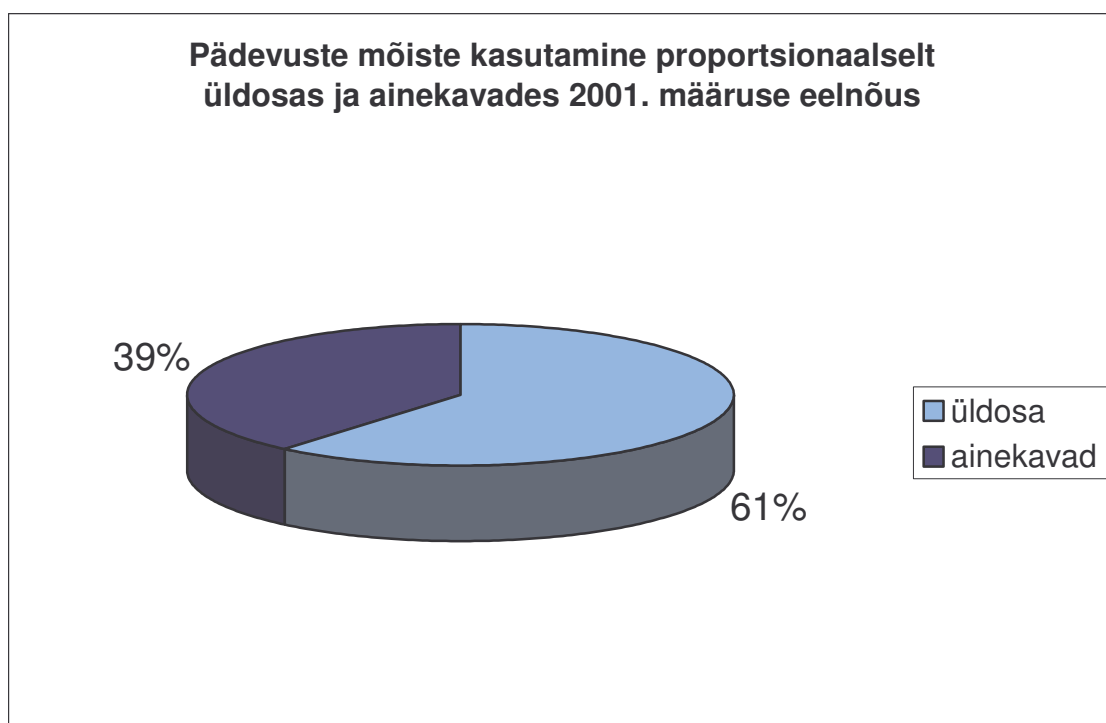
Geograafia ainekava III kooliastme õppetegevuste osa alguses on kirjas, et see on *õppeaine, mille käigus on võimalik arendada väga mitmesuguseid igapäevases elus vajalikke pädevusi*.

Inimeseõpetuse ainekavas on pädevuste mõistet kasutatud 4 korda. Iga ainekava läbiva teema – isiksuse areng, tervis ja tervislik eluviis, sotsiaalsed toimetulekuoskused/ sotsiaalne kompetentsus ja kõlbeline kasvatus – juures on ühe punktina välja toodud ka pädevused kooliastmeti. Sellele järgneb loend oskustest, omadustest ja väärtushinnangutest, mis on üldosa põhjal klassifitseeritavad pädevustena (st. ainekava terminikasutus on kooskõlas üldosaga). Kompetentsustest on inimeseõpetuse ainekavas juttu tervelt 8 korda, kõigil juhtudes ühendina “*sotsiaalne kompetentsus*”.

Tööõpetuse ainekavas on neli korda kasutatud pädevuste mõistet, kusjuures viidatud on veel suuremale arvule pädevustele. Pädevuste kui sõna ainsuses ja mitmuses kasutamise küsimus on siingi aktuaalne: *Eesmärgiks on ka õpilaste keeleliste, matemaatiliste, sotsiaalsete ning tehnilis-ökoloogiliste pädevuste arendamine*. (Üldosas kasutatakse sama terminit pigem ainsuses – mitte keelelised pädevused vaid keeleline pädevus. Kombinatsioon *tehnilis-ökoloogiline* on samuti uudismoodustus, mis üldosale võõras). Ülejäänud kolm termini kasutusjuhtu ei ava selle mõiste sisu: *Kohustuslikud teemad aitavad põhikooli lõpetajal kujundada vajalikke pädevusi; põhikooli lõpetajate vajalikke pädevusi on võimalik kujundada teemaplokkide (tööliikide) erinevate kombinatsioonide kaudu; . . . kujundada õpilastes valmisolek õppekavas püstitatud pädevuste omandamiseks*. Viimases lauses väärrib tähelepanu sõnakombinatsioon “valmisolek pädevuste omandamiseks” – kui seda võrrelda üldosa

pädevuse definitsiooniga, kus pädevusi käsitletakse “valmisolekutena”, siis on üsna kummaline, et kujundatakse “valmisolekut valmisolekute omandamiseks”. Loomulikult pole autorid seda nii mõelnud, ent see näitab üldosa ja ainekavade terminikasutuse ebaühtlust ja ebajärjekindlust.

2001. aasta määruse eelnõus on ainekavadesse juba suuremal määral viidud sisse ka pädevuste mõistet – juba ligi 40% pädevuste (või kompetentsuste) mainimise juhtudest on ka ainekavades. Siiski pole see muutus nii oluline, kui võrrelda üldosa ja ainekavade mahtu lehekülgedes – ainekavad moodustavad üle 90 % kogu õppekava mahust. Sellisest võrdlusest selgub, et pädevuste mõiste esineb ainekavades siiski suhteliselt harva ja juhuslikult. Kuigi võrreldes Veimer-Ruusi ja ainenõukogude versiooniga on mõistekasutus ühtlasem, pole pädevuste mõistel ka selles õppekavas veel üheselt väljakujunenud tähendust.

Pädevuste mõistet on kasutatud **vene keele kui emakeele ainekavas**, see esineb 11 korda. Üldosa pädevuskäsitlus on vene keele kui emakeele ainekava koostajatele mõistetav, samuti lähtub ainekava pädevusest kui laiaast üldmõistest. Kõige enam räägitakse kommunikatiivsest pädevusest ja keelepädevusest:

Keeleteadmistel on tunnetuslik väärtus, nad on kirjaoskuse ja kommunikatiivse pädevuse alus.

Emakeele õppimine võimaldab õpilastel omandatud keeleteadmiste alusel oma keelekasutust mõtestada, oma keelepädevust teadlikult täiustada.

keelepädevus (teadmised keelesüsteemist tervikuna ja selle üksikutest osadest);

õigekirja- ja interpunktsioonpädevus;

tekstuaalne pädevus (teadmised keelevahendite valikust, et luua teatud teksti);

Loodusteaduslike ainete ainekavades on pädevuste sõna kasutamine võrreldes ainenõukogude esialgse tööversiooniga oluliselt suurenenud – 4 mainimiskorra aselel koguni 14.

Loodusõpetuse ainekava 2001 määruse versioonides on viidet 3 pädevustele:

Loodusõpetus on seotud teiste õppeainetega, aidates kaasa mitmesuguste pädevuste arendamisele

Loodusõpetus arendab ökoloogilist pädevust: õpitakse mõistma looduse kui süsteemi funktsioneerimise lihtsamaid seaduspärasusi ning inimese ja tehnika kui

looduskeskkonnale mõjuvate faktorite toimet, areneb valmisolek ja võime kaitsta looduskeskkonda.

Arenevad lihtsamate mõõtmisvahenditega mõõtmise oskus ja oskus korraldada katseid ohutult, samuti mitmed üldpädevustega seotud oskused.

Füüsika ainekavas on pädevusi mainitud 1 kord:

Õppides mõistma looduse kui süsteemi funktsioneerimise lihtsamaid seaduspärasusi ning inimese ja tehnika mõju looduskeskkonnale, areneb õpilastel tehnoloogilis-tehniline pädevus.

Keemia ainekavas mainitakse pädevusi 7 korda, kusjuures kõik loetletud pädevused langevad kokku ka üldosas loetletutega.

Keemial koos teiste loodusteadustega on oluline tähtsus mitte ainult ainealaste, vaid ka üldpädevuste kujundamisel ja arendamisel.

Keemia õppimine arendab õpilaste oskust kirjeldada vaatluste tulemusi, lugeda ja mõista keemiateksti, lahti mõtestada ja kasutada keemia märksüsteemi (keemia keelt), esitada keemiateavet erinevates koodides – verbaalselt, diagrammide ja graafikutena,

mudelitena, valemite kujul – seega kujundab ja arendab õpilaste kommunikatiivset pädevust.

Vajadus kasutada matemaatika- ja füüsikateadmisi ning -oskusi keemiaprobleemide kirjeldamisel ja lahendamisel, mõista nähtustevahelisi kvantitatiivseid seoseid, analüüsida ja tõlgendada keemia arvutusülesannete tulemusi ning hinnata nende tõepärasust kujundab ja arendab õpilaste matemaatikapädevust.

Vastutustunnet ja austust looduse vastu, teiste inimeste ja ühiskonna suhtes, oskust näha ja hinnata oma otsustuste ja tegevuse otseseid ja kaudseid tagajärgi, oskust teha koostööd – kõiki neid väärtus- ja sotsiaalseid pädevusi kujundatakse õpilastes keemiaõppe käigus.

Bioloogia ainekavas on kolm viidet pädevustele:

Bioloogia õppimise kaudu kujunevad õpilastel loodusalased ja mitmed teised elutähtsad pädevused, omandatakse püsivad positiivsed hoiakud kõige elava suhtes, väärtustatakse säästev ja vastutustundlik eluviis.

Bioloogia õppimise käigus kujundatakse eelkõige looduspädevusi, kuid arendatakse ka kommunikatiivseid, sotsiaalseid, refleksiooni- jm pädevusi.

Geograafia ainekavas on pädevuste mõistet kasutatud üks kord, ent viidatakse kahele pädevusele. Võrreldes ainenõukogude versiooniga, milles kasutati väga ebamäära-
st terminit “*väga mitmesugused igapäevases elus vajalikud pädevused*”, on 2001. määruse eelnõu terminikasutus juba konkreetsem ja kooskõlas uue üldosaga:

Geograafia õppimise käigus arenevad eelkõige loodus- ja sotsiaalne pädevus.

Inimeseõpetuse ainekavas pole pädevustest juttu, küll aga on 3 korda mainitud kompetentsusi, kõigil kordadel just seoses “sotsiaalne kompetentsus”, näiteks:

Inimeseõpetuse eesmärk on eelkõige õpilase tervikliku isiksuse, üldinimlike väärtuste ja sotsiaalse kompetentsuse arendamine.

Ühiskonnaõpetuses on pädevustele üks viide:

Aine vahendusel kujundatakse õpilase sotsiaalseid pädevusi.

Tööõpetuse ainekavas on pädevuste mõistet kasutatud üks kord, ent viidatud on neljale üldosa pädevusele:

Eesmärgiks on ka õpilaste kommunikatiivsete, matemaatika-, sotsiaalsete ning tehnoloogilis-tehniliste pädevuste arendamine.

Selle alapeetüki kokkuvõttes võib öelda, et 1996. aasta RÕKi, Veimer-Ruusi ja HM ainenõukogude ja 2001. aasta RÕKi määruse eelnõu võrdlemisel on kõigi kolme dokumendi puhul üldosas pädevuste mõistet ainekavadest arvuliselt oluliselt rohkem kasutatud (ehkki üldosa moodustab vähem kui kümnendiku õppekava kogumahust, on kahes varasemas versioonis seal üle 80 % mõiste “pädevused” esinemisjuhtudest ja üle 60 % ka 2001 määruse eelnõus). Pädevuste kui mõiste omaksvõtt ainekavades on pikaajaline protsess, ande- ja oskusainete kavadest on see mõiste ühe erandiga (2001 tööõpetuse ainekava) siiani täiesti kõrvale jäänud.

Ehkki kvantitatiivse meetodika kasutamine on humanitaarteadustes mõnikord problemaatiline, andis pädevuste esinemissageduse loetlemine kombineeritult nende esinemiskonteksti kvalitatiivse analüüsiga tulemusi, mis lubavad (eriti koos grupitööde tulemustega) kahelda pädevuste mõiste kasutamise otstarbekuses riiklikus õppekavas.

3.5. Üks võimalik liigituskeem

Töös ande- ja oskusainete õpetajatega leiti, et käesoleva projekti esimene hüpotees – kehtiva RÕKi ja 2001 RÕKi määruse eelnõu üld- ja valdkonnapädevused on üldjoontes kaasaegsed ja aktsepteeritavad, kuid need ei leia küllaldast kajastust ainekavades – on adekvaatne vaid osaliselt, sest pädevusloend on raskesti jälgitav. Kui arvestada veel sellega, et lisaks kolme liiki pädevustele eksisteerivad riikliku õppekava üldosas ka läbivad teemad, temaatilised rõhuasetused, eesmärgid, põhimõtted jms, siis orienteerumine nende on (vähemalt keskmisele ande- ja oskusainete õpetajale, kes ometi peaks olema pigem keskmisest loovama mõtlemisega inimene) äärmiselt keeruline.

Kuna selline liigitus praktilises töös õpetajale kuigivõrd kasu ei anna, tuleks otsida alternatiivi. Pädevuste sõna on liiga keerukas ja lai, miks mitte rääkida ASJAST – loobuda laia üldmõiste leidmise taotlusest. (Näiteks öelda, et laps mõtleb kriitiliselt ja

loovalt, selle asemel, et väita, et tal on kriitilise- ja loovmõtlemise pädevus. Või veelgi lihtsam – öelda, et ta on mõtlemisvõimeline/ oskab mõelda ja loov.)

Selleks, et teada saada, mis on see PEAMINE, mille laps koolist kaasa peaks saama, viis Tartu Ülikooli õppekava arenduskeskus koostöös ande- ja oskusainete projekti ning Integratsiooni Sihtasutusega läbi küsitluse erinevates Eesti paikades (Tallinn, Tartu, Pärnu, Jõhvi, Viljandi, Põltsamaa). Selles on siiani osalenud rohkem kui 500 inimest, nii õpetajaid, koolijuhte kui ka maakondade haridustöötajaid ning teisi haridushuvilisi. Ülesandeks oli nimetada need 5 – 7 olulist asja, mida õpilane koolist lisaks ainealastele teadmistele oskustele peaks kaasa saama.

Tulemuste grupeerimisel eraldus kaks rühma – ühed on sellised oskused ja omadused, mida on kindlasti vaja, ent mida on raske mõõta ja millel kindlasti pole vaja eraldi ainekava. Teises grupid on sellised oskused ja omadused, mille puhul võiks kasu olla ka nende struktureerimisest, näiteks kooliastmeti, ja õpitulemuste välja toomisest. Need kaks rühma said esialgseteks nimetusteks

- **sihid**
- **üldoskused**

Kõige **laiemate sihtide** poole liigutakse kogu elu.

Siin on vaja pigem üldist kirjeldust kui “ainekava” - ehkki on võimalik kirjeldada loovuse või eetilise astmeid, on need nii individuaalsed, et nende kooliastmetega seostamine ja eriti mõõtmine on absurd

Üldoskused on need tähtsad asjad, millel on olemas oma struktuur, st saab teha mingi kava kooliastmeti (näiteks II kooliastme lõpuks oskab grupitöö viisidest ajurünnakut ja SWOT analüüsi, oskab liigitada objekte 2-3 tunnuse alusel, konspekteerida teksti, otsida netist mingi mootori abil jms). Neid “asju” saab ka hinnata. Samas on need sellised oskused, mida võib õppida kõikide ainete abil, aga mitte "iseseisvalt", sest neil pole "sisu" – võib ka öelda, et tegemist on läbivate teemadega. Põhimõtteliselt saab õppida ka info otsimist, koostööd või esinemist kui sellist, siiski on vaja ka mingit huvitavat teemat, mille kohta infot otsida, mille arutamiseks grupis töötada või millest rääkida, muidu pole see töö aktuaalne ja huvipakkuv.

Kolmanda rühma koolis õpitavaid olulisi asju moodustavad SISUD, mille edastamiseks on praegu kasutusel traditsioonilised õppeained – eesti keel, võõrkeeled, matemaatika. Infoajastul peaks sellele nimekirjale lisanduma ka informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia – IKT.

Need “sisud” on põhimõtteliselt lõpmatud, aga kogu selles infohulgas on ka selliseid teadmisi ja oskusi, mis loovad eeldused selle valdkonnaga seonduva mõistmiseks, sellest rääkimiseks ja selle ala õppimiseks. Seda kõike võiks nimetada “valdkondlikuks kirjaoskuseks”.

Kõik kolm gruppi – sihid, üldoskused ja ainevaldkonnad – hõlmavad olulisi omadusi, oskusi, arusaamu. Nende õpetamisel on võimalik kasutada traditsioonilist õppekorraldust, aga see ei pruugi olla ainuvõimalik, ega ka mitte kõige otstarbekam.

Praeguses õppekavas on olemas läbivad teemad – turvalisus, kutsevalik, ökoloogia ja IKT. Miks ei võiks need olla eraldi ained? Ja läbiv teema võiks olla hoopis matemaatika või eesti keel – esimene läbib ju kõiki loodusaineid ning teine tõepoolest kõiki aineid (niikaua kui räägime eestikeelsest koolist).

Ehkki esmapilgul tundub see mõte harjumatu, võib peaaegu kõike õpetada peaaegu kõige kaudu. Muidugi on mõned viisid otstarbekamad või lõbusamad või arendavamad või tulemuslikumad. Õpi- Eesti ideaali silmas pidades ei tohi hetkekski unustada ka seda, et kool peaks säilitama ja kasvatama õpimotivatsiooni (mitte kaotama igasugust soovi õppimiseks).

Kõike seda silmas pidades vaadeldakse selle töö viies viimases osas, milliseid võimalusi annavad ande- ja oskusained hariduse sihtide saavutamiseks.

Järgmisel leheküljel on graafiliselt kujutatud ande- ja oskusainete projekti töögruppide poolt välja pakutud õppekava võimalik struktuur.

ÕPPEKAVA

SIHID

Kõige laiemalt sihid, mille poole liigutakse kogu elu.

Siin on vaja pigem üldist kirjeldust kui "ainekava" - ehkki on võimalik kirjeldada loovuse või eetilise astmeid, on need nii individuaalsed, et nende kooliastmetega seostamine ja eriti mõõtmine on absurd

KOLLEKTIIVIS TEGUTSEMINE

- enesekehtestamine
- teistega arvestamine
- suhtlemine
- koostöö

LOOVUS

- enese väljendamine
- seostamine
- avastamine

IDEAALID

- eetika
- vaimsus

ISESEISVUS

- tervis
- aktiivsus
- enese tundmine
- kohuse- ja vastutustunne
- tahe, võime eesmärgi nimel pingutada

AVATUS

- valmisolek muudatusteks
- sallivus
- elukestev õpe

ÜLDOSKUSED

Need tähtsad asjad, **millel on olemas oma struktuur**, st saab teha mingi kava kooliastmeti (näiteks II kooliastme lõpuks oskab grupitöö viisidest ajurünnakut ja SWOT analüüsi, oskab liigitada objekte 2-3 tunnuse alusel, konspeteerida teksti, otsida netist mingi mootori abil jms - neid asju saab ka hinnata. Samas on need sellised oskused, mida võib õppida kõikide ainete abil, aga mitte "iseseisvalt", sest neil pole "sisu". Ei saa õppida info otsimist, koostööd või esinemist kui sellist, on vaja ka mingit huvitavat teemat, mille kohta infot otsida, mille arutamiseks grupis töötada või millest rääkida, muidu pole see asi aktuaalne ja huvipakkuv.

FUNKTSIONAALNE KIRJAOSKUS

- eneseväljendus
- toimetulek infoühiskonnas (info otsimine, töötlemine, analüüs, hindamine, süstematiseerimine jne)

MÕTLEMINE

- loogika
- süsteemsus
- kriitilisus

TÖÖTAMINE

- õpioskused & harjumus
- tööoskused & harjumused (iseseisev töö, grupitöö, koostöö)
- hobitegevus

ERINEVATE VALDKONNDADE "KIRJAOSKUS"

need "sisud" või ained, mida koolis ikka on õpitud, neid saab mitmeti grupeerida ja integreerida, kuid peab olema paigas valdkondadevaheline proportsioon ja võiks olla ka põhisisu

KEELED

- emakeel
- võõrkeeled

MATEMAATIKA

IKT

LOODUSTEADUSED

- ökoloogia
- keemia
- füüsika
- bioloogia

SOTSIAALTEADUSED

- ajalugu
- ühiskonnaõpetus
- religiooniõpetus
- majandus
- terviseõpetus
- perekonnaõpetus
- psühholoogia
- geograafia

KEHALINE KASVATUS

KUNSTID

- kirjandus
- muusika
- kunst
- draama
- tants
- tööõpetus/ disain/ käsitöö/ kodundus

HARIDUSÜSTEEMI (nii formaal- kui mitteformaal-) siht on MUUTUVAS MAAILMAS TOIMETULEV inimene, kes suudab olla ÕNNELIK, suudab UNISTADA ja UNISTUSI ELLU VIIA, tunda, et ta elul on mingi siht ja VÄÄRTUS, kellel on arenev ja terviklikkuse poole püüdlev MAAILMAPILT

Uue skeemi eelised 2001. määruse eelnõu pädevusloendi ees on, et:

- See lähtub tegevõpetajate prioriteetidest (ja ka tegevõpetajate kõnekasutusest – mitte ükski 500-st grupitöodes osalenust ei nimetanud kõige olulisemate koolist kaasa saadavate “asjade” seas pädevusi)
- Selle kolmes osas kajastuvad oluliste kattuvusteta kõik hariduslikud sihid (2001. õppekava määruse eelnõus eristatakse lisaks üldvaldkonnapädevustele ka õppeainepädevusi, lisaks on selle õppekava üldosas sellised alajaotused, nagu õppekava lähtealus, eesmärgid, põhimõtted, temaatilised alajaotused, läbivad teemad ja muidugi ka traditsioonilised õppeained. Kui seda nimekirja või konkreetset õppekava üldosa vaadelda, siis on raske tõmmata konkreetseid piire näiteks pädevuste, läbivate teemade ja eesmärkide vahele.)
- Skeemis on kõige enam kasutatud nn kesktasandi või baastasandi mõisteid (millega me mõtlemisel kõige enam opereerime). (Ungerer & Schmid 1996)

5. ANDE- JA OSKUSAINETE OSAKAAL ERINEVATE RIIKIDE ÕPPEKAVADES

5.1. Ande- ja oskusainete staatus

Õpilased väärtustavad aineid, mis on kõrge staatusega, nauditavad ja isiklikult olulised. Kui ande- ja oskusainetel neid omadusi pole, ei taheta neid ka õppida. Sageli on koolides vähe aega ning õppetöö on liiga killustatud, pakkumaks terviklikku kokkupuudet kunstide ja kehakultuuriga. Edukatel õpilastel soovitatakse õppida mitte kunsti ja sporti, vaid teisi aineid. (Sharp & La Metais 2000)

Samas on ande- ja oskusainete puhul erinevates riikides palju võimalusi nende aladega ka kooliväliselt tegelda. Kuigi õpilastel on kehalise kasvatus ja kunstitunnid ka tunniplaanis, tegeldakse kunsti ja spordiga ka väljaspool kooli. See pakub olulisi kogemusi õpilastele, kellel on kunsti või spordi vastu suurem huvi.

Ande- ja oskusainete staatus erinevates riikides ja kultuuritraditsioonides on erinev. Näiteks USA-s pööratakse väga suurt tähelepanu koolispordile. Õppijad, kes on andekad mõnel spordialal, pääsevad selle abil nii koolidesse kui kõrgkoolidesse.

Jaapanis võtavad ande- ja oskusained – kunst, muusika, kehaline kasvatus, kokandus ja kodumajandus – tunniplaanis enda alla 6-aastastel üle 1/3 ajast ja 12-aastastel üle 40% ajast. Selliste proportsioonide eesmärk on tagada lapse terviklik areng. Jaapanis õpetatakse ka muusikat põhjalikumalt kui läänemaailmas. Juba enne kohustusliku koolihariduse algust puutuvad lapsed kokku muusika- ja kunstiõpetusega. Alates 6. eluaastast on muusikaõpetus koolis kohustuslik - 6.a. õpitakse plokkflööti, 7.a. õpivad puhkille, 10.a. õpivad juba kolmandat muusikariista. Kõikidele lastele õpetatakse noodilugemist, 10.-11.a. kuulub igaüks orkestrisse. Muusika jääb kohustuslikuks terve põhihariduse jooksul. Iga aasta tehakse koos mõni näitemäng. Iga laps õpib mängima vähemalt kahte pilli.

Inglismaal vabastati algkoolid 1998. aasta septembrist õppekava täitmisest tervikuna, mõeldes seejuures just kunsti- ja muusikaõpetuse vähendamisele, et tuumainetele jääks rohkem aega. Ellu hakati viima riiklikke strateegiaid: aastatel 1998-99

kirjaoskuses ja aastatel 1999-2000 numbrite valdamises. Veebruaris 1998 loodi riiklik nõukogu, mis vaataks üle kehtiva hariduskorralduse ja üritaks teha parandusi loovuse ja kultuurihariduse vallas, nõukogu leidis, et ka ande- ja oskusainetel on haridussihtide realiseerimisel oluline roll. Seetõttu on alates septembrist 2000 kunsti ja disaini, muusika ja kehalise kasvatusprogrammid taas seadusega ette nähtud. Inglismaal proovitakse jätkuvalt tõsta kunstiõpetuse staatust ja taset, seda muuhulgas spetsiaalsete 'kunstikolledžite' ja 'valgustuslike koolide' loomisega.

Ehkki formaalselt väärtustakse kunste väga paljudes maailma riikides, on pea kõigis tsiviliseeritud maades probleemiks õppekava ülekoormatus. Ühiskonna muutuv loomus toob pidevalt esile uusi prioriteete ja koolide õlul lasub ülesanne kindlustada noored vajalike teadmiste ja oskustega (keeled, infotehnoloogia, kodanikuõpetus, narkootikumid ja seksuaalne tervis on mõned niisugused valdkonnad). Samal ajal panevad mõned riigid rõhku ikka peamiselt kirjaoskusele ja oskusele opereerida arvudega, mille tagajärjel satuvad löögi alla õpetuse teised osad, ka kunst.

Ande- ja oskusainete staatust mõjutab oluliselt riiklik hariduspoliitika. Ande- ja oskusainete staatust ohustab tänases Eestis see, et neis ainetes ei soorita õpilased riiklikke eksameid. See võib viia selleni, et koolid, kelle vabadus oma õppekavade koostamisel 2001. sügisest suureneb, piirduvad neis ainetes miinimumtundide arvuga (või püüavad isegi seda vähendada, et oleks aega rohkem tegelda "oluliste" riigieksamiainetega). Surve selleks on mitmepoolne – koole seatakse pingeritta just riigieksamitulemuste ja ülikooli sissesaanute protsendi järgi, õpilased ja lapsevanemad on huvitatud võimalikult kõrgetest riigieksamitulemustest, sest see määrab otseselt edasise haridustee valikuvõimalused, ka ülikoolid eeldavad tulevastelt tudengitelt tugevat baasi just keeltes ning olenevalt erialast ka reaalainetes või sotsiaalainetes.

Ande- ja oskusainete staatust mõjutab ka avalik arvamus. Näiteks Inglismaa Kunstinõukogu avaliku arvamusuuring näitas, et rahvas väärtustab kunsti ja toetab selle õpetamist koolides. 82 % küsitletuist leidis, et kunstiõpetus on lastele kasulik, ja 95 % nõustus sellega, et lapsed peaks koolis kunstiga isegi rohkem kokku puutuma. (Robinson 2000)

Lapsi peab õpetama kunsti armastama ja selleks on vaja:

- muuta kokkupuude kunstiga nauditavaks ja eluliseks;
- võimaldada piisavalt aega kunstikogemuseks;
- avastada tõkked loovuse arendamisel, eelkõige julgustama katsetamist ning riskimist turvalises keskkonnas;

5.2. Ande- ja oskusainete õppekavade sisu

Austraalias keskendutakse kolmele aspektile: looming, esitus ja vastuvõtt; kriitika ja esteetika; ajalooline ja kaasaegne kontekst. Leitakse, et oluline on tegelda kunstiga nii praktilisel tasandil kui õpetada lapsi kunsti üldisemalt hindama ja mõistma. Nii ise luues kui valmis teostega kokku puutudes tuleks osata läheneda ka sisulise külje pealt. Kasutusel on niisugune jaotus:

- **tants** – koreograafia, esinemine, hindamine;
- **näitlemine** – ettevalmistus, esitamine, vastuvõtt;
- **meedia** – konstrueerimine, tähenduse loomine, tähenduste vastuvõtt;
- **muusika** – kuulmise järgi äratundmine ja vastuvõtt; laulmine ja pillimäng, noodilugemine ja muusika kirjutamine;
- **visuaalsed kunstid** – kujutiste ja objektide loomine, demonstreerimine, kujutiste ja objektide hindamine.

Suurbritannias sisaldab õppeprogramm samuti kunstiõpetuse mõlemat aspekti. Fundamentaalsemat rolli mängib õppekavas kunstilooming, kunstimõistmist arendatakse enda ja teiste töid analüüsis. Visuaalsete kunstide (kunst ja disain) õppekava hakkab tulevikus koosnema järgmistest osadest: ideede tundmaõppimine ja arendamine; kunsti, käsitöö ja disaini tundmaõppimine ja ise nendega tegelemine; õpilaste enda tööde hindamine ja edasiarendamine. Ka muusikavallas on kolm põhiala: esinemis-, komponeerimis- ja hindamisoskus. Neid kolme peab toetama oskus kuulata, aru saada ja oma teadmisi rakendada.

Hollandi algkoolilapsed keskenduvad praktilisele tööle ja läbiarutamisele. Kutsettevalmistusele orienteeritud põhikoolides (vanuses 12-16) õpitakse kas üldise

tuumõppekava järgi või pannakse rohkem rõhku kutseõppele. Esimesel juhul valitakse neljast kunstioppeainest kaks. Iga kunstiliigi juures ja õpetus jagatud kaheks: esiteks praktilised kunstiga seotud tegevused/ülesanded (millele kulub põhiosa ajast), teiseks teooria ja analüüs. Kutseõppekavas rõhutatakse kultuurikogemust ja kunstimõistmist: oluline on võimaldada kunstiga kokku puutuda ja selle üle arutleda.

Ülikooliharidusele orienteeritud põhi- ja keskkoolides (vanuses 12 –18) ja üldise keskkooli omandamise puhul (vanuses 12 – 17) tuleb esimese kolme aasta jooksul täita üldine tuumõppekava, millega pannakse alus edaspidisele haridusele ja mis sisaldab 280 tundi kunstiharidust (kaks õppeainet neljast: visuaalsed kunstid, muusika, tants, näitekunst). Pärast seda:

- Üldist keskkooli omandavad õpilased valmistuvad kahe aasta jooksul oma lõpueksamiteks, läbides kursused üldnimetuse all “Kunst ja kultuur 1” (muusika, joonistamine, käsitöö, tants ja näitekunst, kokku 120 h). Kes valib kursusekomplekti “Kultuur ja kunst”, saavad lisakursusi “Kultuur ja kunst 2” (120 h) ja “Kultuur ja kunst 3” (240 h) ning valida saab järgnevatest ühe ala: kunst ja disain, muusika, näitekunst, tants (240 h).
- Ülikooliharidusele orienteeritud keskkoolis õpitakse enne lõpueksameid veel kolm aastat. Ka nemad võtavad kursustesarja “Kunst ja kultuur 1” (muusika, joonistamine, käsitöö, tants ja näitekunst, kokku 200 h). Spetsialiseerudes “Kultuurile ja ühiskonnale” jätkatakse kursustega “Kultuur ja kunst 2” (200h). Lisaks võetakse ka “Kultuur ja kunst 3” (280 h), kusjuures valida saab jällegi kas kunsti ja disaini, muusika, tantsu või näitekunsti.

5.3. Ande- ja oskusained kohustusliku ainenä

See, et mitmed riigid oma hariduspoliitilistes dokumentides loovust, kultuuriteadlikust ja tervislikke eluviise esile tõstavad, ei tähenda seda, et ande- ja oskusainetel nende riikide õppekavades kohustusliku ainenä suur roll peaks olema.

Osade riikide õppekava jaguneb laiadeks alaosadeks. Teemaatilised alajaotused on vaadeldud õppekavadest **Austraalia**, **Ungari** ja **Hollandi** õppekavadel ja neis kõigis on ka selline osa nagu “kunst”, “loovad kunstid” või “esteetiline ettevalmistus”. “Kunsti” alla paigutatakse tavaliselt visuaalsed kunstid ja muusika, kuid mõnel juhul lisanduvad ka näitekunst ja tants, vahel ka meediakunst. Sport võib olla samas valdkonnas kunstiga (sellisel juhul ongi tegemist “ande- ja oskusainete” valdkonnaga), aga see võib olla seotud ka tervisekasvatuse (tervislike eluviisidega).

Vähemalt väikestele lastele õpetatakse Eurydice andmebaasid põhjal igal pool Euroopas kehalise kasvatuse aluseid, visuaalseid kunste (sh. käelist tegevust ja meisterdamist) ning muusikat, ükskõik kuidas õppekava korraldatud on.

Kuni umbes neljateistkümnenda eluaastani ehk siis ka põhikoolis on kõnealused õppeained lastele üldjuhul kohustuslikud. Erandiks on **Saksamaa** (olenevalt koolitüübist võivad visuaalne kunst ja muusika olla põhihariduses ka valikainetena), ja **Holland** (keskastme õpilastele pakutakse võimalus valida visuaalsete kunstide, muusika, tantsu ja näitekunsti vahel).

II ja III kooliastmes nende ainete kohustuslike tundide arv enamasti väheneb, sest õppekava diferentseerub ja valikainete osakaal suureneb. Mõned riigid tahavad siiski, et ka vanemad õpilased kui neliteist eluaastat õpiks visuaalseid kunste ja muusikat kohustuslikus korras. **Jaapanis** tuleb neid aineid võtta kuni viieteistkümnenda eluaastani (kohustusliku hariduse lõpuni) ning mõlemad õppeained on kohustuslikud kuni õpilaste kuueteistkümneseks saamiseni **Prantsusmaal**, ja **Ungaris**.

Gümnaasiumiastmes ande- ja oskusained enamasti kohustuslikud ei ole. Selle põhjal ei saa siiski väita, et neid aineid ei õpitaks. Riikides, kus ande- ja oskusained pole kohustuslikud, on õpilastel kõrgemates kooliastmetes enamasti märkimisväärne valikuvabadus oma õppekavade koostamisel. Seega on neil võimalik sinna haarata ka ande- ja oskusaineid.

Mõlemal variandil – ande- ja oskusainetel kui kõigile kohustuslikel ainetel ja ande- ja oskusainetel kui valikainetel, mida iga õppija võib kaasata oma isiklikku õppekavasse – on oma plussid ja miinused.

Juhul kui ande- ja oskusained on kõigile kohustuslikud ka vanemates kooliastmetes, siis:

- see näitab, et need ained on riiklikult väärtustatud – sarnaselt näiteks matemaatika ja võõrkeeltega;
- kõik õpilased peavad nendega vähemalt mingil määral tegelema, see annab mingi garantii selle kohta, et ühiskond on ka kultuuriliselt jätkusuutlik – kõigil selle liikmetel on mingi ettekujutus kaunitest kunstidest, tehnoloogiast ja spordist;
- kui ande- ja oskusained on riikliku õppekava kohustuslik osa, siis on ka õpetajate kaader professionaalne.

Sellisel lähenemisel on aga ka oma ohud:

- Kui ande- ja oskusainete kaudu peaks eelkõige arenema laste vaba eneseväljendus ja loovus, siis kohustuslikus korras (isegi sunnimeetodil) pole seda nii lihtne saavutada, kui siis, kui lapsed need ained ise vabatahtlikult on valinud
- Seni, kuni ande- ja oskusainetes pole riigieksameid, võivad nii õppijad kui õpetajad tunda, et kohustuslikuna raiskavad need lihtsalt aega. See võib kaasa tuua selle, et nende ainete arvelt püütakse (isegi ebaseaduslikult) näpistada aega “oluliste” ainete jaoks.

5.3.1. Ande- ja oskusained kohustusliku ainaena alushariduses

Alushariduses tunnustatakse lapse mitmekülgse arendamise vajalikkust. Väga oluline on selles eas just füüsiline pool – baas-, ja peenmotoorika arendamine, koordinatsioon, põhiliigutuste vilumuse tasandil omandamine jms.

Väga paljudes riikides kuuluvad ande- ja oskusained lahutamatu osana alus- ja alghariduse juurde. Ka neis maades, kus hariduse eest vastutab peamiselt kohalik omavalitsus (**Austraalia, Kanada, Saksamaa, Hispaania, Šveits ja USA**), sisaldab algastme õppekava visuaalset kunsti ja muusikaõpetust.

Austraalia alushariduses (0 - 5/6 -aastased) on ande- ja oskusainete õppimine kohustuslik kõigis maa osades – rõhutatakse nii füüsilist, käelist kui kunstilis/ esteetilist arengut.

Tasmaanias rõhutatakse eelkooliealiste laste õpetamise põhimõtetes loovuse arendamist. Lapsi tuleb toetada ja julgustada, et nad suhtuksid õppetöösse loovalt, püstitaksid endale ise ülesandeid ja võtaksid tegevustest osa lõbu pärast. Mängu, vestluste, kujutlusvõime, uudishimu ja kontaktide abil arendavad nad ideid, teooriaid ja strateegiaid. Mängu kaudu saab selgemaks reaalsuse ja fantaasia piir, egotsentriline maailmamudel muutub mitmeplaaniliseks. Loovust kasutades muutuvad nende arusaamad mõistetest ja tunnetest, avastades intuiitselt keele ja mõtlemise tõesid.

Suurbritannias ei kuulu ande- ja oskusained alushariduses kohustuslike ainete hulka, ent nii kunsti, muusikat, käsitööd kui ka kehalist kasvatust soovitatakse selle astme õppekavades kasutada. Seadust muutmata ei saa kunstiõpetuse jaoks ajamahtu määrata. On välja pakutud, et kunstile võiks kulutada umbes 5 % õppekava täitmiseks mõeldud ajast. Kuni seitsmesed lapsed õpiks siis muusikat ja kunsti nädalas mõlemat 1 h.

Prantsusmaal kinnitati 1995. aastal ka eelkooliealistele (3-6 -aastased) kindel õppekava. See kirjeldab kuut tähtsat valdkonda eelkooliealiste laste õpetamisel:

- kooselu
- rääkimine, keele õppimine
- kirjaliku maailmaga tutvumine
- **tegevus**, keskkonnas tegutsemine ja selle tagajärjed
- maailma avastamine
- **kujutlusvõime, tunnetamine ja loovus**

Iga järgnev tegevus aitab kaasa lapse üldisele arengule ja valmistab teda ette algkooli minekuks:

- **füüsiline aktiivsus** hoiab lapse terve, parandab ta motoorseid võimeid ja aitab tal tunda õppida oma keha ruumis
- loodusteadused ja tehnikaga kokkupuutumine õpetab lapsele, kuidas lahendada probleeme uurimise, avastamise ja katsetamise kaudu
- suhtlemine, kirjutamine ja suulised ülesanded annavad teadmisi keelest
- **kunstitegevus** arendab lapse tundlikkust, kuulamise ja tähelepanu võimet ning tutvustab talle kunstivaldkondi ja materjale

Ungaris on ka alushariduse astmes laiade valdkondadega õppekava, milles käesolevas töös aktuaalsele ainegrupile vastavad valdkonnad “kehaline kasvatus ja sport”, “kunst” ja “Elukorraldus ja praktilised oskused”.

Eelkoolieas õpetatakse ande- ja oskusaineid järgmises mahus (% kogu tundide arvust):

Kehaline kasvatus ja sport	10 – 14 %
Kunst	12 – 16 %
Elukorraldus ja praktilised oskused	4 – 7 %

Kokku haaravad ande- ja oskusained niisiis 26 – 37 % tundide arvust alushariduses.

Jaapanis lähevad Eesti mõistes lasteaiaaegsed juba kooli. 6- aastaste laste kohustuslikku tunniplaani kuuluvad ande- ja oskusainetest muusika, joonistamine ja käsitöö, kehaline kasvatus ja praktilised oskused. Protsentuaalselt kogu tundide arvust hõlmavad need ained:

Muusika	8 %
Joonistamine ja käsitöö	8 %
Kehaline kasvatus	12 %
Praktilised oskused	4 %

Kokku haaravad ande- ja oskusained niisiis 32 % 6-aastaste tundide arvust.

Hollandi alushariduses kehtib 1993. aastal koostatud baasainete nimekiri. Sellel astmel on kohustuslikud järgmised teemavaldkonnad, mida võimaluse korral tuleks õpetada interdistsiplinaarselt:

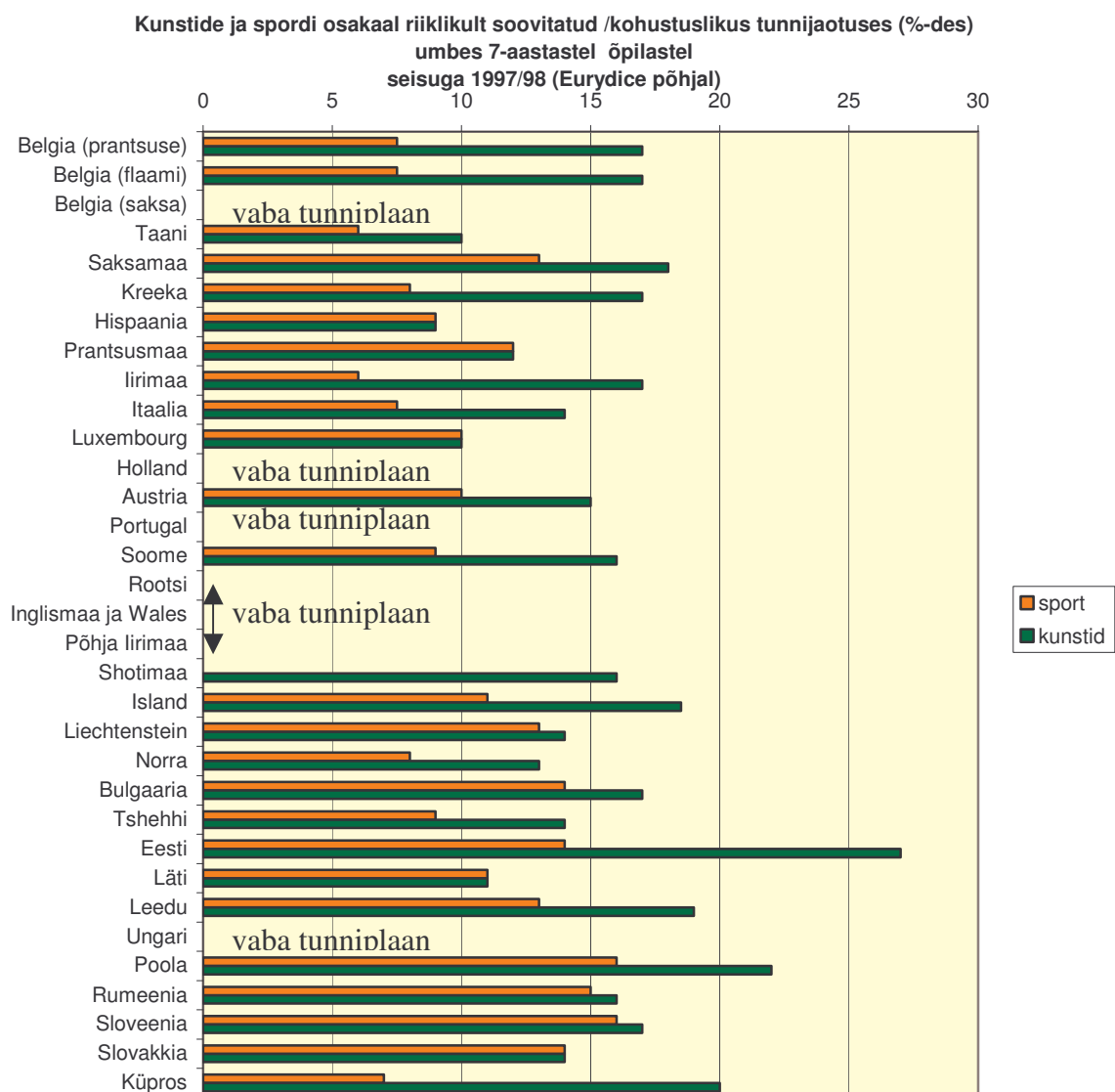
- **koordinatsioon ja kehaline kasvatus**
- hollandi keel
- aritmeetika ja matemaatika
- inglise keel
- kombineeritud õppeained: geograafia, ajalugu, loodusteadused (sh bioloogia), ühiskonnateadused (sh ühiskonnaõpetus), vaimsed ja usulised liikumised
- **väljendusoskused:** keelekasutuse arendamine, **joonistamine, muusika, käeline osavus**, mäng ja liikumine
- sotsiaalsed oskused, **praktilised teadmised** (nt liiklusohutus)
- terviseõpetus

Eristatakse kuute õppeala:

- saksa keel või friisi keel, kui kool asub Friisimaal
- inglise keel
- aritmeetika/ matemaatika
- inimese ja maailma suhet tutvustavad ained: geograafia, ajalugu, ühiskonnateadused, tehnoloogia, keskkonnaõpetus, tervis ja turvalisus, loodusõpetus
- **kehaline kasvatus**
- **kunst: joonistamine, käsitöö, muusika, mäng, keeleline areng, liikumine**

5.3.2. Ande- ja oskusained kohustusliku aina esimeses kooliastmes

Ka esimeses kooliastmes väärtustatakse ande- ja oskusained kõrgelt väga erinevates riikides.

Eurydice andmebaaside põhjal on Euroopas meie I kooliastmele vastavas vanuses igal pool tunniplaanis kehaline kasvatus, visuaalsed kunstid ning muusika. Kunstide osakaal on suhteliselt suurem, mis pole ka ime – tavaliselt hõlmab liigitus kunstid nii muusikat, kujutavat kunsti kui meisterdamist/käsitööd. Mõnikord lisanduvad ka draama, tants jms.

Austraalias sisaldab eesti mõistes I kooliastme õppekava nii füüsilisi kui kunstilisi tegevusi. Kunstile pühendatava aja maht on kindlaks määratud kolmes osariigis (2 – 2,5 h nädalas). Kunstiõpetuse osadeks on tants, draama, graafiline kommunikatsioon, meedia, muusika ja kujutav kunst.

Northen Territories. I kooliastme jaoks on välja arendatud vabatahtlikult järgitavad ajapiirid. Põhitähelepanu pööratakse keelele, kirjaoskusele, arvutusoskusele, sotsiaalsetele oskustele ja füüsilistele ning loovatele tegevustele, mis aitavad kaasa sotsiaalsete ja kultuuriliste teadmiste omandamisele.

New South Wales'i osariik on kahandanud kaheksa põhilist riiklikku õppevaldkonda selles ja järgmises kooliastmes kuueks valdkonnaks, mis on:

- inglise keel
- matemaatika
- loodusteadused ja **tehnoloogia** kui üks integreeritud õppeaine
- **kunstid**
- terviseõpetus ja **kehaline kasvatus**
- ühiskonna- ja keskkonnaõpetus, mis sisaldab ka võõrkeeli

Haridusministeerium nõuab keskmiselt ühte sporditundi nädalas, kuid sellele lisaks on ka kaks tundi kehakultuuri (kehaline kasvatus, tervis, tants kui kunst jne).

Suurbritannias näeb riiklik õppekava I kooliastmes ja alushariduses (4/5 kuni 11 - aastased) ette baashariduse omandamist, mille kohustuslikud põhialained on:

- inglise keel
- matemaatika
- loodusteadused

Kirjaoskuse, arvutamisoskuse ja teadusliku mõtlemise aluseid peetakse ülejäänud õppekava ja edasise elu baasiks.

Kohustuslike põhialainete kõrval õpetatakse järgmisi baasaineid:

- **kujundus/disain ja tehnoloogia**
- informaatika ja kommunikatsioonitehnoloogia
- ajalugu
- geograafia
- **kunst** (mis varsti nimetatakse ümber "kunstiks ja disainiks", et rõhutada ala mitmeplaanilisust ja kommertslikkust)

- **muusika**
- **kehaline kasvatus**

"Kunsti" ümbernimetamine "kunstiks ja disainiks" tuleneb riigi majanduse vajadusest inimeste järele, kes oskavad siduda tehnilisi ja loovaid oskusi. Disain on loovuse allikaks tööstuses ja tarbimises. Algkoolis õpetatav "disain ja tehnoloogia" peaks toetama loovust kujundamises ja tootmises.

Õppekavade vahetumise perioodil 1998. aasta septembrist – 2000. aasta septembrini ei pidanud koolid enam täpselt täitma ettekirjutusi ajaloo, geograafia, disaini ja tehnoloogia, kunsti, muusika ja kehalise kasvatus (va ujumise) õpetamise tundide arvu osas. Pärast uue õppekava sisse viimist peab järgima kunsti ja disaini, muusika, kehalise kasvatus, disaini ja tehnoloogia, ajaloo ja geograafia osas kehtestatud nõudeid, kuid ainult 70% ulatuses varasemast ainemahust ning võimalustega muuta õpetatava aine fookust vastavalt õpilaste huvile ja oskustele.

Prantsusmaal kehtib kuni eesti mõistes kolmanda kooliastmeni ühtne riiklik õppekava, mis on üsna täpselt reglementeeritud. I kooliastme (6-11 -aastased) kohustuslikud ained ja nende õpetamiseks määratud tundide arv jaotatud kahe vanusegrupi (6 – 8-aastased ja 8 – 11-aastased) vahel.

Õpilastel vanuses 6 – 8 aastat on nädala tunnijaotus järgmine järgmine:

prantsuse keel	9 h
matemaatika	5 h
maailmaavastamine (tehnoloogia, loodusteadused, ajalugu, geograafia) ja ühiskonnaõpetus	4 h
kunst, muusika ja kehaline kasvatus	6 h
juhendatud tunnid	2 h

Õpilaste vanuses 8 – 11 -aastat on nädala tunnijaotus:

prantsuse keel ja/või võõrkeel	9 h
matemaatika	5.5 h
ajalugu/geograafia, ühiskonnateadused,	

loodusteadused ja tehnoloogia	4 h
kunst ja muusika	5.5 h
juhendatud tunnid	2 h

Ungaris kehtib Eesti mõistes esimeses kooliastmes laiade valdkondadega õppekava, milles käesolevas töös aktuaalsele ainegrupile vastavad valdkonnad “kehaline kasvatus ja sport”, “kunst” ja “Elukorraldus ja praktilised oskused”. Ungari õppekava on nii valdkondade proportsioonidelt kui vanuseastmetelt kujundatud väga paindlikult. Eesti mõistes esimesele kooliastmele vastavad koguni kolm osaliselt kattuvat vanusevahemikku - 1/4 kuni 6/10 a, 5/6 - 10/12 a ja 7/8 - 12/14 a.

Nende vanuste proportsionaalne tunnijaotus (% kogu tundide arvust) on järgmine:

Valdkond	1/4 kuni 6/10 a	5/6 - 10/12 a	7/8 - 12/14 a
emakeel ja kirjandus	32-40	16-20	11-13
võõrkeel		11-15	9-12
matemaatika	19-23	16-20	10-14
inimene ja ühiskond	4-7	5-9	10-14
inimene ja loodus	5-9	8-12	16-22
maailma ja keskkond			4-7
kunst	12-16	12-16	9-12
informaatika		2-4	4-7
elukorraldus ja praktilised oskused	4-7	5-9	6-10
kehaline kasvatus ja sport	10-14	9-13	6-10

Jaapanis kuuluvad 6 – 10-aastaste laste kohustuslikku tunniplaani ande- ja oskusainetest muusika, joonistamine ja käsitöö, kehaline kasvatus ja praktilised oskused. Tunnijaotus on koostatud klassiti, I kooliastmes kulub õppeainetele aastas järgmine arv tunde (1 tund kestab 45 minutit):

õppeaine ja tundide arv	6.-7. a.	7.-8. a.	8.-9. a.	9.-10. a.
jaapani keel	306	315	280	280
ühiskonnateadused	-	-	105	105
aritmeetika	136	175	175	175
loodusteadused	-	-	105	105
elukeskkonnaõpetus	102	105	-	-
muusika	68	70	70	70
joonistamine ja käsitöö	68	70	70	70
kodumajandus	-	-	-	-
kehaline kasvatus	102	105	105	105
moraal	34	35	35	35
praktilised oskused	34	35	35	35
kokku:	850	910	980	1015

Protsentuaalselt kogu tundide arvust hõlmavad ande- ja oskusained järgmise mahu:

	6.-7. a	7.-8. a	8.-9. a	9.-10. a
Muusika	8 %	8 %	7 %	7 %
Joonistamine ja käsitöö	8 %	8 %	7 %	7 %
Kehaline kasvatus	12 %	11,5 %	11 %	10,5 %
Praktilised oskused	4 %	4 %	3,5 %	3,5 %

Hollandis kehtib I kooliastmel (kuni 12 -aastased) 1993. aastal koostatud baasainete nimekiri. Järgmised teemavaldkonnad on sellel astmel kohustuslikud; võimaluse korral tuleks neid õpetada seotult, interdistsiplinaarselt:

- koordinaatsioon ja **kehaline kasvatus**
- hollandi keel
- aritmeetika ja matemaatika
- inglise keel

- kombineeritud õppeained: geograafia, ajalugu, loodusteadused (sh bioloogia), ühiskonnateadused (sh ühiskonnaõpetus), vaimsed ja usulised liikumised
- **väljendusoskused: keelekasutuse arendamine, joonistamine, muusika, käeline osavus, mäng ja liikumine**
- sotsiaalsed oskused, praktilised teadmised (nt liiklusohutus)
- terviseõpetus

Eristatakse kuute õppeala:

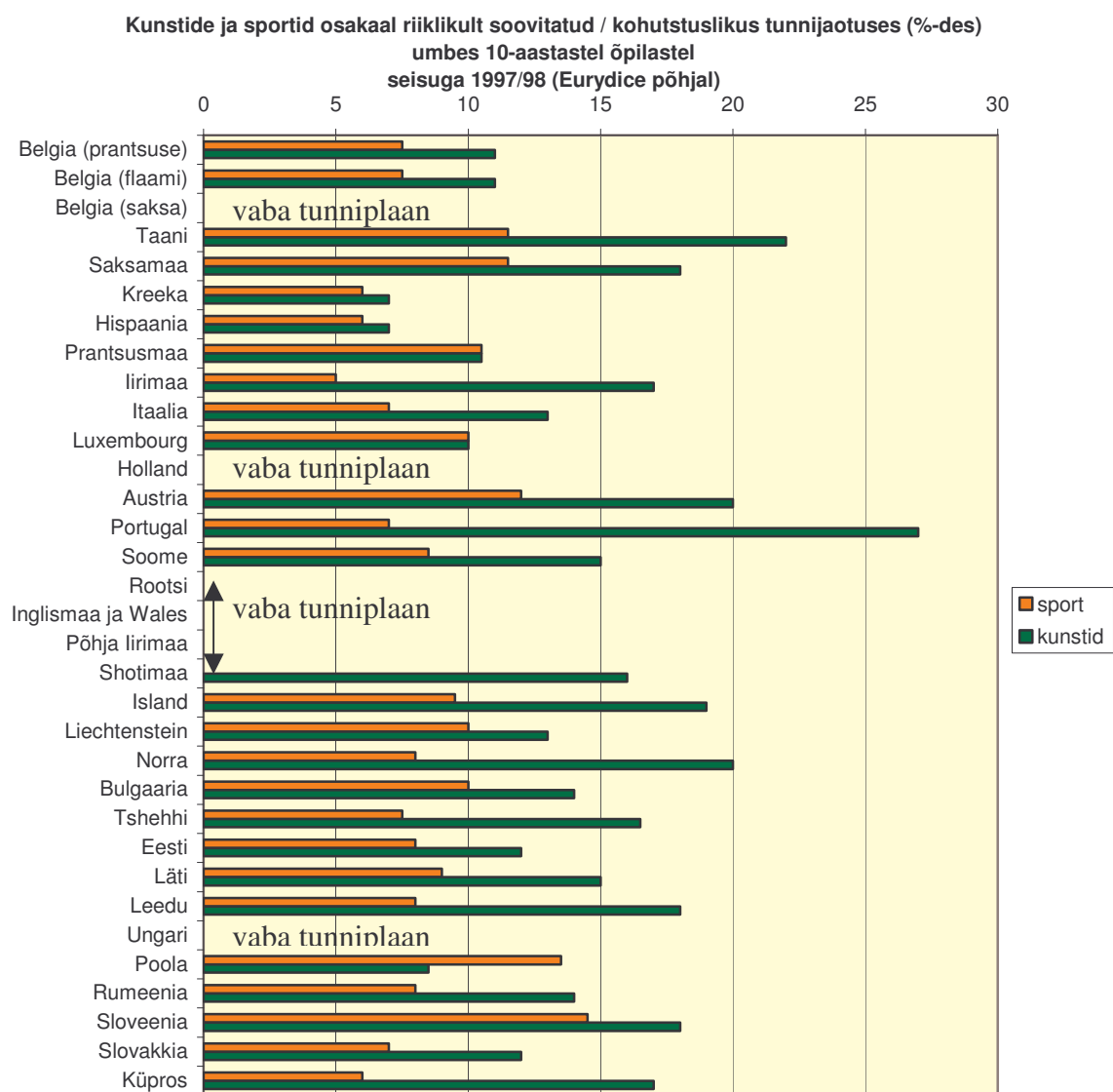
- saksa keel või friisi keel, kui kool asub Friisimaal
- inglise keel
- aritmeetika/ matemaatika
- inimese ja maailma suhet tutvustavad ained: geograafia, ajalugu, ühiskonnateadused, tehnoloogia, keskkonnaõpetus, tervis ja turvalisus, loodusõpetus
- **kehaline kasvatus**
- **kunst: joonistamine, käsitöö, muusika, mäng, keeleline areng, liikumine**

USA-s on õppekava osariigiti erinev. Kohustuslike ainete seas on ande- ja oskusained **Massachusettsis**, kus 1993. aasta haridusreformiga kinnitati õppekava eelkoolieast kui 12 klassini (5-17/18 -aastased). See sisaldab seitse õppevaldkonda:

- matemaatika
- loodusteadused ja tehnoloogia
- ühiskonnateadused
- inglise keel
- maailmakeeled
- **kunstid**
- **tervis**

5.3.3. Ande- ja oskusained kohustusliku aina teises kooliastmes

Paljudes maades on ande- ja oskusained ka teises kooliastmes kohustuslikud, ehkki nende proportsioon ülejäänud ainetega on juba väiksem kui eelkoolis või esimeses kooliastmes.

Eurydice andmebaaside põhjal on Euroopas meie II kooliastmele vastavas vanuses kõigi riikide tunniplaanis ka ained nagu kehaline kasvatus, visuaalsed kunstid ning muusika. Kunstide osakaal on suhteliselt suurem, võrdselt on kohustuslikke tunde Prantsusmaal ja kehalise kasvatus tunde arv on suurem Poolas.

Austraalias on ande- ja oskusained teises kooliastmes kohustuslikud kahes riigi osas.

Northern Territories - selles Austraalia osas soovitatakse II kooliastme lõpus (9 - 13-aastased) järgmist tundide jaotust (kusjuures igas õppeaines peaks erilist tähelepanu pöörama keelele ja kirjaoskusele):

- inglise keel vähemalt 5 h nädalas
- matemaatika vähemalt 5 h nädalas
- **kunstid** vähemalt 2 h nädalas
- terviseõpetus ja **kehaline kasvatus** vähemalt 2 h nädalas
- võõrkeeled vähemalt 2 h nädalas
- loodusteadused vähemalt 2 h nädalas
- ühiskonna- ja keskkonnaõpetus vähemalt 2 h nädalas
- tehnoloogia vähemalt 2 h nädalas

Sellele lisaks soovitatakse II kooliastme viimastel aastatel pakkuda sotsiaalset, füüsilist ning loovat tegevust, mis aitavad kaasa sotsiaalsete ja kultuuriliste teadmiste omandamisele.

New South Wales. See osariik on kahandanud kaheksa põhilist õppevaldkonda kuueks valdkonnaks, mis on järgmised:

- inglise keel
- matemaatika
- loodusteadused ja tehnika kui üks integreeritud õppeaine
- **kunstid**
- terviseõpetus ja **kehaline kasvatus**
- ühiskonna- ja keskkonnaõpetus, mis sisaldab ka võõrkeeli

Haridusministeerium nõuab keskmiselt ühte sporditundi nädalas, kuid sellele lisaks on ka kaks tundi kehakultuuri (kehaline kasvatus, tervis, tants kui kunst jne).

Suurbritannias ei saa seadust muutmata kunstiõpetuse jaoks ajamahtu määrata. On välja pakutud, et kunstile võiks kulutada umbes 5 % õppekava täitmiseks mõeldud ajast. Kuni neljateistkümnne aastastel lastel oleks siis muusikat ja kunsti nädalas mõlemat 1.25 h.

Prantsusmaal on soovitatavad õpetamiseks määratud tundide arvud 11-12 aastastele järgmised:

prantsuse keel	6 h
matemaatika	4 h
võõrkeel	4 h
ajalugu ja geograafia	3 h
elu- ja loodusteadused	1.5 h
tehnoloogia	1.5 h
kunst ja muusika	2 h
kehaline kasvatus/sport	4 h

12-13 aastastele on soovitatavad õpetamiseks määratud tundide arvud järgmised:

prantsuse keel	4-5.5 h
matemaatika	3.5-4.5 h
võõrkeel	3-4 h
ajalugu ja geograafia, ühiskonnaõpetus	3-4 h
elu- ja loodusteadused	1.5-2 h
tehnoloogia	1.5 h
kunst ja muusika	2-3 h
kehaline kasvatus/sport	3 h
füüsika, keemia	1.5-2 h

Ungaris on kunstid ja kehakultuur kohustuslike õppeainete seas kogu kohustusliku kooliaja vältel (6-16 -aastased). 1998. aastal jõustunud riiklik õppekava nimetab konkreetsete õppeainete asemel 10 kohustuslikku valdkonda.

- emakeel ja kirjandus (kas ungari keel ja kirjandus või üks 13 vähemuskeelest)
- võõrkeel
- matemaatika
- inimene ja ühiskond - sotsiaalteadused, ühiskonnaõpetus, inimeseõpetus, ajalugu

- inimene ja loodus - loodusõpetus, füüsika, keemia, bioloogia ja terviseõpetus
- maailm ja keskkond
- **kunstid - laulmine, muusika, tants, draama, kujutav kunst, filmi- ja meediakunst**
- informaatika - arvuti ja raamatukogu kasutamine
- elukorraldus ja praktiline õpe - **tehnoloogia, kodumajandus, karjääriplaneerimine**
- **kehaline kasvatus ja sport**

Õppeaineid õpetatakse meie teisele ja kolmandale kooliastmele vastavas vanusegrupis järgmises mahus (% kogu tundide arvust):

	7/8 - 12/14 aastased	9/10 - 14/16 aastased
emakeel ja kirjandus	11-13	11-13
võõrkeel	9-12	9-13
matemaatika	10-14	10-14
inimene ja ühiskond	10-14	10-14
inimene ja loodus	16-22	15-20
maailma ja keskkond	4-7	4-7
kunst	9-12	9-12
informaatika	4-7	4-7
elukorraldus ja praktilised oskused	6-10	5-9
kehaline kasvatus ja sport	6-10	6-10

Jaapanis on ka selles vanuseastmes ande- ja oskusainetel õppekavas oluline roll. II kooliastmele vastavas vanuses laste tunnijaotus järgmine:

õppeaine ja tundide arv	10.-11. a.	11.-12. a.	12. -13. a.
jaapani keel (12. – 13. aastastel jaapani keel ja kirjandus)	210	210	175
ühiskonnateadused	105	105	140
aritmeetika	175	175	105

loodusteadused	105	105	105
muusika	70	70	70
kaunid kunstid	-	-	70
joonistamine ja käsitöö	70	70	-
Kodumajandus (12. – 13. aastastel kodumajandus ja rakenduskunst)	70	70	70
kehaline kasvatus	105	105	105
moraal	35	35	35
praktilised oskused	35	35	35 - 70
kokku:	1015	1015	910 – 945 + valikud

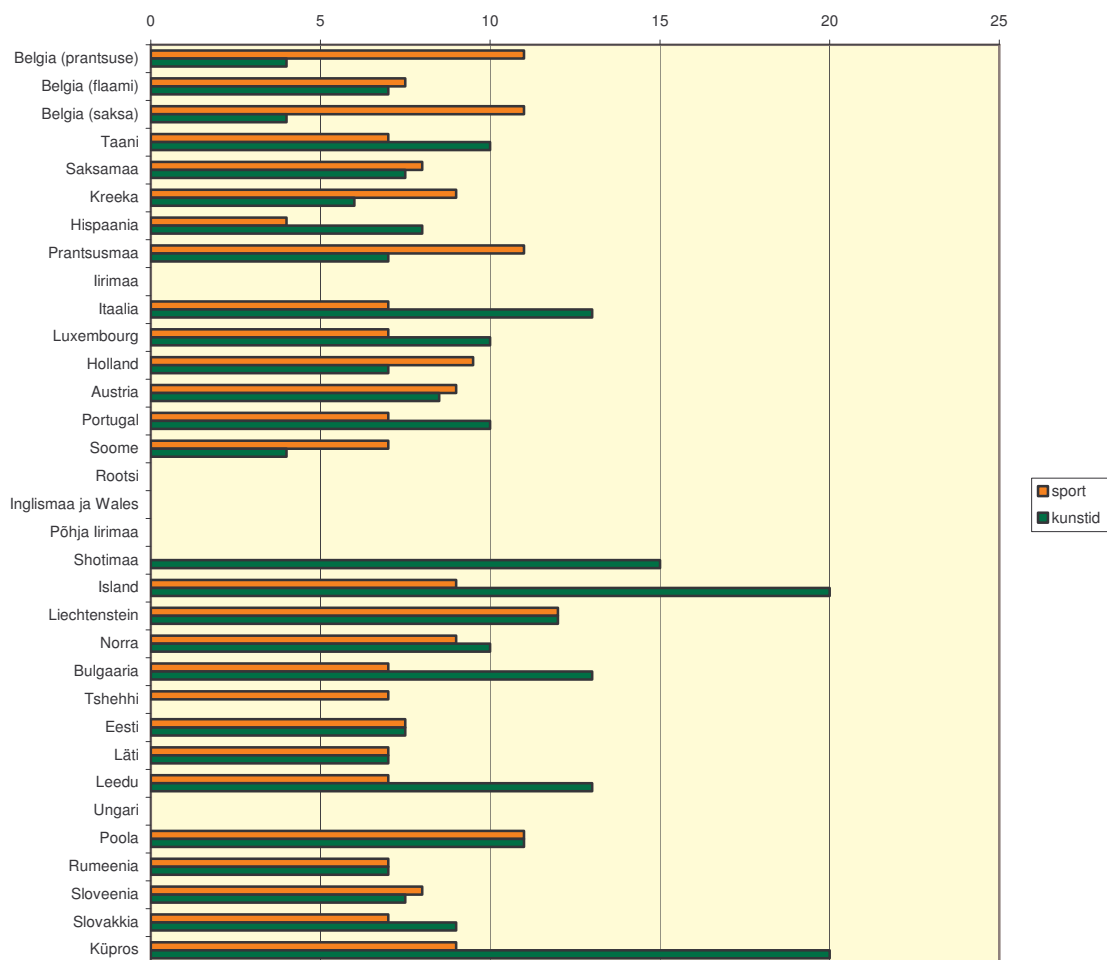
5.3.4. Ande- ja oskusained kohustusliku ainenä kolmandas kooliastmes

Selles töös põhjalikumalt vaadeldud riikidest kuuluvad ande- ja oskusained kohustusliku valdkonnana tunniplaani meie kolmandale kooliastmele vastavas vanuserühmas **Ungaris**. Kuna aga vanuste piirid on niivõrd vabad ja varieeritavad, on võimalik, et nende ainete tundide osakaal on koondunud vanusevahemiku nooremisse ossa. Ungaris õpetatakse erinevaid valdkondi järgmises mahus (% kogu tundide arvust):

	7/8 - 12/14 a	9/10 - 14/16 a
emakeel ja kirjandus	11-13	11-13
võõrkeel	9-12	9-13
matemaatika	10-14	10-14
inimene ja ühiskond	10-14	10-14
inimene ja loodus	16-22	15-20
maailma ja keskkond	4-7	4-7
kunst	9-12	9-12
informaatika	4-7	4-7
elukorraldus ja praktilised oskused	6-10	5-9
kehaline kasvatus ja sport	6-10	6-10

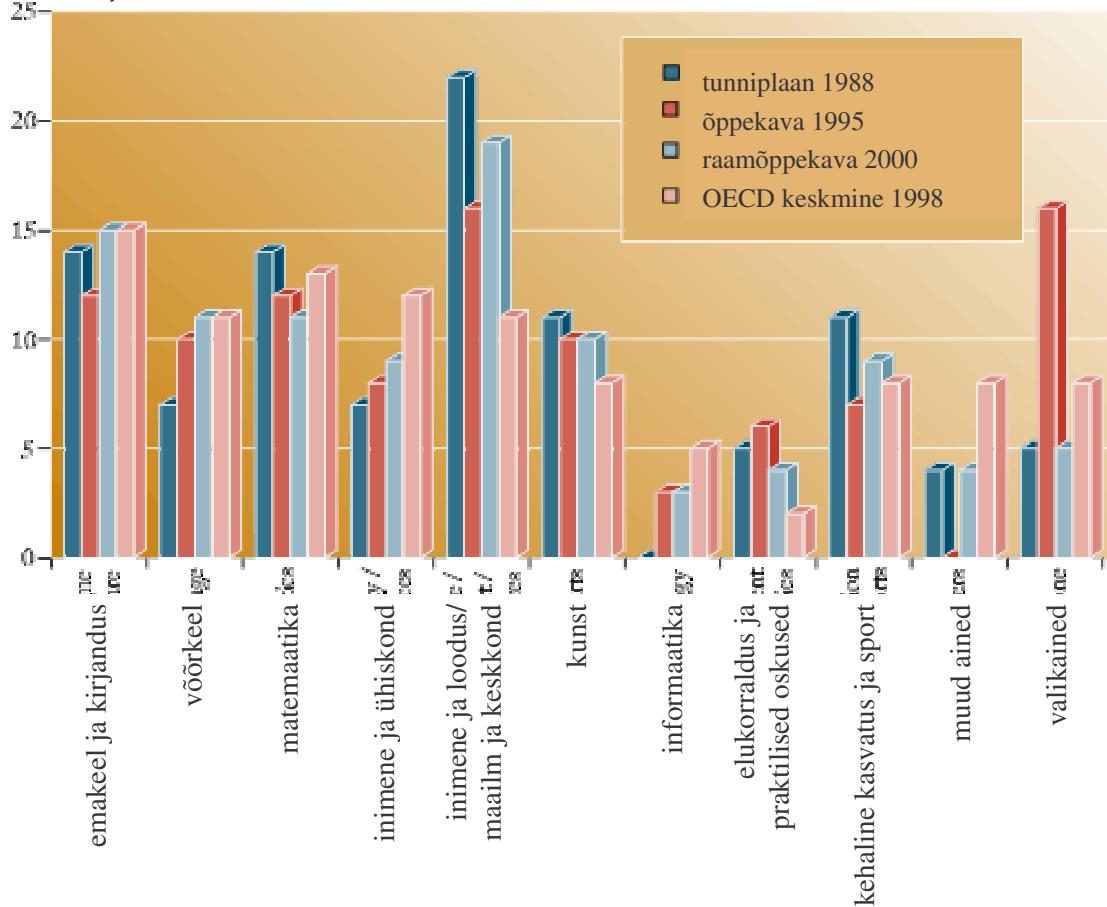
Eurydice andmebaaside põhjal on Euroopas meie III kooliastmele vastavas vanuses mitmete riikide tunniplaanis ka ained nagu kehaline kasvatus, visuaalsed kunstid ning muusika.

Kunstide ja spordi kohustuslike tundide protsent aasta miinimumtundide arvust umbes 13-aastastel õpilastel seisuga 1997/98 (Eurydice põhjal)

See tabel annab edasi 1997/98 õppeaasta seisuga ja sellest ajast alates on mitmetes riikides toimunud ka muudatusi, mis on mõjutanud ka ande- ja oskusainete staatust. Näiteks Ungari õppekavades on viimastel aastatel suhteliselt vaba tunniplaani tõttu muutunud koolide roll, enam on tegemist teenuse pakkujatega (st. tunnijaotusplaanis kajastub ka nõudlus). Tõusnud on baasainete ja nende ainete tundide arv, mis arendavad eluks vajalikke võtmeoskusi, samuti on tõusnud kehalise kasvatus ja sporditundide arv.

12-14 aastaste õpilaste keskmine tundide protsent valdkonniti koolide tunniplaanides Ungaris aastatel 1988, 1995 and 2000; ja OECD maades 1998 aastal

Allikas: Irén Vágó analüüs, mis baseerub 1988. aasta nädalastele tunniplaanidele; Ungari Rahvuslik Tuumõppekava 1995; Irén Vágó analüüs, mis baseerub 2000. aasta nädalastele tunniplaanidele.

Jaapanis on ande- ja oskusained ka kolmandale kooliastmele vastavas vanusegrupis väärtustatud. Keskmine igale kohustuslikule II ja III kooliastme ainele kulutatud tundide arv aastas on:

õppeaine ja tundide arv	12-13 a	13-14 a	14-15 a
jaapani keel ja kirjandus	175	140	140
ühiskonnateadused	140	140	70-105
aritmeetika	105	140	140
loodusteadused	105	105	105-140
muusika	70	35-70	35
kaunid kunstid	70	35-70	35
kodumajandus ja rakenduskunst	70	70	70-105
kehaline kasvatus ja terviseõpetus	105	105	105-140
moraal	35	35	35
praktilised oskused	35-70	35-70	35-70

Hollandis on loodud koole toetavate asutuste võrk, mille eesmärk on toetada kultuuri- ja kunstiharidust. Keskastme õpilaste jaoks on kultuuriprogramm, mille käigus peavad noored koostama tervikliku kokkuvõtte enda jaoks huvitavast temast, mida tuleb põhjalikult tundma õppida, osaledes kultuuri- ja ühiskondlikel üritustel. Muuseumide, galeriide, teatrite ja muude kultuuriasutuste külastamiseks saavad õpilased teatud väikese rahasumma.

Põhi- ja keskkoolihariduse korraldus näeb 12-15-aastastele ette 3-aastast baasharidust (*basisvorming*). Alates 1993.aastast alustavad kõik koolid baashariduse andmisega, mis pakub laiapõhjalisi üldteadmisi. See baseerub omakorda algharidusel ja koosneb 15 kohustuslikust aineist:

- hollandi keel
- inglise keel
- teine võõrkeel (prantsuse, saksa või hispaania keel)
- matemaatika
- bioloogia
- füüsika ja keemia
- arvuti- ja infokäsitusoskus
- ajalugu ja ühiskonnaõpetus
- geograafia
- majandus/kaubandus
- tehnoloogia
- ühiskonnateadused ja **praktilised oskused**
- kaks valikainet järgmistest: **kujutav kunst, muusika, tants, draama**
- **kehaline kasvatus**

Kunsti, muusika-, draama- ja tantsuõpetuse sisu defineeriti 1998. aastal järgmiselt:

- **kunst** - põhiliste selles valdkonnas õpetatavate ainete nimed on muudetud, nüüd õpivad lapsed kujundusprobleeme, materjali- ja meetodianalüüsi ja kunstimetodoloogiat. Pakutakse ka võimalusi audiovisuaalse kujunduse õppimiseks tants - uued õppeainete nimetused on tants, esinemine, kujutamine ja vaatlus; õpetatakse kooskõlas muusika ja draamaga, vähemal määral kunstiga
- **draama** - draama, tantsu ja muusika kombineeritud ala. Esinemine on uus ala, tähelepanu pööratakse draamavahenditele
- **muusika** - muusika, tantsu ja draamaga kombineeritud ala. Tähelepanu esinemise õpetamisel

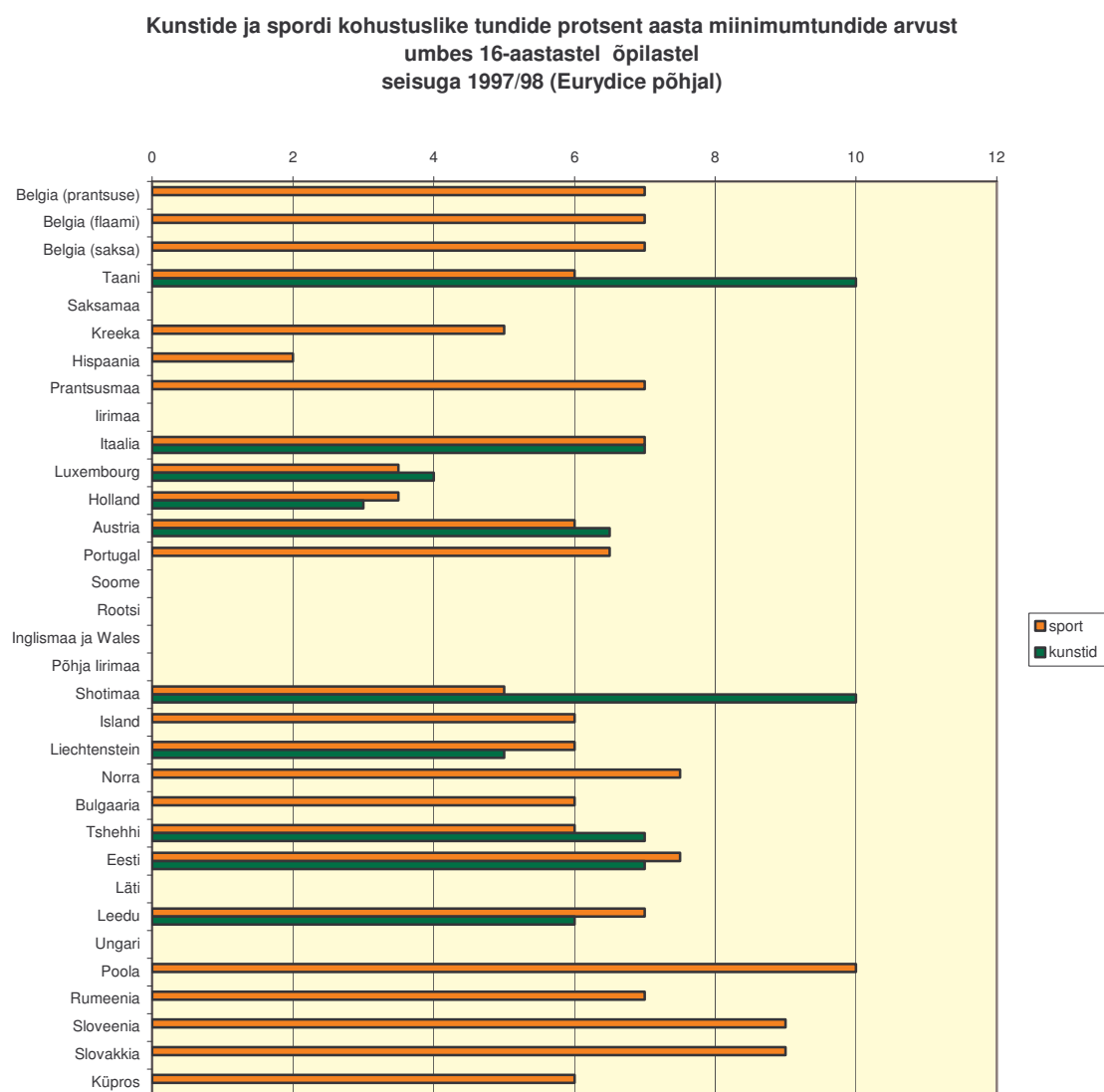
Kolmeaastase baashariduse õpetamises on paika pandud soovitatav tundide arv, mille jooksul on võimalik saavutada püstitatud eesmäärke. Soovitatavat tundide arvu ei pea täpselt järgima; vajaliku taseme saavutamiseks piisab 75% soovitatavast tundide arvust. Miinimumtundide arv on paika pandud ühiskonnateadustes, kunstis ja kehalises kasvatuses (nelja-, viie- ja kuueaastase õppeaja jooksul).

USA-s Massachusettsi osariigis kinnitati 1993. aasta haridusreformiga õppekava eelkoolieast kui 12 klassini (5-17/18 -aastased). See sisaldab seitse õppevaldkonda:

- matemaatika
- loodusteadused ja tehnoloogia
- ühiskonnateadused
- inglise keel
- maailmakeeled
- **kunstid**
- **tervis**

5.3.5. Ande- ja oskusained kohustusliku ainaena gümnaasiumiastmes.

Eurydice andmebaasi põhjal selgub, et gümnaasiumiastmes ande- ja oskusained paljude riikide kohustuslike tundide hulka ei kuulu. Kui kehaline kasvatus ja sport on ka selles astmes mõnelgi pool kohustuslikud, siis kunstidega seonduvad ained suhteliselt harva.

See, et ande- ja oskusained (eriti kunstid) gümnaasiumiastmes paljudes riikides kohustuslikud ei ole, ei tähenda, et nendega ei tegeldaks – väga tihti on need ained valikaine staatuses ja õppijate hulgas suhteliselt populaarsed.

Prantsusmaal õpivad gümnaasiumi esimeses klassis kõik õpilased kohustusliku õppekava ja fikseeritud tunniplaani järgi. Kohustuslikud baasained on:

- prantsuse keel
- matemaatika
- füüsika ja keemia
- elu- ja loodusteadused (või bioloogia ja geoloogia)
- automatiseeritud süsteemide tehnoloogia
- esimene võõrkeel
- ajalugu ja geograafia
- **kehaline kasvatus ja sport.**

Valikainetest võib valida keeli, **spordiaineid** või **kunsti**.

Mõnede gümnaasiumide õpilased spetsialiseeruvad ühele kolmest alast: hotellimajandusele, **rakenduskunstile** või **muusika** ja **tantsu** erialale.

Kutsekoolide gümnaasiumitaseme kohustuslikeks aineteks on:

- prantsuse keel
- matemaatika
- ajalugu/geograafia
- majandus
- ühiskonnaõpetus
- võõrkeel
- **kunstiõpetus (kunst ja muusika)**
- sotsiaal- ja perekonnaõpetus
- **kehaline kasvatus**

Jaapanis on gümnaasiumi (15+ kuni 18+ -aastased) kohustuslikud ained:

- jaapani keel
- geograafia ja ajalugu
- ühiskonnaõpetus (tänapäeva ühiskond, poliitika, majandus, eetika)
- matemaatika

- loodusteadused (kombineeritud aine loodusteadustest)
- **terviseõpetus ja kehaline kasvatus**
- **kunst** (üks valikaine **kunsti** ja/või **muusika** vallast)
- **kodumajandus** (või praktilised oskused eluks)

Peale nende ainete tuleb valida kindel summa punkte järgmistest kohustuslikest õppeainetest:

- jaapani keel - 4 punkti
- geograafia ja ajalugu - 4 punkti kahest valitud ainest. Üks aine peab olema maailmaajalugu, teine võib olla jaapani ajalugu või geograafia
- ühiskonnaõpetus - 4 punkti kaasaja ühiskonda käsitlevatest õppeainetest või kaks punkti nii eetikast kui ka poliitikast ja majandusest
- matemaatika - 4 punkti
- loodusteadused - 4 punkti kahest valitud ainest (bioloogiast, keemiast, füüsikast, üldisest loodusõpetusest või maateadusest)
- **terviseõpetus ja kehaline kasvatus** - 9 punkti
- **kunst** - 3 punkti muusikast, kaunistest kunstidest, käsitööst või kalligraafiast
- **kodumajandus** - 4 punkti üldisest kodumajandusest, praktilistest oskustest või eluks vajalikest mitmesugustest baasoskustest

Vabatahtlikus keskhariduses võib õppeained sisu järgi jagada kolme suuremasse valdkonda: üldised, spetsialiseerunud ja integreeritud õppeained. Spetsialiseerunud ained valmistavad ette töötamiseks mingil kindlal alal ja jagunevad omakorda põllumajanduseks, tööstuseks, kaubanduseks, kalanduseks, **kodumajanduseks**, õenduseks, matemaatikaks, **kehaliseks kasvatus**eks, **muusikaks**, **kunstiks**, inglise keeleks ja teisteks õppesuundadeks.

Hollandi gümnaasiumiastme (15-16/17/18 aastased) õppekava jaotab viie- ja kuueaastase hariduse baas- ja spetsialiseerunud valdkondadeks, milleks on

loodusteadused ja tehnoloogia, loodus- ja **terviseõpetus**, majandus ja ühiskond, **kultuur** ja ühiskond.

Viieaastane keskharidus sisaldab järgmisi baasaineid:

- hollandi keel
- inglise keel
- teine võõrkeel
- loodusteadused
- ühiskonnateadused
- **kultuuri- ja kunstiõpetus**
- **kehaline kasvatus**

Kultuurile ja ühiskonnale spetsialiseerunud valdkond sisaldab järgmisi õppeaineid:

- võõrkeel
- ajalugu
- matemaatika
- majandus
- üks või kaks valikainet järgmistest: **kultuuriõpetus, kunstiõpetus**

Kuueaastane keskharidus sisaldab järgmisi baasaineid:

- hollandi keel
- inglise keel
- saksa keel
- prantsuse keel
- loodusteadused
- ühiskonnateadused
- ajalugu
- **kultuuri- ja kunstiõpetus**
- **kehaline kasvatus**

Kultuurile ja kunstiõpetusele spetsialiseerunud valdkond sisaldab järgmisi õppeaineid:

- võõrkeel
- ajalugu

- **kultuuri- ja kunstiõpetus - muusika, joonistamine, käsitöö, tekstiil, kultuuri- ja kunstiteooria**
- matemaatika
- lisavõõrkeel
- filosoofia

5.4. Ande- ja oskusained valikainena

Ande- ja oskusainete kui valikainete õpetamiseks on erinevates riikides loodud palju võimalusi. USA haridussüsteem soosib õppijate spordiharrastusi ja sportlikku spetsialiseerumist, sellel, kellel on füüsilisi andeid ja võimeid, on võimalik selle abil edu saavutada (mõnikord ka kompenseerides akadeemiliste võimete mitte nii head taset) ja jõuda just spordi abil nii headesse koolidesse kui ülikoolidesse.

Kui kehaline kasvatus, kujutav kunst ja muusika kuuluvad suuremas osas riikidest vähemalt alushariduse ja alghariduse kohustuslikku ossa, siis tantsu ja draamat pakutakse enamasti vanematele õpilastele valikaineks ja tavaliselt pole nad iseseisvate tundidena kohustuslikud. Siiski on võimalik, et neid võidakse õpetada kohustuslikus korras mõne muu õppeaine juures (näiteks tantsu kehalise kasvatus tunnis ja näitekunsti kirjandustunnis).

Austraalias pakub enamik koolidest lastele võimalust tegelda kunstiga ka väljaspool koolitunde, kuid suurem osa kunstiõppest jääb sellegipoolest ametliku kooliaja raamesse. Olulise erandi moodustab **Tasmaania**, kus asjast huvitatud keskkooliõpilastele tutvustatakse kunsti klassiväliselt üsna põhjalikult.

Suurbritannias on tänu riiklikult lotolt saadavale rahale klassiväline tegevus hakanud viimasel ajal aina enam levima. Paljudel koolidel on näiteks kunstiringid. Kunstikolledžid ja huvikoolid, millel on silmapaistvaid saavutusi kunsti vallas, saavad riigilt raha koostöökse teiste ümbruskonna koolidega, et pakkuda sealsetele kunstiandega lastele spetsiifilist lisaõpet. Samuti on loodud fondid toetamaks pillimängu, laulmist ja ansamblite tegevust.

On ka ande- ja oskusainetega tegelemist soodustavaid riiklikke (osariikide) eriprogramme.

Austraalias on **kunsti esiletõstmine õppekava prioriteetide hulgas** Tasmaania koolides kolme viimase aasta jooksul põhjustanud paljude erisuunaliste programmide levikut. **Uus-Lõuna-Walesis** keskendutakse kunsti ja keskkonna suhetele. Tasmaania algkoolides tuleb võõrkeeletundides juttu ka vastavate riikide/kultuuride kunstist ja traditsioonidest. Motivatsiooni loovad ka **auhinnad ja programmid andekamatele**, näiteks *Ministri auhind tubli esinemise eest kunstis* (visuaalsete kunstide alane auhind keskkooliõpilastele), *Auhind noortele tubli esinemise eest kunstis* (põhikooliõpilastele), *Noorte filmitegijate auhinnad*, *Auhind muusikalise väljapaistvuse eest* ja *Auavaldus muusikaandega õpilastele* (Queenslandis). **Lääne-Austraalia** haridusosakonna poolt on käivitatud programm, mille käigus tehakse kindlaks andekamad õpilased mitmes kunstivaldkonnas (visuaalsed kunstid, tantsimine, muusika ja näitlemine) – õpilased kümnesse kunstikooli valitakse välja konkursi korras. Ka erakoolides on olemas kunsti eriprogrammid. **Kunstikallakuga** põhi- ja keskkoolid on olemas Queenslandis ja Victorias, näiteks Queenslandi tantsukool (koostöö keskkooli ja Queenslandi balletitrupi vahel) ja Keskhariiduslik kunstikolledž, kus pannakse erirõhku tantsule ja muusikale (Victorias).

Hollandi haridus-, kultuuri ja teadusministeerium motiveerib õpilasi tegelema kunsti ja kultuuriga. Ühe programmi raames jagatakse väikesi toetusi kultuuriga tegelemiseks. Ministeerium kutsub kultuuriorganisatsioone üles ennast õpilastele huvitavaks tegema. Näiteks külastavad koole orkestrid; kunstnikud ja kunstiorganisatsioonid korraldavad koolides kursusi; riigimuuseum aitab koostada põhi- ja keskkooliõpikuid.

6. MUUSIKA

Käesolevas töö osas vaadeldakse seda, kuidas saavutada hariduslikke sihte erinevate ande- ja oskusainete kaudu.

Kõige laiemad sihid peaksid aitama kaasa sellele, et õppija oskaks olla õnnelik, tal oleksid oma eesmärgid, vaimne ja kultuuriline identiteet, ettekujutus maailmast, et ta tahaks ja julgeks olla loov mitte üksnes olemasoleva keskkonnaga kohanemisel, vaid ka selle paremaks muutmisel – et ta julgeks asjadest ka teisiti mõelda, unistada ja oma unistusi ellu viia.

Muusikaga tegelev inimene on suurema tõenäolisusega õnnelikum, kui inimene, kes seda ei tee. Muusika kaudu saab elada välja negatiivseid, võimendada ja jagada positiivseid emotsioone.

Suurem osa lauludest on eesti keeles, see on loomulik ja hädavajalik osa kultuurilisest identiteedist. Noodikirjaoskus ja koorilaulukogemus kannavad edasi laulupidude traditsiooni ja selle kaudu ka mingit sügavat ja ürgset ühtekuuluvustunnet. Võõrkeelsete laulude oskamine aitab kaasa ka teiste kultuuride mõistmisele.

6.1. Kõige laiemate sihtide saavutamine muusika kaudu

6.1.1. KOLLEKTIIVIS TEGUTSEMINE

Laulmine grupis on tegevus, mis tekitab “meie”-tunnet – see pole mitte üksnes koos musitseerimine, vaid otsekui koos hingamine, tunnetamine. Mida suurem on lauljate hulk, seda müstilisem on see “ühistunne”, see võimas tunne avaldub kooris ja eriti hästi on see tajutav laulpeol. Koos musitseerimine, esinemiste ettevalmistamine ja ühine improviseerimine, aitavad arendada grupitunnetust, platsinägemist, teistega arvestamist. Ei piisa sellest, et igaüks ise laulu oskab, tuleb arvestada ka teistega, pidevalt jälgida ja kuulata.

Kõige tähtsam on aga koos laulmise rõõm – kui koos sõpradega laulda mõnda mõnusat laulu, siis tõstab see tuju ja tekitab kindlustunnet – iga üksik laulja tunnetab

end grupi liikmena ja see tekitab turvalisust. Laulu kaudu või ühiselt tajuda väga erinevaid emotsioone ülevoolavast rõõmust pühaliku nukruseni.

Koos musitseerimine aitab inimese elu terviklikumaks muuta.

Enesekehtestamine

Muusikatund annab võimaluse enesekehtestamiseks eriti neile õpilastele, kellel on võimeid just sellel alal, samuti soosib see õpilasi, kelles on emotsionaalsust ja loovust. Edu muusikas aitab neil õpilastel ennast kollektiivis kehtestada (eriti juhul, kui neil näiteks akadeemilised võimed nõrgemad on).

Muusika õppimise oluline osa on omalooming –, rütmiharjutuste, laulude või muusikapalade loomine. Oma loomingut teistele õpetades on vaja ennast kehtestada.

Mitmesugused muusikalised tegevused seavad õppijad eestvedaja rolli (näiteks solisti või “dirigendi” roll), pedagoogil on võimalus pakkuda selliseid rolle just neile õpilastele, kes seda kõige enam vajavad.

Teistega arvestamine

Musitseerimine on tegevus, mis nõuab arvestamist – esitatava palaga (sõnum, meloodia), teiste lauljatega, muusikalise saatel, dirigendiga, ruumi akustikaga, võimendusega jne. Et musitseerimine õnnestuks, tuleb pidevalt jälgida kaaslast ja vajadusel oma tegevust korrigeerida.

Kooslaulmisel on tähtis grupp kui tervik, hääle tämbrit ja tugevust tuleb reguleerida vastavalt teistele. Koos on laulmisel (musitseerimisel) võimalik kasutada just igäihe eripära, tõstes esile tugevusi ja peites nõrkusi.

Eriti hea teistega arvestamise arendamise viis on improvisatsioon – see pole tegevus, millega tulevad toime ainult edasijõudnud – lihtsamate rütmülesannetega saavad hakkama juba väga väikesed muusikahuvilised. Improviseerides on teistega arvestamine lausa hädavajalik.

Ka muusikatundides ja kooriproovides kohalkäimine on asi, mis ei mõjuta ainult üksikisikut, vaid kogu rühma – kui keegi on puudunud ja maha jäänud, aeglustab see kogu rühma arengut.

Kohuse- ja vastutustunne

Muusikatunni vajalikkust on eriti noorematel õpilastel lihtsam mõista, kui näiteks matemaatikaharjutuste oma. Kes puudub, hilineb, viilib, see ka omandab kehvemini.

Eriti hästi arendavad kohuse- ja vastutustunnet ühised projektid (mille tulemusena valmib näiteks kontsert või sõidetakse laulupeole). Kui keegi puudub ja tal jääb miski omandamata, siis mõjutab see kohe kogu gruppi. Sellistes olukordades omandavad lapsed praktilise kogemuse kaudu arusaama kohuse- ja vastutustunde olulisusest.

Suhtlemine

Muusika arendab selliseid suhtlemise aspekte, mis tavalises koolitöös enamasti tähelepanuta jäävad, pakkudes palju võimalusi mitteverbaalseks eneseväljenduseks. Vokaalselt ja instrumentaalselt saab edasi anda nii konkreetseid sümboleid ja tegevusi, kui ka emotsioone.

Ühisel musitseerimisel ja improviseerimisel on vajalik nii võime ise mitteverbaalsel teel väljendada kui teiste signaale mõista.

Muusikaõpetuses õpitakse erinevaid muusikalisi suhtlemise viise, õpitakse lugema- kirjutama noodikirja, mõistma dirigeerimisel kasutatavat “keelt”, erinevate muusikastiilide “keelt” ja suhtlusvahendeid.

Muidugi saab muusikatunnis arendada ka verbaalset suhtlemisoskust – muusikalisi kogemusi sõnastades, midagi teistele õpetades ja seletades, püüdes sõnastada enda ja teiste vigu – võimalusi on palju.

6.1.2. LOOVUS

Loovus on kompleksne nähtus, mis hõlmab oskust probleeme loovalt lahendada, olemasolevaid teadmisi ja kogemusi uutesse olukordadesse üle kanda ja uuel viisil seostada, aga teiselt poolt tähistab loovus ka eneseväljendust - nii artistlikku kui lihtsalt oma rõõmuks tegutsemist. Muusikal on pakkuda võimalusi kõigiks nendeks loovuse liikide arendamiseks, eriti loovaks eneseväljenduseks.

Enese väljendamine

Musitseerimise kaudu enese väljendamine on üks ürgsemaid ja loomulikumaid eneseväljendamise viise. Meloodia ja rütm aitavad vabaneda pingetest ja rollijäikusest. Musitseerimine lihtsalt enda rõõmuks on tegelikult teraapilise efektiga, eriti võimas on koosmusitseerimise jõud.

Teiselt poolt pakub muusika rohkeid võimalusi artistlikuks eneseväljendamiseks. Olemasoleva muusikapala või laulu esitamisel on võimalik seda laulu just endale (grupile) kohaselt tõlgendada, lisada olemasolevale teatud värve või sellest lähtuvalt improviseerida. Piir interpreedi ja looja vahel on väga ähmane – hea esitus on juba omaette looming.

Muidugi eeldavad loovust kõik sellised ülesanded, kus tuleb mõni motiiv näiteks lõpetada või teises helilaadis esitada. Ka koolis on võimalik pakkuda ülesanded, mis võimaldavad lastel endal muusikat luua .

Seostamine

Loovus on ka võime ühes kontekstis kogetut ja seda, mida ühes olukorras teatakse või osatakse, uutesse situatsioonidesse üle kanda.

Näiteks arendavad seostamise oskust ülesanded, milles mingile meloodiale (motiivile) tuleb leida saade, laulule lisada rütmisaade “kehapillil” või esitada mõnd muusikapala näiteks rahvalaulu või räppstiilis.

Muusika seostub rütmiga – on võimalik lisada rütmile meloodia või vastupidi. Muusikas esinevat korrapära saab seostada mitmesuguste teiste korrapärase süsteemide, eriti matemaatika ja füüsikaga. Füüsika selgitab ka muusikat kui helilainete tekkimist kehade võnkumisel, seda, millisel põhimõttel saab muusikat võimendada, milliseid heli omadusi määravad helilainete pikkused, sagedused ja spekter jne.

Laulude kaudu seostuvad muusika ja luule, on luuletusi, mis tõeliselt avanevad alles siis, kui neid muusika saatel esitada.

Muusika on peaaegu et tantsu eelduseks (või vähemalt lahutamatuks kaaslaseks) – peaaegu alati toimub tantsimine just muusika saatel. Tantsimise ja loovliikumise kaudu saab muusikaga seonduvat teisest aspektist läbi tunnetada, see muudab tunnetuse sügavamaks ja õpitu püsivamaks. Muusikale sobiva liikumise või liikumisele sobiva muusika leidmine/loomine arendavad nii õpilaste loovust kui ka seostamisoskust.

Muusikatund pakub seostamiseks väga mitmeid, võib vabalt öelda, et lõputuid võimalusi.

Helide kaudu saab väljendada emotsioone, edasi anda sündmusi, aga miks mitte kasvõi inimõiguste deklaratsiooni.

Avastamine

Muusika abil saab esmajoones avastada iseennast, oma keha “kehapilli”, hääleparaati ja seda, kuidas kehas tekkivad helid, oma hääle piire ja võimalusi. Teiselt poolt saab avastada ennast instrumentide kaudu – milliseid võimalusi annavad lihtsad rütmipillid, milliseid võimalusi musitseerimiseks annab näiteks klaver, kitarr, süntesaator. . .

Muidugi annab muusika võtme ka emotsioonide juurde, võimalik on tajuda seoseid muusika ja meeleolu vahel ning õppida neid seoseid kasutama (ka teraapilistel eesmärkidel – näiteks mõne positiivse emotsiooni võimendamiseks või mõnest häirivast emotsioonist üle saamiseks).

Muusika abil saab praktiliselt avastada ühiskonna seadusi – näiteks vajadust mingite reeglite järele, vajadust arvestada teistega ja keskkonnaga. Ühisel musitseerimisel on vaja jälgida “seadusi” (nooti), “juhte” (dirigent), “tehnoloogiat” (võimendus) ja loomulikult kaaslasi.

6.1.3. IDEAALID

Musitseeriv inimene jõuab lähemale oma sisemisele minale. Muusika õppimine, musitseerimine, muusika kuulamine (nii helikandjalt kui elavas esituses), aitavad avastada maailma, suurendades ühelt poolt vaimsusust ja arendades teiselt poolt ka sallivust erineva, uue ja harjumatu suhtes.

Muusikaga tegelemine aitab püstitada ja kujundada ideaale, leida oma elus lühema- ja pikemaajalisi eesmärke ja nende saavutamise nimel ka tööd teha.

Eetika

Klassikalise muusika repertuaaris on palju teoseid, mille otsesemaks või kaudsemaks inspireerijaks on olnud (kristlikud) süžeed, milles on tähtsad mitmed eetilised kategooriad, näiteks “valguse ja pimeduse” võitlus. Sellele võitlusele helide kaudu kaasa elamine annab teistsuguse emotsiooni kui näiteks raamatu lugemine. Mõlemad on vajalikud, aga muusikal on võimalus inimhingele teisiti ligi pääseda kui sõnal. Samas võib muusika seostuda sõna ja (või) liikumisega ja nii tulemust veelgi mõjuvõimsamaks muuta.

Vaimsus

Muusikaga tegelemine aitab kaasa vaimse tasakaalu leidmisele.

Erinevate muusikateostega tutvumine aitab kaasa silmaringi avardumisele, aitab mõista oma rahva kultuuri ja laiemat kultuurikonteksti.

Teatud väärtuste sisemine omaksvõtt võib tulla ka nendest laulmise kaudu. Näiteks hea luule laulmisel võib algu lapseni jõuda ainult teatud meeleolu, siis avaneb järkjärgult sõnade ja viimaks ridade tagune tasand. Luule laulmisel jääb see paratamatult ka meelde ja rikastab nii õppija kultuurilist maailmapilti ja ka tema vaimsust.

6.1.4. ISESEISVUS

Läbi muusikaõpetuse saab suurepäraselt arendada iseseisvust: seda, et inimene saaks ise endaga hakkama, oleks terve nii vaimselt kui kehaliselt, suudaks omale eesmäärke püstitada ja nende saavutamisel pingutada.

Muusikatund annab rõõmu ja motiveerib enda kallal tööd tegema, selle töö tulemuslikkus on arusaadav juba väga noortele õpilastele (erinevalt näiteks mõnest asjast, mida õpitakse tulevast riigieksamit silmas pidades, mis on veel NII kaugel).

Tervis

Muusika tunnis saab toitu õpilaste emotsionaalne pool. Emotsioonide väljendamine muusika kaudu on nii mõnelegi õpilasele lihtsam kui näiteks verbaalselt. Oma emotsioonidega tegelemine ja musitseerimisrõõm aitavad arendada ja säilitada vaimset tervist.

Aktiivsus

Muusikatund soosib õppija artistlikkust ja aktiivsust. See on suurepärase väljund neile, kes tahavad ise kaasa lüüa ja kellel on raske tunnis vaikselt paigal püsida.

Muusika arendab ka vaimset aktiivsust, loomingulisust. Omaloomingu ja improvisatsiooni kaudu ärkab sisemine loovus.

Kuna õppekava nõuded pole kuigi jäigad, on ka õpilastel suurem võimalus kaasa lüüa tegevuse planeerimisel ja otsustamisel. Kui mingi tegevuse valiku taga on õppijate

enda aktiivsus, siis loob sisemine motivatsioon eeldused ka paremate tulemuste saavutamiseks.

Enese tundmine

Muusikatunnis avalduvad iga inimese niisugused küljed, mis tavalises koolitunnis võivad varju jääda. See tund annab neile, kellel akadeemilistes ainetes eduelamusi vähem, võimaluse seda kompenseerida. Tegelikult on tähtis ka vastupidine – võimalik, et mõni väga edukas õpilane jääb muusikas nõrgemate sekka. See pole paha, sest nii õpitakse, et ”edu” on suhteline. See aitab omandada objektiivset enesehinnangut.

Muusika abil saab avastada iseennast, oma keha häält ja rütmitunget, oma emotsioone musitseerimisel ja seda, kuidas muusika abil emotsioone suunata.

Tahe, võime eesmärgi nimel pingutada

Muusikaga tegelemine arendab tahet, kontsentratsioonivõimet. Muusikatunnis on palju eesmärke, mis on laste jaoks motiveerivad – õppida mõni laul või instrumentaalpala selgeks, esitada seda eelnevast paremini – need võivad täiesti iseseisvad eesmärgid olla. Sageli aitavad tahet tugevdada ja millegi nimel töötada ka lisaeesmärgid – õppida asi hästi selgeks, et pääseda näiteks esinema või solistik.

6.1.5. AVATUS

Elame muutavas maailmas, pidevalt tuleb valmis olla selleks, et kõik teiseneb, pidevalt tuleb valmis olla uue olukorraga kohanemiseks – (ümber)õppimiseks. Muusikatund saab olla selliseks avatud maailmaks, kus igas tunnis võib midagi uut ja põnevat juhtuda.

Valmisolek muudatusteks

Muusikatund võiks olla koht, kus sageli midagi hoopis uut ja huvitavat tehakse. See ei muuda populaarseks mitte üksnes seda tundi, vaid aitab kaasa suhtumise kujunemisele, mis peab uut ja teistsugust põnevaks väljakutseks (mitte ei tekita hirmu senitundmatu ees).

Õpilased võiksid kogeda seda, et mitmed “reeglid” pole tegelikult kindlad seaduspärasused, vaid pigem kokkulepped. Paljusid neist saab muuta, teisendada arendada. Selle illustreerimiseks sobivad mitmed tegevused, mida proovitakse teha uut moodi, modifitseerida, kombineerida ja värskemaks muuta.

Elukestev õpe

Selleks, et õppijal tekiks motivatsioon elukestvaks õppeks, peaks tal olema kogemus, et õppimine on meeldiv ja sisemist rahuldust pakkuv tegevus. Muusika õppimine on selles mõttes väga tänuväärne, et tulemust on “silmaga näha” ja sageli tulevad edusammud suhteliselt kiiresti.

Sallivus

Muusikas on palju suundi ja stiile. Iga kool või õpetaja võib valida mõne oma lemmikstiili, millega sügavamalt tegelda, ent muusikaõpetus üldhariduses peaks andma kindlasti ka laia ülevaate erinevatest stiilidest ja suundadest ning nende ajaloost. Oluline on negatiivsete hinnangute vältimine (Ah, see diskotümps! Või: Ah, see klassika!). Erinevate stiilide proovimine aitab neid mõista.

Iga inimene on erinev, kaasasündinud häälematerjal, muusikaline kuulmine ja isiksuse omadused muudavad igäihe laulmise veidi erinevaks, veelgi enam tulevad erinevused välja muusikalises vabas eneseväljenduses.

See loob suurepäraseid võimalused õpilaste sallivuse arendamiseks – erinevustesse ja originaalsusesse suhtutakse kui väärtusesse, peagi õpivad õpilased ise neid väärtustama ja omapärasust ning mittekonventsionaalsust eesmärgiks seadma.

6.2. Üldoskuste saavutamine muusika kaudu

Muusikatunnis avaldub väga hästi õppivale ühiskonnale omane printsiip – piirid töö, õppimise ja hobide vahel on ähmased.

Musitseerimine võib olla harjutamine (õppimine) ja seega ka töö või esinemine/interpreteerimine (mis on elukutselistele muusikutele samuti töö). Samas võib see olla hobi – tegevus, mida tehakse hobi korras, enese rõõmuks, pinge maandamiseks.

Selleks, et muusikaga efektiivselt tegelda, on vajalik muusika-alane funktsionaalne kirjaoskus – mitte üksnes muusika terminite ja noodisüsteemi teoreetiline tundmine, vaid just selle praktiline kasutusoskus.

Muusikast mõtlemiseks on olemas oma atribuutide süsteem, samas sarnaneb muusika analüüs-süntees sama protsessiga kõigis teistes valdkondades.

6.2.1. FUNKTSIONAALNE KIRJAOSKUS

Muusikaõpetus peaks andma lastele oskuse ja huvi suhelda helide abil, mõista muusika esteetilist funktsiooni ja seda nii klassikaliste kui moodsade teoste juures.

Akustiliste kujundite abil suhtlemine – nii teiste sõnumi mõistmine kui oma sõnumi loomine – on tänapäeval väga olulised. Muusikaline kommunikatsioon ei oma keelebarjääre. Samas on oluline teada, et muusika-alane suhtlemine pole siiski universaalne – igas kultuuriruumis on välja kujunenud mingi sümbolikasutus, mis ei pruugi teistele kultuuridele sugugi üheselt arusaadav olla.

Nii muusika meloodiat, rütmi kui meelolu saab edasi anda noodikirja abil. Meie laulupidude traditsioon, suur kooride hulk ja suur nooti “lugevate” inimeste arv muudavad meid maailmas ainulaadseks, kindlasti peaks kool selle joone edasikestmisele ja süvenemisele kaasa aitama.

Muusika ülesmärkimine ja lugemine on tegevused, mis arendavad funktsionaalset kirjaoskust – sellist spetsiifilist funktsionaalse kirjaoskuse viisi ei arenda ükski teine aine. Muusikatunnis on tähtis just see, et õpilane suudab nootide abil suhelda – pole oluline üksnes teoreetiliste teadmiste korraks meelde jätmine, vaid oskus neid teadmisi praktikas kasutada. Näiteks noodikirja on lõbus omandada vastavate arvutiprogrammide abil, milles laps saab ise meloodiaid kirjutada ja arvuti neid siis noodi põhjal esitada – nii omandatakse praktiliselt ja püsivalt mitmed põhitõed.

Nii muusika õppimine kui õpetamine eeldab efektiivset kommunikatsiooni väga mitmel tasandil – lisaks verbaalsele on siin väga oluline mitteverbaalne aspekt – võime liigutuste, žestide ja ilme kaudu suhelda (näiteks dirigeerimisel) või hääle varjunditega meelevõtte edasi anda.

6.2.2. MÕTLEMINE

Muusikaga tegelemine arendab mõtlemisoskust, mälu, analüüsi ja sünteesioskust. Suutlikkus mingeid helide järjendeid jäljendada (nii vokaalselt kui instrumentaalselt, nii noodi kui kuulmise järgi) nõuab arenenud taju ja samas see ka arendab taju. Muusikatunnis kasutatakse väga sageli analüüsi ja sünteesi – mingi terviklik muusikateos jaotatakse üksikuteks motiivideks, neid omakorda analüüsitakse nii fraaside, taktide kui üksikute helide kaupa. Analüüsi- ja sünteesioskused on ülekantavad mitmesugustesse teistesse situatsioonidesse – esilagu keerukana näivaid terviktegevusi saab lihtsustada analüüsi teel, nii õpivad lapsed seda, et õppimise ebaedu võib olla tingitud mitte ülesande liigsest keerukusest, vaid sellest, et õpetaja/õppija ei suuda seda küllalt hästi organiseerida.

Musitseerimine treenib ka mälu, loogikat (näiteks mingile laulule teise hääle laulmine tertsis või mõne instrumentaalpala esitamine teises helistikus).

Hääleaparaadi koordineerimine, hingamine ja rütmiline nõuavad kõrgel tasemel ajutegevust ja ka arendavad aju. Väga arendavad on tegevused, milles kaasatakse peenmotoorika ning haaratakse töösse ka vasak käsi. Selliste tegevuste heaks näiteks on pillimäng (vasaku käe liikumist arendavad eriti keelpillid), aga ka täiesti tavalises klassis võib laulmist või muusika kuulamist saata väikeste käeliste koordineerimisharjutustega. Selline treening arendab aju võimet luua seoseid, järgida paralleelselt mitut tasandit, sooritada teatud tegevusi automaatselt jne. Eripedagoogikas kasutatakse rütmikat tegevusteraapias, mille eesmärgiks on muuseas ka vaimne rehabilitatsioon.

6.2.3. TÖÖTAMINE

Muusikaga tegelev lapsel on võimalus kogeda seda, kui ähmased on piirid harjutamise, töö ja meelelahutuse vahel. Nii laulu kui instrumentaalpala harjutamine võib olla töö. Ehkki see on enamasti meeldiv töö, võivad mõned momendid olla ka rasked (seda eriti tehniliselt raskete elementide treenimisel või suuremate

koosseisudega harjutades, kus mõnikord pidev kordamine ei sõltu üksikisikust vaid koorist/ansamblist tervikuna). Positiivsed tulemused aitavad väärtustada ka nähtud vaeva.

Individuaalne töö

Muusikaga tegeldes on lihtne mõista töö vajalikkust, seda, et harjutamine tagab edu ja ka seda, et töö ja õppimine võivad samas olla ka rahuldust pakkuvaks meelelahutuseks. Soov mingi element (vokaalne või instrumentaalne) ära õppida, mingit pala paremini esitada, on juba küllaldane sisemine motiveerija paljude laste jaoks.

Muidugi aitab töö efektiivsuse suurenemisele kaasa ka väline motivatsioon – võimalus osaleda näiteks laulupeol või mõnel laulukonkursil, võimalus pääseda solistik.

Koostöö

Muusika, eriti ansambli- ja koorimuusika, eeldavad õnnestumiseks just head koostööd – individuaalsest särast jääb siin väheseks. Koos harjutades, eriti siis, kui on mingi väljund või eesmärk, näiteks esinemine, sõltub edu igapäheest eraldi ja kõigest koos.

Ehkki iga inimene on erinev, peab gruppides ja kollektiivides püüdma saavutada ühtset tervikut. See polegi nii lihtne ülesanne – igal üksikul grupi liikmel tuleb ennast teistega kohandada.

Gruppides muusikalisi (loov)ülesandeid täites peab igas sellises grupis välja kujunema efektiivne koostöömudel, mis on suunatud antud ülesande täitmisele (mitte näiteks vaidlemisele või grupisiseste võimujoonte paikapanemisele).

Muusikalise tegevuse juures on rütm selleks “seaduseks”, mis määrab koos tegutsemise tempo. Liigne kiirustamine või mahajäämine pole siin võimalik. Rütmi ühisel tajumisel ja loomisel võib tekkida “meie”-tunnetus, tunnetus, et ollakse osa ühest suuremast organismist. Kui sellega käivad kaasas meeldivad emotsioonid ja soe õhkkond, tekitab positiivne “meie”-tunne, mis tekitab turvalisust ja annab jõudu.

6.3. Valdkonnapädevuste saavutamine muusika kaudu

Kõikides valdkondades on teatud hulk selliseid teadmisi, mis lihtsal **tuleb** meelde jätta – ilma elementaarse baasita (nn **valdkonna-alase kirjaoskuse**) on väga raske millestki rääkida – ei jätku sõnu. Ilma teadmisteta ei saa sooritada ka kõrgemaid kognitiivseid toiminguid, näiteks võrrelda ja analüüsida – tulemus ei ole lihtsalt adekvaatne.

Ehkki tuupimine ja mehaaniline kordamine ei leia tänapäevases õpikäsitluses kuigi palju pooldajaid, on see teatud baasi omandamiseks mõnikord siiski otstarbekas (ja isegi kiireim) tee. Meelde jätmine trennib mälu, miks siis mitte jätta meelde olulisi termineid, fakte, seaduspärasusi, valemeid jms.

Mehaanilise meeldejätmise efektiivsus sõltub oluliselt meetodist ja erinevatel inimestel on efektiivsed erinevad strateegiad, meie seas on valdavalt nägemis-, kuulmis-, kinesteetilise ja kombineeritud mäluga inimtüübid.

Kui kuulmismäluga lapsel on vaja mingi informatsioon kiiresti ja püsivalt meelde jätta, on üks paremaid viise selleks info õppimine luuletuse, veelgi parem aga – lauluna. Seetõttu võib laulmistunnis viisistada ja õppida absoluutselt kõikide valdkondade teadmisi (või neid vastavas ainetunnis läbi laulda) – see on lõbus kõigile ja äärmiselt tõhus paljudele õpilastele (kes meist ei mäletaks koolipõlves õpitud vene keele luuletusi) . . .

6.3.1. KEELED

Edukas verbaalne kommunikatsioon tagab õppimise/ õpetamise edukuse. Selleks, et midagi seletada/ seletusest aru saada, on vajalik teatud (erialase) sõnavara tundmine. Õppetöö viiakse enamasti läbi emakeeles, praktiliste tegevuste kaudu õpitakse ja kinnistatakse muusika-alast sõnavara, aga ka kommunikatsioonioskust üldisemalt. Keele rütm ja kõla on juba sellistena käsitletavad ka muusikana.

Ka võõrkeele õppimisel on esemelis-praktilisest kontekstist nii sõnavara kui keele struktuuri õppimiseks, kinnistamiseks ja aktiveerimiseks suurt abi. Muusika terminite tundmisel tähtsustub itaalia keel, millest on tuletatud paljude maailma keelte (sh ka eesti keele) muusika-alased mõisted.

Emakeel

Muusika-alase sõnavara tundmine rikastab õppijate emakeelt. Muusikaõpetuse tundides omandatakse ja kinnistatakse mitte üksnes helidemaailmaga seonduvat sõnavara, vaid ka mitmete teiste ainevaldkondade, eriti ajaloo ja kultuuriloo põhimõisteid. Helikunsti teoste ja tegevuse kirjeldamine erinevates vormides (essee, artikkel, intervjuu) aitab emakeele- ja muusikatunnis tehtavat omavahel siduda.

Muusikatunde või läbi viia ka võõrkeeles, samuti võib võõrkeele tunnis laulda. Võõrkeele sõnavara ja struktuuride kinnistamiseks ja aktiveerimiseks tuleb neid palju korrata. Üks lõbusamaid ja meeldivamaid viise selleks on võõrkeelne laul (laulumäng). Meloodia aitab teksti paremini meelde jätta, kui laulmist saadab ka liikumine, siis on veelgi rohkem neid õpilasi, kes suudavad asja edukalt omandada.

Muusika kasutamisest on kasu nii võõrkeeleõppe algetapis kui ka edasijõudnud keeleõppijate juures. Algetapis on eriti oluline omandada teatud baassõnavara ja häälduse alused. Laulude kaudu on mõlemate omandamine lihtsam ja lõbusam.

Pole oluline, kas tunni viib läbi võõrkeelt valdav muusikaõpetaja või muusikaga tegelev võõrkeeleõpetaja – selline tund (kursus) toob elevust mõlemal alal. Kuna tegevus on praktiline, on võimalik selliste kommunikatiivsete meetodite kasutamine, mille puhul kogu õppetöö viiakse läbi võõrkeeles – semantilist seost aitab luua reaalne kontekst, laulusõnade illustreerimiseks võib kasutada jooniseid, pantomiimi, reaalseid esemeid.

Muusika ja võõrkeele integreerimisel võiks kuulata/ esitada õpitavalt keelealalt pärit muusikat, see ei toeta üksnes muusika ja võõrkeele, vaid ka kultuuri õppimist – vastava maa laule tundes on lihtsam tajuda kultuurikonteksti, mõista kõnes ja ilukirjanduses kasutatavaid vihjeid jms.

6.3.2. MATEMAATIKA

Matemaatika ja muusika seostatud õpetamine kandub tagasi juba antiikaega. Nii matemaatikas kui muusikas saab rääkida jadadest, intervallidest, suhtelistest ja kokku lepitud alguspunktidest.

Noodisüsteemi õppimisel on kasu selle seostamisest matemaatikaga ja vastupidi. Harmoonia seaduspärasustes avaldub samuti matemaatiline korrapära, nende avastamine võib tuua matemaatikahuvilisi õpilasi muusika juurde ja vastupidi – tekitada muusikahuvilistes soovi ka matemaatikaga tegelda.

6.3.3. IKT

IKT vahenditega saab koguda muusika-alast infot, esitada ja luua muusikat.

Kommunikatsioonitehnoloogia on tänaseks loonud mitmeid võimalusi muusika talletamiseks ja taasesitamiseks, ka võimendusega seonduv aitab kaasa muusika arengule – tehniliste vahenditega on näiteks võimalik, et üks inimene laulab vabaõhukontserdil kümnetele tuhandetele. Kõigi nende leiutiste tundma õppimine ja enda kasuks tööle panemine on lastele arendav ja huvipakkuv.

IKT abil saab seostada muusika kunstilise ja füüsilise poole – näiteks lindistatud materjali töödelda, muutes võnkesagedust, amplituudi või spektrit. Selline tegevus aitab õpilastel praktiliselt mõista, mida iga helilaine parameeter tähendab ja neid seaduspärasusi muusika töötlemisel ja loomisel kasutada.

Arvuti abil on lihtne muusikat töödelda – lõigata, transformeerida, miksida. Kui analüüsitakse enda ja teiste töö tulemusi, siis selgub praktiliselt mitmesuguste muusikateooria terminite – taktimõõt, helistik, lahendused jms – tähendus. Kui õpilane oma muusika loomisel muusikateooria põhimõtteid ignoreerib, tuleb tulemus heal juhul kummaline.

Erinevate muusikažanridega tegeldes (näiteks klassikast “tümpsu”-versioone luues) õpitakse paratamatult ka muusikat tundma.

Arvuti avardab võimalusi muusika üles märkimiseks – vastavate programmide abil saab muuta nii nootide kirjutamise kui lugemise lihtsaks ja piltlikuks. Õppijal on ka põnev lasta arvutil ette mängida oma loodud helijärjendeid, nende analüüs ja parandamine aitavad kaasa muusikalise kirjaoskuse tekkele.

Arvuti võimaldab ka oma laulu (pillimängu) lindistada, töödelda, saatega kombineerida jne.

IKT abil muusika saladuste avastamine võib tuua tehniliste huvidega õpilasi muusika juurde ja vastupidi – tekitada muusikahuvilistes soovi ka tehnika ja IKT-ga tegelda.

6.3.4. LOODUSAINED

Muusika seostub loodusainetega mitmeti. Hääle tekkimine ja levik ruumis on otseselt määratud ühelt poolt füüsikaseadustega ja teiselt poolt organismi ehitusliku eripäraga. Selleks, et hästi laulda, on hea mõlemaid seaduspärasusi praktiliselt (ja soovitatavalt mingil määral ka teoreetiliselt) tunda. Samas on lastel, keda paelub muusika, aga pole suuremat huvi loodusteaduste vastu, võimalik just muusikaõpetuse kaudu ka loodusteaduste vajalikkuse tunnetamiseni jõuda.

Ökoloogia

Säästliku arengu idee tunnetamiseks on lastel vaja mõista, et inimene kuulub ühe osana loodusesse kui süsteemi. Muusika, eriti kooris-, grupis- ja paaris laulmise ja musitseerimise kaudu on võimalik tunnetada seda, kuidas "süsteemi" üks osapool ülejäänut mõjutada võib.

Paljude laulude ja muusikapalade sisu on seotud looduse ilu ja suurejoonelisusega. Selliste muusikapalade kuulamine ja esitamine aitavad tekitada loodussäästlikku maailmapilti.

Keemia

Nii muusikas kui keemias on teatud seaduspärasused. Perioodilisuse tabelit võib võrrelda klassikalise muusika harmoonia ja kompositsiooniõpetusega. Teatud elemendid on omavahel kombineeritavad, teatud ei ole. Üksustel on perioodiliselt

sarnased omadused jne. Sellise tunni läbiviimine keemia või muusikaõpetaja poolt nõuaks suuri teadmisi teises valdkonnas, samas võiks tund, kus kasvõi mõlemad õpetajad koos neid süsteeme võrdlevad, olla arendav nii lastele kui pedagoogidele endile.

Füüsika

Füüsika eriti akustika, on muusikaga tihedalt seotud – helid tekkivad ja liiguvad füüsilises ruumis vastavalt loodusseadustele. IKT osas on toodud mõningaid näiteid füüsika ja muusika seostamisest.

Muidugi on neid näiteid veel. Teiste laineliste loodusnähtuste (näiteks valguse) kombineerimisel helilainetega võib koolis teha valgusmuusikat (see on küll pigem tööõpetuse või füüsika, kui muusikatunni ülesanne, aga piirid ainete vahel ei pruugi jäigad olla).

Füüsiliste parameetritega on seotud ka helide tajumine – näiteks teatud sagedustel helid pole inimeste enam kuuldavad.

Huvitav on ka uurida nootide füüsikalisi parameetreid (sagedused jms) ning avastada seaduspärasusi helirea ja seda kirjeldavate arvtunnuste vahel (näiteks, et heli, mille võnkesagedus on 440 Hz, on muusika keeles esimese oktaavi “la”.)

Bioloogia (geneetika)

Vokaal (ja mõnes mõttes ka instrumentaal)muusika võimalused on seotud inimkeha ehitusega – inimesel pole võimalik ei tekitada ega tajuda kõikvõimalikke helisid, füsioloogia seab siin oma piirid.

Ka instrumentide “mõõt” on inimene – see, et klaveri klahvid või kitarrikeeled just nii, aga mitte teisiti disainitud on, on seotud otseselt füsioloogiaga. Päril huvitav oleks koolis teha näiteks instrumentide antropoloogilist analüüsi.

Ka bioloogia termineid ja teooriaid on hea fantaasia korral võimalik ”läbi laulda” näiteks kujutada helide polüfoonilises liikumises DNA sünteesi vms.

6.3.5. SOTSIAALAINED

Muusika on aastatuhandeid olnud oluline osa inimühiskonnast ja kultuurist. Kui õppijad teavad, millist rolli mängis/ mängib muusika erinevates riikides ja kultuurides (läbi erinevate aegade), annab see neile sügavama tunnetuse selle kultuurivaldkonna kohta. Lisaks sellele laieneb õppijate maailmapilt ja silmaring, suurenevad ühiskonnaalased ja kultuuriloolised teadmised.

Ajalugu

Eesti ajaloos on muusikal, eriti koorimuusikal olnud eriline roll. Esimene laulupidu 1869 oli väga olulise tähtsusega rahvuslikult ärkamisel, ENSV ajal suutsid just laulupeod hoida rahvuslikku aadet ning Eesti taasiseseisvumist nimetatakse laulvaks revolutsiooniks. Isamaaliste laulude käsitlemisel muusikatunnis on oluline selgitada ka nende ajaloolist konteksti, samuti võib ajalootunnis vastavate teemade juures ka sellele etapile iseloomulikku muusikat kuulata või esitada.

Muusika abil saab "sisse elada" erinevatesse ajastutesse. Eesti ajalugu, kultuuri ja elutunnetust kannavad edasi rahvamuusika (nii vokaalne kui instrumentaalne) ja rahvatantsud. Ka teiste riikide ajalugu, samuti erinevate ajastute eripära, avaneb ilmekalt läbi ajastule iseloomuliku muusika. Erinevate ajastute laule ja instrumentaalpalasid võib nii praktiliselt omandada kui ka nendega helikandja abil tutvuda.

Kui integreerida ajalookursus ande- ja oskusainetega (muusika, kirjandus, kunst, draama, tants), siis loob selline õppimisviis palju individualiseerimise võimalusi. Oma personaalse ettekujutuse käsitletavast ajastust saavad enda jaoks luua mitmesuguse mõtlemis- ja infotöötuse tüübiga õppijad. Huvialaga seoste loomine aitab tekitada huvi ka õpitava ajalooajastu kohta, samuti on sellise õppimise tulemusena saadud teadmised terviklikumad ja süsteemsemad, püsides seetõttu ka paremini meeles ning luues nii aluse ka uute teadmiste seostamiseks.

Ajalookursuse läbiviijad võiksid kursuse ilmestamiseks, õpitu süvendamiseks ja kinnitamiseks laiendada õpilaste võimalusi hinde saamiseks. Näiteks võiks mõne riigi (ajastu) käsitlemisel võimaldada õpilastel arvestusliku või kokkuvõtva hinde

saamiseks kirjaliku töö kõrval (asemel) esineda näiteks tollest ajastust (sellelt maalt) pärit laulu või instrumentaalpalaga.

Ühiskonnaõpetus

Muusika toetab inimese identiteeti mitmel tasandil – rahvustunde üks osa on ühine rahvushümn (või ka mõni mitteametlikult sellesse staatusesse tõusnud laul), oma tähendus on sõjaväe marsilauludel (ja selle toime erineb paraadil ning tõelisesse lahingusse minnes), grupikuuluvust ja sotsiaalset staatust väljendavad ka muusikaeelistused jne.

Mitmed ühiskonnaõpetuse põhimõisted on muusikaga seostatavad – näiteks proove, samuti õppijate omaloomingulisi projekte saab juhtida nii autokraatlikult kui demokraatlikult, üsna lihtne on praktiliselt läbi proovida mõlema juhtimisstiili plusse ja miinuseid sõltuvalt situatsioonist.

Religiooniõpetus

Muusika on läbi aegade olnud väga tihedalt seotud just religiooniga. Läbi aegade on valitsev religioosne suund tellinud muusikutelt olulisi ja töömahukaid teoseid. Paljud klassikalise muusika tippteosed on religioosse sisuga.

Euroopa kunstiajaloo tundmine ilma vähemalt elementaarsete teadmisteta kristlusest pole mõeldav. Ka ida kultuuride, aga täpselt niisamuti eesti rahvuskultuuri puhul on religioosne-mütoloogiline element muusikas üks olulisemaid.

Majandus

Tänapäeval on muusika majandusega tihedalt seotud, saab rääkida eraldi majandusharust – muusikatööstusest. Nii muusika- kui majandusõpetuses võiks käsitleda muusika majanduslikke aspekte, nn “kommertsmuusikat”, turu mõju muusika arengule, muusiku loomevabaduse ja turumajanduse seoseid jms.

Muusikaõpetuse abil saab ka praktiliselt seletada turumajanduse toimimismehhanisme. Kui integreerida muusika- ja majandusõpetus mõne praktilise projekti kaudu, näiteks korraldada muusikaline tuluõhtu ekskursiooniks raha

kogumiseks, siis omandavad lapsed teadmisi ja oskusi, mida neil suure tõenäolisusega läheb vaja ka tulevases tööelus.

Terviseõpetus

Kõik üldisemate sihtide all toodud teemad seostuvad ka terviseõpetusega – loov, enese- ja teistega toimetulev ja oma elus eesmärke nägev inimene on suurema tõenäolisusega ka vaimselt terve. Teiselt poolt on muusikaõpetus seotud ka füüsilise tervise ja füsioloogiaga – kuidas laulda nii, et vältida hääleaparaadi vigastusi, kuidas hingata ja liikuda laulmise ajal õigesti jne.

Perekonnaõpetus

Muusikas on suur osa ka suhtlemisel ja rollimängul. Grupitunnetuse ja soorollide kujundamisel võib kasutada mitmesugust muusikalist tegevust.

Eriti avalduvad soorollid duettides, aga ka koori- ja ansamblimuusikas on palju sellist, mille areneb sooline identiteet.

Muusika on tähtis ka perekondlike traditsioonide juures.

Psühholoogia

Muusikaga tegelev inimene on suurema tõenäolisusega õnnelikum, kui inimene, kes sellega ei tegele. Muusika kaudu saab elada välja negatiivseid, võimendada ja jagada positiivseid emotsioone. On olemas eraldi teraapiasuund – muusikateraapia, milles just helide maailma abil püütakse lahendada psüühilisi probleeme.

See, kui õpilane õpib teadvustama ja mõistma muusika ja meeleolu seoseid, on talle suureks abiks kogu edasise elu vältel.

Geograafia

Erinevate riikidega tutvumise juurde võiks kuuluda ka selle maa (rahva)laulu õppimine (või sellega video vms abil tutvumine).

Kui integreerida geograafiat ande- ja oskusainetega (tutvuda paralleelselt riigi geograafilise asendiga ka selle maa muusika, kirjanduse, kunsti, draama ja tantsuga), või – veelgi parem – tuua sisse ka ajaloolis-poliitiline mõõde, siis loob selline õppimisviis palju individualiseerimise võimalusi. Oma personaalse ettekujutuse käsitletavast ajastust saavad enda jaoks luua mitmesuguse mõtlemis- ja infotöötuse

tüübiga õppijad. Huvialaga seoste loomine aitab tekitada huvi ka õpitava maa vastu. Sellise õppimise tulemusena saadud teadmised on terviklikumad ja süsteemsemad, püüdes seetõttu ka paremini meeles, ning luues nii aluse ka uute teadmiste seostamiseks.

Tervikmuljet aitab süvendada kasutatav muusika ja vokaalmuusika puhul ka keel (geograafia kursuse tantsuga integreerimisel võiks kasutada rahvuskeelset muusikat). Geograafiakursuse läbiviijad võiksid kursuse ilmestamiseks ja õpitu süvendamiseks ja kinnitamiseks laiendada õpilaste võimalusi hinde saamiseks. Näiteks võiks mõne riigi käsitlemisel võimaldada õpilastel arvestusliku või kokkuvõtva hinde saamiseks kirjaliku töö kõrval (asemel) esineda näiteks selle maa (rahva)lauluga.

6.3.6. KEHALINE KASVATUS

Muusika ja liikumine seostuvad läbi rütmika, võimlemise muusika saatel või musitseerimise saatmisel liikumisega.

Kõige ilmekamalt toetavad muusika ja kehaline kasvatus üksteist rütmika- ja tantsutunnis. Viimane võiks olla eraldi õppeaine/ valikaine, sest muusika tunnetamine läbi liikumise annab mõlemale uue väärtuse ja dimensiooni.

Liikumist võib saata lauluga. Laulumängud on olulised eriti alus- ja alghariduses ning võõrkeele õppes läbi kogu üldhariduskooli.

6.3.7. KUNSTID

Kõiki kunstiaineid seob see, et need arendavad inimeses originaalsust ja artistlikkust. Ande ja oskusainetes on oluline praktiline tegevus, need ained toetavad vaimset vabadust ja haaravad lisaks isiksuse ratsionaalsele poolele kaasa ka emotsionaalse ja spirituaalse.

Kõiki kunstiaineid seovad mitmed ühised mõisted – loomine, interpretatsioon, kompositsioon, harmoonia, rütm, klassika, modernism (impressionism,

ekspressionism jne), kitsš jne, jne. . . Nende mõistete käsitlemisel ühes aines on hea tuua paralleele ka teistest kunsti- ja kultuurivaldkondadest.

Kirjandus

Kirjanduslikke süžeesid saab edasi anda ka helide keeles. Koostöös kirjanduse õpetajaga võib muusikatunnis laulda käsitletavaid luuletusi (see aitab mõista luulet, mitmekordsel läbilaulmisel on lihtsam tabada sõnade maagiat ja mõtet) Loomulikult jäävad nii – läbi lauldes – luuletused ka kergemini pähe.

Samas on võimalik muusikat anda edasi verbaalselt – kirjeldades oma ja kaaslaste musitseerimise kogemusi, nähtud ooperit/operetti/muusikali, oma kujutlust (näiteks mingi loo, meelolu, foto, muusikapala või muuga seotud) muusikast.

Etnograafilise materjali puhul ei saa tõmmata täpseid piire, kust algab või lõppeb muusika, laul või tants – näiteks laulumängus osalejad teevad kõike kolme korraga. Muusika ja sõnad võivad olla ühe terviku kaks poolt. Muusika võib teksti sõnumit võimendada, olla lihtsalt teksti saatjaks ja meeleolu loojaks või ka segajaks (juhul kui meloodia ja laulusõnad omavahel ei harmoneeru).

Kirjandusvaramus on mitmeid teoseid muusikaga seotud inimeste – nii heliloojate, lauljate kui interpretide kohta. Nende teoste lugemine aitab muusikahuvilisel seda kunstiala sügavamalt mõista, empaatia kaudu ka tegelastele kaasa elada ning endale eeskujusid leida. Kirjandushuvilist aitab muusika ja muusikutega seotud raamatute lugemine samuti seda valdkonda enda jaoks avastada ja nii ka oma maailmapilti laiendada.

Muusika

Muusikat saab integreerida erinevate valdkondadega, selle abil saab aidata kaasa erinevate oskuste ja omaduste arenemisele.

Samas on olemas ka spetsiifiline “muusika-alane kirjaoskus”, mida saab küll arendada ka teiste distsipliinide kaudu, kuid kõige otstarbekam ja tulemuslikum on see siiski spetsiaalse muusikaõpetuse kaudu. Muusikaõpetuse ülesanded on muusikahuvi äratamine ja muusikakogemuse rikastamine; aktiivse ja emotsionaalse muusikataju,

muusikalise kirjaoskuse, teadliku muusika kuulamise oskuse, muusikalise kujutlusvõime, mälu, tähelepanu, rütmide ja koordinatsiooni arendamine ning esitamisoskuse kujundamine.

Selleks, et inimene suudaks ennast helide abil väljendada, teiste loodud meloodiaid jäljendada ja õppida ning enda loodud muusikat teistele edasi anda, peab tundma muusika “keelt” ja suutma valitseda ka oma hääleaparaati (instrumendi mängimisel ka peenmootorikat ja koordinatsiooni).

Ei hääle kasutamise ega pillimänguoskus ei teki iseenesest, on mitmeid koolkondi, kes on loonud oma didaktilisi printsiipe. Muusikaõpetus üldhariduskoolis lähtub R. Pätsi ja H. Kaljuste didaktilis-metoodilistest printsiipidest, milles on ühendatud Z. Kodaly meetod ning C. Orffi muusikaõpetuse süsteem.

Muusika-alane kirjaoskus aitab kaasa ka mõtteseoste efektiivsemaks muutmisele.

Kunst

Kujutava kunsti süžeesid saab edasi anda ka muusika keeles. Koostöös kunstiõpetajaga võib näiteks muusika järgi joonistada .

Keerulisem ülesanne on kujutava kunsti teose põhjal muusika loomine, aga ka kunstiteosega haakuva olemasoleva muusikapala meenutamine aitab luua seoseid nende kunstide vahel. Kunstile sobiva taustmuusika valiku küsimus võib tekkida näiteks näitust korraldades, slaidiprogrammi või videot luues jne. . .

Kunstitunnis saab kujutada laulvaid ja pilli mängivaid inimesi. Realistlikus laadis on see muidugi keeruline ülesanne, aga mitmesuguste tehnikate abil ja vabamas laadis võib see olla laste jaoks põnev ülesanne.

Draama

Juba antiikdraamas mängis tähtsat rolli koor. Ooper, operett ja muusikal on kunstiliigid, milles muusika ja draama on tihedalt läbi põimunud. Muusika kaudu ei

saa otseselt edasi anda süžeed, küll aga etenduse meeleolu, dünaamikat, emotsioone, rollide iseloomu jne.

Kui koolis tegeldakse nii draama kui muusikaga, siis saab neid esinemistel ühendada ja mõlemaid komponente ilmestada. Kui õpilastel on eeldusi ja huvi, siis on väga põnev ja arendav esitada katkendeid muusikalidest või õppida selgeks (luua) terviklik muusikal (või kasvõi ooper).

Tants

Muusika ja tants on tihedalt seotud. Isegi kui liikuda ilma muusikasaateta, moodustab liigutuste rütm siiski teatud muusika.

Kui tantsu saadab vokaalmuusika, siis on siin põimunud mitmed kunstiliigid. Eriti etnograafilise materjali puhul ei saa tõmmata täpseid piire, kust algab või lõppeb tants, laul või muusika – näiteks laulumängus osalejad teevad kõike kolme korraga.

Tantsu kaudu saab tunnetada erinevate muusikapalade rütmi ja rütmitunnet arendada, anda edasi muusika dünaamikat ja meeleolu. Muusikale sobiva liikumise leidmine või loomine (nii konkreetse tantsu loomisel kui improviseerimisel) arendab õpilaste loovust ja seostamisoskust. Võimalik on ka vastupidine – liigutustele sobiva muusika leidmine või liigutuste põhjal muusika loomine. Muusika järgi improviseerimine ning emotsioonide välja tantsimine on (hea juhendamise korral) ka teraapiline tegevus.

Tööõpetus

Muusika ja tööõpetus on seotud eelkõige rütmi kaudu, sest tööliigutuste rütm moodustab alati teatud muusika.

Muusika saatel töötamine mõjutab meeleolu, aga mitte ainult seda – sobilik rütm võib ka tõsta liigutuste kiirust ja ühtlust. Vanasti saatis ühistööd sageli ka laul, tänapäeval on muusikalise saate võimalusi palju ning neid võiks tööõpetuse tunnis julgemalt kasutada. Juhul kui õpitakse mingi ajastu ajaloolist (käsi)tööd, võiks meeleolu süvendamiseks kasutada ka selle ajastu muusikat.

7. Kõige laiemate sihtide saavutamine kunstiõpetuse kaudu

Kõige laiemad sihid peaksid aitama kaasa sellele, et õppija oskaks olla õnnelik, tal oleksid oma eesmärgid, vaimne ja kultuuriline identiteet, ettekujutus maailmast, et ta tahaks ja julgeks olla loov mitte üksnes olemasoleva keskkonnaga kohanemisel, vaid ka selle paremaks muutmisel – et ta julgeks asjadest ka teisiti mõelda, unistada ja oma unistusi ellu viia.

Kunstiga tegelev inimene on suurema tõenäolisusega õnnelikum, kui inimene, kes seda ei tee. Erinevate kunstialadega tegeldes saab võimendada positiivseid emotsioone ja elada välja negatiivseid. Loomingu abil saab ka oma emotsioone teistega jagada.

Eesti ja maailma kunsti suurkujude tundmine läbi ajaloo on loomulik ja hädavajalik osa kultuurilisest identiteedist.

7.1.1. KOLLEKTIIVIS TEGUTSEMINE

Kui mõelda sellele, kui palju võimalusi grupitööks ja tunnetuseks annab kunstiõpetus, siis peaks joonistamine, maalimine ja mitmesugune rahvakunstide harrastamine koolis kindlasti kuuluma kohustuslike ainete hulka. Koos joonistamine ühise töö kallal on väherealne, kuid suurema maali koos teostamine võib saada tõeliseks ühistöö õppuseks. Kuigi kavandite ettevalmistamine jääb algstaadiumis kindlasti iga osaleja individuaaltööks, võib kogemuste kasvades sellegi muuta igale osalejale oma killu tegemiseks ühiselt läbiarutatud kompositsiooni heaks, mis aitab arendada grupitunnetust, üldistavat nägemist, teistega arvestamist. Kui on tegemist paaris või grupis maalimisega, siis pole tähtis üksikisik, tegelikult taandub üksikisik siin osaks tervikust.

Kunstiõpetuse abil on võimalik kooli tuua koostegutsemise rõõmu ja loova töö kogemust, mida iga inimene tegelikult samuti väga vajab.

Enesekehtestamine

Kunstiõpetusetund annab võimaluse enesekehtestamiseks eriti neile õpilastele, kellel on võimeid just manuaalse intelligentsuse skaalal, eriti soosib ta neid, kelles on loovust ja ekspressiivsust. See aitab neil õpilastel ennast kollektiivis kehtestada (eriti juhul, kui neil näiteks akadeemilised võimed nõrgemad on).

Kunsti õppimise oluline osa on omaloominguliste kavandite koostamine, õpilaste vastastikune üksteise õpetamine ja abistamine. Sellises situatsioonis annab roll hea võimaluse õppida eneseteostamise viise ja ühisprojektides ka seda, kuidas panna oma kaaslasti tööle, muutumata türanniks ning kuidas jõuda selleni, et ka teistel tekiks motivatsioon kavandi teostamiseks. Mitmesugused improvisatsioonimängud ja kompositsiooniülesanded annavad samuti võimalusi enesekehtestamiseks, samuti on pedagoogil võimalus pakkuda selliseid rolle just neile õpilastele, kes seda kõige enam vajavad.

Teistega arvestamine

Ühisprojektide ülesannete hulgas on palju võimalusi selliseks tegevuseks, mis nõuab teistega arvestamist. Seda põhjustab ühise töö ruum - kõik algatused pole võimalikud, kuna on oht kokku põrgata teiste samaväärsete algatustega. Seepärast tuleb pidevalt jälgida nii tööle valitud raame kui kõigi seal tegutsejate algatusi.

Rühmakompositsioonis tuleb arvestada partneri ja grupiga. Tähtis on tervik, seega peavad tugevamad nõrgemaid aitama, samuti on võimalik kasutada just igäühe eripära, tõstes esile tugevusi ja peites nõrkusi.

Kohuse- ja vastutustunne

Tegevused, mida tehakse kohuse- või vastutustundest, võivad väliselt olla vägagi sarnased, siiski ei tohiks koolis piirduda õpilastelt ainult kohusetunde nõudmisega vaid tuleks arendada ka vastutustunnet.

See, et kasutatavad vahendid ka tulevikus töökorras oleksid, on kõigi õpilaste ühisel vastutusel (võimalik on ka see, et õpilased ise või koos õpetajaga otsustavad seda, kes millegi eest vastutab). Mida põnevamad, kallimad ja keerukamad on kunstitunnis

kasutatavad materjalid ja vahendid, seda paremini arenevad laste vastavad võimed. Samas on ka suurem vastutus, sest kaasaegsed (ja kallid) materjalid nõuavad korda ja hoolt.

Kunstiõpetuses pakutakse õpilastele tegevusi, mis haaravad neid kaasa, toidavad emotsioone ja loovust. Selle asemel, et lahendada õpetaja poolt ette määratud ülesandeid, on lastel suur vabadus oma tegevust ise planeerida (ja see soodustab sisemist motivatsiooni nende tegevuste teostamisel).

Harjutamise vajalikkust kunstitunnis on eriti noorematel õpilastel lihtsam mõista, kui näiteks matemaatikaharjutuste oma. Kõik käelised tegevused nõuavad käte kui eriti tundlike töövahendite visa treenimist.

Eriti hästi arendavad kohuse- ja vastutustunnet ühised projektid (mille tulemusena valmivad näiteks koolietenduse või -peo dekoratsioonid või koguni maalingud kodulinna vastavatele esinduspindadele). Sellistes olukordades tunnetavad lapsed läbi praktilise kogemuse kohuse- ja vastutustunde olulisust.

Suhtlemine

Kunstiõpetuses pakutakse lastele eriline võimalus mitteverbaalseks eneseväljenduseks – võimalus end väljendada oma loomingu kaudu. See sõnum, mida iga üksik pilt, skulptuur, installatsioon vms. edasi annab, on individuaalne ja “ autori” nägu.

Kunstitund pakub palju võimalusi mitteverbaalseks eneseväljenduseks – saab edasi anda nii konkreetseid sümboleid ja tegevusi, kui ka emotsioone. Vajalik on nii võime ise mitteverbaalsel teel väljendada kui teiste signaale mõista.

Kunstitunnis saab arendada ka verbaalset suhtlemisoskust – kunstikogemusi sõnastades, mingeid võtteid teistele õpetades ja seletades, püüdes sõnastada enda ja teiste vigu – võimalusi on palju.

7.1.2. LOOVUS

Loovust on väga raske (kui mitte võimatu) arendada inimesel, kes ise pole loov. Kunstiõpetuse õpetajad on tavaliselt inimesed, kes on võimelised loovust õpetama isikliku eeskuju kaudu (ja see on väga efektiivne meetod). Eelmine Eesti Vabariik suutis gümnaasiumi kunstiõpetajateks värvata isegi Triiki jt, ka paindlikumad ainekavad ja riigieksamite puudumine võimaldavad kunsti- ja tööõpetuse õpetajatel oma tegevust loovamalt planeerida, pakkudes lastele tegevusi, mis ka endale südamelähedased. On loomulik, et sellised tegevused, mida õpetaja ise hingega teeb, haaravad ka õppijaid enam kaasa ning aitavad nende loovatel ressurssidel avaneda.

Loovus on kompleksne nähtus, mis hõlmab oskust probleeme värskest lahendada, olemasolevaid teadmisi ja kogemusi uutesse olukordadesse üle kanda ja uuel viisil seostada, aga teiselt poolt tähistab loovus ka eneseväljendust - nii artistlikku kui lihtsalt oma rõõmuks tegutsemist. Kunstil on pakkuda võimalusi kõigiks nendeks loovuse liikide arendamiseks, eriti loovaks eneseväljenduseks.

Enese väljendamine

Kunsti ja käelise tegevuse kaudu enese väljendamine on üks ürgsemaid ja loomulikumaid eneseväljendamise viise. Joon, värv ja rütm aitavad vabaneda pingetest ja rollijäikusest, kuid samas ka talletada hetke unikaalses keeles, mida ilma erilise ettevalmistusteta ja kohaliku momendi käibekeele oskamiseta suudavad mõisata paljud. Kunst lihtsalt enda rõõmuks on tegelikult teraapilise efektiga – see võimaldab minna loomingulisse maailma. Tulemuseks on osake endast – iga autori eripära ja meeleolu avalduvad nii protsessis kui tulemuses.

Teiselt poolt pakub kunst rohkeid võimalusi artistlikuks eneseväljendamiseks – nii olemasoleva kompositsiooni vaatamine kui uue kompositsiooni välja mõtlemine eeldavad loovust.

Seostamine

Loovus on ka võime ühes kontekstis kogetut ja seda, mida ühes olukorras teatakse või osatakse, uutesse situatsioonidesse üle kanda.

Kunstiõpetuse abil saab luua tohutult seoseid, arendades nendes tundides väga erinevaid oskusi ja omadusi. Kunsti elemendid aitavad rikastada ka kõigi teiste ainete tunde – millegi graafiline kujutamine ja illustreerimine on mõne õpilase jaoks omandamisel väga olulised.

Avastamine

Kunsti abil saab esmajoonel avastada visuaalset maailma ja selle kujutamise seaduspärasusi – valguse ja varju, värvide ja proportsioonide olemust. Kunst aitab avastada ka iseennast kui loojat – leida oma lemmiktehnikad ja materjalid, need kunstikeele vahendid, mis isikupäraga kõige enam sobivad.

Kunstiõpetuse tund aitab avastada ka loodusseadusi – näiteks värvide lahustamisele, segunemisele ja kuivamisele avaldavad mõju mitmed füüsikalised ja keemilised protsessid. Kunst annab ka võtme emotsioonide juurde, võimalik on tajuda seoseid joonte ja värvide liikumise ja meeleolu vahel ning õppida neid seoseid kasutama.

7.1.3. IDEAALID

Joonistav/maaliv inimene jõuab lähemale oma sisemisele minale. Kunsti õppimine, samuti kunstielu jälgimine, aitab avastada maailma, suurendades ühelt poolt vaimsust ja arendades teiselt poolt ka sallivust erineva, uue ja harjumatu suhtes.

Kunstiga tegelemine aitab püstitada ja kujundada ideaale, leida oma elus lühema- ja pikemaajalisi eesmärke ja nende saavutamise nimel ka tööd teha.

Eetika

Eetikat võib defineerida mitmeti. Üks lihtsamaid ja universaalsemaid seletusi on, et eetiline käitumine ei tee liiga – see arvestab teise inimese, ümbritseva looduse ja ka iseendaga. Tõeline eetika ei ole käsutäitmine, vaid eluviis.

Kunstiõpetusel on võimalus tasakaalustada õppekava, tähtsustades protsesse (mitte üksnes tulemusi), tegutsemisrõõmu, inimsuhteid, loovust, individuaalsust ja lahenduste paljusust ning suhtelisust. Binaarset (on/ ei ole) mustvalget eetikat saab elus harva kasutada, pigem loob iga olukord endale oma reeglid lähtuvalt põhiprintsiibist.

Kunstivaramu klassikalises repertuaaris on sageli tegemist hea ja kurja võitlusega. Sellele võitlusele visuaalselt kaasa elamine annab teistsuguse emotsiooni kui näiteks raamatu lugemine. Mõlemad on vajalikud, aga kunstil on võimalus inimhingele teisiti ligi pääseda kui sõnal.

Vaimsus

Kunstiga tegelemine aitab kaasa vaimse ja füüsilise poole kooskõla leidmisele. See on ühtlasi nii käeline kui vaimne tegevus ja seetõttu aitab kaasa arengu tasakaalustatusele.

Erinevate näituste, muuseumide ja kunstiraamatute vaatamine aitab samuti kaasa silmaringi avardumisele.

Kunsteostes on tihti kujutatud ka mingit süžeed. Sageli on need lood, mille kaudu on võimalik erinevaid eetilisi dilemmasid läbi elada ja end kujutatud kangelastega samastada. Väga palju on Euroopa kunstis kajastatud Piibli motiive. Vaimsus ei pruugi olla vaimulikkus, ent meie kultuuritraditsioonis on kahtlemata oluline piibelliku traditsiooni tundmine ja kunstiajalugu on siin hindamatu väärtusega allikaks.

7.1.4. ISESEISVUS

Selleks, et inimene saaks olla iseseisev, peab ta suutma orienteeruda tänapäeva maailmas, kus visuaalsete märkide osakaal aina suureneb. Samas on ka tänapäeva tehnoloogilises maailmas vajalik teatud käeline osavus – peenmotoorika areng soosib ka aju arengut, käelisest osavusest on kasu kasvõi arvutiklahvide klõbistamisel. Kunsti harrastamine hobitegevusena on ka hea lõõgastus, mis aitab tunda, et oma aega sisustatakse väärtuslikult, teha midagi unikaalset ning maandada ka pingeid. Kunsti harrastamine võimaldab tegijale kordumatut emotsionaalset väljaelamist, Kunstitud motiveerib enda kallal tööd tegema, selle töö tulemuslikkus on arusaadav juba väga noortele õpilastele (erinevalt näiteks mõnest asjast, mida õpitakse tulevast riigieksamit silmas pidades, mis on veel NII kaugel).

Tervis

Kunstiõpingul on vaimset tervist tugevdav toime – see arendab emotsionaalset tundlikkust, moraalsust ja negatiivseid elamusi pakkunud teoste kaudu ka oskust neile vastu seista.

Emotsionaalsus kunstitunnis aitab arendada ja säilitada ka vaimset tervist ning pakub nii vajalikku vaheldust "võrgustunud" maailmas, kus suur osa ajast veedetakse arvutiklahvide taga.

Aktiivsus

Aktiivne inimene mitte üksnes ei kohane keskkonnaga, vaid võtab oma initsiatiivil ette tegevusi, et seda keskkonda ilusamaks, harmoonilisemaks, sõbralikumaks muuta. See avaldub hästi näiteks lasteaedades, kus töötavad nii loovad inimesed, et nad suudavad ka minimaalsete materiaalsete vahenditega luua turvalise ja inspireeriva keskkonna.

Kunstitundides soositakse õppija aktiivsust. Õppekava pole kuigi jäik, seega on võimalik tegevuse planeerimisel ja ülesannete valimisel laste enda initsiatiivi kasutada. See on suurepärane väljund neile, kes on loomult manuaalsed ja kellele passiivne paigalistumine raskeks ülesandeks on.

Kunst arendab vaimset aktiivsust, loomingulisust. Omaloomingu ja improvisatsiooni kaudu ärkab sisemine loovus, eriti just selline loovus, mis ei väljendu mitte ainult mõtlevas vaid käelises tegevuses.

Enese tundmine

Kunstiõpetus aitab tundma õppida mitmeid olulisi isiksuse omadusi – püsivust, tahtet, stressitaluvust (näiteks reaktsiooni sellele, kui mingi tehnika või element korduvalt välja ei tule), koostöövalmidust. Need ja paljud teised omadused avalduvad kunstiõpetuse tundides nagnii, aga selleks, et õppija võiks paremini end tundma õppida, võiks mõnikord proovida ka oma (ka grupi ja teiste) tegevust kõrvalt vaadelda ja analüüsida ning arutleda ka selle üle, milline lähenemine ja tööstiil erinevatele isikutele kõige enam sobib.

Kunstitunnis avalduvad iga inimese sellised küljed, mis tavalises koolitunnis võivad varju jääda. See tund annab neile, kellel akadeemilistes ainetes eduelamusi vähem, võimaluse seda kompenseerida. Tegelikult on tähtis ka vastupidine – võimalik, et mõni väga edukas õpilane jääb kunstis nõrgemate sekka. See pole paha, sest õpetab, et "edu" on suhteline ja aitab omandada objektiivset enesehinnangut. Kunsti abil saab avastada iseennast loojana. Muidugi arendab kunst ka võimet tunnetada oma ja teiste emotsioone.

Tahe, võime eesmärgi nimel pingutada

Kunstiõpetusel on pakkuda palju selliseid eesmärke, mis on laste jaoks motiveerivad. Kõige olulisem on suhteline areng (areng iseenda suhtes) – kunstiõpetuses on see sageli silmaga nähtav ja tunnetatav ning edasimineku tajumine on tugevaks motivatsiooniallikaks.

Kunst arendab tahtet, kontsentratsioonivõimet. Kunstitunnis on palju eesmärke, mis on laste jaoks motiveerivad – sooritada mõnd võtet paremini võib täiesti iseseisev eesmärk olla, selle nimel töötada aitavad aga lisaeesmärgid – näiteks soov näidata oma tööd klassi stendil või avaldada see kooli ajalehes, pääseda näitusele või joonistusvõistlusele, saada võistlusel ära märgitud või see võita.

7.1.5. AVATUS

Elame muutavas maailmas, pidevalt tuleb valmis olla selleks, et kõik teiseneb, pidevalt tuleb valmis olla uue olukorraga kohanemiseks- (ümber) õppimiseks. Kunstitund saab ise olla selliseks avatud maailmaks, kus igas tunnis võib midagi uut ja põnevat juhtuda, samas saab kunstilise tegevuse kaudu läbi mängida ka elulisi situatsioone ja omandada seega kogemusi nendega toimetulekuks.

Valmisolek muudatusteks

Kunstitund võiks olla koht, kus sageli midagi hoopis uut ja huvitavat tehakse. See ei muuda populaarseks mitte üksnes seda tundi, vaid aitab kaasa suhtumise kujunemisele, mis peab uut ja teistsugust põnevaks väljakutseks (mitte ei tekita hirmu senitundmatu ees).

Õpilased võiksid kogeda seda, et mitmed “reeglid” pole tegelikult kindlad seaduspärasused, vaid pigem kokkulepped. Paljusid neist saab muuta, teisendada, arendada. Selle illustreerimiseks sobivad mitmed tegevused, mida proovitakse teha uut moodi, modifitseerida, kombineerida ja värskemaks muuta.

Elukestev õpe

Selleks, et õppijal tekiks motivatsioon elukestvaks õppeks, peaks tal olema kogemus, et õppimine on meeldiv ja sisemist rahuldust pakkuv tegevus. Kunsti ja teiste käeliste tegevuste õppimine on selles mõttes väga tänuväärne, et tulemust on silmaga näha ja sageli tulevad edusammud suhteliselt kiiresti.

Elukestva õppe juures on peamine õppija sisemine motivatsioon (ehkki ka seadusandlus, tööandjad ja haridussüsteem saavad seda soosida). Sisemine motivatsioon tekkib siis, kui õppija peab õpitavat tegevust enda jaoks oluliseks. Kui laps õpib keskenduma ja ennast motiveerima kunstõppe ülesannete juures, siis on sellest oskusest kasu ka hoopis erinevates valdkondades, näiteks võõrkeelte või tuumafüüsika õppimisel.

Sallivus

Kunstis on palju tehnikaid, suundi ja viise. Iga kool või õpetaja võib valida mõne oma lemmikstiili, millega sügavamalt tegelda, ent kunstiõpetus üldhariduses peaks andma kindlasti ka laia ülevaate väga erinevatest stiilidest ja suundadest. Oluline on negatiivsete hinnangute vältimine (ah, need graafikud! või ah, need disainerid!). Erinevate stiilide proovimine aitab neid mõista.

Kuna iga inimene on erinev, siis on ka individuaalne kujundlik loomine, eriti vaba eneseväljendus kunsti kaudu on väga individuaalne.

See loob suurepärased võimalused õpilaste sallivuse arendamiseks – erinevustesse ja originaalsusesse suhtutakse kui väärtusesse, peagi õpivad õpilased ise neid väärtustama ja omapärasust eesmärgiks seadma.

7.2. Üldoskuste saavutamine kunsti kaudu

Kunstitunnis avaldub väga hästi õppivale ühiskonnale omane printsiip – piirid töö, õppimise ja hobide vahel on ähmased.

Kunstiga tegelemine võib olla harjutamine (õppimine) ja seega ka töö või mingite kompositsioonide loomine, esinemiseks/ näituseks valmistumine (mis on elukutselistele kunstnikele ju samuti töö). Samas võib see olla hobi – tegevus, mida tehakse hobi korras, enese rõõmuks, pinge maandamiseks.

Selleks, et kunstiga efektiivselt tegelda, on vajalik kunsti-alane funktsionaalne kirjaoskus – mitte üksnes kunstialaste terminite ja kunstistiilide teoreetiline tundmine, vaid ka nende praktiline kasutusoskus.

Kunstist mõtlemiseks on olemas oma atribuutide süsteem, samas sarnaneb analüüsi-süntees kunstis sama protsessiga kõigis teistes valdkondades.

7.2.1. FUNKTSIONAALNE KIRJAOSKUS

Kunstiõpetus peaks andma lastele oskuse ja huvi suhelda kunsti abil, mõista kunsti esteetilist funktsiooni ja seda nii klassika kui moodsa kunsti teoste juures.

Graafiliste kujundite abil suhtlemine – nii teiste sõnumi mõistmine kui oma sõnumi loomine – on tänapäeval väga olulised. Graafiline kommunikatsioon ei oma keelebarjääre, seetõttu on võimalik visuaalse suhtlemise abil ületada barjääre, mida keel võiks tekitada. Samas on oluline teada, et visuaalne suhtlemine pole siiski universaalne – igas kultuuriruumis on välja kujunenud mingi sümbolikasutus, mis ei pruugi teistele kultuuridele sugugi üheselt arusaadav olla.

Kõige kujutatava iseloomu kui ka rütmi saab edasi anda mitmesuguste märgisüsteemidega. Sellised graafilised süsteemid on vajalikud ka laste

omaloomingulises tegevuses – näiteks skeeme, mis seletavad detailide, pildiosade või kujundite paigutust erinevatel kompositsioonidel ja ümberpaigutumisi. Arvutite ja kunstiprogrammide käibeletulek on toonud kujutava kunsti komponeerimisesse suure mobiilsuse ja uute variantide kiire ja mitme nurga all läbimängimise võimalikkuse. Oluliselt on kasvanud abstraktse mõtlemise osatähtsus kunstiharrastustes.

Olenemata sellest, millist "kunstikeelt" kasutatakse, on kompositsiooni elementide paigutuse ülesmärkimine tegevus, mis arendab funktsionaalset kirjaoskust.

Nii kunsti õppimine kui õpetamine eeldab efektiivset kommunikatsiooni väga mitmel tasandil – lisaks verbaalsele on siin väga oluline mitteverbaalne aspekt – võime manuaalse tegevuse, visuaalse keele kaudu suhelda.

7.2.2. MÕTLEMINE

Kunst arendab mõtlemisoskust, mälu, analüüsi ja sünteesioskust. Suutlikkus mingeid objekte (ja uuemal ajal ka nende liikumisi) jäljendada nõuab arenenud taju ja samas arendab taju. Visuaalse sisendi analüüs vaimselt ja vaimse sisendi muutumine kujutavaks tegevuseks on protsessid, mis arenevad just kunsti kaudu. Kunstitunnis kasutatakse väga sageli analüüsi ja sünteesi – mingi terviklik kompositsioon jaotatakse üksikuteks gruppideks või detailideks, neid omakorda analüüsitakse nii kompositsiooni, värvi, faktuuri jne osas, siis sünteesitakse fragmendid tervikuks ning osad taas kompositsiooniks. Tegevus, mida mõnedel lastel osaelementide liikumise kaudu on kõige lihtsam omandada, on ülekantav mitmesugustesse teistesse situatsioonidesse – esilagu keerukana näivaid tervikasju saab lihtsustada analüüsi teel.

Kunst treenib ka mälu ja loogikat (näiteks perspektiivi kujutamine, kompositsiooni teostamine peegelpildis või negatiivis, jne).

Nägemisoskus, käeline osavus, materjalitunnetus ja rütmitunne nõuavad kõrgel tasemel mõttetegevust ja arendavad aju. Selline treening arendab aju võimet luua seoseid, eripedagoogikas kasutatakse joonistamist ja maali tegevusteraapias, mille eesmärgiks on muuseas ka vaimne rehabilitatsioon.

7.2.3. TÖÖTAMINE

Töö vajalikkus, see, et harjutamine tagab edu ja see, et töö ja õppimine võib samas olla ka rahuldust pakkuv meelelahutus – see kõik avaldub hästi kunstilistes harrastustes.

Individuaalne töö

Soov mingi element ära õppida, mingit võtet paremini sooritada – see on juba küllaldane sisemine motiveerija paljude laste jaoks. Muidugi aitab töö efektiivsuse suurenemisele kaasa ka väline motivatsioon – võimalus osaleda näiteks kunstinäitusel või "Koolisaates", võimalus pääseda ekraanile.

Koostöö

Ehkki kunst suures enamuses tegutsemisaladest annab piiramatud võimalused isiklikuks säramiseks, on siin ikkagi väga tähtis koostöö. Koos harjutades, eriti siis, kui on mingi väljund või eesmärk, näiteks esinemine, sõltub edu igauhest eraldi ja kõigist koos.

Uuendajad tulevad kunsti enamasti vennaskondadena, ühtemoodi mõtleivate ja ühiste ideede läbisurumist üritavate gruppidega. Sellist grupivaimu võiks kooliski toetada, kui konstruktiivse uuenduslikkuse aimugi õhus tunda on.

Ehkki iga inimene on erinev, tuleb rühmakompositsioonide puhul püüda kõike võimalikult ühtlaselt teha. See polegi nii lihtne ülesanne – tuleb ennast teistega kohandada.

Gruppides kunstilisi (loov)ülesandeid täites peab igas sellises grupis välja kujunema efektiivne koostöömudel, mis on suunatud antud ülesande täitmisele (mitte näiteks vaidlemisele või grupisiseste võimujoonte paikapanemisele).

Kunstilise tegevuse juures on maitse ja missioon nendeks seadusteks, mis määravad koos tegutsemise alused. Liigne erinemine või teistsugususe taotlemine pole siin võimalik. Ühisel tajumisel ja loomisel võib tekkida meie-tunnetus, tunnetus, et ollakse

osa ühest suuremast organismist. Kui sellega käivad kaasas meeldivad emotsioonid ja soe õhkkond, tekitab selline meie-tunne ning ühtekuuluvus turvalisust ja annab jõudu.

7.3. Valdkondlike “kirjaoskuste” saavutamine kunsti kaudu

Kõiki eluvaldkondi saab kunsti abil kujutada. Kui kujutada näiteks loomi, siis eeldab see ka nende anatoomia tundmist (bioloogia), kui kujutada mingit ajaloolist stseeni, siis peab olema adekvaatne ja ajastukohane ka riietus, keskkond, tarbeesemed (muidu võib tekkida vastuolusid, näiteks Lehola Lembitu püssi laadimas vms.) jne, jne. . .

Kõikides valdkondades on teatud hulk selliseid teadmisi, mis lihtsal **tuleb** meelde jätta – ilma elementaarse baasita (nn **valdkonna-alase kirjaoskuse**) on väga raske millestki rääkida – ei jätku sõnu. Ilma teadmisteta ei saa sooritada ka kõrgemaid kognitiivseid toiminguid, näiteks võrrelda ja analüüsida – tulemus ei ole lihtsalt adekvaatne.

Ehkki tuupimine ja mehaaniline kordamine ei leia tänapäevases õpikäsitluses kuigi palju pooldajaid, on see teatud baasi omandamiseks mõnikord siiski otstarbekas (ja isegi kiireim) tee. Meelde jätmise treenib mälu, miks siis mitte jätta meelde olulisi termineid, fakte, seaduspärasusi, valemeid jms.

Mehaanilise meeldejätmise efektiivsus sõltub oluliselt meetodist ja erinevatel inimestel on efektiivsed erinevad strateegiad, meie seas on valdavalt nägemis-, kuulmis-, kinesteetilise ja kombineeritud mäluga inimtüübid.

Kui nägemismäluga või kinesteetilise mäluga lapsel on vaja mingi informatsioon kiiresti ja püsivalt meelde jätta, on üks paremaid viise selleks info õppimisel visuaalsete piltide kasutamine, info ise oma kätega läbi tunnetamine (joonistamine, meisterdamine, voolimine jms). Seetõttu võib kunstiõpetuse tunnis (ja ka kõigi teiste ainete tundides) ise kujutamise kaudu õppida absoluutselt kõikide valdkondade teadmisi – see on lõbus kõigile ja äärmiselt tõhus paljudele õpilastele.

7.3.1. KEELED

Edukas verbaalne kommunikatsioon tagab õppimise/ õpetamise edukuse. Selleks, et midagi seletada/ seletusest aru saada, on vajalik teatud (erialase) sõnavara tundmine. Õppetöö viiakse enamasti läbi emakeeles, praktiliste tegevuste kaudu õpitakse ja kinnistatakse kunstialast sõnavara, aga ka kommunikatsioonioskust üldisemalt.

Ka võõrkeele õppimisel on esemelis-praktilisest kontekstist nii sõnavara kui keele struktuuri õppimiseks, kinnistamiseks ja aktiveerimiseks suurt abi.

Emakeel

Kunstialase sõnavara tundmine rikastab õppijate emakeelt. Kunstiõpetuse tundides omandatakse ja kinnistatakse mitte üksnes kunstiga seonduvat sõnavara, vaid ka mitmete teiste ainevaldkondade, eriti ajaloo ja kultuuriloo põhimõisteid. Kujutava kunsti teoste ja tegevuse kirjeldamine erinevates vormides (essee, artikkel, intervjuu) aitab emakeeletunnis ja kunstiõpetuses tehtavat omavahel siduda.

Võõrkeeled

Kunstitunde või läbi viia ka võõrkeeles. Sellest on kasu nii võõrkeeleõppe algetapis – omandatakse praktiliselt esemete nimetused, värvuste nimed, suunad (otse, paremale, üles jne), kui ka edasijõudnud keeleõppijate juures – täpsemad kunstiga seotud mõisted, värvinüansid, kompositsiooni- ja kunstiajalooalane sõnavara, jne.

Pole oluline, kas tundi viib läbi võõrkeelt valdav kunstiõpetaja või joonistamisega tegelev võõrkeeleõpetaja – selline tund (kursus) toob elevust mõlemal alal. Kuna tegevus on füüsilis-praktiline, on võimalik selliste kommunikatiivsete meetodite kasutamine, mille puhul kogu õppetöö viiakse läbi võõrkeeles – semantilist seost aitab luua reaalne kontekst.

Kunsti ja võõrkeele integreerimisel võiks kasutada ka võõrkeelset muusikat, miks mitte ühendada käeline tegevus ja ka võõrkeelse lauluga.

7.3.2. MATEMAATIKA

Matemaatika algõpetuses aitab kunstiline tegevus kaasa loendamise omandamisele, samuti aitab lastel praktiliselt mõista mitmesuguste aritmeetikaterminite olemust (näiteks "joonistame kolm kolmnurkset piparkooki" või "teeme ühe suure ja teise poole väiksema ristküliku").

Trigonomeetria abil saab seletada nii kehaosade omavahelist asendit kui keha paiknemist ruumi või teiste kehade suhtes ("vari langeb on 45 ° nurga all kõrvale", "kõrvad asetsevad pea suhtes 90°"). Samas annavad sellised seletused trigonomeetrilistele terminitele praktilise rakenduse ja aitavad neid materialiseerida.

Geomeetria aitab samuti selgitada nii keha kui ruumiga seonduvat ("kompositsiooni peatelg on diagonaal/ ring/ kolmnurk ruutu") ning teiselt poolt geomeetriatermineid reaalse eluga seostada. Nii vektor- kui rastergraafika seostavad kunsti ka tasapinna matemaatiliste mudelitega. Kunstitunnis õpitakse sarnaselt geomeetriaga ka kahemõõtmelise kujutamise viisi piire ja võimalusi.

7.3.3. IKT

Arvuti avardab võimalusi kunsti loomiseks. Nii vektor- kui rastergraafika seostavad kunsti ka tasapinna matemaatiliste mudelitega.

IKT vahendite abil saab skaneerida, analüüsida ja teisendada mitmesuguseid pilte, vaadelda mõnda fragmenti suurendatult jne. Arvuti aitab ka luua uusi variante, näiteks viies kompositsiooni tugevasse perspektiivi jms. Arvuti võimaldab väga operatiivselt katsetada sama kompositsiooni teistes koloriidiseadetes, positiivis/negatiivis perspektiivis jne.

IKT vahenditega saab koguda ja levitada kunstialast infot, külastada maailmakuulsaid galeriisid ja panna üles kooli kunstinäituse, mida soovi korral saavad külastada ka õpilased teiselt poolt maakera.

Paljudes riikides ei piirduta kunstiõpetuse tundides üksnes kujutava kunstiga tegelemisega, vaid kasutatakse ka multimeedia võimalusi.

7.3.4. LOODUSAINED

Kunst seostub loodusainetega mitmeti. See, kuidas inimene maailma nägemismeele abil tajub, on seotud ta silma ja kesknärvisüsteemi ehitusega. Valguse, varju ja värvuste kohta annavad olulisi teadmisi nii füüsika kui keemia.

Kunstivahendite abil kujutatavate kehade võimalik paiknemine ja liikumine ruumis on otseselt määratud ühelt poolt füüsikaseadustega ja teiselt poolt eseme või organismi ehitusliku eripäraga.

Lastel, keda paelub kunst, aga pole suuremat huvi loodusteaduste vastu, on võimalik just kunsti kaudu ka loodusteaduste vajalikkuse tunnetamiseni jõuda. Kehtib ka vastupidine – need, keda paeluvad loodusteadused, võivad kunsti abil oma teadmistele praktilist ja loovat rakendust leida ja nii avastada enda jaoks ka kunstimaailma.

Ökoloogia

Säästliku arengu idee tunnetamiseks on lastel vaja mõista, et inimene kuulub ühe osana loodusesse kui süsteemi. Kunsti, eriti dünaamilisi elemente sisaldavate moodsate kunstivormide (video-, telekunst) liikumiste kaudu on võimalik tunnetada seda, kuidas "süsteemi" üks osapool ülejäänut mõjutada võib.

Ökoloogilistel teemadel on võimalik luua ka kompositsioone – näiteks plakateid, mis propageerivad materjalide taaskasutamist või informeerivad happerünnaku ohtudest. Selliste teemade kujutamine eeldab nende läbimõtlemit ja aitab loodussäästliku eluviisi vajalikkust sügavamalt mõista.

Keemia

Kunstitunnis saab rääkida tarbekeemiast – näiteks värvide, kanga omadused – tugevus, faktuur, reageerimine niiskusele, lahustitele jms.

Pigmentide saamine, omadused, vastupidavus jms on teemad, mida võib käsitleda nii ise kunsti luues (näiteks arvestades värvivalikul ka seda, kas valmist töö jääb otsese päevavalguse kätte) kui ka kunstiajaloo rääkides (vanade maalide tonaalsus, mõnede värvide pleekimine või oksüdeerumine, kunsti restaureerimine jms).

Keemia teemasid on võimalik ka "läbi maalida/joonistada" näiteks põlemist, lahustumist.

Füüsika

Füüsika, eriti optika, on kunstiga tihedalt seotud – värvuste spekter, segunemine, inimese värvitaju, värviring jms on mõisted, mis esinevad nii füüsikas kui kunstiopetuses. Füüsikatunni teooria saab kunstitunnis praktilise väärtuse ja emotsionaalse sisu, tajutakse seost esteetiliste kategooriate (värvuste harmoonia, täiendvärvused jms) ning nende objektide füüsiliste karakteristikute vahel.

Kunstiga on seostatavad ka mehaanika ja kineetika - joonistamisel ja maalimisel tuleb arvestada füüsilises ruumiga, sellega, kuidas näiteks figuur liigub või tasakaalus on. Skulptuuri puhul on mehaanikaga arvestamine oluline kasvõi juba selleks, et loodav skulptuur ümber ei kukuks. Erinevate materjalide puhul tuleb arvestada nende jäikust/elastsust, vastupidavust pingele jms.

Bioloogia (geneetika)

Kõik inimlikud võimed on seotud inimkeha ehitusega – pole võimalik sooritada kõikvõimalikke liigutusi, füsioloogia seab siin oma piirid. Loomulikuks kujutamiseks on vaja neid seaduspärasusi tunda (realism), ebatavaliseks kujutamiseks tuleb neid õppida mõõdukalt rikkuma (Picasso, Harrak jt.)

On hea, kui teatakse üldjoontes skeleti ja lihaskonna ehitust. See aitab seletada näiteks seda, miks tuleb on mõni joonistus inimesest või mõnest teisest elusolendist usutavam kui teine – kui näiteks looma jalad käivad põlveliigesest "valet pidi" või inimese käel on põial teisel pool, siis näib selline pilt kummaline. See võib olla ka taotluslik, ent taotluslik nihestamine eeldab esmalt objekti ehituse tundmist.

Kui geene, viiruseid jms. mikroobjekte suurendada, siis tekivad huvitavad kujundid, millel on oma esteetiline võlu. Kunstitunnis võiks uurida geneetikat just esteetika kategooriast lähtudes, mõnel õpilasel on nii ka bioloogia alast infot lihtsam meelde jätta.

7.3.5. SOTSIAALAINED

Kujutav kunst on juba aastatuhandeid olnud oluline osa inimühiskonnast ja kultuurist. Kui õppijad teavad, millist rolli mängis/ mängib kunst erinevates riikides ja kultuurides (läbi erinevate aegade), annab see neile sügavama tunnetuse selle kultuurivaldkonna kohta. Lisaks sellele laieneb õppijate maailmapilt ja silmaring, suurenevad ühiskonna-alased ja kultuuriloolised teadmised.

Ajalugu

Kunsti abil saab "sisse elada" erinevatesse ajastutesse. Eesti ajalugu, kultuuri ja elutunnetust kannavad edasi nii akadeemiline- kui ka rahvakunst. Ka teiste riikide ajalugu, samuti erinevate ajastute eripära, avaneb ilmekalt läbi ajastule iseloomulike kunstiteoste.

Ka ajaloo sündmusi on võimalik kunstiliste vahenditega kujutada.

Kui integreerida ajalookursus ande- ja oskusainetega (kunst, kirjandus, draama, muusika, tants), siis loob selline õppimisviis palju individualiseerimise võimalusi. Oma personaalse ettekujutuse käsitletavast ajastust saavad enda jaoks luua mitmesuguse mõtlemis- ja infotöötlemise tüübiga õppijad. Huvialaga seoste loomine aitab tekitada huvi ka õpitava ajalooperioodi kohta, samuti on sellise õppimise tulemusena saadud teadmised terviklikumad ja süsteemsemad, püsides seetõttu ka paremini meeles ning luues nii aluse ka uute teadmiste seostamiseks.

Ajalookursuse läbiviijad võiksid kursuse ilmestamiseks, õpitu süvendamiseks ja kinnistamiseks laiendada õpilaste võimalusi hinde saamiseks. Näiteks võiks mõne riigi (ajastu) käsitlemisel võimaldada õpilastel arvestusliku või kokkuvõtva hinde

saamiseks kirjaliku töö kõrval (asemel) esineda näiteks tollest ajastust (sellelt maalt) pärit kunstiteoste analüüsiga.

Ühiskonnaõpetus

Kunstil on läbi aegade olnud täita oluline ühiskondlik roll. Kunsti on oma eesmärkide täitmiseks kasutanud mõjuvõimsad ühiskondlikud institutsioonid – eelkõige riigivõimu ja ideoloogia kandjad (Rooma imperaatorid, Euroopa monarhid, aga ka Nõukogude Liidu kommunistlik partei) ning religioosse taustaga institutsioonid, näiteks keskaegne katoliku kirik. Tänapäeval on oluline kunsti seos majandusega – eriti uute meediate puhul võib rääkida kunstist kui kaubast, väga suured summad liiguvad kommertskunstis, näiteks reklaamis.

Religiooniõpetus

Kunst on läbi aegade olnud väga tihedalt seotud just religiooniga. Läbi aegade on valitsev religioosne suund kunstnikelt tellinud olulisi ja töömahukaid teoseid. Euroopa kunstiajaloo tundmine ilma vähemalt elementaarsete teadmisteta kristlusest pole mõeldav. Ka ida kultuuride, aga täpselt niisamuti eesti rahvuskultuuri puhul on religioosne-mütoloogiline element kunstis üks olulisemaid.

Majandus

Kõigi kunstide toimimiseks on vaja teatud ressursse. See, millist kunsti soosivad ja tellivad majanduslikult ja poliitiliselt mõjuvõimsad institutsioonid, on määranud oluliselt ka kunsti arengut. Turumajanduse tingimustes on kõigi kunstiliikide juures oluline ka massitarbija maitse ja massikultuuri roll.

Kunstiõpetuse abil saab praktiliselt seletada turumajanduse toimimismehhanisme. Kui integreerida kunsti- ja majandusõpetus, näiteks valmistada kunstitunnis esemeid, mida turustab õpilasfirma, siis omandavad lapsed teadmisi ja oskusi, mida neil suure tõenäolisusega läheb vaja ka tulevases tööelus. Kulude ja tulude kalkuleerimine, materjali valimine lähtuvalt hinna ja kvaliteedi suhtest, iga õpilase tööpanuse hindamine (ka palga maksmine), turustamine ja reklaam – kõik need teemad on õppijatele huvipakkuvad ning aitavad luua arusaama tegelikest töö- ja majandussuhetest.

Terviseõpetus

Kõik üldisemate sihtide all toodud teemad seostuvad ka terviseõpetusega – loov, enese- ja teistega toimetulev ja oma elus eesmärke nägev inimene on suurema tõenäolisusega ka vaimselt terve. Teiselt poolt on kunstiõpetus seotud ka füüsilise tervise ja füsioloogiaga – kuidas tegelda kunstiga nii, et hoida kõige paremini tervist (näiteks kuidas kasutada õigesti kemikaale, kuidas hoida silmi jne).

Perekonnaõpetus

Kunst on paljuski suhtlemine ja rollimäng. Grupitunnetuse ja soorollide kujundamisel võib kasutada mitmesugust kunstilist tegevust. Kunstikeeles saab väljendada nii õrnu tundeid armumisel kui mitmesuguseid teisi emotsioone.

Psühholoogia

Enda kui loova inimese psühholoogia tundma õppimine koolieas on oluline, sest see aitab kaasa õigele kutse- ja harrastusevalikule. Selleks, et õppija võiks paremini end tundma õppida, võiks mõnikord proovida ka oma (ka grupi ja teiste) tegevust kõrvalt vaadelda ja analüüsida ning arutleda ka selle üle, milline lähenemine ja tööstiil erinevatele isikutele kõige enam sobib.

Geograafia

Erinevate riikidega tutvumise juurde võiks kuuluda ka selle maa (rahvakunsti õppimine (või sellega video vms abil tutvumine).

Kui integreerida geograafia ande- ja oskusainetega (tutvuda paralleelselt riigi geograafilise asendiga ka selle maa kirjanduse, kunsti, draama, muusika ja tantsuga), või – veelgi parem – tuua sisse ka ajaloolis-poliitiline mõõde, siis loob selline õppimisviis palju individualiseerimise võimalusi. Oma personaalse ettekujutuse käsitletavast ajastust saavad enda jaoks luua mitmesuguse mõtlemis- ja infotöötuse tüübiga õppijad. Huvialaga seoste loomine aitab tekitada huvi ka õpitava maa vastu. Sellise õppimise tulemusena saadud teadmised on terviklikumad ja süsteemsemad, püsides seetõttu ka paremini meeles ning luues nii aluse ka uute teadmiste seostamiseks.

Tervikmuljet aitab süvendada muusika (ja vokaalmuusika puhul ka keel) (geograafia kursuse kunstiga integreerimisel võiks kasutada rahvuskeelset muusikat).

Geograafiakursuse läbiviijad võiksid kursuse ilmestamiseks ja õpitu süvendamiseks ja kinnitamiseks laiendada õpilaste võimalusi hinde saamiseks. Näiteks võiks mõne riigi käsitlemisel võimaldada õpilastel arvestusliku või kokkuvõtva hinde saamiseks kirjaliku töö kõrval (asemel) esineda näiteks ülevaatega selle maa (rahva) kunstist.

7.3.6. KEHALINE KASVATUS

Kunstiõpetus võib olla osa kehalisest kasvatuses (Iidsete olümpiafreskode pealt vanade spordialade uurimine, seitsme venna sportmängud Kivi romaanis Soome raamatugraafika baasil jne, nende avastuste võimaldas läbimängime või staadionil lavastamine). Kehaline kasvatus arendab inimese füüsilist poolt ja tasakaalustab selle abil tänapäeva istuvat eluviisi ja kooli kui peamiselt intellektuaalse tegevuse kohta. Kunst võib aidata täita sedasama ülesannet, kuid lisaks füüsilisele on selles ka vaimseid ja artistlikke elemente.

7.3.7. KUNSTID

Kõiki kunstiaineid seob see, et need arendavad inimeses originaalsust ja artistlikkust. Ande ja oskusainetes on oluline praktiline tegevus, need ained toetavad vaimset vabadust ja haaravad lisaks isiksuse ratsionaalsele poolele kaasa ka emotsionaalse ja spirituaalse.

Kõiki kunstiaineid seovad mitmed ühised mõisted – loomine, interpretatsioon, kompositsioon, harmoonia, rütm, klassika, modernism (impressionism, ekspressionism jne), kits jne, jne. . . Nende mõistete käsitlemisel ühes aines on hea tuua paralleele ka teistest kunsti- ja kultuurivaldkondadest.

Kirjandus

Kirjanduslikke süžeesid saab edasi anda ka kujutava kunsti keeles. Koostöös kirjanduse õpetajaga võib kompositsioonide loomiseks kasutada kirjandustunnis käsitletavaid materjale (muistendid, lood, luuletused).

Samas on võimalik kunsti anda edasi verbaalselt – kirjeldades oma ja kaaslaste kunstikogemusi, nähtud näitust, oma kujutlust (näiteks mingi loo, meelolu, foto, muusikapala või muuga seotud) pildist.

Kui pilti saadab vokaalmuusika (Lavakujundus kooliteatrile), siis on siin põimunud mitmed kunstiliigid. Eriti etnograafilise materjali puhul ei saa tõmmata täpseid piire, kust algab või lõppeb kunst, laul või muusika – näiteks laulumängulavastuse ettevalmistajad teevad kõike kolme korraga.

Etendust saatva laulu sõnum võib olla üks osa tervikust. Ta võib lavakujundust toetada ja sõnumit võimendada, olla lihtsalt meeleolu loojaks või ka segajaks (juhuks kui dekoratsioonid ja laulusõnad absoluutselt kokku ei sobi).

Muusika

Muusika ja kunst on tihedalt seotud. Isegi staatilises pildis moodustab mingite joonte ja värvide liikumise rütm teatud muusika.

Kui kunsti saadab vokaalmuusika, siis on siin põimunud mitmed kunstiliigid. Eriti etnograafilise materjali puhul ei saa tõmmata täpseid piire, kust algab või lõppeb kunst, laul või muusika – näiteks laulumängus osalejad teevad kõike kolme korraga.

Kunsti kaudu saab tunnetada erinevate muusikapalade rütmi ja rütmitunnet arendada, anda edasi muusika dünaamikat ja meeleolu. Muusikale sobiva pildirütmika leidmine või loomine (nii konkreetse pildi loomisel kui improviseerimisel) arendab õpilaste loovust ja seostamisoskust. Võimalik on ka vastupidine –kujutatule sobiva muusika leidmine või pildi põhjal muusika loomine. Muusika järgi improviseerimine ning emotsioonide välja maalimine on (hea juhendamise korral) ka teraapiline tegevus.

Tants

Tantsu ja eriti tantsijate endi füüsiline materjal ise on juba kujutava kunsti jaoks tänuväärne visuaalne materjal, kuid rütme, kostüüme ja poose, terveid tantsusüžeesid saab edasi anda ka kujutava kunsti keeles. Koostöös tantsuõpetajaga võib pantomiimide/tantsukompositsioonide temaatiliste piltide loomiseks kasutada tantsuõpetuses käsitletavaid materjale. Näiteks on võimalik ”grupiportree” mõnest tantsuseadest, gümnaasiumiastmes on võimalikud ka keerukamad ülesanded – näiteks mingi osa õpilastest peab pildi abil kujutama maailmakuulsat sümfooniat ja teised ära arvama, millise teosega tegemist on.

Tantsutunnis saab kujutada kunstnikke ja kunsti tegevaid inimesi. See on muidugi keeruline ülesanne, aga mitmesuguste tehnikate abil ja vabamas laadis võib see olla laste jaoks põnev ülesanne.

Võimalik on ka kaudsemate seoste loomine – mingi tantsu meeleolude põhjal pildi (improvisatsiooni) loomine või pildi põhjal tantsu loomine (eesmärgiks meeleolu vms edasiandmine).

Draama

Kunsti kaudu saab edasi anda süžeed, ajastu vaimu, jms.

Kui koolis tegeldakse nii draama kui kunstiga, siis saab neid lausa igapäevaselt ühendada ja mõlemaid komponente ilmestada.

Kunst

Kunsti saab integreerida erinevate valdkondadega, selle abil saab aidata kaasa erinevate oskuste ja omaduste arenemisele.

Samas on olemas ka spetsiifiline “kunstialane kirjaoskus”, mida saab küll arendada ka teiste distsipliinide kaudu, kuid kõige otstarbekam ja tulemuslikum on see siiski spetsiaalse kunstiõpetuse kaudu.

Selleks, et inimene suudaks ennast kujutamise kaudu väljendada, teiste loodud kujutisi jäljendada ja õppida ning enda loodud kujutisi õpetada, on vajalik vaatamisoskus ja manuaalne tunnetus, “tajukool”.

“Tajukool” baseerub oskustel ja vilumustel – selleks, et sooritada keerukamaid võtteid, on vaja teatud “baasi” oskustest, mis on omandatud juba automatiseerumise tasemeni. Baassüsteeme on erinevaid – need võivad põhineda klassikalisel kunstil (näiteks maal, graafika, skulptuur), modernkunstil (videokunst, *performance*) – valikuvõimlusi on palju. Olenemata stiilist, on tulemused paremad juhul, kui õpilastel on ka vähemalt elementaarne kunsti- ja kunstiajalooalane kirjaoskus.

Selline kirjaoskus aitab kaasa ka mõtteseoste efektiivsemaks muutmisele (näiteks mingi kompositsiooni jäljendamisel saab pilti “sõnadesse tõlkida” efektiivsemal viisil – selle asemel, et mõelda “täitsa elusa moodi” võib selle info kokku pakkida “klassika keelde” (realistlik) või “ilutsemise keelde (nii kui trükitud) või . . . loomulikult saab niimoodi paremini ja täpsemalt meelde jätta mahukamaid asju.

8.1. Kõige laiemate sihtide saavutamine tantsu kaudu

Kõige laiemad sihid peaksid aitama kaasa sellele, et õppija oskaks olla õnnelik, tal oleksid oma eesmärgid, vaimne ja kultuuriline identiteet, ettekujutus maailmast, et ta tahaks ja julgeks olla loov mitte üksnes olemasoleva keskkonnaga kohanemisel, vaid ka selle paremaks muutmisel – et ta julgeks asjadest ka teisiti mõelda, unistada ja oma unistusi ellu viia.

Tantsuga tegelev inimene on suurema tõenäolisusega õnnelikum, kui inimene, kes seda ei tee. See, et keegi suurest rõõmust tantsu lööb, hõiskab või lakke hüppab, pole mingi ime – seega saab just tantsu, muusika ja liikumise kaudu oma positiivseid emotsioone kõige loomulikumalt väljendada. Tantsus saab võimendada positiivseid emotsioone ja elada välja negatiivseid. Tantsu abil saab ka oma emotsioone teistega jagada.

Eesti etnograafiliste tantsude tundmine ja oskamine on loomulik ja hädavajalik osa kultuurilisest identiteedist. Ühine (rahva)tantsukogemus kannab edasi tantsupidude traditsiooni ja selle kaudu ka mingit sügavat ja ürgset ühtekuuluvustunnet. Teiste rahvaste tantsude oskamine aitab kaasa ka võõraste kultuuride mõistmisele.

8.1.1. KOLLEKTIIVIS TEGUTSEMINE

Kui mõelda sellele, kui palju võimalusi grupitööks ja tunnetuseks annab tants, siis peaks see kindlasti olema üks kohustuslikke aineid. Koos tantsimine, eriti kavade ettevalmistamine, aitab arendada grupitunnetust, platsinägemist, teistega arvestamist. Kui on tegemist paaris või grupis tantsimisega, siis pole tähtis üksikisik, tegelikult taandub üksikisik siin osaks tervikust. Elus tuleb ette palju selliseid situatsioone, kus ei piisa sooleerimisest, sest oluline on grupi tulemus.

Tantsu abil on võimalik kooli tuua koostegutsemise rõõmu ja ka füüsilisi kontakte, mida iga inimene tegelikult samuti väga vajab.

Enesekehtestamine

Tantsutund annab võimaluse enesekehtestamiseks eriti neile õpilastele, kellel on võimeid just füüsilis- ruumilisel intelligentsuse skaalal, samuti soosib ta neid, kelles

on loovust ja ekspressiivsust. See aitab neil õpilastel ennast kollektiivis kehtestada (eriti juhul, kui neil näiteks akadeemilised võimed nõrgemad on).

Tantsu õppimise oluline osa on omaloominguliste kavade koostamine, õpilaste üksteise õpetamine ja abistamine. Sellises situatsioonis annab roll (treener, tantsu looja) heavõimaluse õppida enesekehtestamise viise ja seda, kuidas panna oma kaaslasi tööle, muutumata türanniks, ning kuidas jõuda selleni, et ka teistel tekiks motivatsioon kava õppimiseks ja võimalikult heaks esitamiseks.

Mitmesugused improvisatsioonimängud ja loovtantsuülesanded annavad samuti võimalusi enesekehtestamiseks, samuti on pedagoogil võimalus pakkuda selliseid rolle just neile õpilastele, kes seda kõige enam vajavad.

Teistega arvestamine

Tantsuülesannete hulgas on palju võimalusi selliseks tegevuseks, mis nõuab teistega arvestamist. Seda põhjustab juba ühes füüsilises ruumis viibimine - kõik liikumised pole võimalikud, kuna on oht kokku põrgata teistega. Seepärast tuleb pidevalt jälgida nii ruumi kui kõigi seal viibijate liikumist.

Paaris ja rühmatantsus tuleb arvestada partneri ja grupiga. Tähtis on tervik, seega peavad tugevamad nõrgemaid aitama, samuti on võimalik kasutada just igaühe eripära, tõstes esile tugevusi ja peites nõrkusi.

Eriti hea teistega arvestamise arendamise viis on kontaktimprovisatsioon – selles tantsulises tegevuses sõltutakse sõna otsese mõttes füüsiliselt partneri(te)st, (see on nagu elus - teistega arvestamine on lausa hädavajalik.)

Ka tantsutundides kohalkäimine on asi, mis ei mõjuta ainult üksikisikut, vaid kogu rühma – kui keegi on puudunud ja maha jäänud, aeglustab see kogu rühma arengut.

Kohuse- ja vastutustunne

Tantsutreeningu vajalikkust on eriti noorematel õpilastel lihtsam mõista, kui näiteks matemaatikaharjutuste oma. Kes puudub, hilineb, viilib, see ka omandab kehvemini.

Eriti hästi arendavad kohuse- ja vastutustunnet ühised projektid (mille tulemusena valmis näiteks etendus või sõidetakse Tallinna tantsupeole). Sellistes olukordades omandavad lapsed läbi praktilise kogemuse kohuse- ja vastutustunde olulisuse.

Suhtlemine

Tants arendab selliseid suhtlemise aspekte, mis tavalises koolitöös enamasti tähelepanuta, lausa kõrvale jäävad. Tantsutund pakub palju võimalusi mitteverbaalseks eneseväljenduseks – saab edasi anda nii konkreetseid sümboleid ja tegevusi, kui ka emotsioone. Vajalik on nii võime ise mitteverbaalsel teel väljendada kui teiste signaale mõista. Tantsutunnis võiks tutvustada erinevaid tantsukeelse suhtlemise viise ja tegelda ka isiklike suhtlemisviiside leidmisega.

Tantsutunnis saab arendada ka verbaalset suhtlemisoskust – tantsukogemusi sõnastades, mingeid liikumisi teistele õpetades ja seletades, püüdes sõnastada enda ja teiste vigu – võimalusi on palju.

8.1.2. LOOVUS

Loovus on kompleksne nähtus, mis hõlmab oskust probleeme loovalt lahendada, olemasolevaid teadmisi ja kogemusi uutesse olukordadesse üle kanda ja uuel viisil seostada, aga teiselt poolt tähistab loovus ka eneseväljendust - nii artistlikku kui lihtsalt oma rõõmuks tegutsemist. Tantsul on pakkuda võimalusi kõigiks nendeks loovuse liikide arendamiseks, eriti loovaks eneseväljenduseks.

Enese väljendamine

Tantsu ja liikumise kaudu enese väljendamine on üks ürgsemaid ja loomulikumaid eneseväljendamise viise. Muusika ja rütm aitavad vabaneda pingetest ja rollijäikusest. Tants lihtsalt enda rõõmuks on tegelikult teraapilise efektiga.

Teiselt poolt pakub tants rohkeid võimalusi artistlikuks eneseväljendamiseks – nii olemasoleva sammukombinatsiooni elustamine kui uue kombinatsiooni välja mõtlemine eeldavad loovust.

Seostamine

Loovus on ka võime ühes kontekstis kogetut ja seda, mida ühes olukorras teatakse või osatakse, uutesse situatsioonidesse üle kanda.

Traditsioonilised võimalused on näiteks ülesanded, kus kombinatsioonile tuleb lisada kätetöö või mõnd ühe stiili (näiteks aeroobika) sammu sooritada mõnes teises (näiteks moderntantsu või ilusvõimlemise) stiilis.

Kuna tantsu saadab enamasti muusika, on siin palju suurepäraseid viise muusikatunnis õpitu seostamiseks ja sügavamaks läbitunnetamiseks. Ka muusikale sobiva liikumise leidmine või loomine (nii konkreetse tantsu loomisel kui improviseerimisel) arendab õpilaste loovust ja seostamisoskust.

Tantsutund pakub seostamiseks ka laiemaid, võib vabalt öelda, et lõputuid võimalusi. Liikumises saab väljendada emotsioone, edasi anda sündmusi, aga miks mitte kasvõi ruudu pindala valemit.

Avastamine

Tantsu abil saab esmajoones avastada iseennast, oma keha, selle koordineeritust ja rütme, selle piire ja võimalusi. Muidugi annab tants võtme ka emotsioonide juurde, võimalik on tajuda seoseid liikumise ja meeleolu vahel ning õppida neid seoseid kasutama.

Tantsu abil saab praktiliselt avastada ühiskonna seadusi – näiteks vajadust mingite reeglite järele, vajadust arvestada teistega ja keskkonnaga. Liikumises väljenduvad suhted – sümpaatia, võimuvahekorrad. . .

Tantsutund lubab enda peal avastada ka loodusseadusi – inerts, maa külgetõmbejõud, füsioloogilised protsessid.

8.1.3. IDEAALID

Tantsiv inimene jõuab lähemale oma sisemisele minale. Tantsu õppimine, samuti tantsuetenduste jälgimine, aitab avastada maailma, suurendades ühelt poolt vaimsust ja arendades teiselt poolt ka sallivust erineva, uue ja harjumatu suhtes.

Tantsuga tegelemine aitab püstitada ja kujundada ideaale, leida oma elus lühema- ja pikemaajalisi eesmärke ja nende saavutamise nimel ka tööd teha.

Eetika

Tantsuetenduste klassikalises repertuaaris on sageli tegemist hea ja kurja võitlusega. Sellele võitlusele visuaalselt kaasa elamine annab teistsuguse emotsiooni kui näiteks raamatu lugemine. Mõlemad on vajalikud, aga tantsul on võimalus inimhingele teisiti ligi pääseda kui sõnal.

Teistele ei tohi liiga teha, teistele ei tohi haiget teha . . . seda on väikesel inimesel mõnikord kõige kergem mõista just läbi füüsilise ja praktilise tegevuse. Kui ma tantsides või improviseerides teistega ei arvesta ja me põrkame kokku, siis on see valus mõlemale poolele.

Vaimsus

Tantsuga tegelemine aitab kaasa vaimse ja füüsilise poole kooskõla leidmisele. See on ühtlasi nii füüsiline kui vaimne tegevus ja seetõttu aitab kaas ajus arengu tasakaalustatusele.

Erinevate etenduste vaatamine aitab samuti kaasa silmaringi avardumisele.

Muusika ja oma keha tunnetamine ja kasutamine inspiratsiooni allikana eeldab ka mõtlemist, kuid see pole siiski ratsionaalne tegevus – tantsijal on võimalus tunnetada jõude, mida ta vastavalt oma maailmapildile võib seostada oma sisemiste ressurssidega, loodusega, aga ka kõiksusega .

8.1.4. ISESEISVUS

Iseseisvuse all peetakse silmas seda, et inimene saab ise endaga hakkama, on terve nii vaimselt kui kehaliselt, suudab omale eesmärke püstitada ja nende saavutamisel pingutada. Seda kõike saab suurepärasel arendada läbi tantsuõpetuse. Füüsilise ja vaimse kooskõla aitab kaasa tervise parandamisele ja säilitamisele, tantsutund motiveerib enda kallal tööd tegema, selle töö tulemuslikkus on arusaadav juba väga

noortele õpilastele (erinevalt näiteks mõnest asjast, mida õpitakse tulevast riigieksamit silmas pidades, mis on veel NII kaugel).

Tervis

Tantsutreeningul on tervist tugevdav toime – see arendab südame- veresoonekonna ja lihasvastupidavust, painduvust, olenevalt treeningust ka jõudu. Arenevad ka tasakaal, koordinatsioon. . . Kuid emotsionaalsus tantsutunnis aitab arendada ja säilitada ka vaimset tervist ning pakub nii vajalikku vaheldust ”võrgustunud” maailmas, kus suur osa ajast veedetakse istudes.

Harjumus ja soov oma vaba aega tantsides veeta saab alguse lapsepõlvest, ent võib kesta läbi elu. Just nooruses on võimalik õppida valitsema oma keha, tundma rõõmu liikumisest ja loovast eneseväljendusest. Kui alustatakse hiljem, siis tajutakse enda kohmakust ja vähest koordinatsiooni, see võib paljudel vähendada motivatsiooni tantsuga tegelda. Need, kes juba noorena tantsimise võlu enda jaoks avastanud on, teevad seda suure tõenäolisusega läbi elu. See loob aluse heale tervisele – nii füüsilises kui emotsionaalses mõttes.

Aktiivsus

Tantsutund on erinevalt paljudest koolitundidest koht, kus soositakse õppija füüsilist aktiivsust. See on suurepärane väljund neile, kes on loomult liikuvad ja kellele passiivne paigalistumine raskeks ülesandeks on.

Tants arendab ka vaimset aktiivsust, loomingulisust. Omaloomingu ja improvisatsiooni kaudu ärkab sisemine loovus, eriti just selline loovus, mis ei väljendu mitte verbaalselt vaid liikumises.

Enese tundmine

Tantsutunnis avalduvad iga inimese sellised küljed, mis tavalises koolitunnis (iseegi kehalises kasvatuses) võivad varju jääda. See tund annab neile, kellel akadeemilistes ainetes eduelamusi vähem, võimaluse seda kompenseerida.

Tegelikult on tähtis ka vastupidine – võimalik, et mõni väga edukas õpilane jääb tantsus nõrgemate sekka. See pole paha, sest õpetab, et ”edu” on suhteline ja aitab omandada objektiivset enesehinnangut.

Tantsu abil saab avastada iseennast, oma keha koordineerimise ja rütme, selle piire ja võimalusi. Muidugi arendab tants ka võimet tunnetada oma ja teiste emotsioone.

Tahe, võime eesmärgi nimel pingutada

Tants arendab tahet, kontsentratsioonivõimet. Tantsutunnis on palju eesmärke, mis on laste jaoks motiveerivad – sooritada mõnd harjutust paremini võib täiesti iseseisev eesmärk olla, selle nimel töötada aitavad aga lisaeesmärgid – õppida asi hästi selgeks, et pääseda esinema, et pääseda esinemisel ette ritta või solistik.

8.1.5. AVATUS

Elame muutavas maailmas, pidevalt tuleb valmis olla selleks, et kõik teiseneb, pidevalt tuleb valmis olla uue olukorraga kohanemiseks- (ümber) õppimiseks. Tantsutund saab ise olla selliseks avatud maailmaks, kus igas tunnis võib midagi uut ja põnevat juhtuda, samas saab tantsulise liikumise kaudu läbi mängida ka dünaamilisi situatsioone ja omandada seega kogemus nendega toimetulekuks.

Valmisolek muudatusteks

Tantsutund võiks olla koht, kus sageli midagi hoopis uut ja huvitavat tehakse. See ei muuda populaarseks mitte üksnes seda tundi, vaid aitab kaasa suhtumise kujunemisele, mis peab uut ja teistsugust põnevaks väljakutseks (mitte ei tekita hirmu senitundmatu ees).

Õpilased võiksid kogeda seda, et mitmed “reeglid” pole tegelikult kindlad seaduspärasused, vaid pigem kokkulepped. Paljusid neist saab muuta, teisendada arendada. Selle illustreerimiseks sobivad mitmed tegevused, mida proovitakse teha uut moodi, modifitseerida, kombineerida ja värskemaks muuta.

Elukestev õpe

Selleks, et õppijal tekiks motivatsioon elukestvaks õppeks, peaks tal olema kogemus, et õppimine on meeldiv ja sisemist rahuldust pakkuv tegevus. Tantsu ja liikumise õppimine on selles mõttes väga tänuväärne, et tulemust on silmaga näha ja sageli tulevad edusammud suhteliselt kiiresti.

Sallivus

Tantsus on palju suundi ja viise. Iga kool või õpetaja võib valida mõne oma lemmikstiili, millega sügavamalt tegelda, ent tantsuõpetus üldhariduses peaks andma kindlasti ka laia ülevaate väga erinevatest stiilidest ja suundadest. Oluline on negatiivsete hinnangute vältimine (ah, need iluvõimlejad! või ah, need breikarid!). Erinevate stiilide proovimine aitab neid mõista.

Kuna iga inimene on erinev, siis on ka individuaalne liikumine, eriti vaba eneseväljendus tantsu kaudu, väga individuaalne.

See loob suurepärased võimalused õpilaste sallivuse arendamiseks – erinevustesse ja originaalsusesse suhtutakse kui väärtusesse, peagi õpivad õpilased ise neid väärtustama ja omapärasust eesmärgiks seadma.

8.2. Üldoskuste saavutamine tantsu kaudu

Tantsutunnis avaldub väga hästi õppivale ühiskonnale omane printsiip – piirid töö, õppimise ja hobide vahel on ähmased.

Treening võib olla harjutamine (õppimine) ja seega ka töö või võistlemine/ esinemine (mis on professionaalsele tantsijale samuti töö). Samas võib see olla hobi – tegevus, mida tehakse enese rõõmuks, pinge maandamiseks.

Selleks, et tantsutreeninguga efektiivselt tegelda, on vajalik koreograafia-alane funktsionaalne kirjaoskus – mitte üksnes tantsuterminite, erinevate tantsustiilide ja treeningusüsteemide teoreetiline tundmine, vaid ka nende praktiline kasutusoskus.

Tantsust mõtlemiseks ja rääkimiseks on olemas oma atribuutide süsteem, samas sarnanevad tantsu analüüs-süntees samade protsessidega kõigis teistes valdkondades.

8.2.1. FUNKTSIONAALNE KIRJAOSKUS

Tantsuõpetus peaks andma lastele oskuse ja huvi suhelda kunsti abil, mõista tantsu esteetilist funktsiooni ja seda nii klassikaliste kui moodsate teoste juures.

Liikumise ja koreograafiliste kujundite abil suhtlemine – nii teiste sõnumi mõistmine kui oma sõnumi loomine – on tänapäeval väga olulised. Kommunikatsioon tantsu abil ei oma keelebarjääre. Samas on oluline teada, et selline suhtlemine pole siiski universaalne – igas kultuuriruumis on välja kujunenud mingi sümbolikasutus, mis ei pruugi teistele kultuuridele sugugi üheselt arusaadav olla.

Nii liikumise iseloomu kui rütmi saab edasi anda mitmesuguste märgisüsteemidega. Sellised graafilised süsteemid on vajalikud ka laste omaloomingulises tegevuses – näiteks skeeme, mis seletavad tantsijate paigutust erinevatel joonistel ja ümberpaigutumisi.

Olenemata sellest, millist tantsu üleskirjutamise süsteemi kasutatakse, on liikumise ülesmärkimine (ja seos muusika ja taktimõõduga) tegevus, mis arendab funktsionaalset kirjaoskust.

Nii tantsu õppimine kui õpetamine eeldab efektiivset kommunikatsiooni väga mitmel tasandil – lisaks verbaalsele on siin väga oluline muidugi mitteverbaalne aspekt – võime liigutuste, žestide ja ilme kaudu suhelda.

8.2.3. MÕTLEMINE

Tants arendab mõtlemisoskust, mälu, analüüsi ja sünteesioskust. Suutlikkus mingeid liikumisi jäljendada nõuab arenenud taju ja samas arendab taju. Visuaalse sisendi analüüs vaimselt ja vaimse sisendi muutumine kinesteetiliseks tegevuseks on protsessid, mis arenevad just tantsu ja liikumise kaudu.

Tantsutunnis kasutatakse väga sageli analüüsi ja sünteesi – mingi terviklik kombinatsioon jaotatakse üksikuteks sammudeks, neid omakorda analüüsitakse nii jalgade, keha, käte kui pea töö osas, siis sünteesitakse liigutus tervikuks ning liigutused kombinatsiooniks. Tegevus, mida mõnedel lastel kehalise liikumise kaudu on kõige lihtsam omandada, on ülekantav mitmesugustesse teistesse situatsioonidesse – esilagu keerukana näivaid terviktegevusi saab lihtsustada analüüsi teel. See on praktiline ja laste jaoks arusaadav tegevus, ka üsna väikesed lapsed on peagi võimelised ka omaloodud liikumiskombinatsioone (näiteks teistele õpetamiseks) analüüsima, samuti mõistavad nad seda, et õppimise ebaedu võib olla tingitud mitte ülesande liigest keerukusest, vaid sellest, et õpetaja/ õppija ei suuda seda küllalt hästi organiseerida.

Tants treenib ka mälu, loogikat (näiteks kombinatsiooni sooritamine peegelpildis).

Koordinatsioon, kehatunnetus, tasakaal ja rütmitunne nõuavad kõrgel tasemel ajutegevust ja ka arendavad aju (samuti kui näiteks peenmotoorika käsitööl või pillimängul). Selline treening arendab aju võimet luua seoseid, eripedagoogikas kasutatakse rütmikat ja loovtantsu tegevusteraapias, mille eesmärgiks on muuseas ka vaimne rehabilitatsioon.

8.2.3. TÖÖTAMINE

Individaalne töö

Töö vajalikkus, see, et harjutamine tagab edu ja see, et töö ja õppimine võib samas olla ka rahuldust pakkuv meelelahutus – see kõik avaldub hästi tantsutreeningutes.

Soov mingi element ära õppida, mingit harjutust paremini sooritada – see on juba küllaldane sisemine motiveerija paljude laste jaoks. Muidugi aitab töö efektiivsuse suurenemisele kaasa ka väline motivatsioon – võimalus osaleda näiteks tantsupeol või ”Koolitantsul”, võimalus pääseda esiritta või solistiksi.

Koostöö

Tants, eriti paaris- ja grupitants, ongi koostöö – individuaalsest särast jääb siin väheseks. Koos harjutades, eriti siis, kui on mingi väljund või eesmärk, näiteks esinemine, sõltub edu igauhest eraldi ja kõigist koos.

Ehkki iga inimene on erinev, tuleb rühmakavade puhul püüda kõike võimalikult ühtlaselt teha. See polegi nii lihtne ülesanne – tuleb ennast teistega kohandada.

Gruppides tantsulisi (loov)ülesandeid täites peab igas sellises grupis välja kujunema efektiivne koostöömudel, mis on suunatud antud ülesande täitmisele (mitte näiteks vaidlemisele või grupisiseste võimujoonte paikapanemisele).

Tantsulise tegevuse juures on rütm selleks seaduseks, mis määrab koos tegutsemise tempo. Liigne kiirustamine või mahajäämine pole siin võimalik. Rütmi ühisel tajumisel ja loomisel võib tekkida meie-tunnetus, tunnetus, et ollakse osa ühest suuremast organismist. Kui sellega käivad kaasas meeldivad emotsioonid ja soe õhkkond, tekitab selline meie-tunne ning ühtekuuluvus turvalisust ja annab jõudu.

8.3. Valdkondlike “kirjaoskuste” saavutamine tantsu kaudu

Kõikides valdkondades on teatud hulk selliseid teadmisi, mis lihtsalt **tuleb** meelde jätta – ilma elementaarse baasita (nn **valdkonna-alase kirjaoskuse**) on väga raske millestki rääkida – ei jätku sõnu. Ilma teadmisteta ei saa sooritada ka kõrgemaid kognitiivseid toiminguid, näiteks võrrelda ja analüüsida – tulemus ei ole lihtsalt adekvaatne.

Ehkki tuupimine ja mehaaniline kordamine ei leia tänapäevases õpikäsitluses kuigi palju pooldajaid, on see teatud baasi omandamiseks mõnikord siiski otstarbekas (ja isegi kiireim) tee. Meelde jätmine treenib mälu, miks siis mitte jätta meelde olulisi termineid, fakte, seaduspärasusi, valemeid jms.

Mehaanilise meeldejätmise efektiivsus sõltub oluliselt meetodist ja erinevatel inimestel on efektiivsed erinevad strateegiad, meie seas on valdavalt nägemis-, kuulmis-, kinesteetilise ja kombineeritud mälu inimtüübid.

Kui kinesteetilise mälu lapsel on vaja mingi informatsioon kiiresti ja püsivalt meelde jätta, on üks paremaid viise selleks info õppimine läbi liikumise. Seetõttu võib tantsutunnis (ja kõigi ainete tundides) õppida liigutuste abiga absoluutselt kõikide valdkondade teadmisi – see on lõbus kõigile ja äärmiselt tõhus paljudele õpilastele, kellel domineerib kinesteetiline mälu tüüp.

8.3.1. KEELED

Edukas verbaalne kommunikatsioon tagab õppimise/ õpetamise edukuse. Selleks, et midagi seletada/ seletusest aru saada, on vajalik teatud (erialase) sõnavara tundmine. Õppetöö viiakse enamasti läbi emakeeles, praktiliste tegevuste kaudu õpitakse ja kinnistatakse tantsu-alast sõnavara, aga ka kommunikatsioonioskust üldisemalt.

Ka võõrkeele õppimisel on esemelis-praktilisest kontekstist nii sõnavara kui keele struktuuri õppimiseks, kinnistamiseks ja aktiveerimiseks suurt abi. Tantsu, eriti just klassikalise tantsu terminite tundmisel tähtsustub prantsuse keel.

Emakeel

Tantsu-alase sõnavara tundmine rikastab õppijate emakeelt. Tantsutundides omandatakse ja kinnistatakse mitte üksnes selle alaga seonduvat sõnavara, vaid ka mitmete teiste ainevaldkondade, eriti ajaloo ja kultuuriloo põhimõisteid. Tantsukunsti teoste ja tegevuse kirjeldamine erinevates vormides (essee, artikkel, intervjuu) aitab emakeeletunnis ja tantsuõpetuses tehtavat omavahel siduda.

Võõrkeeled

Tantsutunde või läbi viia ka võõrkeeles. Sellest on kasu nii võõrkeeleõppe algetapis – treeningul omandatakse praktiliselt numbrite loendamine, kehaosade nimed, suunad (otse, paremale, üles jne), kui ka edasijõudnud keeleõppijate juures – eelpoolloetletu

kinnistamine ja täiendamine (täpsemad kehaosad, näiteks randmed, küünarvars jms), emotsioone kirjeldav sõnavara, muusika ja tantsuga seonduv sõnavara jne.

Pole oluline, kas tundi viib läbi võõrkeelt valdav tantsuõpetaja või tantsimisega tegelev võõrkeeleõpetaja – selline tund (kursus) toob elevust mõlemal alal. Kuna tegevus on füüsilis-praktiline, on võimalik selliste kommunikatiivsete meetodite kasutamine, mille puhul kogu õppetöö viiakse läbi võõrkeeles – semantilist seost aitab luua reaalne kontekst.

Tantsu ja võõrkeele integreerimisel võiks kasutada ka võõrkeelset muusikat, ühendada liikumine ja võõrkeel veel ka lauluga. Laulumängud on väga head sõnavara omandamiseks, kinnitamiseks, aktiveerimiseks.

8.3.2. MATEMAATIKA

Matemaatika algõpetuses aitab tantsuline tegevus kaasa loendamise omandamisele, samuti aitab lastel praktiliselt mõista mitmesuguste aritmeetikaterminite olemust (näiteks "liidame sellele kombinatsioonile kätetöö" või "teeme seda hüpet neli korda").

Trigonomeetria abil saab seletada nii kehaosade omavahelist asendit kui keha paiknemist ruumi või teiste kehade suhtes ("käed on 45° nurgaga kõrval all", "teeme 180° pöörde vasakule" "partnerid seisavad nurkselt 90° "). Samas annavad sellised seletused trigonomeetrilistele terminitele praktilise rakenduse ja aitavad neid materialiseerida.

Geomeetria aitab samuti selgitada nii keha kui ruumiga seonduvat ("liigume diagonaalis/ ringselt/ mööda ruutu", "jalg joonistab põrandal ringi") ning teiselt poolt geomeetriatermineid reaalse eluga seostada.

8.3.3. IKT

IKT vahenditega saab koguda tantsualast infot. Arvuti avardab võimalusi tantsulise liikumise ülesmärkimiseks. Kasutada võib nii olemasolevaid liigutuste kirjeldamise süsteeme kui leiutada uusi (ja analüüsida nende plusse ja miinuseid). Videosisendi abil saab analüüsida tantsutunde, vaadelda mõnda löiku aeglaselt, et näha, mida tehti õigesti, mida mitte. Arvuti aitab ka luua uusi liikumisi, näiteks mängides lindistusi ”tagurpidi” jms.

8.3.4. LOODUSAINED

Tants seostub loodusainetega mitmeti. Keha liikumine ruumis on otseselt määratud ühelt poolt füüsikaseadustega ja teiselt poolt organismi ehitusliku eripäraga. Selleks, et hästi tantsida, on hea mõlemaid seaduspärasusi praktiliselt (ja soovitatavalt mingil määral ka teoreetiliselt) tunda. Samas on lastel, keda paelub tants, aga pole suuremat huvi loodusteaduste vastu, võimalik just tantsu kaudu ka loodusteaduste vajalikkuse tunnetamiseni jõuda.

Ökoloogia

Säästliku arengu idee tunnetamiseks on lastel vaja mõista, et inimene kuulub ühe osana loodusesse kui süsteemi. Tantsu, eriti grupis ja paaris liikumise kaudu on võimalik tunnetada seda, kuidas ”süsteemi” üks osapool ülejäänut mõjutada võib.

Ökoloogilistel teemadel on võimalik luua ka improvisatsioone ja tantsukombinatsioone.

Keemia

Tantsutunnis saab rääkida olmekeemiast – näiteks kanga (treening- või esinemisriietus) omadused – õhu läbilaskvus, määrdumine, reageerimine niiskusele jms).

Keemia teemasid on võimalik ka ”läbi tantsida” näiteks põlemist, lahustumist, tantsijate grupp võib ”moodustada” mõne orgaanilise ühendi struktuuri jne. – see on

personaalne tegevus, mis võib anda uue tunnetuse ja võib-olla tekitada tantsuhuvilistel uudishimu reaalinete vastu ja reaalinnehuvilistel jälle tantsu vastu.

Füüsika

Füüsika, eriti mehaanika ja kineetika, on tantsuga tihedalt seotud – liigume füüsilises ruumis. Newtoni seaduste näitlikustamisel on väga hea kasutada ”praktilisi katseid oma kehaga”. Mitmeid füüsikalisi mõisteid saab tantsutunnis praktilisel ja emotsionaalselt avada (näiteks: raskusjõud, inerts, jõuõlg, trajektoor jne. . .). ”Enda peal saab ära proovida” näiteks tasakaalu vähendatud tasapinnal, tsentripetaal- ja tsentrifugaaljõu pööretel jne.

Bioloogia (geneetika)

Tantsu võimalused on seotud inimkeha ehitusega – pole võimalik sooritada kõikvõimalikke liigutusi, füsioloogia seab siin oma piirid. Oma keha tunnetamine on seotud selle tundmisega – nii jõu kui painduvuse arendamisel on hea, kui teatakse üldjoontes skeleti ja lihaskonna ehitust. See aitab seletada näiteks seda, miks tuleb treenida ja venitada nii agoniste kui antagonistide, milliste lihaste treenimine on vajalik hea rühi saavutamiseks, miks tuleb tarbida vedelikku, mis on hüpoplükeemia jne. . . .
Ka bioloogia termineid ja teooriaid on võimalik ”läbi tantsida” näiteks kujutada liikumises DNA sünteesi vms.

8.3.5. SOTSIAALAINED

Tants, eriti rituaalne tantsuline liikumine, on juba aastatuhandeid olnud oluline osa inimühiskonnast ja kultuurist. Kui õppijad teavad, millist rolli mängis/ mängib tants erinevates riikides ja kultuurides (läbi erinevate aegade), annab see neile sügavama tunnetuse selle kultuurivaldkonna kohta. Lisaks sellele laieneb õppijate maailmapilt ja silmaring, suurenevad ühiskonna-alased ja kultuuriloolised teadmised.

Ajalugu

Tantsu (ja seda saatva muusika, samuti kantava kostüümi) abil saab ”sisse elada” erinevatesse ajastutesse. Eesti ajalugu, kultuuri ja elutunnetust kannavad edasi rahvatantsud. Ka teiste riikide ajalugu, samuti erinevate ajastute eripära, avaneb

ilmekalt läbi ajastule iseloomulike liikumiste. Neid liikumisi võib nii praktiliselt omandada kui ka nendega video vms abil tutvuda. Ka ajaloosündmuse on võimalik "läbi tantsida".

Kui integreerida ajalookursus ande- ja oskusainetega (kirjandus, kunst, draama, muusika, tants), siis loob selline õppimisviis palju individualiseerimise võimalusi. Oma personaalse ettekujutuse käsitletavast ajastust saavad enda jaoks luua mitmesuguse mõtlemis- ja infotöötuse tüübiga õppijad. Huvialaga seoste loomine aitab tekitada huvi ka õpitava ajalooperioodi kohta, samuti on sellise õppimise tulemusena saadud teadmised terviklikumad ja süsteemsemad, püsides seetõttu ka paremini meeles ning luues nii aluse ka uute teadmiste seostamiseks.

Ajalookursuse läbiviijad võiksid kursuse ilmestamiseks, õpitu süvendamiseks ja kinnitamiseks laiendada õpilaste võimalusi hinde saamiseks. Näiteks võiks mõne riigi (ajastu) käsitlemisel võimaldada õpilastel arvestusliku või kokkuvõtva hinde saamiseks kirjaliku töö kõrval (asemel) esineda näiteks tollest ajastust (sellelt maalt) pärit tantsuga.

Ühiskonnaõpetus

Mitmed ühiskonnaõpetuse põhimõisted on tantsuga seostatavad – näiteks treeninguid, samuti õppijate omaloomingulisi projekte saab juhtida nii autokraatlikult kui demokraatlikult, üsna lihtne on praktiliselt läbi proovida mõlema juhtimisstiili plusse ja miinuseid sõltuvalt situatsioonist.

Religiooniõpetus

Tants on läbi aegade olnud väga tihedalt seotud just religiooniga. Läbi aegade on rituaalsetel mängudel ja tantsudel olnud ka religioosne funktsioon – näiteks püüti tagada jumalate soosingut mingile tegevusele või hoiduda nende meelepahast. Kristlik traditsioon lahutas vaimuliku kehalisest, seetõttu ei olnud tantsu kaudu jumala teenimine aktsepteeritav, eelistati pigem palveid ja paastu. Tantsus nähti pigem kuratlikke, kõlvatuid ja patuseid algeid (näiteks nõidade metsikud tantsud Walpurgi ööl). Selle suhtumise kaudseid jälgi võib tajuda isegi tänapäeva Euroopa kultuuri väärtushinnangutes.

Majandus

Rahvatantsuvaramus on palju selliseid tantse, milles matkitakse teatud töid ja tegevusi (kasvõi vana tuntud “Lähme rukist lõikama”). Tantsu kaudu saab eriti algklassides läbi mängida ka majandustegevusi – ostu, müüki, mitmesuguseid töid.

Teiselt poolt on võimalik näiteks tantsuetenduse korraldamisel tegelda ka reaalsete majandusküsimustega – kostüümide valmistamine ja selleks tehtavad kulutused, ruumide üür, valgustus, piletite levitamine jms. Selliste väikeste ürituste organiseerimisega saavad lapsed ettekujutuse majandusmehhanismidest, eelarve tasakaalust, reklaami rollist jms.

Terviseõpetus

Tantsuõpetus on oluliselt seotud nii füüsilise kui ka vaimse tervisega. Terviseõpetuse ja tantsu integreerimisel tähtsustuvad sellised teemad, nagu toitumine, treeningu planeerimine, lihashooldus, optimaalne keha koostis jpm.

Kõik üldisemate sihtide all toodud teemad seostuvad ka terviseõpetusega – loov, enese- ja teistega toimetulev ja oma elus eesmärke nägev inimene on suurema tõenäolisusega ka terve.

Perekonnaõpetus

Tants on paljuski suhtlemine ja rollimäng. Grupitunnetuse ja soorollide kujundamisel võib kasutada mitmesugust tantsulist tegevust.

Paaritantsus (nii rahvatantsus, seltskonnatantsudes jms) on oluline just soorolli kohane käitumine – enese näitamine, partneriga arvestamine ja ka soostereotüübi kohane käitumine (poiss juhib partnerit, tüdrukuid valitakse ja kutsutakse tantsule, poiss näitab oma jõudu ja osavust, tüdruk ilu ja osavust). Tantsule palumise ja tantsu lõpetamise rituaalide abil õpitakse kombeid ja etiketti.

Psühholoogia

Tantsu abil saab väljendada mitmesuguseid tundeid. Tants ka arendab võimet tunnetada oma ja teiste emotsioone. Tantsu abil saab avastada iseennast – otsida oma temperamentitüübile sobivat liikumist ja muusikat ja väljenduslaadi.

Samas loob tants võimalusi ka rollimängudeks – see loob võimaluse proovida olla keegi teine, käituda mõne teistsuguse rolli kohaselt. Kaasamõtlemine ning võõrasse rolli sisseelamine aitab arendada empaatiavõimet ja see aitab erinevustesse ka sallivamalt suhtuda.

Geograafia

Erinevate riikidega tutvumise juurde võiks kuuluda ka selle maa (rahva)tantsu õppimine (või sellega video vms abil tutvumine).

Kui integreerida geograafia ande- ja oskusainetega (tutvuda paralleelselt riigi geograafilise asendiga ka selle maa kirjanduse, kunsti, draama, muusika ja tantsuga), või – veelgi parem – tuua sisse ka ajaloolis-poliitiline mõõde, siis loob selline õppimisviis palju individualiseerimise võimalusi. Oma personaalse ettekujutuse käsitletavast ajastust saavad enda jaoks luua mitmesuguse mõtlemis- ja infotöötuse tüübiga õppijad. Huvialaga seoste loomine aitab tekitada huvi ka õpitava maa vastu. Sellise õppimise tulemusena saadud teadmised on terviklikumad ja süsteemsemad, püsides seetõttu ka paremini meeles ning luues nii aluse ka uute teadmiste seostamiseks.

Tervikmuljet aitab süvendada kasutatav muusika ja vokaalmuusika puhul ka keel (geograafia kursuse tantsuga integreerimisel võiks kasutada rahvuskeelset muusikat). Geograafiakursuse läbiviijad võiksid kursuse ilmestamiseks ja õpitu süvendamiseks ja kinnitamiseks laiendada õpilaste võimalusi hinde saamiseks. Näiteks võiks mõne riigi käsitlemisel võimaldada õpilastel arvestusliku või kokkuvõtva hinde saamiseks kirjaliku töö kõrval (asemel) esineda näiteks selle maa (rahva)tantsuga.

8.3.6. KEHALINE KASVATUS

Tants ja rütmika võivad olla osa kehalisest kasvatuses, aga neid võib õpetada ka iseseisva aina – erinevalt kehalisest kasvatuses, kus on oluline liikumise tervist arendav, samuti sportlik-võistluslik külg, on tants üks kaunitest kunstidest.

Kehaline kasvatus arendab inimese füüsilist poolt ja tasakaalustab selle abil tänapäeva istuvat eluviisi ja kooli kui peamiselt intellektuaalse tegevuse kohta. Tants täidab

sedasama ülesannet, kuid lisaks füüsilisele on selles ka vaimseid ja artistlikke elemente.

Kehaline kasvatus seostub ka terviseõpetuse ja füsioloogia tundmisega – kuidas tantsida nii, et vältida vigastusi, kuidas toituda õigesti, kuidas taastuda pärast tantsutreeningut, kuidas arendada painduvust ja kiirust jne.

8.3.7. KUNSTID

Kõiki kunstiaineid seob see, et need arendavad inimeses originaalsust ja artistlikkust. Ande ja oskusainetes on oluline praktiline tegevus, need ained toetavad vaimset vabadust ja haaravad lisaks isiksuse ratsionaalsele poolele kaasa ka emotsionaalse ja spirituaalse.

Kõiki kunstiaineid seovad mitmed ühised mõisted – loomine, interpretatsioon, kompositsioon, harmoonia, rütm, klassika, modernism (impressionism, ekspressionism jne), kits jne, jne. . . Nende mõistete käsitlemisel ühes aines on hea tuua paralleele ka teistest kunsti- ja kultuurivaldkondadest.

Kirjandus

Kirjanduslikke süžeesid saab edasi anda ka tantsukeeles. Koostöös kirjanduse õpetajaga võib pantomiimide/tantsuimprovisatsioonide loomiseks kasutada kirjandustunnis käsitletavaid materjale (muistendid, lood, luuletused).

Samas on võimalik tantsu anda edasi verbaalselt – kirjeldades oma ja kaaslaste tantsukogemusi, nähtud tantsuetendust, oma kujutlust (näiteks mingi loo, meelolu, foto, muusikapala või muuga seotud) tantsust.

Kui tantsu saadab vokaalmuusika, siis on siin põimunud mitmed kunstiliigid. Eriti etnograafilise materjali puhul ei saa tõmmata täpseid piire, kust algab või lõppeb tants, laul või muusika – näiteks laulumängus osalejad teevad kõike kolme korraga.

Liikumist saatva laulu sõnum võib olla üks osa tervikust. Ta võib tantsu toetada ja sõnumit võimendada, olla lihtsalt meeleolu loojaks või ka segajaks (juhul kui tants ja laulusõnad absoluutselt kokku ei sobi).

Kirjandus pakub mitmete edukate tantsijate lugusid, lugeja saab end nendega samastades õppida ja endale eeskujusid leida.

Muusika

Muusika ja tants on tihedalt seotud. Isegi kui liikuda ilma muusikasaateta, moodustab liigutuste rütm siiski teatud muusika.

Kui tantsu saadab vokaalmuusika, siis on siin põimunud mitmed kunstiliigid. Eriti etnograafilise materjali puhul ei saa tõmmata täpseid piire, kust algab või lõppeb tants, laul või muusika – näiteks laulumängus osalejad teevad kõike kolme korraga.

Tantsu kaudu saab tunnetada erinevate muusikapalade rütmi ja rütmitunnet arendada, anda edasi muusika dünaamikat ja meeleolu. Muusikale sobiva liikumise leidmine või loomine (nii konkreetse tantsu loomisel kui improviseerimisel) arendab õpilaste loovust ja seostamisoskust. Võimalik on ka vastupidine – liigutustele sobiva muusika leidmine või liigutuste põhjal muusika loomine. Muusika järgi improviseerimine ning emotsioonide välja tantsimine on (hea juhendamise korral) ka teraapiline tegevus.

Kunst

Kujutava kunsti süžeesid saab edasi anda ka tantsukeeles. Koostöös kunstiõpetajaga võib pantomiimide/tantsuimprovisatsioonide loomiseks kasutada kunstiõpetuses käsitletavaid materjale. Näiteks on võimalik "moodustada inimeskulptuur" mõnest kujutava kunsti teosest ja see siis "elustada", gümnaasiumiastmes on võimalikud ka keerukamad ülesanded – näiteks mingi osa õpilastest peab tantsu abil kujutama kolme maailmakuulsat maali ja teised ära arvama, milliste maalidega tegemist on.

Kunstitunnis saab kujutada liikuvaid ja tantsivaid inimesi. Realistlikus laadis on see muidugi keeruline ülesanne, aga mitmesuguste tehnikate abil ja vabamas laadis võib see olla laste jaoks põnev ülesanne.

Võimalik on ka kaudsemate seoste loomine – mingi kunstiteose meeleolude põhjal tantsu(improvisatsiooni) loomine või tantsu põhjal kunsti loomine (eesmärgiks mitte tantsijate või liikumise kujutamine, vaid pigem meeleolu vms edasiandmine).

Draama

Lavaline liikumine (sh lavatants) on üks draama osa. Tantsu kaudu saab edasi anda süžeed, on mitmeid teooriaid (Stanislavski koolkond, Alexandri tehnika) lavalise liikumise kasutamisest, seosest emotsioonide ja rolliga jms.

Kui koolis tegeldakse nii draama kui tantsuga, siis saab neid esinemistel ühendada ja mõlemaid komponente ilmestada.

Tants

Tantsu saab integreerida erinevate valdkondadega, selle abil saab aidata kaasa erinevate oskuste ja omaduste arenemisele.

Samas on olemas ka spetsiifiline “tantsualane kirjaoskus”, mida saab küll arendada ka teiste distsipliinide kaudu, kuid kõige otstarbekam ja tulemuslikum on see siiski spetsiaalse tantsuõpetuse kaudu.

Selleks, et inimene suudaks ennast liikumise kaudu väljendada, teiste loodud liikumisi jäljendada ja õppida ning enda loodud liikumisi õpetada, on vajalik kehatunnetus, “kehakool”.

“Kehakool” baseerub oskustel ja vilumustel – selleks, et sooritada keerukamaid liikumisi, on vaja teatud “baasi” liikumistest, mis on omandatud juba automatiseerumise tasemel. Baassüsteeme on erinevaid – need võivad põhineda klassikalisel tantsul (näiteks Vaganova meetod), moderntantsul (näiteks Humprey või Limoni koolkond), võimlemisel (näiteks Idla kehakool või aeroobika) – valikuvõimlusi on palju. Olenemata sellest, kas harrastatakse rahvatantsu, võistlustantsu, moderntantsu, breiki või mõnd muud stiili, on tulemused paremad juhul, kui õpilastel on ka vähemalt elementaarne tantsu- ja liikumisealane kirjaoskus. Selline kirjaoskus aitab kaasa ka mõtteseoste efektiivsemaks muutmisele (näiteks mingi kombinatsiooni jäljendamisel saab liikumist “sõnadesse tõlkida” efektiivsemal

viisil – selle asemel, et mõelda “astun paremaga ette, vasak tuleb korraks juurde ja raskus kohe jälle paremale jalale, samm vasakuga, hüpe - parem jalg läheb ette, vasak taha, käed on kumeralt ülal, nii et silmad neid veel näevad, küünarnukist kõverdatud, peapesad sisse suunatud, sõrmed veidi kõverdatud, keskmine sõrm veidi seespool kui teised” võib selle info kokku pakkida “klassika keelde” (*shossé? Kas ma kirjutasin õigesti?* ja *grand jeté* paremast, käed III) või “iluvõimlemise keelde (juurdevõtusamm ja sammhüpe paremast) või . . . loomulikult saab niimoodi paremini ja täpsemalt meelde jätta pikemaid kombinatsioone.

Tööõpetus

Läbi aegade on erinevate rahvaste tantsudes kujutatud ka töö elemente. Rahvakommetega tutvumiseks (nii eesti kui teiste rahvuste omadega) võib kasutada eriti algklassides vastavaid tantse ja laulumänge.

Ka ajaloo tundma õppimisel võib tööd kujutavaid tantse õppides (või näiteks videolindilt vaadates) huvitavaid seoseid luua. Näiteks nõukogude-aegsed maisipõllu ja traktoribrigaadi tantsud võivad eriti gümnaasiumiealistes oma ajastule omase “võluga” elevust tekitada.

Käsitöötunnis saab valmistada kostüüme tantsukavade ja -etenduste jaoks.

9.1. Kõige laiemate sihtide saavutamine kehalise kasvatuses kaudu

Kehalise kasvatuses ja spordiga tegelev inimene on suurema tõenäolisusega õnnelikum, kui inimene, kes seda ei tee. See, et keegi suurest rõõmusest "lakke hüppab", pole mingi ime – seega saab just kehalise liikumise kaudu oma positiivseid emotsioone kõige loomulikult väljendada. Erinevate spordialadega tegeldes saab võimendada positiivseid emotsioone ja elada välja negatiivseid. Spordi abil saab ka oma emotsioone teistega jagada.

Eesti spordi suurkujude tundmine läbi ajaloo on loomulik ja hädavajalik osa kultuurilisest identiteedist. Ühine (rahva)spordi kogemus kannab edasi sportliku eluviisi traditsiooni ja selle kaudu ka ühtekuuluvustunnet.

9.1.1. KOLLEKTIIVIS TEGUTSEMINE

Kehaline kasvatus pakub palju võimalusi selleks, et laps õpiks käituma rühma liikmena. Koos sportimine, eriti meeskonnamängud, aitavad arendada grupitunnetust, platsinägemist, teistega arvestamist. Kui on tegemist paaris või rühmas mängimise/võistlemisega, siis pole tähtis üksikisik, tegelikult taandub üksikisik siin osaks tervikust. Elus tuleb ette palju selliseid situatsioone, kus ei piisa sooleerimisest, sest oluline on grupi tulemus.

Kehalise kasvatuses abil on võimalik kooli tuua koostegutsemise rõõmu ja ka füüsilisi kontakte, mida iga inimene tegelikult samuti väga vajab.

Enesekehtestamine

Kehalise kasvatuses tund annab võimaluse enesekehtestamiseks eriti neile õpilastele, kellel on võimeid just füüsilisel intelligentsuse skaalal, samuti soosib ta neid, kelles on aktiivsust ja võistlusvaimu. See aitab neil õpilastel ennast kollektiivis kehtestada (eriti juhul, kui neil näiteks akadeemilised võimed nõrgemad on).

Kehalise kasvatus õppimise oluline osa on õpilaste üksteise õpetamine ja abistamine. Mitmesugustes mängudes on vajalik mängujuhi roll, mis annab samuti võimalusi enesekehtestamiseks, samuti on pedagoogil võimalus pakkuda selliseid rolle just neile õpilastele, kes seda kõige enam vajavad.

Teistega arvestamine

Kehalise kasvatus ülesannete hulgas on palju võimalusi selliseks tegevuseks, mis nõuab teistega arvestamist. Seda põhjustab juba ühes füüsilises ruumis viibimine - kõik liikumised pole võimalikud, kuna on oht kokku põrgata teistega. Seepärast tuleb pidevalt jälgida nii ruumi kui kõigi seal viibijate liikumist.

Paaris- ja rühmaharjutustes tuleb arvestada partneri ja grupiga. Tähtis on meeskond kui tervik, seega peavad tugevamad nõrgemaid aitama, samuti on võimalik kasutada just igäühe eripära, tõstes esile tugevusi ja peites nõrkusi.

Eriti hästi arendavad teistega arvestamist mitmesugused meeskonnamängud.

Ka kehalise kasvatus tundides ja treeningutes kohal käimine on asi, mis ei mõjuta ainult üksikisikut, vaid kogu rühma – kui keegi on puudunud ja maha jäänud, aeglustab see kogu rühma arengut.

Kohuse- ja vastutustunne

Kehalise treeningu vajalikkust on eriti noorematel õpilastel lihtsam mõista, kui näiteks matemaatikaharjutuste oma. Kes puudub, hilineb, viilib, see ka omandab kehvemini.

Eriti hästi arendavad kohuse- ja vastutustunnet ühised projektid (mille tulemusena valmistatakse näiteks koolidevaheliseks kergejõustiku või korvpallivõistluseks või sõidetakse Tallinna võimlemispeole). Sellistes olukordades omandavad lapsed läbi praktilise kogemuse kohuse- ja vastutustunde olulisuse.

Suhtlemine

Kehaline kasvatus arendab selliseid suhtlemise aspekte, mis tavalises koolitöös enamasti tähelepanuta, lausa kõrvale jäävad.

Kehalise kasvatus tund pakub palju võimalusi mitteverbaalseks eneseväljenduseks. Vajalik on nii võime ise mitteverbaalsel teel väljenduda kui teiste signaale mõista.

Kehalise kasvatus tunnis saab arendada ka verbaalset suhtlemisoskust – oma treeningkogemusi sõnastades, mingeid liikumisi teistele õpetades ja seletades, püüdes sõnastada enda ja teiste vigu – võimalusi on palju.

9.1.2. LOOVUS

Loovus on kompleksne nähtus, mis hõlmab oskust probleeme loovalt lahendada, olemasolevaid teadmisi ja kogemusi uutesse olukordadesse üle kanda ja uuel viisil seostada, aga teiselt poolt tähistab loovus ka eneseväljendust - nii artistlikku kui lihtsalt oma rõõmuks tegutsemist. Kehalisel kasvatusel on pakkuda võimalusi kõigiks nendeks loovuse liikide arendamiseks.

Enese väljendamine

Liikumise kaudu enese väljendamine on üks ürgsemaid ja loomulikumaid eneseväljendamise viise. Sportlik treening aitab vabaneda pingetest ja rollijäikusest. Sportimine lihtsalt enda rõõmuks on tegelikult teraapilise efektiga.

Teiselt poolt pakub kehaline kasvatus võimalusi ka artistlikuks eneseväljendamiseks – kui mingit elementi (olgu see siis võimlemisharjutus, kõrgushüpe või võrkpalli serv) sooritatakse tehniliselt täiuslikult, siis on tegemist juba kunstiga (või vähemalt esteetikaga).

Seostamine

Loovus on ka võime ühes kontekstis kogetut ja seda, mida ühes olukorras teatakse või osatakse, uutesse situatsioonidesse üle kanda.

Näiteks kui õpilane on omandanud intervalltreeningu mõiste ja oskab seda kasutada kergejõustiku harjutamisel, siis suudab ta selle sama treeningsüsteemi põhimõtteid üle kanda ka näiteks suusatamis- või ujumistreeningusse.

Kuna kehalise kasvatus võimlemise osa saadab enamasti muusika, on siin palju suurepäraseid viise muusikatunnis õpitu seostamiseks ja sügavamaks läbitunnetamiseks. Ka muusikale sobiva liikumise leidmine või loomine arendab õpilaste loovust ja seostamisoskust.

Avastamine

Kehalise kasvatus abil saab esmajoonel avastada iseennast, oma keha, selle koordineerimise, piire ja võimalusi. Muidugi annab kehaline kasvatus võtme ka emotsioonide juurde, võimalik on tajuda seoseid liikumise ja meeleolu vahel ning õppida neid seoseid kasutama.

Kehalise kasvatus abil saab praktiliselt avastada ühiskonna seadusi – näiteks vajadust mingite reeglite järel, vajadust arvestada teistega ja keskkonnaga.

Kehalise kasvatus tund lubab enda peal avastada ka looduse seadusi – inerts, maa külgetõmbejõud, füsioloogilised protsessid.

9.1.3. IDEAALID

Spordiga tegelev inimene jõuab lähemale oma sisemisele minale. Kehaline treening, samuti spordivõistluste jälgimine, aitab avastada maailma, suurendades ühelt poolt vaimset ja arendades teiselt poolt ka sallivust erineva, uue ja harjumatu suhtes.

Spordiga tegelemine aitab püstitada ja kujundada ideaale, leida oma elus lühema- ja pikemaajalisi eesmärke ja nende saavutamise nimel ka tööd teha.

Eetika

Kehalise kasvatus ja spordiga on läbi aegade kaasas käinud ausa mängu *fair play* ideaal. Ausust kui väärtust on lastel lihtsam mõista läbi spordi – see, et eesmärk pole mitte võit, vaid reeglitekohane võit, on mängude ja spordivõistluste puhul mõistetav juba lasteaiaaeglastele lastele. Ideaalne oleks see, kui õnnestuks seda suhtumist üle

kanda ka nn akadeemilistesse ainetesse (tähtis pole üksnes kontrolltöö tulemus, vaid ka see, et tulemus on saavutatud ausalt, ilma spikerdamata).

Teistele ei tohi liiga teha, teistele ei tohi haiget teha . . . seda on väikesel inimesel mõnikord kõige kergem mõista just läbi praktilise tegevuse. Kui laps sportides või mängides teistega ei arvesta ja põrkab näiteks teisega kokku, siis on see valus mõlemale poolele.

Vaimsus

Kehalise kasvatusena tegelemine aitab kaasa vaimse ja füüsilise poole kooskõla leidmisele. Teadlik treenimine ja tervislik eluviis ei ole üksnes vaimsuse tingimuste loojad, vaid osa sellest – terviklik isiksus oskab teadlikult kasutada treeningut ja sporti selleks, et saavutada füüsilist ja vaimset tervist ja tasakaalu.

Tähtis on ka mängu ilu tunnetamine. Oskus väärikalt kaotada ei olegi nii lihtne – see nõuab vaimujõudu. Samas on see oskus võitmise oskusest ehk veelgi olulisem ning valmistab õppijat ette ka tulevase elu mõõnade ja madalseisudega konstruktiivselt toime tulema.

Erinevate spordivõistluste vaatamine aitab samuti kaasa silmaringi avardumisele.

9.1.4. ISESEISVUS

Iseseisvuse all peetakse silmas seda, et inimene saab ise endaga hakkama, on terve nii vaimselt kui kehaliselt, suudab omale eesmäärke püstitada ja nende saavutamisel pingutada. Seda kõike saab suurepärasel arendada läbi kehalise kasvatusena.

Füüsilise ja vaimse kooskõla aitab kaasa tervise parandamisele ja säilitamisele, kehalise kasvatusena motiveerib enda kallal tööd tegema, selle töö tulemuslikkus on arusaadav juba väga noortele õpilastele (erinevalt näiteks mõnest asjast, mida õpitakse tulevast riigieksamit silmas pidades, mis on veel NII kaugel).

Tervis

Kehalisel treeningul on tervist tugevdav toime – see arendab südame- veresoonekonna ja lihasvastupidavust, painduvust, jõudu. Arenevad ka tasakaal, koordinatsioon. . . . Kuid emotsionaalsus kehalise kasvatusetunnis aitab arendada ja säilitada ka vaimset tervist ning pakub nii vajalikku vaheldust ”võrgustunud” maailmas, kus suur osa ajast veedetakse istudes.

Harjumus ja soov oma vaba aega sportides veeta saab alguse lapsepõlvest, ent võib kesta läbi elu. Just nooruses on võimalik õppida valitsema oma keha, tundma röömu liikumisest, regulaarsest treeningust ja miks mitte ka võistlemisest.

Kui alustatakse hiljem, siis tajutakse enda kohmakust ja vähest koordinatsiooni, see võib paljudel vähendada motivatsiooni kehaliste harjutustega tegelda. Need, kes juba noorena sportimise võlu enda jaoks avastanud on, teevad seda suure tõenäolisusega läbi elu. See loob aluse heale tervisele – nii füüsilises kui emotsionaalses mõttes.

Aktiivsus

Kehalise kasvatusetundi tund on erinevalt paljudest koolitundidest koht, kus soositakse õppija füüsilist aktiivsust. See on suurepärane väljund neile, kes on loomult liikuvad ja kellele passiivne paigalistung raskeks ülesandeks on.

Kehaline kasvatus arendab ka vaimset aktiivsust – heade tulemuste saavutamiseks ei piisa ainult treenitud kehast, vaja on ka vaimset jõudu ja vastupidavust.

Enese tundmine

Kehaline kasvatus aitab tundma õppida mitmeid olulisi isiksuse omadusi – tahtet, stressitaluvust (näiteks reaktsiooni sellele, kui mingi tehnika või element korduvalt välja ei tule), koostöövalmidust. Need ja paljud teised omadused avalduvad igapäevastes treeningutes ning hea pedagoog saab nende põhjal õpetust individualiseerida. Selleks, et õppija võiks paremini end tundma õppida, võiks mõnikord proovida ka oma (ka grupi ja teiste) tegevust kõrvalt vaadelda ja analüüsida ning arutleda ka selle üle, milline lähenemine ja tööstiil erinevatele isikutele kõige enam sobib.

Kehalise kasvatusel saab avastada iseennast, oma keha koordineerimise ja rütme, selle piire ja võimalusi. Muidugi arendab kehaline kasvatus ka võimet tunnetada oma ja teiste emotsioone, reaktsiooni edule ja ebaedule (võitudele ja kaotustele) ning õpetab nende emotsioonidega konstruktiivselt toime tulema.

Kehalise kasvatusel annab neile, kellel akadeemilistes ainetes eduelamusi vähem, võimaluse seda kompenseerida. Tegelikult on tähtis ka vastupidine – võimalik, et mõni väga edukas õpilane jääb kehalise kasvatuses nõrgemate sekka. See pole paha, sest õpetab, et "edu" on suhteline ja aitab omandada objektiivset enesehinnangut.

Tahe, võime eesmärgi nimel pingutada

Kehaline kasvatus arendab tahtet, kontsentratsioonivõimet. Kehalise kasvatusel tunnis on palju eesmärke, mis on laste jaoks motiveerivad – sooritada mõnd harjutust paremini võib täiesti iseseisev eesmärk olla, selle nimel töötada aitavad aga lisaeesmärgid – õppida asi hästi selgeks, et pääseda võistlusele või esinema, et tulla võistlusel esikümnesse, esikolmikusse või võitjaks.

Tähtis on rõhutada ka suhtelisi eesmärke – spordis pole oluline üksnes absoluutne võit (lõppude lõpuks saab mingi ala absoluutne tipp – maailmameister olla ju ainult üks, võit oma klassis, koolis, maakonnas vms. on ikkagi suhteline edu). Üks motiveerivamaid ja jõukohasemaid eesmärke on võit iseenda üle, edasimineku võrreldes enda varasemate tulemustega. Selline võit on jõukohane kõigile õpilastele ning loob võimaluse saavutatavate eesmärkide püstitamiseks (ja seeläbi ka tahte optimaalseks arenguks).

9.1.5. AVATUS

Elame muutavas maailmas, kus pidevalt tuleb valmis olla uue olukorraga kohanemiseks ja (ümber) õppimiseks. Kehalise kasvatusel annab see olla selliseks avatud maailmaks, kus igas tunnis võib midagi uut ja põnevat juhtuda, samas loovad kehalised harjutused ja sportmängud dünaamilisi situatsioone ja nendes tegutsemine aitab omandada kogemust muutustega toimetulekuks.

Valmisolek muudatusteks

Kehalise kasvatus tunde võiks olla koht, kus sageli midagi hoopis uut ja huvitavat tehakse. See ei muuda populaarseks mitte üksnes seda tundi, vaid aitab kaasa suhtumise kujunemisele, mis peab uut ja teistsugust põnevaks väljakutseks (mitte ei tekita hirmu senitundmatu ees).

Õpilased võiksid kogeda seda, et mitmed “reeglid” pole tegelikult kindlad seaduspärasused, vaid pigem kokkulepped. Paljusid neist saab muuta, teisendada arendada. Selle illustreerimiseks sobivad mitmed tegevused, mida proovitakse teha uut moodi, modifitseerida, kombineerida ja värskemaks muuta. Samas omandavad õppijad ka teadmise, et ehkki reeglid on suhtelised, tuleb vähemalt ühe mängu piires neis konkreetselt kokku leppida, vastasel juhul mäng ei õnnestu. Spordis on ka selliseid reegleid, mis tulenevad inimese füsioloogiast ja loodusseadustest, kui neid ei järgita (treeningu/ võistluse eelne soojendus, toitumine, taastumine vms.) , siis võivad tagajärjed ohustada sportijat ennast.

Elukestev õpe

Selleks, et õppijal tekiks motivatsioon elukestvaks õppeks, peaks tal olema kogemus, et õppimine on meeldiv ja sisemist rahuldust pakkuv tegevus. Kehalise kasvatus ja liikumise õppimine on selles mõttes väga tänuväärne, et tulemust on silmaga näha ja sageli tulevad edusammud suhteliselt kiiresti.

Kui üldkehaline ettevalmistus on hea, siis annab see julguse kogu elu vältel ka uusi spordialasid katsetada ja juurde õppida, see omakorda aitab elavdada ja mitmekesistada igapäevaseid treeninguid.

Sallivus

Kehaline kasvatus hõlmab väga erinevaid spordialasid. Iga kool või õpetaja võib valida mõne oma lemmikala, millega sügavamalt tegelda, ent kehaline kasvatus üldhariduses peaks andma kindlasti ka laiemat ülevaate erinevatest spordialadest. Oluline on negatiivsete hinnangute vältimine (ah, need jalgpallurid! või ah, need iluvõimlejad!). Erinevate alade proovimine aitab neid mõista.

9.2. Üldoskuste saavutamine kehalise kasvatuse kaudu

Kehalise kasvatuse tunnis avaldub väga hästi õppivale ühiskonnale omane printsiip – piirid töö, õppimise ja hobide vahel on ähmased.

Treening võib olla harjutamine (õppimine) ja seega ka töö või võistlemine/ esinemine (mis on elukutselistele sportlastele samuti töö). Samas võib see olla meelelahutus – tegevus, mida tehakse hobi korras, enese rõõmuks, pinge maandamiseks.

Selleks, et kehalise treeninguga efektiivselt tegelda, on vajalik kehakultuuri-alane funktsionaalne kirjaoskus – mitte üksnes sporditerminite, erinevate spordialade ja treeningusüsteemide teoreetiline tundmine, vaid ka nende praktiline kasutusoskus.

9.2.1. FUNKTSIONAALNE KIRJAOSKUS

Spordis kasutatakse selliseid märgisüsteeme, mida ükski teine ala ei õpeta, ent mille tundmine on õpilastele oluline. Näiteks võiksid õppijad praktiliste kogemuste (näiteks klassidevahelise rahvastepalli võistluse kaudu) õppida tundma turniiritabelite koostamise ja lugemise aluseid.

Liikumisi saab edasi anda mitmesuguste märgisüsteemidega. Sellised graafilised süsteemid on vajalikud ka laste omaloomingulises tegevuses – näiteks skeeme, mis seletavad mängijate paigutust erinevatel mängujuonistel ja ümberpaigutumisi.

Olenemata sellest, millist kehaliste harjutuste üleskirjutamise süsteemi kasutatakse, on liikumise ülesmärkimine tegevus, mis arendab funktsionaalset kirjaoskust.

Nii kehalise kasvatuse õppimine kui õpetamine eeldab efektiivset kommunikatsiooni väga mitmel tasandil – lisaks verbaalsele on siin väga oluline muidugi mitteverbaalne aspekt – võime liigutuste, žestide ja ilme, aga ka helisignaalide (näiteks kohtunikuvile) ja vastavate visuaalsete sümbolite (jalgpalli erinevat värvi kaardid) kaudu suhelda.

9.2.2. MÕTLEMINE

Kehaline kasvatus arendab mõtlemisoskust, mälu, analüüsi ja sünteesioskust. Suutlikkus mingeid liikumisi jäljendada nõuab arenenud taju ja samas arendab taju. Visuaalse sisendi analüüs vaimselt ja vaimse sisendi muutumine kinesteetiliseks tegevuseks on protsessid, mis arenevad just kehalise kasvatus ja liikumise kaudu.

Kehalise kasvatus tunnis kasutatakse väga sageli analüüsi ja sünteesi – mingi terviklik kombinatsioon jaotatakse üksikuteks elementideks, neid omakorda analüüsitakse nii jalgade, keha kui käte töö osas, siis sünteesitakse liigutus tervikuks ning liigutused kombinatsiooniks. Tegevus, mida mõnedel lastel kehalise liikumise kaudu on kõige lihtsam omandada, on ülekantav mitmesugustesse teistesse situatsioonidesse – esilagu keerukana näivaid terviktegevusi saab lihtsustada analüüsi teel. See on praktiline ja laste jaoks arusaadav tegevus, ka üsna väikesed lapsed on peagi võimelised ka omaloodud liikumiskombinatsioone (näiteks teistele õpetamiseks) analüüsima, samuti mõistavad nad seda, et õppimise ebaedu võib olla tingitud mitte ülesande liigsest keerukusest, vaid sellest, et õpetaja/ õppija ei suuda seda küllalt hästi organiseerida.

Kehaline kasvatus treenib ka mälu, loogikat (näiteks kombinatsiooni sooritamine peegelpildis). Koordinatsioon, kehatunnetus, tasakaal ja rütmiline nõuavad kõrgel tasemel ajutegevust ja ka arendavad aju (samuti kui näiteks peenmotoorika käsitööl või pillimängul). Selline treening arendab aju võimet luua seoseid, eripedagoogikas kasutatakse rütmikat ja loovkehalise kasvatus tegevusteraapias, mille eesmärgiks on muuseas ka vaimne rehabilitatsioon.

9.2.3. TÖÖTAMINE

Individuaalne töö

Töö vajalikkus, see, et harjutamine tagab edu ja see, et töö ja õppimine võib samas olla ka rahuldust pakkuv meelelahutus, avaldub hästi kehalise kasvatus tundides ja treeningutes. Soov mingi element ära õppida, mingit harjutust paremini sooritada on

juba küllaldane sisemine motiveerija paljude laste jaoks. Muidugi aitab töö efektiivsuse suurenemisele kaasa ka väline motivatsioon – võimalus osaleda näiteks koolidevahelisel võistlusel, võimlemispeol või saates "10 olümpiastarti".

Koostöö

Sportmängud ongi koostöö – individuaalsest särast jääb siin väheks. Koos harjutades, eriti siis, kui sellel on mingi väljund või eesmärk, näiteks võistlus, sõltub edu igapäheest eraldi ja kõigist koos.

Ehkki iga inimene on erinev, tuleb näiteks võimlemise rühmakavade puhul püüda kõike võimalikult ühtlaselt teha. See polegi nii lihtne ülesanne – tuleb ennast teistega kohandada.

Gruppides treeningülesandeid täites peab igas sellises grupis välja kujunema efektiivne koostöömudel, mis on suunatud antud ülesande täitmisele (mitte näiteks vaidlemisele või grupisiseste võimujoonte paikapanemisele).

(Rühmas) võimlemise juures on rütm selleks seaduseks, mis määrab koos tegutsemise tempo. Liigne kiirustamine või mahajäämine pole siin võimalik. Rütmi ühisel tajumisel ja loomisel võib tekkida meie-tunnetus, tunnetus, et ollakse osa ühest suuremast organismist.

Koos harjutamine aitab säilitada motivatsiooni, teiste juuresolek ja ühise eesmärgi tunnetamine sunnib end kokku võtma. Kui mõnel grupi liikmetest motivatsioon langeb, suudavad just teised sama grupi liikmed seda kõige efektiivsemalt taastada. (Muidugi on võimalik ka vastupidine – kui grupis valitseb negatiivne õhkkond ja vastumeelsus püstitatud ülesande täitmise suhtes, siis võib see negatiivselt mõjutada ka iga üksiku grupi liikme tulemusi.)

9.3. Valdkondlike “kirjaoskuste” saavutamine kehalise kasvatuse kaudu

Kõikides valdkondades on teatud hulk selliseid teadmisi, mis lihtsal **tuleb** meelde jätta – ilma elementaarse baasita (nn **valdkonna-alase kirjaoskuse**) on väga raske millestki rääkida – ei jätku sõnu. Ilma teadmisteta ei saa sooritada ka kõrgemaid kognitiivseid toiminguid, näiteks võrrelda ja analüüsida – tulemus ei ole lihtsalt adekvaatne.

Ehkki tuupimine ja mehaaniline kordamine ei leia tänapäevases õpikäsitluses kuigi palju pooldajaid, on see teatud baasi omandamiseks mõnikord siiski otstarbekas (ja isegi kiireim) tee. Meelde jätmine trennib mälu, miks siis mitte jätta meelde olulisi termineid, fakte, seaduspärasusi, valemeid jms.

Mehaanilise meeldejätmise efektiivsus sõltub oluliselt meetodist ja erinevatel inimestel on efektiivsed erinevad strateegiad, meie seas on valdavalt nägemis-, kuulmis-, kinesteetilise ja kombineeritud mäluga inimtüübid.

Kui kinesteetilise mäluga lapsel on vaja mingi informatsioon kiiresti ja püsivalt meelde jätta, on üks paremaid viise selleks info õppimine läbi liikumise. Seetõttu võib kehalise kasvatuse tunnis (ja kõigi teiste ainete tundides) läbi liigutuste õppida absoluutselt kõikide valdkondade teadmisi – see on lõbus kõigile ja äärmiselt tõhus paljudele õpilastele, kellel domineerib kinesteetiline mälutüüp.

9.3.1. KEELED

Edukas verbaalne kommunikatsioon tagab õppimise/ õpetamise edukuse. Selleks, et midagi seletada/ seletusest aru saada, on vajalik teatud (erialase) sõnavara tundmine. Õppetöö viiakse enamasti läbi emakeeles, praktiliste tegevuste kaudu õpitakse ja kinnistatakse kehalise kasvatuse ja spordialast sõnavara, aga ka kommunikatsioonioskust üldisemalt. Ka võõrkeele õppimisel on esemelis-praktilisest

kontekstist nii sõnavara kui keele struktuuri õppimiseks, kinnistamiseks ja aktiveerimiseks suurt abi. Spordialaste terminite tundmisel tähtsustuvad sõltuvalt alast erinevad keeled, palju termineid on laenatud inglise keelest.

Emakeel

Spordi ja liikumisealase sõnavara tundmine rikastab õppijate emakeelt. Kehalise kasvatuses omandatakse ja kinnistatakse mitte üksnes spordiga seonduvat sõnavara, vaid ka mitmete teiste ainevaldkondade põhimõisteid. Spordivõistluste ja treeningtegevuse kirjeldamine erinevates vormides (essee, artikkel, intervjuu) aitab emakeeletunnis ja kehalise kasvatuses tunnis tehtavat omavahel siduda.

Võõrkeeled

Kehalise kasvatuses tunde või läbi viia ka võõrkeeles. Sellest on kasu nii võõrkeeleeõppe algetapis – treeningul omandatakse praktiliselt numbrite loendamine, kehaosade nimed, suunad (otse, paremale, üles jne), kui ka edasijõudnud keeleõppijate juures – eelpoolloetletu kinnistamine ja täiendamine (täpsemad kehaosad, näiteks ranne, küünarvars jms), emotsioone kirjeldav sõnavara, võistlemise ja treeninguga seonduv sõnavara jne.

Pole oluline, kas tundi viib läbi võõrkeelt valdav kehalise kasvatuses õpetaja või spordiga tegelev võõrkeeleeõpetaja – selline tund (kursus) toob elevust mõlemal alal. Kuna tegevus on füüsilis-praktiline, on võimalik selliste kommunikatiivsete meetodite kasutamine, mille puhul kogu õppetöö viiakse läbi võõrkeeles – semantiliselt seost aitab luua reaalne kontekst.

Kehalise kasvatuses ja võõrkeele integreerimisel võiks mängude ja võimlemise juures kasutada ka võõrkeelset muusikat. Ka laulumängud on väga head sõnavara omandamiseks, kinnitamiseks, aktiveerimiseks.

9.3.2. MATEMAATIKA

Matemaatika algõpetuses aitavad füüsiline tegevus ja liikumine kaasa põhimõistete omandamisele (näiteks "liidame sellele kombinatsioonile palli töö" või "teeme seda hüpet neli korda").

Trigonomeetria abil saab seletada nii kehaosade omavahelist asendit kui keha paiknemist ruumi või teiste kehade suhtes ("käed on 45° nurgaga kõrval all", "teeme 180° pöörde vasakule" "partnerid seisavad nurkselt 90° "). Samas annavad sellised seletused trigonomeetrilistele terminitele praktilise rakenduse ja aitavad neid materialiseerida.

Geomeetria aitab samuti selgitada nii keha kui ruumiga seonduvat ("liigume diagonaalis/ ringselt/ mööda ruutu", "jalg joonistab põrandal ringi") ning teiselt poolt geomeetriatermineid reaalse eluga seostada.

9.3.3. IKT

IKT vahenditega saab koguda kehalise kasvatus ja spordialast infot. Arvuti avardab võimalusi liikumise ülesmärkimiseks. Kasutada võib nii olemasolevaid liigutuste kirjeldamise süsteeme kui leiutada uusi (ja analüüsida nende plusse ja miinuseid). Videosisendi abil saab analüüsida kehalise kasvatus tunde, võistlusi või erinevate harjutuste sooritamist; vaadelda mõnda löiku aeglaselt, et näha, mida tehti õigesti, mida mitte.

9.3.4. LOODUSAINED

Kehaline kasvatus seostub loodusainetega mitmeti. Keha liikumine ruumis on otseselt määratud ühelt poolt füüsikaseadustega ja teiselt poolt organismi ehitusliku eripäraga. Selleks, et hästi sportida, on hea mõlemaid seaduspärasusi praktiliselt (ja soovitatavalt mingil määral ka teoreetiliselt) tunda. Samas on lastel, keda paelub sport, aga pole

suuremat huvi loodusteaduste vastu, võimalik just kehalise kasvatuses kaudu ka loodusteaduste vajalikkuse tunnetamiseni jõuda.

Ökoloogia

Säästliku arengu idee tunnetamiseks on lastel vaja mõista, et inimene kuulub ühe osana loodusesse kui süsteemi. Kehalise kasvatuses, eriti sportmängude ning grupis/ paaris liikumise kaudu on võimalik tunnetada seda, kuidas "süsteemi" üks osapool ülejäänut mõjutada võib.

Keemia

Kehalise kasvatuses tunnis saab rääkida olmekeemiast – näiteks kanga (treening- või võistlusriided) omadused – õhu läbilaskvus, määrdumine, reageerimine niiskusele jms).

Toiduainete keemia ja organismi energiavahetusprotsesside tundmine on treeningu juures äärmiselt tähtis. Kehalise kasvatuses tund peaks pakkuma ka praktilisi tervist toetava toitumise kogemusi – näiteks pikema jooksu, suusa- või rattasõidu eel peaks andma nõuandeid optimaalseks toitumiseks, distantse ajal võiks lastele pakkuda juua ja ka midagi kerget ning süsivesikuterohket. Tegevusega peaks kaasnema ka seletus – miks mida tehakse, milline mõju millelgi on jms.

Selline lähenemine aitab mõista keemia praktilist väärtust ja seostada tunnis õpitu igapäevaga. Mõnele õpilasele võib isegi see teadmine, et me sööma neidsamu valke, mida ka keemiatunnis õpitakse, üllatuseks olla.

Füüsika

Füüsika, eriti mehaanika ja kineetika, on kehalise kasvatuses tihedalt seotud – liigume füüsilises ruumis. Newtoni seaduste näitlikustamisel on väga hea kasutada "praktilisi katseid oma kehaga". Mitmeid füüsikalisi mõisteid saab kehalise kasvatuses tunnis praktilisel ja emotsionaalselt avada (näiteks: raskusjõud, inerts, jõuõlg, trajektor jne. . .). "Enda peal saab ära proovida" näiteks tasakaalu vähendatud tasapinnal, tsentripetaal- ja tsentrifugaaljõu pööretel jne.

Energia on samuti mõiste, mida vajatakse nii füüsikas kui kehalises kasvatuses. Näiteks võib (nii füüsika kui kehalise kasvatuses tunnis) palliviske harjutuse tulemuste põhjal arvestada välja iga lapse jõu.

Bioloogia (geneetika)

Kehalise kasvatuses võimalused on seotud inimkeha ehitusega – pole võimalik sooritada kõikvõimalikke liigutusi, füsioloogia seab siin oma piirid. Oma keha tunnetamine on seotud selle tundmisega – nii jõu kui painduvuse arendamisel on hea, kui teatakse üldjoontes skeleti ja lihaskonna ehitust. See aitab seletada näiteks seda, miks tuleb treenida ja venitada nii agoniste kui antagonistide, milliste lihaste treenimine on vajalik hea rühi saavutamiseks, miks tuleb tarbida vedelikku, mis on hüpo-glükeemia jne. . .

Toiduainete keemia ja organismi energiavahetusprotsesside tundmine on treeningu juures äärmiselt tähtis. Selleks, et mõista organismi vajadusi, on vajalik vähemalt üldjoontes tunda ka selle ehitust. Kui bioloogia ja kehalise kasvatuses tunde integreerida, siis võib nii mõnelgi tõsisel spordihuvilisel tekkida ka sügavam huvi bioloogia vastu – tänapäeva sportlane ei saa sellel alal vähik olla.

SOTSIAALAINED

Kehaline kasvatus ja sport on juba aastatuhandeid olnud oluline osa inimühiskonnast ja kultuurist. Kui õppijad teavad, millist rolli mängis/ mängib sport erinevates riikides ja kultuurides (läbi erinevate aegade), annab see neile sügavama tunnetuse spordi kohta. Lisaks sellele laieneb õppijate maailmapilt ja silmaring, suurenevad ühiskonnalaadid ja kultuuriloolised teadmised.

Ajalugu

Kehalise kasvatuses abil saab "sisse elada" erinevatesse ajastutesse. Eesti ajalugu, kultuuri ja elutunnetust kannavad edasi rahvuslikud (võistlus)mängud, tantsud ja harjutused. Ka teiste riikide ajalugu, samuti erinevate ajastute eripära, avaneb ilmekalt läbi ajastule iseloomulike spordialade. Neid alasid võib nii praktiliselt omandada kui ka nendega video vms abil tutvuda.

Ka ajaloolisi spordisündmusi on võimalik "läbi mängida", näiteks on Eestis viimasel ajal mitmetes koolides korraldatud kooliolümpiamänge.

Kui integreerida ajalookursus ande- ja oskusainetega (kehaline kasvatus, muusika, kirjandus, kunst, draama), siis loob selline õppimisviis palju individualiseerimise võimalusi. Oma personaalse ettekujutuse käsitletavast ajastust saavad enda jaoks luua mitmesuguse mõtlemis- ja infotöötamise tüübiga õppijad. Huvialaga seoste loomine aitab tekitada huvi ka õpitava ajalooajalooperioodi kohta, samuti on sellise õppimise tulemusena saadud teadmised terviklikumad ja süsteemsemad, püüdes seetõttu ka paremini meeles ning luues nii aluse ka uute teadmiste seostamiseks.

Ühiskonnaõpetus

Kehalisel kasvatusel on ühiskondlikult oluline roll, eriti ühiskondades, milles väärtustati sõjalist võimsust ja tugevat kaitsevõimet välisvaenlase vastu. Kehalistes treeningutes ja sportmängudes võib näha ettevalmistust tõelisteks võitlusteks ja katsumusteks sõjas. Teiselt poolt võib neis näha ka aseainet sõjale – spordivõistluste kaudu (nii võisteldes kui ka kaasa elades) saab sotsiaalselt aktsepteeritaval moel välja elada sõjakaid ja agressiivseid instinkte.

Mitmed ühiskonnaõpetuse põhimõisted on kehalise kasvatuses seostatavad – näiteks treeninguid, samuti õppijate omaloomingulisi projekte saab juhtida nii autokraatlikult kui demokraatlikult, üsna lihtne on praktiliselt läbi proovida mõlema juhtimisstiili plusse ja miinuseid sõltuvalt situatsioonist.

Religiooniõpetus

Kehalised harjutused ja sport on ajalooliselt olnud seotud ka religiooniga. Juba klassikalised olümpiamängud korraldati Olümpose jumalate auks, läbi aegade on rituaalsetel mängudel ja võistlustel olnud ka religioosne funktsioon – näiteks püüti tagada jumalate soosingut mingile tegevusele või hoiduda nende meelepahast.

Kristlik traditsioon lahutas vaimuliku kehalisest, seetõttu ei olnud spordi kaudu jumala teenimine aktsepteeritav, eelistati pigem palveid ja paastu. Selle suhtumise kaudseid jälgi võib tajuda isegi tänapäeva Euroopa kultuuri väärtushinnangutes.

Majandus

Kooli spordivõistluste või tervisespordiürituste korraldamisel tuleb tegelda ka reaalsete majandusküsimustega – auhinnafond, ruumide üür, piletite levitamine, võistlusriiete ja kostüümide valmistamine jms. Nende ürituste organiseerimisse võiks kaasata ka õpilasi (kui kogemused juba olemas, siis on võimalik ka mõne ürituse korraldusmurede täielik õpilaste kanda jätmine).

Selliste ürituste organiseerimisega saavad lapsed ettekujutuse majandusmehhanismidest, eelarve tasakaalust, sponsorite otsimise protsessist, reklaami rollist jms.

Terviseõpetus

Kehaline kasvatus seostub terviseõpetuse ja füsioloogia tundmisega – kuidas treenida nii, et vältida vigastusi, kuidas toituda õigesti, kuidas taastuda pärast treeningut, kuidas arendada painduvust ja kiirust jne.

Kõik üldisemate sihtide all toodud teemad seostuvad ka terviseõpetusega – loov, enese- ja teistega toimetulev ja oma elus eesmärke nägev inimene on suurema tõenäolisusega terve.

Perekonnaõpetus

Terve perekonna üks tunnus on ka see, et selle liikmed (kas eraldi või ühiselt) (tervise)spordiga tegelevad. Kooli kehalise kasvatus tunnis peaks tutvustama erinevaid spordialasid, mille hulgas õppija võib valida mõned, millega tegelda läbi elu.

Kehaline kasvatus on paljuski suhtlemine ja rollimäng. Grupitunnetuse ja soorollide kujundamisel võib kasutada mitmesugust sportlikku tegevust.

Mitmed spordialad on traditsiooniliselt meeste pärusmaa. Ehkki viimastel aastatel on ka naised hakanud tegelema näiteks jalgpalli, poksi ja teivashüppega, jääb siiski alasid, mida (juba naiste füsioloogia ja tulevase ema rolli tõttu) neile siiski ei soovitada.

Psühholoogia

Kehaline kasvatus ja sport (nii treeningud kui võistlussituatsioonid) arendavad võimet tunnetada oma ja teiste emotsioone.

Kehalise kasvatusel saab avastada iseennast – otsida oma temperamenditüübile sobivat spordiala.

Samas loob kehaline kasvatus võimalusi ka rollimängudeks – see loob võimaluse näiteks võistlusmängude kaudu oma agressiivsema “mina” sotsiaalselt aktsepteeritavaks väljaelamiseks.

Geograafia

Erinevate riikidega tutvumise juurde võiks kuuluda ka mõne selle maa (rahvus)mängu või spordiala õppimine (või sellega video vms abil tutvumine).

Kui integreerida geograafia ande- ja oskusainetega (tutvuda paralleelselt riigi geograafilise asendiga ka selle maa spordi, muusika, kirjanduse, draama ja kunstiga), või – veelgi parem – tuua sisse ka ajaloolis-poliitiline mõõde, siis loob selline õppimisviis palju individualiseerimise võimalusi. Oma personaalse ettekujutuse käsitletavast ajastust saavad enda jaoks luua mitmesuguse mõtlemis- ja infotötluse tüübiga õppijad. Seoste loomine huvialaga aitab tekitada huvi ka õpitava maa vastu. Sellise õppimise tulemusena saadud teadmised on terviklikumad ja süsteemsemad, püsides seetõttu ka paremini meeles ning luues nii aluse ka uute teadmiste seostamiseks.

9.3.6. KEHALINE KASVATUS

Kehalise kasvatusel saab integreerida erinevate valdkondadega, selle abil saab aidata kaasa erinevate oskuste ja omaduste arenemisele.

Samas on olemas ka kehakool, mida saab küll arendada ka teiste distsipliinide kaudu, kuid kõige otstarbekam ja tulemuslikum on see siiski spetsiaalse kehalise kasvatusel õpetuse kaudu.

“Kehakool” baseerub oskustel ja vilumustel – selleks, et sooritada keerukamaid liikumisi, on vaja teatud “baasi” liikumistest, mis on omandatud juba automatiseerumise tasemel.

Just lasteaia ja kooli kehalise kasvatuses tundides omandatakse nii kergejõustiku, võimlemise, sportmängude kui ka teiste oluliste spordialade (suusatamine, uisutamine, ujumine) põhilised liikumisvilumused. Liikumisvilumuste omandamisel on tähtis õige aeg – täiskasvanu eas ei saavuta inimene enam samasugust koordineerimist. Osavus ja oma keha valitsemine pole aga olulised üksnes sportimisel, vaid absoluutselt kõigi toimingute juures.

9.3.7. KUNSTID

Kõik kunstid seostuvad kehalise kasvatuses ja spordiga sellest aspektist, et nende vahendite abil saab kujutada sporti või sellega seonduvat (maalid ja skulptuurid sportlastest, spetsiaalselt spordisündmustele pühendatud muusika, näiteks olümpialaulud, spordi ja sportlaste kajastamine kirjanduses, luules, draamas jne).

Kirjandus

Kehalise kasvatuses ja spordiga seonduvat on võimalik anda edasi verbaalselt – kirjeldades oma ja kaaslaste treeningu- ja võistluskogemusi, nähtud spordiüritust vms. Ausa mängu ja olümpialiikumise ideaalidest võib kirjutada kirjandeid, esseesid, luuletusi, artikleid – võimalusi on rohkelt.

Kirjandus pakub mitmete edukate sportlaste lugusid. Nende lugemisel saab empaatiavõime kaudu kaasa elada sportlaste muredele ja rõõmudele ning end nendega samastades õppida ja endale eeskujusid leida.

Muusika

Muusika ja kehaline kasvatus on tihedalt seotud. Isegi kui liikuda ilma muusikasaateta, moodustab liigutuste rütm siiski teatud muusika.

Kõige ilmekamalt toetavad muusika ja kehaline kasvatus üksteist rütmika- ja tantsutunnis. Viimane võiks olla eraldi õppeaine/ valikaine, sest muusika tunnetamine läbi liikumise annab mõlemale uue väärtuse ja dimensiooni.

Kui kehalise kasvatus tundi saadab vokaalmuusika, siis on siin põimunud mitmed kunstiliigid. Eriti etnograafilise materjali puhul ei saa tõmmata täpseid piire, kust algab või lõppeb kehaline kasvatus, laul või muusika – näiteks laulumängus osalejad teevad kõike kolme korraga.

Kehalise kasvatus kaudu saab tunnetada erinevate muusikapalade rütmi ja rütmitunnet arendada, anda edasi muusika dünaamikat ja meeleolu.

Liikumist võib saata lauluga. Laulumängud on olulised eriti alus- ja alghariduses ning võõrkeele õppes läbi kogu üldhariduskooli.

Kunst

Kunstitunnis saab kujutada sportivaid inimesi. Realistlikus laadis on see muidugi keeruline ülesanne, aga mitmesuguste tehnikate abil ja vabamas laadis võib see olla laste jaoks põnev ülesanne.

Kunstiõpetus võib olla osa kehalisest kasvatuses (Iidsete olümpiafreskode pealt vanade spordialade uurimine, seitsme venna sportmängud Kivi romaanis Soome raamatugraafika baasil jne, nende avastuste võimlas läbimängime või staadionil lavastamine).

Draama

Teatri ja draamaga tegelemine eeldab head füüsilist vormi, see, kes soovib professionaalselt draamaga tegelda, peab tegelema ka kehakultuuri ja spordiga.

On võimalik, et draama teemaks on mõni spordiala, sellisel juhul kasutatakse lavastuses ka vastava ala elemente (näiteks poks “Roccas ja tema vendades” või lavavõitlus, mida kasutatakse väga erinevate etenduste juures).

Lavaline liikumine on üks draama osa. Liikumise kaudu saab edasi anda süžeed, suhteid, emotsioone, on mitmeid teooriaid (Stanislavski koolkond, Alexandri tehnika) lavalise liikumise kasutamisest, seosest emotsioonide ja rolliga jms.

Kui koolis tegeldakse nii draama kui kehalise kasvatuses, siis saab neid esinemistel ühendada.

Tants

Tants ja rütmika võivad olla osa kehalisest kasvatuses, aga neid võib õpetada ka iseseisva aina – erinevalt kehalisest kasvatuses, kus on oluline liikumise tervist arendav, samuti sportlik-võistluslik külg, on tants üks kaunitest kunstidest.

Kehaline kasvatus arendab inimese füüsilist poolt ja tasakaalustab selle abil tänapäeva istuvat eluviisi ja kooli kui peamiselt intellektuaalse tegevuse kohta. Tants täidab sedasama ülesannet, kuid lisaks füüsilisele on selles ka vaimseid ja artistlikke elemente.

Kehaline kasvatus seostub ka terviseõpetuse ja füsioloogia tundmisega – kuidas tantsida nii, et vältida vigastusi, kuidas toituda õigesti, kuidas taastuda pärast tantsutreeningut, kuidas arendada painduvust ja kiirust jne.

Tööõpetus

Tööõpetus, juhul kui tegemist on füüsilise tööga, on mõnes mõttes osa kehalisest kasvatuses. Kehaline kasvatus arendab inimese füüsilist poolt ja tasakaalustab selle abil tänapäeva istuvat eluviisi ja kooli kui peamiselt intellektuaalse tegevuse kohta. Tööõpetuses on elemente, mis täidavad sedasama ülesannet, kuid lisaks füüsilisele on selles ka teistsuguseid vaimseid ja artistlikke elemente.

Rahvakommetega tutvumiseks (nii eesti kui teiste rahvuste omadega) võib kasutada eriti algklassides vastavaid laulumänge. Ka ajaloo tundma õppimisel võib tööd kujutavaid tantse õppides (või näiteks videolindilt vaadates) huvitavaid seoseid luua. Näiteks nõukogude-aegsed maisipõllu ja traktoribrigaadi tantsud võivad eriti gümnaasiumiealistes oma ajastule omase “võluga” elevust tekitada.

10. TÖÖÕPETUS

Tööõpetus on lai ainenimetus, mis koondab enda alla tegevusi kodundusest elektroonikani. Tööõpetus põhikoolis koosneb neljast erinevast ainekavast: käsitööõpetus 1.–3. klassile, käsitöö, kodundus ning töö- ja tehnoloogiaõpetus 4.–9. klassile. Vanuseastmest ning sisulisest erinevusest tulenevalt on neil ka oma eesmärgid, õppetegevused ning õpitulemused.

Tänapäeval tormiliselt arenev kõrgtehnoloogiline tootmine ja innovaatika seavad koolile ülesande kiiresti reageerida tööjõuturul toimuvale läbi õppeainete pideva täiendamise, nende mobiilse ja paindliku ülesehituse näol. Eesti riigi majandusliku arengu seisukohalt on oluline laiapõhjaliste teadmiste ja tehnoloogilise baasharidusega noorte ettevalmistamine tulevaseks eluks.

Käsitööd nähakse osana kunstist, esteetikast või harrastustest, mille juures hinnatakse käsitööalaseid oskusi ja vilumusi, selle kaudu õpitakse tundma Eesti kultuuri ja pärimust. Rahvuslikus käsitöös järgitakse esivanemate traditsioone ja kultuuri järjepidevust, meile omane kultuuripärand annab tegijale teatava rahvusliku identiteedi. Tänapäeva rahvuslikus käsitöös on suhteliselt palju kujundeid kohandatud ja muudetud vastavalt tegija oskustele ja maitsele sh väärtushinnangutele. Samas sisaldab rahvakunst endas infot, kõike seda mida teatud paikkond koos meistrimeeste loominguliste esemetega endas kandis: tõekspidamised, uskumused, mõtted ja lootused. Rahvuslikus käsitöös kui kultuuripärandis on ka tänapäeval täheldatav järjepidevus, mis ei kopeeri vaid pakub tegijale tundetasandil emotsionaalset rahuldust ja uue leidmist talletatud väärtustes.

Rahvuslike tööesemete valmistamine koolitunnis koos õppematerjali motiveeritusega tekitab õpilases huvi, emotsionaalse elamuse ja tahtmise teha tööd. Tööõpetuse tundides konkreetse eseme loov ja fantaasiaküllane kavandamine, kujustamine ja valmistamine, kasutades töövahendeid -ja seadmeid on kesksel kohal õpilase arengus. Kui sellele lisandub teadmine, mis tugineb tänase teaduse ja ühiskonna saavutustele, tänu millele on loodud uusi materjale, töövahendeid, teooriaid, tootmisviise jne saame seda seostada areneva süsteemiga, mida nimetatakse tehnoloogiaks. Tehnoloogia all

mõistame praktilise tegevusega kaasneva planeerimis-, katsetamis-, uurimis-, või valmistamisalaseid menetlusi ja nende kohta, vastuste otsimist küsimustele “kuidas?”, “mis moodi?” ja “miks?”. Tehnoloogiaõpetuse eesmärk on tulevaste kodanike kasvatamine, kelle tehniline arukus ja isiksuse hoiakud lubavad tal toime tulla tehnoloogiliste toimingutega kodus, tööl kui ka vabal ajal. Toimetulekuks loob põhja tehnoloogia tundmine ja selle toimimisest arusaamine. Tehnoloogiat õpitakse tööõpetuse kaudu ja tööõpetuses rakendatakse tehnoloogiat: need on teineteisest sõltuvad komponendid. Tehnoloogia loob ise oma baasi; uued tehnoloogilised tooted põhinevad tihti vanadel tehnoloogiatel. Tehnoloogia on sündinud leiutamise tulemusena ja kõik esmased leiutised on algselt valminud käsitööna (nagu näiteks ka kell, arvuti, mobiiltelefon jne). Õppeaine suundumuseks ei ole valmistada täpselt ettenähtud esemeid vaid õpilase enda poolt loovate esemete väljamõtlemine ja tehnoloogiliste protsesside kogemine ning nende varal kvalitatiivselt uute ideedetoodete loomine. Lähtudes eelöeldust on õppeaine nimeks valitud ka töö- ja tehnoloogiaõpetus.

Töö- ja tehnoloogiaõpetus, mis traditsioonilistele tööõpetuse teemadele lisaks sisaldab ka automaatika, mehhaanika, elektroonika tööliike ning soovitab õppetöös kasutada arvutil põhinevat tarkvara, loob mitmekesised võimalused tehnoloogilisele õpikeskkonnale. Tehnoloogiline kiire areng on muutnud ka õppeprotsessi ja see muutub ka edaspidi, seega tööõpetuse sisusse ja sellega kaasnevasse tuleks suhtuda kui ajas muutuvasse. Muutustele toetumine on tehnoloogiaõpetuse lahutamatu koostisosa.

10.1. Kõige laiemate sihtide saavutamine tööõpetuse kaudu

Millegi oma kätega valmis tegemine (nii otseselt kui piltlikult) on inimese jaoks oluline ka kõrgelt arenenud tehnoloogiaühiskonnas. Ka siis, kui oma disainitud objekti teeb füüsiliselt valmis näiteks IKT-l põhinev robot, kaasneb sellega loomise rõõm.

Töötav inimene tunneb ennast vajalikuna nii endale kui teistele, ta tajub oma elul ja tegevusel mingit väärtust ja sihti, see on üks õnnelik olemise oluline eeldus. Tehnoloogia tundmine ja praktilised oskused aitavad maailma mõista ja selles toime tulla ning mitmesuguseid probleeme lahendada, need loovad võimaluse tehniliseks mõtlemiseks, katsetamiseks, leiutamiseks, unistamiseks ja ka ideede realiseerimiseks (Eesti Nokiani välja).

10.1.1. KOLLEKTIIVIS TEGUTSEMINE

Ühist tegutsemist kindla eesmärgi nimel saab hästi arendada mitmesuguste tööõpetuse rühmatööde ja projektidega. Kui tulemus on käegakatsutav ja õpilaste jaoks väärtuslik, siis kujunevad palju kergemini välja ka asjalikud töösuhted, iga grupi liige tunnetab paremini nii enda kui teiste rolli ja ka vastutust ühise töö eest.

Ühistegevuste käigus enamasti ka tekkib sünergia – grupi tulemus ületab kõigi selles osalejate panuste summa. Selline sünergia aitab tõsta eneseusku, eriti neil õpilastel, kellele see tegevus üksinda keerukana tunduks.

Kui on näiteks ühine eesmärk teha oma koduklassile aplikatsioonidega kardinal või restaureerida vanad pingid või panna uus põrandakate, siis on selline tegevus kindlasti rohkem “reaalne elu” kui näiteks lünkharjutuse täitmine. Kui suhtuda kooli kui väikesesse ühiskonda (mitte paika, kus õpilasi alles valmistatakse ette eluks ühiskonnas), siis on selline asjalik ja eesmärgistatud koos tegutsemine äärmiselt oluline.

Tööõpetuse abil on võimalik kooli tuua koos tegutsemise rõõmu ja “meie”-tunnet, võimaldada iga õppija arenemist nii oskuses teistega arvestada ja abistada kui ka ennast kollektiivis kehtestada. Kui koolis tööõpetust nn akadeemiliste ainete kõrval väärtustatakse, siis aitab see kaasa objektiivse maailmapildi kujunemisele – õpilased mõistavad, et edukas ja silmapaistev võib olla erinevates valdkondades ning inimene, kes on käeliselt osav, on sama väärtuslik kui see, kes oskab hästi näiteks matemaatikat või võõrkeeli.

Enesekehtestamine

On õpilasi, kes on osavad, hea ruumilise ja loova mõtlemisega. Neile on käsitöö ja tehnoloogia-ained heaks võimaluseks silma paista (eriti juhul, kui nende akadeemilised võimed nõrgemad on). Samas annab tööõpetus hea võimaluse ka matemaatilisi võimeid loovalt rakendada ja edasi arendada. Tööõpetuse disaini osa soosib õpilasi, kelles on loovust ja ekspressiivsust, samas arendades neid omadusi kõigis õppijates.

Käelise tegevuse elemente saab (ja tuleb) kasutada erinevate ainete tundides. See on tähtis eriti alus- ja algõpetuses, aga ka kõigis teistes kooliastmetes. Käelise tegevuse integreerimine erinevate ainetega annab käeliselt andekatele õpilastele võimaluse mitte üksnes end positiivses valguses tajuda, vaid ka õpitavat teemat sügavamalt tunnetada ja paremini omandada (eriti juhul, kui neil domineerib kinesteetiline mälu). Grupidöodes tuleb kõigil leida oma roll ning seda niimoodi täita, et kogu grupp rahul on ja samas ka ühelegi selle liikmetele ülekohut ei tehta. Tööõpetuse tundides on õpetajal võimalik püstitada palju erinevaid ülesandeid, mille täitmisel õpilased saavad end "täiskasvanutena" tunda ja vastavalt ka küpsemalt käituda.

Grupis on võimalik positiivselt ära kasutada igäühe eripära, leides igäühele selliseid ülesandeid ja rolle, mis tõstavad esile ta tugevusi ja varjavad nõrkusi. Teiselt poolt on võimalik õppijatele pakkuda rolle, mida nad tavaliselt ei koge (näiteks võimaldada tagasihoidlikumatel proovida liidri või initsiaatori rolli) – selline tegevus võib avada õppija rollipiire ja pakkuda uusi kogemusi oma "mina" avastamisel.

Teistega arvestamine

Koos töötades tuleb teistega arvestada. Paratamatu on see siis, kui mingit tööd tehakse grupis, aidates kaaslast nõuga töös ettetulevate probleemide lahendamisel ning võttes osa kollektiivsest tegevusest ulatuslikumate ülesannete täitmisel.

Ka iseseisva töö puhul tuleb kaaslaste, ümbruse ja keskkonnaga arvestada, eriti siis, kui kasutatakse masinaid, seadmeid, mida tuleb kasutada individuaalselt. Kui töövahendid on kooli poolt, tuleb ka nende jagamisel kõikide vajadustega arvestada. Näiteks kodundustunnis süüa tehes on vajalik juba varakult planeerida, kes milliseid

toiduaineid toob, kuidas toimub kulude jagamine jms. – juhul kui keegi oma osa täitmata jätab, on see probleemiks kogu grupile.

Kui liigutakse ühise eesmärgi poole, soosib see abistavat käitumist – kellegi mahajäämine mõjutab ka teisi, seetõttu peavad tugevamad nõrgemaid aitama.

Ühistegevuses õpivad õpilased aru saama, et inimesed on erinevad – võimed, oskused, suhtumine, töötempo jms. ei ole võrdsed. Samas õpivad nad neid erinevusi (näiteks rollide jaotamisel) positiivselt kasutama.

Kohuse- ja vastutustunne

Tegevused, mida tehakse kohuse- või vastutustundest, võivad väliselt olla vägagi sarnased, siiski ei tohiks kool piirduda õpilaste kohusetunde kasvatamisega vaid tuleks arendada ka vastutustunnet.

See, et kasutatavad seadmed, masinad, töövahendid ja abivahendid ka tulevikus töökorras oleksid, lasub kõigi õpilaste ühisel vastutusel (võimalik on ka see, et õpilased ise või koos õpetajaga otsustavad seda, kes millegi eest vastutab). Mida põnevamad, kallimad ja keerukamad tehnoloogilised abivahendid, seda paremini arenevad laste vastavad võimed. Samas on ka suurem vastutus, sest nüüdisaegsed seadmed nõuavad korda ja hoolt.

Tööõpetuses pakutakse õpiõpilastele tegevusi, mis haaravad neid kaasa, toidavad emotsioone ja loovust. Lisaks õpetaja poolt ette määratud ülesannetele, on õpiõpilastele jäetud vabadus oma tegevust iseseisvalt planeerida ja teostada (ja see soodustab sisemist motivatsiooni nende tegevuste teostamisel). Seetõttu loob tööõpetus hea võimaluse vastutustunde arenemiseks.

Eriti hästi arendavad kohuse- ja vastutustunnet ühised projektid. Mõnikord võib tööprotsessi erinevad osad jagada erinevate osalejate vahel – näiteks mingi grupp tegeleb detailide märkimisega, teine välja lõikamisega, kolmas viimistlemise ja neljas kokku panemisega. Nii omandavad õpilased läbi praktilise kogemuse arusaama, kui oluline on see, et iga grupi liige võtaks vastutuse oma rollide eest enda peale (sest juhul kui ta seda ei tee, võib läbi kukkuda kogu grupi töö).

Suhtlemine

Tööõpetuses pakutakse õpilastele eriline võimalus mitteverbaalseks eneseväljenduseks – võimalus end väljendada oma loomingu kaudu. See sõnum, mida iga üksikese (kampsun, lambikate või laevamudel) edasi annab on individuaalne ja “autori” nägu. Tööõpetuses saab sisu vanasõna “töö kiidab tegijat” – kui õpilase pingutusele saab osaks tunnustus, siis innustab see ka edaspidi.

Tööõpetuse tundides võiks tutvustada erinevaid “asjade keele” abil suhtlemise viise, samuti märgisüsteeme kolmemõõtmelise maailma objektide edasiandmiseks kahemõõtmelisel paberil (skeemid, tööjoonised jms.).

Tööõpetus arendab ka verbaalset suhtlemisoskust – oma töökogemusi sõnastades, mingeid võtteid teistele õpetades ja seletades, püüdes sõnastada enda ja teiste vigu – võimalusi on palju.

10.1.2. LOOVUS

Loovust on väga raske (kui mitte võimatu) arendada inimesel, kes ise pole loov. Tööõpetuse õpetajad on tavaliselt inimesed, kes on võimelised loovust õpetama isikliku eeskuju kaudu (ja see on väga efektiivne meetod). Ka paindlikumad ainekavad ja riigieksamite puudumine võimaldavad tööõpetuse õpetajatel oma tegevust loovamalt planeerida, pakkudes õpilastele tegevusi, mis ka endale südamelähedased.

Õpiprotsessis tuleb olulist rõhku pöörata õpilaste mõtestatud loovale innovaatilisele käelisele tegevusele. Õpilase jaoks on tegevus loov ja innovaativne, kui see on nende jaoks uus ja motiveeritud ning õpilasel on käe ja mõttetegevuse tulemusena võimalus koos avastamisrõõmuga kogeda tehnoloogia toimimist. Oluline on see, et õpilased õpiksid mõistma, kuidas inimesed on loonud tehnoloogilise maailma, teavad tema evolutsiooniprotsessi, tehnilisi võimalusi ja kuidas see toimib ja kuidas ise selles osaleda. Nii saab lihtsate näidete varal ja toetudes õpilaste varasematele kogemustele vaadelda ja õppida, kuidas töötab näiteks elektrimootor, transistor, või valgusdiodid,

ning saadud teadmiste baasil luua ise originaalne toimiv seade. Tähtis on, et õpilane saaks ise uurida ja katsetada, mida moodne tehnoloogia endas kätkeb ning kuidas uusi tooteid leiutatakse ja arendatakse. Leiutustegevuses osalemine ei vaja ilmtingimata keerukat ja kallist sisseseadet, tihti saab hakkama lihtsate igapäevaste vahenditega. Õpilase jaoks osutuvad juba tähelepanuväärseks tehniliseks avastuseks võimalused, mida saab teostada kasutades patareid, mikromootorit, elektripirni ja elektrijuhet.

Tööõpetus on tund, kus on vajalik just selline “argiloovus”, mida kõigi inimeste elus väga vaja läheb. Suutlikkus näiteks käsitööd isikupäraselt teha on kättesaadav kõigile inimestele. Muidugi on ka käsitöötunnis võimalik arendada artistlikku loovust – oma tööde kavandamine on tegelikult ju disaineritöö, õnnestunud käsitöölase on aga tarbekunst.

Loovat lähenemist vajab ka tehnoloogiaõpetus. Siingi on võimalik jõuda tulemusteni, mis ei jälgi lihtsalt etteantud skeemi, vaid milles on ka autori isikupära ja fantaasiat. Kui käsitöö parimad tulemused on juba omaette kunstilooming, siis tehnoloogia-alane loovus võib eredamatel juhtudel avalduda väiksemate ja suuremate leiutistena. Kui tööõpetuse ja tehnoloogia õpetaja soosib õpilaste uuenduslikku mõtlemist ja isikupäraseid lahendusi, siis on täiesti võimalik, et ka eelnevate baasteadmisteta õpilane võib (võib-olla just seetõttu, et ta on “valge leht”) avastada mõnele probleemile uudse ja isikupärase (mõnikord ka laiemat huvi pakkuva) lahenduse.

Inimkonna arenguks pole vajalikud üksnes suured avastused, vaid ka väikesed uuendused – näiteks see, kuidas mingit tuttavat ja ajast aega tehtud toimingut efektiivsemalt või mõnusamalt teha.

Enese väljendamine

Käsitöö ja tarbekunsti kaudu enese väljendamine on üks ürgsemaid ja loomulikumaid enese väljendamise viise. Õpilasel avaneb võimalus peas väljamõeldud huvitavaid-originaalsed ideid realiseerida ka materjalis, tunnetada eripalgeliste materjalide omadusi ja ka nende töötlemise viise ning lõpuks teostatud eseme kaudu jäädvustada oma töö kunstiteoseks. Saadud tulemuse põhjal on õpilasel võimalik kogeda, õppida, arenedada tunnetama teda ümbritsevat maailma ja tundma naudingut selle korrastamisest või parandamisest või mingi uue asja loomisest.

Tööõpetuse erinevad alad – meisterdamine, õmblemine, küpsetamine vms. – on mõnedele õpilastele hobiks. Tegutsemine lihtsalt enda rõõmuks on teraapilise efektiga. Tulemuseks on osake endast – iga autori eripära ja meeleolu avalduvad nii protsessis kui tulemuses.

Tööõpetus pakub rohkeid võimalusi ka artistlikuks eneseväljenduseks (interpreteerimine on samuti kunst). Etteantud joonise põhjal heegeldamine või treimine, lõike järgi kleidi õmblemine, retsepti järgi küpsetamine või mõni muu tegevus, kus lähtutakse mingist olemasolevast materjalist, on nii interpreteeriv kui loov. Raske on tõmmata piiri loova interpretatsiooni ja iseseisva loomingu vahel. Ka rahvusliku mustri tikkimine või puusse põletamine võib olla kunst, kindlasti on see aga loovust arendav tegevus.

Seostamine

Loovus on ka võime ühes kontekstis kogetut ja seda, mida ühes olukorras teatakse või osatakse, uutesse situatsioonidesse üle kanda.

Konstruktivistlik õpikäsitlus, mis ka kehtiva RÕKi üldosas domineerib, peab oluliseks seda, et iga inimene suudaks õpitud seostada nii oma eelneva elukogemusega kui koolis õpitavaga. Selleks on vajalik seoste loomise soodustamine, põhimõistete (mis moodustavad mingi valdkonna “kirjaoskuse”) kasutamine väga erinevas kontekstis jne.

Tööõpetuse abil saab luua tohutult rikkalikke ja mitmekesiseid ainetevahelisi seoseid (kommunikatiivseid, matemaatilisi-, sotsiaalseid, tehnoloogilis-tehnilisi jne.), arendades väga erinevate valdkondade oskusi. Näiteks on kooli õppetöökoda, kui minimudel päris töötavast ettevõttest või firmast. Õpetaja suuniste kaasabil vaadeldakse seoseid kooli töökoja ja ettevõtte vahel, tuuakse välja erinevused ning seosed materjalide valiku, töötlemise jne vahel. Seoseid saab tuua pea igast eluvaldkonnast, kooli õppeainetest ja varem kogetud olukordadest ja nähtustest.

Kõigi teiste ainete tunde aitavad tööõpetuse elemendid samuti rikastada – millegi oma kätega valmis tegemine on mõne õpilase jaoks omandamisel väga oluline. Ja see,

mida meisterdatakse, võib olla nii keskaegne kindlus (ajalugu), kui mõni mehaaniline mudel (füüsika) kui . . . võimalusi on tegelikult lõputult.

Avastamine

Tööõpetuse abil saab esmajoones avastada ja õppida tundma maailma – erinevate materjalide omapära ja omadusi, looduse seaduspärasusi, kompositsiooni põhimõtteid. Avastada saab seoseid tehnoloogia ja kultuuri arengu vahel (nii geograafilises kui ajaloolises mõttmes). Töö- ja tehnoloogiaõpetuse tundides peaksid õpilased lahendama igapäevaelus esilekerkivaid probleeme. Erinevate ülesannete ja töövahendite abil. Sellisel juhul ei omanda nad pelgalt tehnilisi teadmisi ja oskusi vaid saavad tehnoloogiliste protsesside abil endile vajalikke kogemusi. Õpilane peaks õppima kohanema ja teostama ülesandeid, mis on seotud eripalgeliste õpiolukordade ja projektidega. Otstarbekas on ühendada tehniliste oskuste õppimine abstraktse mõtlemise ja konkreetse tegevusega. Ühendades teoreetilise õpetuse praktiliste küsimustega, kuidas probleemi lahendada ja järelduste najal otsustusi teha, loome integratsioonivõimaluse ka teiste õppeainetega. Oluline on ka õpilase enda tehnoloogilise otsustusvõime arendamine ja selle igakülgne toetamine ning iseseisva tegevuse ja mõtlemise vastastikune mõju. See innustab neid genereerima ideid ja lahendusi ning looma ise uut tehnoloogiat. Töö- ja tehnoloogiaõpetuse tundides õpilaste eneseteostus loovate projektidega võimaldab neil tunnetada tulevasi tegevusi, mis ootavad neid aastate pärast tööelus. Need teadmised ja praktilised oskused, mis tundides omandatakse, peavad vastama 21. sajandi ühiskonna vajadustele ja nõudmistele.

Avastada saab ka iseennast, oma käelisi ja ruumilisi oskusi, tugevusi ja nõrkusi.

On võimalik tajuda seoseid loomingulise tegevuse ja meeleolu vahel ning õppida neid seoseid kasutama.

10.1.3. IDEAALID

Loov inimene jõuab lähemale oma sisemisele minale. Tööõpetuse õppimine, praktiline tegutsemine ja ka meistrite tööga tutvumine, aitavad avastada maailma,

suurendades ühelt poolt vaimsust ja arendades teiselt poolt ka sallivust erineva, uue ja harjumatu suhtes.

Töökultuur on oluline osa kultuurist. Praktilise ülesande puhul on lihtne tajuda harjutamise olulisust – tulemuste paranemine on silmnähtav.

Tööd võib teha mehaaniliselt, kuid võib ka südamega. Tõelist meistriau ei ole võimalik sõnaliselt õpetada, küll aga kandub see edasi eeskuju kaudu. Just eeskuju kaudu õpitakse, kuidas hea meister suudab panna töösse osakese endast ja kuidas aukodeks ei luba tal teha järeleandmisi kvaliteedi arvelt.

Tööõpetusega tegelemine aitab püstitada ja kujundada ideaale, leida oma elus lühema- ja pikemaajalisi eesmärke ja nende saavutamise nimel ka tööd teha.

Eetika

Eetikat võib defineerida mitmeti. Üks lihtsamaid ja universaalsemaid seletusi on, et eetiline käitumine ei tee liiga – see arvestab teise inimese, ümbritseva looduse ja ka iseendaga. Tõeline eetika ei ole käsutäitmine, vaid eluviis.

Eetikat ei saa teoreetiliselt õpetada. Kui õpetaja ISE KÄITUB eetilisel, siis võib selline käitumine jõuda ka ta õpilasteni ning kutsuda esile järgimist (eriti juhul, kui õpetaja on õpilastele eeskujuks ja rollimudeliks).

Tööõpetusel on võimalus tasakaalustada õppekava, tähtsustades protsesse (mitte üksnes tulemusi), tegutsemisrõõmu, inimsuhteid, loovust, individuaalsust ja lahenduste paljusust ning suhtelisust. Mustvalget eetikat saab elus harva kasutada, pigem loob iga olukord endale oma reeglid lähtuvalt põhiprintsiibist.

Tehnoloogiat käsitletakse kultuurinähtusena, millel on laialdane mõju nii inimesele enesele kui ka ühiskonnale. Õppetöös võiks keskkonnakasvatuse raames uuritavateks küsimusteks olla eetilised väärtused, moraalnormide kriitilise hindamise võime ning tehnoloogia positiivsed küljed ja ka ohud. Senisest enam tuleks koolitunnis käsitleda eetilisi väärtusi. Nii näiteks, uue materjali läbivõtmisel, olgu see mingi metalliliik- kasvõi ühe kroonine münt, mis meil rahakotis on, võiks õpilastega vaadelda selle

metalli ringlust tervikuna. Kas me teame kust maailmajaost seda maaki tarnitakse? Millistes tingimustes kaevandustes inimesed töötavad? Kas seal esineb kaevandamisega seotuid õnnetusi ja miks? Kas mõne taastamatu tooraine varud ammenduvad liigkiiresti? Mitmed sünteetilised liimid ja lahustid pakuvad võimalusi eetiliste väärtuste käsitlemiseks ning ühtlasi ka töötervishoiu ja turvalisuse probleemide arutamiseks.

Vaimsus

Vaimsusega ei seostu mitte niivõrd teadmised, vaid teadmiste süsteem, loovus, tunnetus (ka intuiitsus ja isegi spirituaalsus).

Tööõpetusega tegelemine aitab kaasa isiksuse vaimse ja füüsilise poole kooskõla leidmisele. Tööõpetuses on tähtis silma ja käe koostöö, mõtlemise ja teostuse tasakaal. Väga oluline on ka eeskuju – kui kasvõi üks õpetaja koolis on mitmekülgsest arenenud, laia silmaringiga, loov ja inimlik isiksus, siis on õpilastel võimalus temast eeskuju võtta. Ja miks ei võik selleks eeskujuks olla tööõpetuse õpetaja.

Asjade maailmaga tutvumine, ilu ja funktsionaalsuse otsimine aitab kaasa silmaringi avardumisele.

10.1.4. ISESEISVUS

Selleks, et inimene saaks olla iseseisev, peab ta suutma orienteeruda tehnoloogiamailmas – kasutada mitmesuguseid kodumajapidamise seadmeid, IKT-d jne. Samas on ka tänapäeva tehnoloogilises maailmas vajalik teatud käeline osavus – peenmotoorika areng soosib ka aju arengut ja ehkki käsitöö pole enam eluks hädavajalik oskus, on sellest oskusest kasu mitmetes teistes käelist osavust nõudvates tegevustes (kasvõi arvutiklahvide klõbistamisel). Käsitöö hobitegevusena on ka hea lõõgastus, mis aitab tunda, et oma aega sisustatakse väärtuslikult, teha midagi unikaalset ning maandada ka pingeid.

Oskused kodunduse alal on tänapäeval (vähemalt mingil tasemel) vajalikud kõigile inimestele. Ka elementaarsed teadmised ja oskused elektrisüsteemist, automaatikast,

mobiiltelefonist, robotitest ning puutööst ja remondist pole enam ammu ühe sugupoole kitsaks alaks ning soovi korral võiksid neid koolis õppida kõik huvilised. Lihtsad praktilised oskused annavad õpilasele enesekindlust ja aitavad tal elus iseseisvalt hakkama saada.

Iseseisev inimene saab endaga hakkama, on nii vaimselt kui kehaliselt võimalikult terve, suudab omale eesmärged püstitada ja nende saavutamisel pingutada.

Iseseisvus seostub kollektiivis tegutsemisega – need ei ole vastandlikud sihid, vaid pigem ühe ja sama nähtuse kaks poolt.

Kool seab sageli eesmärgiks üksikisiku kohandamise grupiga (st. et õpilane istuks tunnis vaikselt, oleks kuulekas, töötaks kaasa ja täidaks õpetaja korraldusi). See on kahtlemata vajalik, aga see ei tohi toimuda inimese isiksuse allasurumise arvel – pigem peaks iga laps tunnetama vajadust järgida teatud käitumisnorme selleks, et saavutada ka OMA eesmärged, selleks, et kõigi elu ja õppimine grupis võimalikult hästi sujuks.

Tervis

Tööõpetuse kaudu saab pakkuda õpilastele emotsionaalsust, loovust ja ühtekuuluvust ning nii saab arendada ja säilitada vaimset tervist. Tööõpetuses käsitletakse tehnoloogiate õpetamisel ka ohutuid töö tegemise viise, lähtuvalt töö- ja tervisekaitse nõuetest. Õpilastele antakse esmane nägemus õigetest töövõtetest, et ennast ja kaasõpilasi ei vigastaks ega segaks. Enda tervis eest hoolitsemine ja vajadusel vastavate kaitsevahendite kasutamine omab tööõpetuse tunnis suurt kasvatuslikku tähtsust.

Ise tegemise rõõm kipub TV- ja arvutiajastul sageli taanduma passiivseks meelelahutuseks. Tööõpetus loob suurepäraseid võimalusi midagi ise (oma kätega) teha ja tunda, millise emotsionaalse laengu see annab.

Aktiivsus

Aktiivne inimene mitte üksnes ei kohane keskkonnaga, vaid võtab oma initsiatiivil ette tegevusi, et seda keskkonda ilusamaks, harmoonilisemaks, sõbralikumaks muuta.

See avaldub hästi näiteks lasteaedades, kus töötavad nii loovad inimesed, et nad suudavad ka minimaalsete materiaalsete vahenditega luua turvalise ja inspireeriva keskkonna.

Tööõpetuse tundides soositakse õppija aktiivsust ja leidlikku meelt. Õppekava pole kuigi jäik, seega on võimalik tegevuse planeerimisel ja ülesannete valimisel laste enda initsiatiivi kasutada.

Tööõpetuse tunnid on suurepäraseks väljundiks neile õpilastele, kes on loomult füüsiliselt (ja vaimselt) liikuvad ja kellele passiivne paigalistumine raskeks ülesandeks on.

Enese tundmine

Tööõpetus aitab tundma õppida mitmeid olulisi isiksuse omadusi – püsivust, tahtet, stressitaluvust (näiteks reaktsiooni sellele, kui mingi tööoperatsioon korduvalt välja ei tule), koostöövalmidust. Need ja paljud teised omadused avalduvad tööõpetuse tundides nagunii, aga selleks, et õppija võiks paremini end tundma õppida, võiks mõnikord proovida ka oma (ka grupi ja teiste) tegevust kõrvalt vaadelda ja analüüsida ning arutleda ka selle üle, milline lähenemine ja tööstiil erinevatele isikutele kõige enam sobib.

Tööõpetuse tund annab neile, kellel akadeemilistes ainetes eduelamusi vähem, võimaluse seda kompenseerida. Tegelikult on tähtis ka vastupidine – võimalik, et mõni väga edukas õpilane jääb mõnes tööõpetuse ülesandes nõrgemate sekka. See pole paha, sest õpetab, et "edu" on suhteline ja aitab omandada objektiivset enesehinnangut.

Tahe, võime eesmärgi nimel pingutada

Tööõpetusel on pakkuda palju laste jaoks motiveerivaid eesmärke. Kõige olulisem on iga õpilased suhteline areng (areng iseenda suhtes) – tööõpetuses on see sageli silmaga nähtav ja tunnetatav ning edasimineku tajumine on tugevaks motivatsiooniallikaks. Sooritada mõnd töövõtet või käelist harjutust paremini kui varem võib õpilased jaoks täiesti iseseisev eesmärk olla.

Samas loob tööõpetus võimalusi ka tugevaks väliseks motivatsiooniks. Hinne pole siin kuigi oluline – on palju tugevamaid motiveerijaid, mis võimaldavad lastel ennast väärtusliku ja tähtsana tunda. Tööõpetuse tunnis valmivad sageli esemed, mida õpilased ise oluliseks peavad – näiteks endaõmmeldud püksid või endavalmistatud riid on olulisemad, kui nende eest saadud hinne. Valmiv ese võib olla mõeldud ka unikaalseks kingituseks mõnele kallile inimesele või miks mitte ka näiteks müügiks õpilasfirmas või auhinnaks loteriil, mille tulud lähevad ekskursiooni korraldamiseks. Tahet ja motivatsiooni suurendavaks lisaeesmärgiks võivad olla ka esinemine näitustel ja konkurssidel.

10.1.5. AVATUS

Elame muutuvast maailmast, pidevalt tuleb valmis olla selleks, et kõik teiseneb, pidevalt tuleb valmis olla uue olukorraga kohanemiseks ja (ümber)õppimiseks. Samas on oluline ka paindliku lähenemise omaksvõtmine ja selle oskuslik rakendamine.

Tööõpetuse tunnid saavad ise olla selliseks avatud, pidevalt muutuvaks maailmaks – igas tunnis võib midagi uut ja põnevat juhtuda, sõltuvalt õpetaja loovusest ja fantaasiast võivad tööõpetuse tunnid olla tõelised “rosinad” keset koolipäeva, mida õpilased igatsusega ootavad – teades, et seal midagi huvitavat ja põnevat sünnib.

Selline ootus aga loobki positiivse fooni ka kõigi teiste elus ette tulevate ootamatuste käsitlemiseks, selleks, et neid ei tajutaks mitte stressi allikate, vaid võimalustena.

Valmisolek muutusteks

Tööõpetuse tundides võiks sageli midagi hoopis uut ja huvitavat teha. See ei muuda populaarseks mitte üksnes seda konkreetset tundi, vaid aitab kaasa suhtumise kujunemisele, mis peab uut ja teistsugust põnevaks väljakutseks (mitte ei tekita hirmu senitundmatu ees).

Õpilased võiksid kogeda seda, et mitmed “reeglid” pole tegelikult kindlad seaduspärasused, vaid pigem kokkulepped. Paljusid neist saab muuta, teisendada arendada (ehkki mõnede tegevuste puhul pole see otstarbekas – näiteks ilma plaani ja skeemita töö juurde asumisel on suur oht, et detailid omavahel ei sobi ning

ümbertegemisele võib kuluda palju enam aega ja energiat kui esialgsele planeerimisele).

Elukestev õpe

Selleks, et õppijal tekiks motivatsioon elukestvaks õppeks, peaks tal olema kogemus, et õppimine on meeldiv ja sisemist rahuldust pakkuv tegevus. Tööõpetuse õppimine on selles mõttes väga tänuväärne, et tulemust on silmaga näha ja sageli tulevad edusammud suhteliselt kiiresti.

Elukestva õppe juures on peamine õppija sisemine motivatsioon (ehkki ka seadusandlus, tööandjad ja haridussüsteem saavad seda soosida). Sisemine motivatsioon tekkib siis, kui õppija peab õpitavat tegevust enda jaoks oluliseks. Kui laps õpib keskenduma ja ennast motiveerima tööõpetuse ülesannete juures, siis on sellest oskusest kasu ka hoopis erinevates valdkondades, näiteks võõrkeelte või tuumafüüsika õppimisel.

Sallivus

Iga kool või õpetaja võiks vastavalt võimalustele ja huvidele valida mõned tööõpetuse lemmikvaldkonnad, millega sügavamalt tegelda, samas peaks tööõpetus üldhariduses andma ka laiemat ülevaate sellest valdkonnast.

Erinevate tööalade ja tehnoloogiatega tutvumine ja nende tegelik läbiproovimine aitab (käsi)tööd paremini ja sügavamalt mõista.

Kuna iga inimene on erinev, siis on ka iga isiku looming ja vaba eneseväljendus väga individuaalsed. See loob suurepärased võimalused õpilaste sallivuse arendamiseks – erinevustesse ja originaalsusesse suhtutakse kui väärtusesse, peagi õpivad õpilased ise neid väärtustama ja omapärasust eesmärgiks seadma.

10.2. Üldoskuste saavutamine tööõpetuse kaudu

Tööõpetuse tunnis avaldub väga hästi õppivale ühiskonnale omane printsiip – piirid töö, õppimise ja hobide vahel on kaotanud oma tähtsuse.

Käsitöö, disaini või tehnoloogiaga tegelemine võib olla ühelt poolt harjutamine (õppimine) ja teiselt poolt ka töö. Samas võib see olla hobi – tegevus, mida tehakse hobi korras, enese rõõmuks, pinge maandamiseks.

Selleks, et tööõpetusega efektiivselt tegelda, on vajalik spetsiifiline funktsionaalne kirjaoskus – mitte üksnes tehnoloogiliste terminite, graafikute ja kujutamiskiivside teoreetiline tundmine, vaid ka nende praktiline kasutusoskus.

Tehnoloogiast mõtlemiseks ja rääkimiseks on olemas oma atribuutide süsteem.

10.2.1. FUNKTSIONAALNE KIRJAOSKUS

Nii tööõpetuse õppimine kui õpetamine eeldab efektiivset kommunikatsiooni väga mitmel tasandil – lisaks verbaalsele on siin väga oluline graafilis-visuaalne aspekt – võime jooniste, skeemide ja mudelite abil suhelda. Tööõpetusel on oma “keel”, mille valdamine laiendab õppija kommunikatsioonivõimalusi.

Disain, käsitöö ja tehnoloogia on ained, mis arendavad elus äärmiselt vajalikku tehnilist kirjaoskust – oskust füüsilise maailma objekte graafiliselt nii edasi anda, et need on teiste poolt jäljendatavad, et nende ehituse ja funktsiooni eripära on adekvaatselt ja üheselt mõistetavad. Tänapäeval saab selleks kasutada arvutiprogramme (3-d CAD), Internetti aga ka traditsioonilist paberkanalidat. Tänapäeval omab tähtsat osa info otsimisoskus arvuti vahendusel, kasutades vastavat arvutiprogrammi kui ka Internetti abi. Nende andmete oskuslik valimine, süstematiseerimine ja rakendamine töös ettetulevate ülesannete lahendamisel, on ka tööõpetuses olulisel kohal õpilase arenguteel.

Funktsionaalne kirjaoskus tööõpetuses ja käsitöös ei seisne üksnes teoreetilistes teadmistes (näiteks tehnilise joonestamise põhimõtete või käsitöö tingmärkide tundmises). Oluline on just oskus sümboliteid kasutada (joonise järgi detail valmistada, elektrisüsteem ühendada, motiiv heegeldada või pirukas küpsetada). Oluline pole mitte üksnes mõistmine, vaid ka oma ideede edasi andmine – oma tööde (kavandite) graafiliste sümbolitega edastamise oskus.

Oluline on ka oskus lugeda ja luua “legendi” – on palju erinevaid disaini, käsitöö ja tehnoloogia-alaseid märgisüsteeme. Pole oluline (tegelikult – pole võimalik) neid kõiki tunda, küll aga peaks õpilastel olema nii arenenud funktsionaalne kirjaoskus, et ta legendi või juhise abil suudab joonist mõista ja kasutada.

10.2.2. MÕTLEMINE

Tööõpetus arendab loovat ja süsteemset mõtlemisoskust, mälu, analüüsi ja sünteesioskust. Suutlikkus mingeid objekte erinevate vahenditega jäljendada nõuab arenenud taju ja samas arendab taju.

Probleemülesannetega tegelemine, probleemide tõstatamine, nendele võimalike lahendite leidmine on õpilaste mõtteid mobiliseeriv tegevus, mis tihti leiab aset töö- ja tehnoloogiaõpetuse tundides. Mõtlemisoskus, eriti ruumiline mõtlemine, areneb väga erinevate tööõpetuse ülesannete kaudu. Tehniline kirjaoskus on seotud abstraktse ja sümboolse mõtlemisega. Oma tööprotsessi juhtimine eeldab selle ette kujutamist, teatud mudeli loomist, mis siis praktika käigus kas kinnitust saab või korrigeerimist leiab. Mitmesuguste ruumiliste ülesannete lahendamine nõuab arenenud mõtlemist, kusjuures selle mõtlemise iseloom on üsna erinev sellest, mida nõuab näiteks tekstülesande lahendamine. Tööõpetusetunnis kasutatakse sageli analüüsi ja sünteesi – mingi terviklik tööprotsess jaotatakse üksikuteks sammudeks (operatsioonideks) ning need sammud ühendatakse taas terviktegevuseks. Analüüs ja süntees on äärmiselt olulised mõtlemistegevused, mida mõnedel lastel just praktilise töö kaudu on kõige lihtsam omandada.

Tööõpetus treenib ka loogikat – skeemide põhjal esemete loomine nõuab loogiliste seoste loomist abstraktse ja konkreetse vahel ja samas ka arendab seda.

Erinevate liigutuste kooskõlastatud sooritamine nõuab kõrgel tasemel ajutegevust ja ka arendab aju. Peenmotoorika, mida käsitööl vaja läheb, ja mis käsitööd tehes ka areneb, arendab ka mitmeid ajukeskusi, mis pole vajalikud üksnes käelises tegevuses, vaid ka mitmesugustes kognitiivsetes tegevustes. Eripedagoogikas kasutatakse käelise

tegevuse elemente tegevusteraapias, mille eesmärgiks on muuseas ka vaimne rehabilitatsioon.

10.2.3. TÖÖTAMINE

Individaalne töö

Tööõpetuse nimi eeldab, et just selles aines õpib laps kõige enam tööoskusi ja omandab tööharjumusi. Praktilise käelise tegevuse edukaks sooritamiseks on vajalik teatud vilumuste saavutamine. Selleks, et näiteks varraste või töövahenditega toime tulla, on vaja seda korduvalt praktiliselt harjutada. Samas on ka edusammud suhteliselt kiired tulema ja nii mõistab ka väike laps harjutamise vajalikkust. Tööõpetuses on palju selliseid ülesandeid, mille valmimisel on vaja aega, energiat ja kannatlikkust. Seetõttu arendab tööõpetus tahet, püsivust ja keskendumisvõimet ning õpetab õpilasi neid omadusi ka väärtustama.

Töö käigus õpitakse samaaegselt seda tööd paremini tegema, treenitakse olulisi töövõtteid. Piir õppimise, töö, mängu ja hobi vahel on kadumas – see sõltub eelkõige tunnetusest. Juba Tom Sawyeri planguvärvimise klassikaline näide toob ilmekalt välja selle, et töö on see, mida tööna tajutakse ja meelelahutus niisamuti. Samas võib tööõpetuse tundides ka teadlikult nende piiridega mängida, et õppija tunnetaks, et ülesande meeldivus sõltub eelkõige tema enda tunnetusest.

Huvitav on siin hindamise küsimus – kui lähtuda sellest, et töö on see, mida peab tegema ja mille eest saadakse tasu, siis aitaks tööõpetuse tunde hobiks muuta see, kui neis tundides tasu ei oleks (st hindeid ei pandaks). Hobiga tegeleva inimese motivatsioon on hoopis tugevam ja kui tööõpetuse (disaini, tehnoloogia, käsitöö, kodunduse) tunnis ka õppijad ise tegevuse planeerimisel ja ülesannete valikul osaleda saavad, siis võib eeldada, et nad tunnevad tegevusest rõõmu ja suhtuvad sellesse kui hobisse. Töörõõmu aitab tekitada ka see, et õpilased saavad end sellise tegevuse kaudu täiskasvanutega samastada ja end tähtsana tunda, teha valmis mingi enda jaoks oluline ese.

Koostöö

Kui tööõpetuse ülesandeid täidetakse gruppides, peab igas sellises grupis välja kujunema efektiivne koostöömudel, mis on suunatud antud ülesande täitmisele (mitte näiteks vaidlemisele või grupisiseste võimujoonte paikapanemisele).

Ühistegevuses õpivad õpilased aru saama, et inimesed on erinevad – võimed, oskused, suhtumine, töötempo jms. ei ole võrdsed. Samas õpivad nad neid erinevusi (näiteks rollide jaotamisel) positiivselt kasutama.

Mõnede ülesannete puhul võib tööprotsessi erinevad osad ära jagada erinevate inimeste vahel – näiteks mingi grupp tegeleb detailide märkimisega, teine välja lõikamisega, kolmas viimistlemise ja neljas kokku panemisega. Selline “liinitöö” nõuab kõigilt osalejatelt kõrget kvaliteeti – vastasel juhul kannatavad kogu grupi tulemused. Kui valmistatakse mingeid ühiselt väärtustatavaid asju, näiteks kostüüme jõuluetenduseks või auhindu emadepäeva loteriiks, siis annab selline ühistöö hea kogemuse mitte üksnes käelises tegevuses, vaid ka koos töötamise plussides ja miinustes.

Tööõpetuses on võimalik üheskoos valmis teha midagi sellist, mis kõigi jaoks tähtis on (ja mitte kunagi kauges tulevikus, vaid nüüd ja kohe). Kui sellise ühistegevusega käivad kaasas meeldivad emotsioonid ja soe õhkkond, tekitab selline meie-tunne ning ühtekuuluvus turvalisust ja annab jõudu.

10.3. Valdkondlike kirjaoskuste saavutamine tööõpetuse kaudu

Kõikides valdkondades on teatud hulk selliseid teadmisi, mis lihtsal **tuleb** meelde jätta – ilma elementaarse baasita (nn **valdkonna-alase kirjaoskuse**) on väga raske millestki rääkida – ei jätku sõnu. Ilma teadmisteta ei saa sooritada ka kõrgemaid kognitiivseid toiminguid, näiteks võrrelda ja analüüsida – tulemus ei ole lihtsalt adekvaatne.

Ehkki tuupimine ja mehaaniline kordamine ei leia tänapäevases õpikäsitluses kuigi palju pooldajaid, on see teatud baasi omandamiseks mõnikord siiski otstarbekas (ja isegi kiireim) tee. Meelde jätmise treenib mälu, miks siis mitte jätta meelde olulisi termineid, fakte, seaduspärasusi, valemeid jms.

Mehaanilise meeldejätmise efektiivsus sõltub oluliselt meetodist ja erinevatel inimestel on efektiivsed erinevad strateegiad, meie seas on valdavalt nägemis-, kuulmis-, kinesteetilise ja kombineeritud mälu inimtüübid.

Kõigis valdkondades on selliseid teadmisi ja oskusi, mis on kogu edaspidiste õpingute baasiks ja mis seetõttu tuleb süvitsi omandada. On õpilasi, kellel domineerib kinesteetiline mälu – neil on oluline uus materjal kas läbi kirjutada, läbi joonistada või see asi (mudel) ise oma kätega valmis teha. Viimane variant on küll kõige aeganõudvam, aga tulemused on seda väärt.

10.3.1. KEELED

Edukas verbaalne kommunikatsioon tagab õppimise/ õpetamise edukuse. Selleks, et midagi seletada/ seletusest aru saada, on vajalik teatud (erialase) sõnavara tundmine. Õppetöö viiakse enamasti läbi emakeeles, praktiliste tegevuste kaudu õpitakse ja kinnistatakse käsitöö ja tehnoloogia-alast sõnavara, aga ka kommunikatsioonioskust üldisemalt.

Ka võõrkeele õppimisel on esemelis-praktilisest kontekstist nii sõnavara kui keele struktuuri õppimiseks, kinnistamiseks ja aktiveerimiseks suurt abi.

Emakeel

Tehnoloogia, käsitöö, kodundus – kõik tööõpetuse ained vajavad mitmesuguseid juhiseid, skeeme, mudeleid. Nende juures on sageli olulised ka sõnalised juhised – tekstid, mis peavad võimalikult funktsionaalselt ja efektiivselt seletama (joonise abiga või ilma) eseme või protsessi olulisi omadusi. Selliseid ülesandeid võib seostada nii keeletunni kui tehnoloogiatunniga, eriti hästi aga aineid läbivate projektidega (näiteks mingi mehhanismi loomine koos selle juurde käivate tehniliste jooniste ja

kasutusjuhendiga nõuavad teadmisi nii tööõpetusest, füüsilisest kui emakeelest). Juhul kui lisanduvad illustratsioonid, tekib seos ka kunstiga ning kui materjal on vormistatud arvutil, siis IKT-ga.

Tööõpetuses omandatakse ja kinnistatakse mitte üksnes käsitööga seonduvat sõnavara, vaid ka mitmete teiste ainevaldkondade, eriti loodusteaduste ja kultuuriloo põhimõisteid. Töö ja tegevuse kirjeldamine erinevates vormides (essee, artikkel, intervjuu) aitab emakeeletunnis ja tööõpetuses tehtavat omavahel siduda.

Võõrkeeled

Tööõpetuse tunde või läbi viia ka võõrkeeles. Tööõpetuse elementidest on kasu nii võõrkeeleeõppe algetapis – meisterdamise käigus omandatakse praktiliselt esemete (näiteks toiduainete), värvuste ja kehaosade nimed, vajalikud verbid (andma, võtma) kui ka edasijõudnud keeleõppijate juures – sõnavara materjalide, värvuste ja tegevuste täpsemaks kirjeldamiseks, erinevate tööaladega (kodundus, tehnoloogia, käsitöö) seonduv sõnavara jne.

Pole oluline, kas tundi viib läbi võõrkeelt valdav tööõpetuse õpetaja või võõrkeeleeõpetaja – selline tund (kursus) toob elevust mõlemal alal. Kuna tegevus on füüsilis-praktiline, on võimalik selliste kommunikatiivsete meetodite kasutamine, mille puhul kogu õppetöö viiakse läbi võõrkeeles – semantiliselt seost aitab luua reaalse konteksti.

Sageli on inimesed olukorras, kus tuleb läbi töötada ja mõista võõrkeelseid tekste ja jooniseid, juhiseid, retsepte. Selleks on vajalik vastava sõnavara tundmine (või oskus kasutada abivahendeid, näiteks sõnaraamatuid). Samas võib vastava ala (näiteks heegeldamise või elektri) tundmine aidata kaasa ka võõrkeelse teksti mõistmisele – paljude sõnade tähenduse avamisele aitab kaasa kontekst, joonised jms. Võõrkeele tunnis oleks lõbus ja arendav püüda meisterdada mingit kirjeldusele vastavat objekti või panna vastavalt juhisele tööle näiteks mõnd kodumasinat. Samas võib selline tegevus olla ka tööõpetuse tunni osaks, juhul kui õpetaja mõnd võõrkeelt valdab.

Tähtis pole perfektne keeleoskus, vaid just funktsionaalne kommunikatsioonioskus – mõistmine, et erinevate alade isikud võõrkeelt erialases tegevuses kasutada saavad, ei

eelda tööõpetuse õpetaja veatut keelekasutust. Kui aga just see õpetaja on mõnede õpilaste jaoks eeskujuks ja arvamusiidriks, aitab võõrkeele ja tööõpetuse integreerimine mõista, et keeleoskus on äärmiselt vajalik ka praktilistel erialadel.

10.3.2. MATEMAATIKA

Matemaatika algõpetuses aitab käeline tegevus kaasa põhimõistete ja -oskuste omandamisele. Maailma objektidest arvude abil mudelite loomine on oluline näiteks mõõtmisel – juba lasteaias ja algklassides saab tööõpetuses kasutada mitmesuguseid ülesandeid, kus mõõtmine vajalik on.

Sageli on vaja mingeid detaile või tööliigutusi loendada (N: silmuseid sooniku kudumisel), see aitab alushariduses kaasa loendamisoskuse omandamisele ning aitab hiljem seda kinnistada ja automatiseerida. Ka hulgamõisted on käelise tegevusega mitmeti seostatavad (näiteks tuleb küpsetuspulbri valmistamiseks segada kokku võrdne hulk soodat ja sidrunihapet.)

Korrutamise ja jagamise, pindala/ruumala ning suhtarvude/protsentide arvutamise ja paljude teiste aritmeetiliste oskuste olulisus ilmneb näiteks kudumisel, lõike suurendamisel, topeltkoguses retsepti järgi toitu valmistades ja tehnilisi mudeleid valmistades. Just tööõpetuses saavad need mõisted praktilise sisu ja rakenduse.

Sageli ei suuda õppijad oma matemaatikateadmisi (mis teoreetiliselt on juba päris kõrgel tasemel) uues kontekstis (eriti praktiliste ülesannete lahendamisel) rakendada. Tööõpetuse õpetaja võib neid julgustada ja teha ka koostööd matemaatika õpetajaga, et teada, mida juba käsitletud on ja luua võimalused selleks, et õpilased õpiksid olulisi seaduspärasusi tõepoolest oma praktilises tegevuses kasutama.

Trigonomeetria abil saab seletada nii objekti osade omavahelist asendit või keha paiknemist ruumi või teiste kehade suhtes ("kaas avaneb kui pöörata seda 180° vasakule" "nurk kahe detaili vahel on 90° "). Samas annavad sellised seletused trigonomeetrilistele terminitele praktilise rakenduse ja aitavad neid materialiseerida.

Geomeetria aitab samuti selgitada nii keha kui ruumiga seonduvat ("sellest materjalist tuleb treida silinder", "liniku diameeter on 35 cm") ning teiselt poolt geomeetriatermineid reaalse eluga seostada.

10.3.3. IKT

Tänapäevane tööõpetus erinevate riikide õppekavades kaldub pigem tehnoloogiaõpetuse kui käsitöö poole (ja sageli kannabki vastav õppeaine tehnoloogia nime). Hea arvutipargi ning rikkaliku tarkvara abil on IKT seostatav kõigi tööõpetuse aladega – on programme kolmemõõtmeliste kehade kavandamiseks (ka mudelite vaatlemiseks ekraanil erineva nurga alt ja kui lisanduvad 3-d CAM seadmed, siis ka mudelite reaalseks valmistamiseks), arvuti abil saab valmistada ja kohendada lõikeid või planeerida näiteks ruumide või aia kujundust.

Tehnoloogiaõpetus arvutite abiga oleks õppijate seas kindlasti populaarne, see oleks tõeliselt integratiivne aine. Ehkki paljudele koolidele veel kallis, loob tööõpetuse ja IKT ühendamine õpilastele võimaluse valmistuda selliseks tööks, mis neid tulevikus tõenäoliselt ootab – peaaegu kõik valdkonnad kasutavad tänapäeval IKT abi ja nõuavad professionaalselt töötajalt arvuti võimaluste valdamist.

10.3.4. LOODUSAINED

Tööõpetus seostub loodusainetega mitmeti. Erinevate objektide loomine on otseselt määratud ühelt poolt füüsikaseadustega ja teiselt poolt organismi ehitusliku eripäraga (nii tooli kui salli mõõduks on ju ikka inimene). Selleks, et tööõpetuses tõeliselt häid tulemusi saada, on hea loodusseadusi praktiliselt (ja soovitatavalt mingil määral ka teoreetiliselt) tunda.

Samas on lastel, keda paelub tööõpetus, aga pole suuremat huvi loodusteaduste vastu, võimalik just praktilise käelise tegevuse kaudu ka loodusteaduste vajalikkuse tunnetamiseni jõuda.

Ökoloogia

Säästliku arengu idee tunnetamiseks on lastel vaja mõista, et inimene kuulub ühe osana loodusesse kui süsteemi. Tööõpetuses on äärmiselt oluline tutvustada ja ka püüda tundides rakendada säästliku arengu ideed. Selgitades õpilastele ressursside piiratust ja nende säästliku tarbimise vajadust. Säästva arengu ideed toetab mitmesuguste materjalide korduvkasutamine – selle asemel, et mõni ese või materjal ära visata, võib talle leida ka teise “elu” või funktsiooni. Koolitunnis on hea võimalus suunata õpilaste mõtlemist masinate ja seadmete kasutusvõimalustele, koduses olmes olevate seadmete ostmisele, selle valikule, remontimisvajadustele ja jäätmemajandusele. Tehnoloogia on sündinud leiutamise tulemusena ja sellel on alati oma varjupooled. Tehnoloogia ei saa ise põhjustada nagu tihti väljendatakse looduse saastamist ja taastumatute loodusvarade hävimist. Negatiivsed mõjutused tulenevad tehnoloogia järelemõtlematust kavandamisest, inimese ahnusest ning majanduslike võitude maksimeerimisest.

Eesmärgiks on hinnata keskkonda nii, et õpilased oma isiklikus elus ja tulevases ametis oskaksid arvestada keskkonna aspekte ja tegutseksid inimsõbraliku keskkonna säilimise nimel. Õpetada õpilasi ennetama ja märkama inimtegevusest johtuvaid keskkonnamuutusi on tarvilik ettevõtmine igas praktilises toimingus.

Keemia

Tööõpetusetunnis saab rääkida olmekeemiast – näiteks erinevate materjalide omadustest – vastupidavus, erikaal, põlevus, määrdumine, reageerimine niiskusele jms.

Keemia teemasid on võimalik tööõpetuses ka läbi proovida – näiteks lahustumist saab praktiliselt tundma õppida nii kanga värvimisel, puidu peitsimisel kui ka toiduvalmistamisel. Materjalide keemilistest omadustest sõltub nende sulamine, põlemine, vastupidavus temperatuurile jms. Kui tegeldakse ajaloolise käsitööga, siis võib õpiõpilastele tutvustada seda, kuidas meie esivanemad keemiat enda tarbeks kasutasid.

Metallide töötlemisel puututakse kokku selliste mõistetega kui metallide keemiline ja termiline oksüdeerimine ja söövitamine ning jootmine.

Keemia praktiline sidumine tööõpetusega võib tekitada tööõpetusehuvilistel uudishimu reaalinete vastu ja reaalinnehuvilistel jälle tööõpetuse vastu.

Füüsika

Füüsika on tööõpetusega (eriti tehnoloogiaõpetusega) niivõrd tihedalt seotud, et kõigi näidete toomisel poleks siin mõtet. Kõik esemed ja mehhanismid, mida luuakse, peavad toimima füüsilises ruumis ja selle seadustega arvestama. Elektromagnetika, mehaanika (staatika ja kineetika) – kõik need füüsika alad saavad praktilise sisu (ja alles läbi selle ka sügavama tähenduse õppija jaoks) läbi katsetuste. Loodusteadustes hakkab ka Eestis üha laiemalt levima uurimuslik õpe, kus väga oluline on just käelise tegevuse osakaal. Nii muutub piir loodusõpetuse ja tööõpetuse vahel ähmasemaks – nende ainete integratsioon on ka väga oluline selleks, et lastel tekkiks terviklik maailmapilt ning oskus oma teadmisi rakendada.

Pea kõiki füüsikalisi mõisteid saab tööõpetusetunnis praktilisel avada, tööõpetuse tunnis saab ka valmistada komplekte füüsikakatseteks (näiteks kaldpindu vms).

Kui soovime, et ka tütarõpilased omandaksid loodusteadusi mitte verbalismi tasandil (lihtsalt reegleid pähe õppides), vaid sügavama arusaamisega, siis on oluline, et ka nemad saaksid luua oma vooluringe, värvimuusikaid, mehaanilise jõuülekandega masinaid jms.

Bioloogia (geneetika)

Tööõpetuse võimalused on seotud inimkeha ehitusega – ehkki on võimalik valmistada kõikvõimaliku kuju ja suurusega tarbeesemeid, pole need kõik sugugi funktsionaalsed. Just inimkeha füsioloogia seab siin oma piirid.

Puidutöö tundides on õpilastel võimalik tutvuda puidu makroskoopilise ja mikroskoopilise ehituse ning omadustega. See on üheks võrdlusmaterjaliks inimkeha ehitusega.

10.3.5. SOTSIAALAINED

Töö on aastatuhandeid olnud oluline osa inimühiskonnast ja kultuurist. Kui õppijad teavad, millist rolli mängis/ mängib töö ja tehnoloogia erinevates riikides ja

kultuurides (läbi erinevate aegade), arendab see nende maailmapilti. Lisaks sellele laieneb õppijate silmaring, suurenevad ühiskonna-alased ja kultuuriloolised teadmised.

Ajalugu

Ajalooliste arengute juures on väga olulist rolli mänginud religioonid ja tehnoloogia. Inimeste töö ja eluviisi järsud muutused on viinud ka poliitiliste ja kultuuriliste muutusteni. Nii ajaloo kui tööõpetuse tundides võiks neist seostest rääkida, et aidata kaasa õpilaste süsteemse maailmapildi kujunemisele.

Ajaloolise käsitöö (ja seda saatva muusika või rahvalaulu, samuti kantava kostüümi) abil saab "sisse elada" erinevatesse ajastutesse. Eesti ajalugu, kultuuri ja elutunnetust kannab edasi rahvuslik käsitöö. Ka teiste riikide ajalugu, samuti erinevate ajastute eripära, avaneb ilmekalt läbi ajastule iseloomulike töövõtete ja tehnoloogiate. Mõningaid nendest töövõtetest võib praktiliselt omandada, suurema osaga video vms abil tutvuda.

Ajalookursuse läbiviijad võiksid kursuse ilmestamiseks, õpitu süvendamiseks ja kinnitamiseks laiendada õpilaste võimalusi hinde saamiseks. Näiteks võiks mõne riigi (ajastu) käsitlemisel võimaldada õpilastel arvestusliku või kokkuvõtva hinde saamiseks kirjaliku töö kõrval (asemel) valmistada näiteks tollest ajastust (sellelt maalt) pärit eseme või selle mudeli (näiteks rüütli turvise, Tom Sawyeri aegse parve või kiviheitemasina maketi vms).

Ühiskonnaõpetus

Ühiskonnaõpetuse käsitlemisel ilmneb, et suured ajaloolised ja ühiskondlikud muudatused on sageli seostatavad tehnoloogiliste leiutistega. Ühiskondlike suhete kujunemisel on väga oluline see, millisel viisil suurem osa rahvast oma elatist teenib, milliseid tehnoloogiaid kasutatakse jms.

Majandus

Tööõpetuse abil saab praktiliselt seletada turumajanduse toimimismehhanisme. Kui integreerida töö- ja majandusõpetus, näiteks valmistada tööõpetuse tunnis esemeid,

mida turustab õpilasfirma, siis omandavad õpilased teadmisi ja oskusi, mida neil suure tõenäolisusega läheb vaja ka tulevases tööelus.

Kulude ja tulude kalkuleerimine, materjali valimine lähtuvalt hinna ja kvaliteedi suhtest, iga õpilase tööpanuse hindamine (ka palga maksmine), turustamine ja reklaam – kõik need teemad on õppijatele huvipakkuvad ning aitavad luua arusaama tegelikest töö- ja majandussuhetest.

Internetist või firmade kodulehekülgedelt vajaminevate materjalide hankimisvõimalustega tutvumine, hinna ja kvaliteeti suhte väljaselgitamine ning kalkulatsiooni esitamine tööeseme valmistamiseks oleks üks valdkondadest, mida saaks tundides edukalt rakendada.

Terviseõpetus

Kõik üldisemate sihtide all toodud teemad seostuvad ka terviseõpetusega – loov, enese- ja teistega toimetulev ja oma elus eesmärke nägev inimene on suurema tõenäolisusega ka vaimselt terve. Teiselt poolt on tööõpetus seotud ka füüsilise tervise ja füsioloogiaga – kuidas töötada nii, et hoida kõige paremini tervist (näiteks mitte üle koormata selga, silmi jne), kuidas teha optimaalselt füüsilist tööd, kuidas kasutada IKT vahendeid tervist säästes jne.

Perekonnaõpetus

Tööõpetus oma tänasel kujul lähtub oluliselt ajaloolistest soorollidest ja ka arendab ja süvendab neid. Uue õppekava määruse eelnõus võimaldab ka tööõpetuse ainekava suuremat paindlikkust soorollide kujundamisel – ehkki traditsioonilised meeste ja naiste alad on selgelt eristatavad, võivad õppijad sõltumata soost valida erinevaid kursusi.

Ajalooliste soorollide ja vastava käsitööga tutvumine pole halb – see aitab säilitada rahvuslikku järjepidevust. Samas pole selline lähenemine tänapäevases töömaailmas enam produktiivne – tehnoloogia on arenenud sellisele tasemele, et traditsiooniline jaotus naiste ja meeste töödeks enam ei kehti.

Tööõpetus pakub õpilastele mitmeid selliseid praktilisi oskusi, mis kuuluvad hiljem ära ka oma perekonnas (toiduvalmistamine, elektriseadmete kasutamine ja korrashoid, puu- ja tekstiilitööd jpm.)

Psühholoogia

Enda kui töötava inimese psühholoogia tundma õppimine koolieas on äärmiselt oluline – see aitab kaasa õigele kutsevalikule ja rahulolule tulevases ametitöös. Grupitööde ja rollimängude kaudu saab õppija aru, kas talle sobib pigem individuaalne töö või pigem meeskonnatöö, kas ta eelistab alluva või juhi rolli jms. Õpilane peab hakkama teadvustama, et tulevases tööelus on tal valida kahe põhimõtteliselt erineva seisuse vahel: kas hakata ise ettevõtte juhiks või lojaalseks juhi alluvuses töötajaks. Vastavalt sellele peaks ta ka oskama käituda ja mõistma töökeskkonnas toimuvaid sotsiaalseid ja psühholoogilisi tegevusi. Selleks, et õppija võiks paremini end tundma õppida, võiks mõnikord proovida ka oma (ka grupi ja teiste) tegevust kõrvalt vaadelda ja analüüsida ning arutleda ka selle üle, milline lähenemine ja tööstiil erinevatele isikutele kõige enam sobib.

Geograafia

Erinevate riikidega tutvumise juurde võiks kuuluda ka selle maa rahvusliku käsitöö õppimine (või sellega video vms abil tutvumine).

Kui integreerida geograafia ande- ja oskusainetega (tutvuda paralleelselt riigi geograafilise asendiga ka selle maa käsitöö, kunsti, kirjanduse, draama ja muusikaga), või – veelgi parem – tuua sisse ka ajaloolis-poliitiline mõõde, siis loob selline õppimisviis palju individualiseerimise võimalusi. Oma personaalse ettekujutuse käsitletavast ajastust saavad enda jaoks luua mitmesuguse mõtlemis- ja infotöötluse tüübiga õppijad. Sellise õppimise tulemusena saadud teadmised on terviklikumad ja süsteemsemad, püsides seetõttu ka paremini meeles ning luues nii aluse ka uute teadmiste seostamiseks.

10.3.6. KEHALINE KASVATUS

Tööõpetus, juhul kui tegemist on füüsilise tööga, on mõnes mõttes osa kehalisest kasvatuses, aga neid võib õpetada ka iseseisva ainaena.

Kehaline kasvatus arendab inimese füüsilist poolt ja tasakaalustab selle abil tänapäeva istuvat eluviisi ja kooli kui peamiselt intellektuaalse tegevuse kohta. Tööõpetuses on elemente, mis täidavad sedasama ülesannet, kuid lisaks füüsilisele on selles ka teistsuguseid vaimseid ja artistlikke elemente.

10.3.7. KUNSTID

Kõiki kunstiaineid seob see, et need arendavad inimeses originaalsust ja artistlikkust. Ande ja oskusainetes on oluline praktiline tegevus, need ained toetavad vaimset vabadust ja haaravad lisaks isiksuse ratsionaalsele poolele kaasa ka emotsionaalse ja spirituaalse.

Kõiki kunstiaineid seovad mitmed ühised mõisted – loomine, interpretatsioon, kompositsioon, harmoonia, rütm, klassika, modernism (impressionism, ekspressionism jne), kits jne, jne. . . Nende mõistete käsitlemisel ühes aines on hea tuua paralleele ka teistest kunsti- ja kultuurivaldkondadest.

Kirjandus

Tööõpetusega seonduvat on võimalik anda edasi verbaalselt – kirjeldades oma ja kaaslaste loodud esemeid, nende ehitust ja funktsioone, nähtud näitust vms. Sõnavara, eriti ajaloolist käsitööd puudutavad terminid, jäävad paremini meelde siis, kui neid käsitletakse mitmest aspektist – kirjandustunnis esinevad nad muinasjuttudes, muistendites ja rahvalauludes, aga mõistete omandamisele aitab kaasa see, kui neid ka vaadeldakse ning ise kasutada proovitakse. Koolidel on siin võimalik teha koostööd mitmesuguste muuseumidega (näiteks Rocca al Mare vabaõhumuuseum, Setu talumuuseum jpt.)

Koostöös kirjanduse õpetajaga võib käsitööesemete loomiseks toetuda kirjandustunnis käsitletavatele materjalidele (muistendid, lood, luuletused). Näiteks valmistada puust Kalevipoja mõõga mudel või proovida “Kullaketrajate” õppimisel ka ise ketramistööd teha.

Ajaloolist käsitööd võiks saata ka ajaloolise rahvalauluga.

Muusika

Muusika ja tööõpetus on seotud eelkõige rütmi kaudu, sest tööliigutuste rütm moodustab alati teatud heli ja muusika.

Muusika saatel töötamine mõjutab meeleolu, aga mitte ainult seda – sobilik rütm võib ka tõsta liigutuste kiirust ja ühtlust. Vanasti saatis ühistööd sageli ka laul, tänapäeval on muusikalise saate võimalusi palju ning neid võiks tööõpetuse tunnis julgemalt kasutada. Juhul kui õpitakse mingi ajastu ajaloolist (käsi)tööd, võiks meeleolu süvendamiseks kasutada ka selle ajastu muusikat.

Kunst

Raske, kui mitte võimatu on tõmmata selget piiri kunsti ja käsitöö vahele. Disain ja tarbekunst on tänapäeval tunnustatud kunstiliigid. Oluline on ka koolis rõhutada nende alade integratsiooni, seda et kunst pole üksnes “kunst kunsti pärast” ning ka tarbeesemete funktsionaalsuses on oma esteetika.

Algklassides on kunstiõpetus ja tööõpetus eriti tihedalt põimunud.

Kunstitunnis saab kujutada liikuvaid ja töötavaid inimesi. Realistlikus laadis on see muidugi keeruline ülesanne, aga mitmesuguste tehnikate abil ja vabamas laadis võib see olla laste jaoks põnev ülesanne.

Võimalik on ka kaudsemate seoste loomine – näiteks mingi kunstiteose meeleolude põhjal (käsitöö)eseme loomine.

Draama

Kui koolis tegeldakse ka draamaga, siis on lavakujundus suures osas puhas tööõpetuse praktikum. Erinevate dekoratsioonide loomine ei eelda üksnes kunstilisi oskusi, vaid ka teadmisi ehitusest ja mehaanikast.

Käsitöötunnis saab valmistada kostüüme etenduste jaoks – vastavalt õpitavatele tehnikatele näiteks neid õmmeldes, aga miks mitte teatud osi ka heegeldades, aplikatsioonitehnikas valmistades vms.

Kooliteatril võib vaja minna ka heli- ja valgusefekte, video kasutamist jms. Kõike seda saab luua tehnoloogiakoolis. Selliste tööde teostamisel on õppijatel konkreetne eesmärk (näiteks mingi etenduse jaoks “tuule” või “lumesaju” tegemine), seega on olemas ka konkreetne motivatsioon ning vastutustunne.

Tants

Käsitöötunnis saab valmistada kostüüme tantsukavade ja -etenduste jaoks.

Läbi aegade on erinevate rahvaste tantsudes kujutatud ka töö elemente. Rahvakommetega tutvumiseks (nii eesti kui teiste rahvaste omadega) võib kasutada eriti algklassides vastavaid tantsu- ja laulumänge.

Ka ajaloo tundma õppimisel võib tööd kujutavaid tantsu- ja laulumänge (või näiteks videolindilt vaadates) huvitavaid seoseid luua. Näiteks nõukogude-aegsed maisipõllu ja traktoribrigaadi tantsud võivad eriti gümnaasiumiealistes oma ajastule omase “võluga” elevust tekitada.

Tööõpetus

Tööõpetuse saab integreerida erinevate valdkondadega, selle abil saab aidata kaasa erinevate oskuste ja omaduste arenemisele.

Samas on olemas ka spetsiifiline “tööõpetusealane kirjaoskus”, mida saab küll arendada ka teiste distsipliinide kaudu, kuid kõige otstarbekam ja tulemuslikum on see siiski spetsiaalse tööõpetuseõpetuse kaudu.

Selleks, et inimene suudaks ennast töös ja loomeprotsessis paremini rakendada, teiste loodud võtteid märgata ja jäljendada ning selle kaudu õppida, on vajalik käeline osavus, mille tagab arenenud psühhomotoorika.

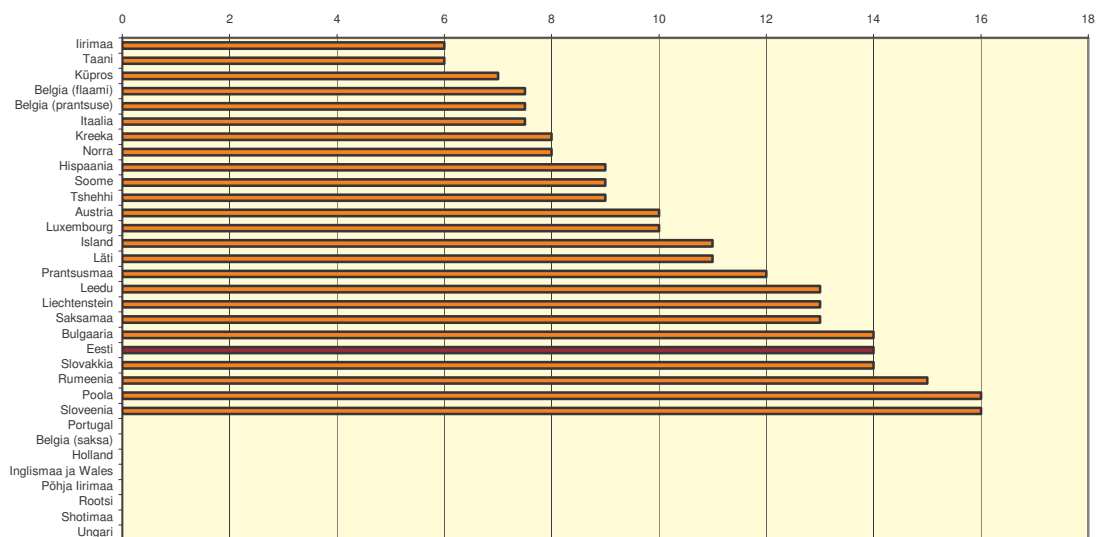
Käeline osavus baseerub oskustel, teadmistel ja vilumustel – selleks, et sooritada keerukamaid tööliikumisi, on vaja teatud “baasi” liikumistest, mis on omandatud juba

automatiseerumise tasemel. Baassüsteeme on erinevaid – need võivad põhineda näiteks Montessori pedagoogikal, mõnel “klassikalisel” töötamise õpetusel (näiteks kurikuulus Stahhanovi meetod), modernsel tehnoloogiaõpetusel (näiteks arvutidisaini ja –projekteerimise koolkonnad) – valikuvõimlusi on palju. Selline kirjaoskus aitab kaasa ka mõtteseoste efektiivsemaks muutmisele (näiteks mingi tegevuse jäljendamisel saab liikumist “sõnadesse tõlkida” efektiivsemal viisil – selle asemel, et mõelda – tõstan heegelniidi üle sõrme, viin nõela selle alt läbi, moodustan silmuse ja tõmban nõelale jäänud silmustest läbi jne. . . jne. . . võib mõelda – heegeldan kolm kahekordset sammast ja ühe ristsamba.)

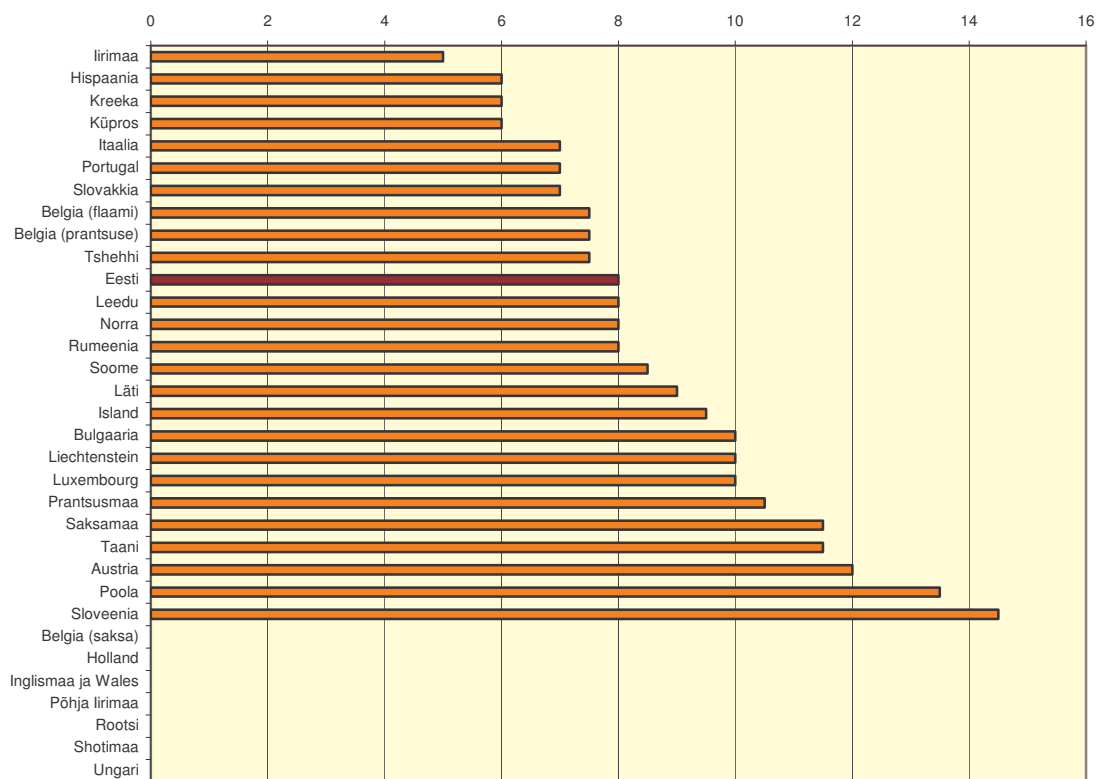
LISA I

Riikide järjestus kohustuslike/ soovituslike sporditundide arvu järgi

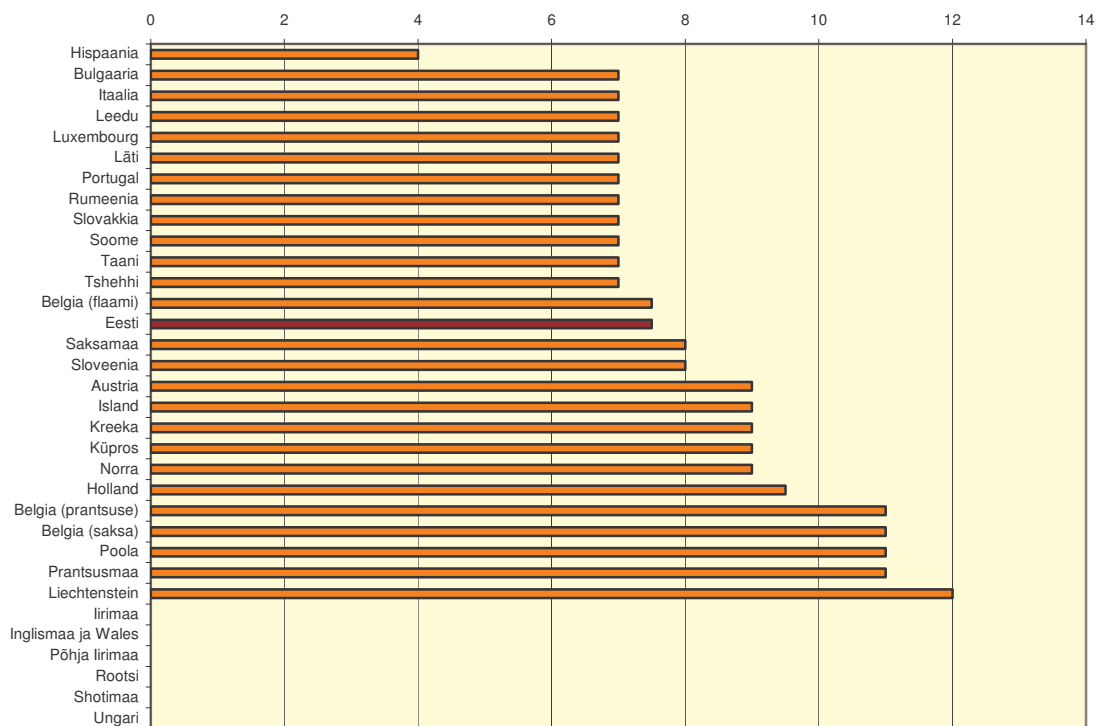
Spordi osakaal riiklikult soovitatud /kohustuslikus tunnijaotuses (%-des) umbes 7-aastastel õpilastel
seisuga 1997/98 (Eurydice põhjal)

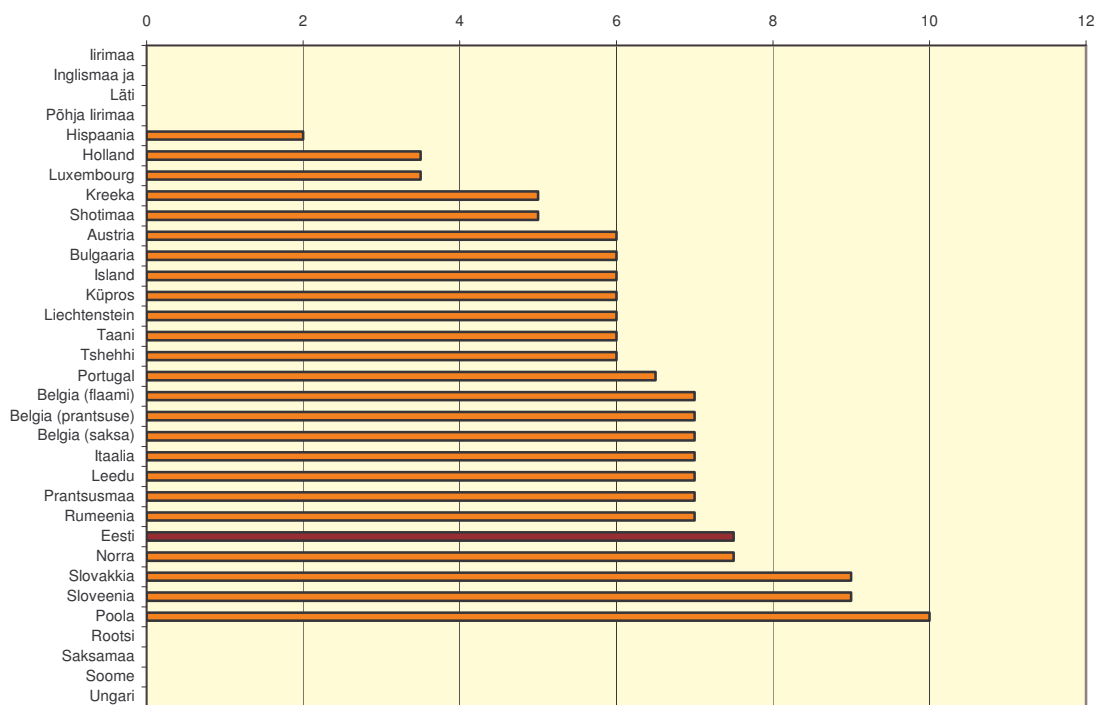
Spordi osakaal riiklikult soovitatud /kohustuslikus tunnijaotuses (%-des) umbes 10-aastastel õpilastel
seisuga 1997/98 (Eurydice põhjal)

Spordi kohustuslike tundide protsent aasta miinimumtundide arvust
 umbes 13-aastastel õpilastel
 seisuga 1997/98 (Eurydice põhjal)

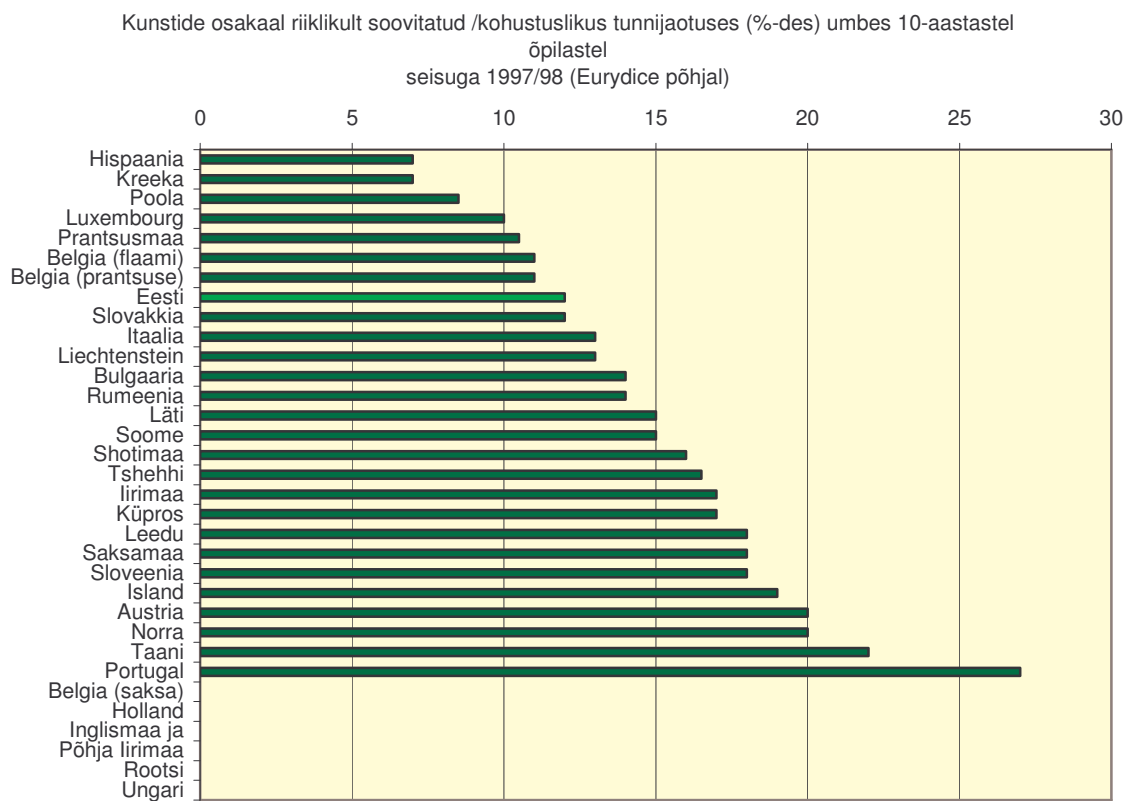

Spordi kohustuslike tundide protsent aasta miinimumtundide arvust
 umbes 16-aastastel õpilastel
 seisuga 1997/98 (Eurydice põhjal)

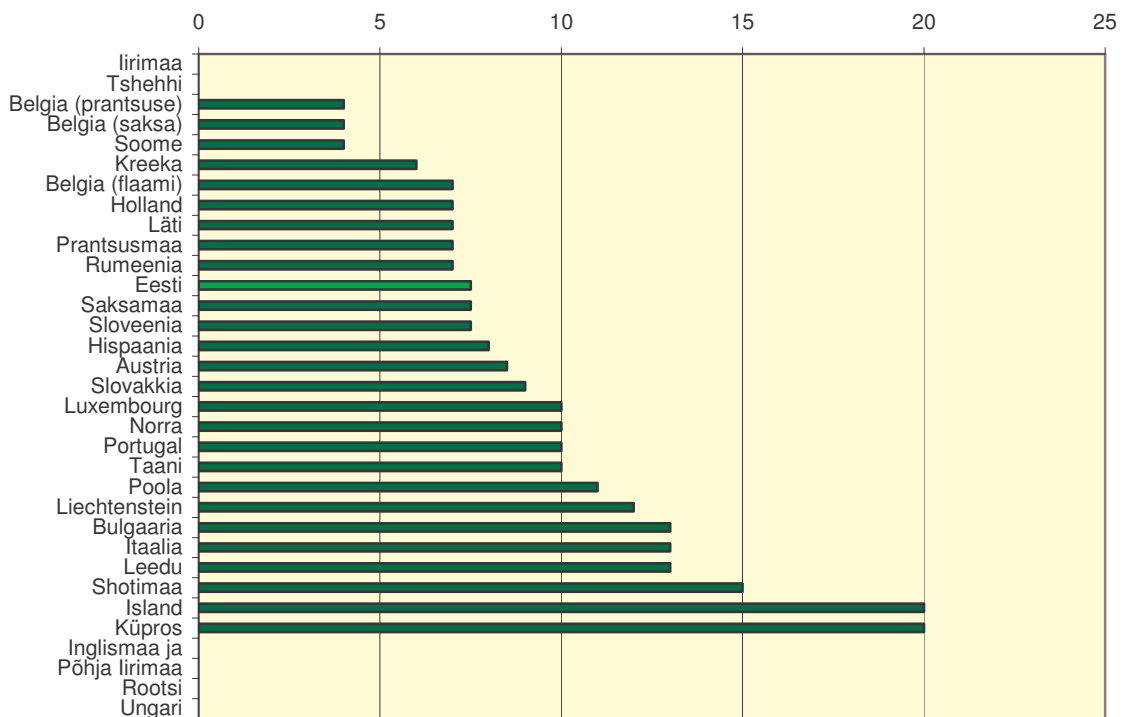

LISA II

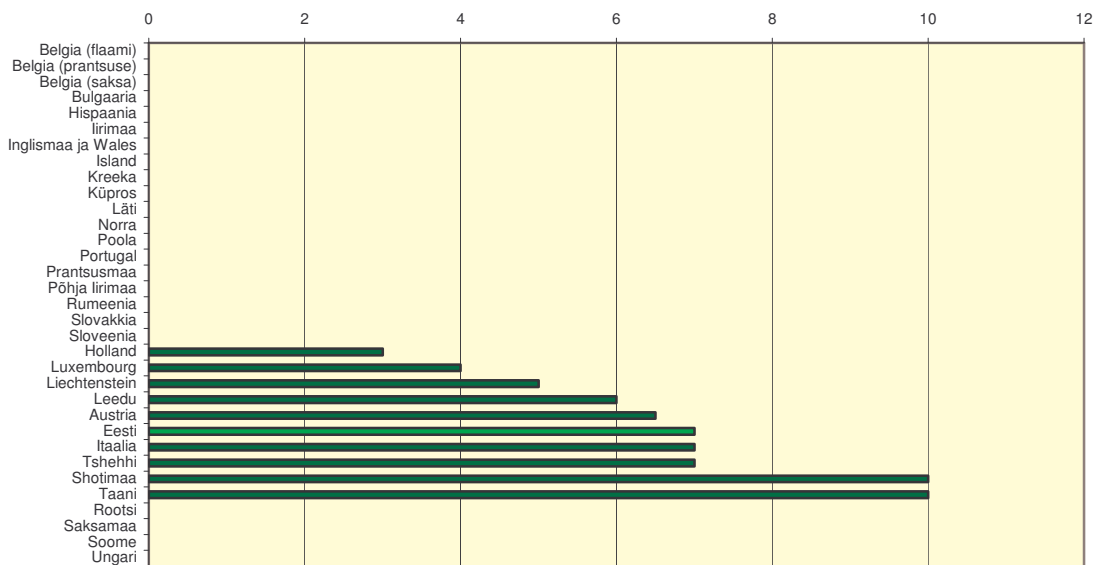
Riikide järjestus kohustuslike/ soovituslike kunstitundide arvu järgi

Kunstide kohustuslike tundide protsent aasta miinimumtundide arvust
 umbes 13-aastastel õpilastel
 seisuga 1997/98 (Eurydice põhjal)

Kunstide kohustuslike tundide protsent aasta miinimumtundide arvust
 umbes 16-aastastel õpilastel
 seisuga 1997/98 (Eurydice põhjal)

KASUTATUD KIRJANDUS

Carr, D. (1991), *Educating The Virtues: An Essay on the Philosophical Psychology of Moral Development and Education.*

Eesti põhi- ja keskhariduse riiklik õppekava. (1996), Tallinn: Haridusministeerium.

Eisner, W. E. (1994), *Cognition and curriculum reconsidered.* New York: Teacher College Press.

Gardner, H. (1993), *Frames of Mind. The Theory of Multiple Intelligences.*

Goleman, D. (2000), *Emotsionaalne intelligentsus.*

Eesti Haridusstrateegia (2001). Haridusministeerium.

Hinnang Eesti õppekavale: Kokkuvõte õppekava üldosa tugevatest ja nõrkadest külgedest. (1999). Opetushallitus.

Krull, E. (2001), Põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava eelnõu (2001) üldosa analüüs ja hinnang.

Lewy, A. (1992), Curriculum differences across countries. In Encyclopedia of Educational Research. Sixth ed. Ed-in-chief M.C. Alkin. Vol.1. New York: Macmillan.

Linnakylä, P. & Saari, H. (toim.), *Oppiiko oppilas peruskoulussa? Peruskoulun arviointi 90 -tutkimuksen tuloksia.* Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. 1993.

Läänemets, U. (2001), Põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava eelnõu (2001) üldosa analüüs ja hinnang.

Miles, M. & Louis K. S. (1990), *Mastering the Will and Skill for Change.* Educational Leadership.

Ornstein, A. C. & Hunkins, F. P. (1998), *Curriculum – foundations, principles, and issues.* Boston: Allyn and Bacon.

Sharp C. & La Metais J. (2000), *The Arts, Creativity and Cultural Education: An International Perspective.* INCA publications.

Taba, H. (1962), *Curriculum Development: Theory and Practice.* New York: Harcourt Brace Jovanovich.

TPÜ Haridusuuringute Instituut. (1999), *Aruanne lähteuringu “Eesti põhi- ja keskhariduse riikliku õppekava rakendamise tulemuslikkuse ja arendusega seonduvate probleemide uurimise kavandamine” jätkuprojekti täitmise kohta I osa.*

Tyler, R. (1949), *Basic Principles of Curriculum and Instruction.* Chicago: University of Chicago Press.

Ungerer, F. & Schmid, H.-J., An Introduction to Cognitive Linguistics. London: Longman.